

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER.....	I
KISA LTMALAR.....	IV
ÖNSÖZ.....	V
A) KONUNUN ÖNEMİ.....	VI
B) ARAŞTIRMANIN AMACI.....	VIII
C) ARAŞTIRMANIN METODU VE PLANI.....	X

GİRİŞ

A) KUR'ÂN-I KERİM'DE KISSALAR	
1- Kıssalar Hakkında Genel Bilgiler.....	1
2- Kur'ân'da Kıssaların Anlatılma Sebepleri.....	3
3- Kur'ân-ı Kerim'de Helâk Kıssalarının Anlatılma Sebepleri.....	8
B) HELÂK KELİMESİ VE HELÂK KAVRAMI	
1- Helâk Kelimesinin Lügat ve Terim Anlamı.....	14
2- Helâk Olan Bireylerin Ve Kavimlerin İsimleri.....	31

BİRİNCİ BÖLÜM ORTAK ÖZELLİKLER

A) ÖNEMİ.....	34
B) HELÂK OLAN KAVİMLERE GÖNDERİLEN PEYGAMBERLERİN ÇAĞRILARINDAKİ ORTAK ÖZELLİKLER	
1- Kavimleri Tevhide Davet.....	44
2- Takvaya Ve Kendisine İtaata Davet.....	47
3- Tevbe Ve İstiğfara Çağrı.....	49
4- Ücret Mukabilinde yapılmaması.....	49
5- Mucizeler ve Apaçık Deliller ile Te'yid Edilmesi.....	50
C) HELÂK OLAN KAVİMLERİN SUÇ VE GÜNAHLARINDAKİ ORTAK ÖZELLİKLERİ	
1- HELÂK- SUÇ VE GÜNAH İLİŞKİSİ.....	52
2- TOPLUMLARIN YAPISINDAKİ ORTAK ÖZELLİKLER.....	64
a) Kendilerini Sürekli Uyaran Bir Peygamber.....	64
b) İnkarcı Önde Gelenler.....	69
c) Lükse Düşkün- Mütref Toplum.....	73
d) Güç ve Kuvveti ile Şımaran Halk.....	78
e) Ataların Dinine Körü Körüne Bağlı İnsanlar.....	81
f) Cehalet Egemen Zihniyet.....	87
g) Yanlışları Engellemeye Çalışmayan Bireyler.....	92
3- TOPLUMLARIN İNANÇ DURUMUNU İFADE EDEN ORTAK ÖZELLİKLER	
a) İnkâr- Küfür- Nankörlük.....	93
b) Şirk- Putperestlik.....	107
c) Şüphe.....	111
d) Hak'tan ve Allah'ın Ayetlerinden Yüz Çevirmek.....	112
e) Körlük- Basiretsizlik.....	112
f) Allah'tan Korkmamak ve Yanlış Allah Tasavvuru.....	114
g) Allah'a Karşı Ahde Vefa Göstermemek.....	116
h) Allah'ın İndirdiğini Beğenmemek.....	117
ı) Azabın Hemen Gelmesini Talep Etmek.....	117

4- TOPLUMLARIN TÜM SUÇ VE GÜNAHLARINI KAPSAYAN
ORTAK ÖZELLİKLER

- a) Tekzib.....119
- b) Zulüm.....133
- c) Fısk.....148
- d) Yeryüzünde Fesad ıkarmak, Bozgunculuk Etmek.....156
- e) Aşırılık.....164

5- ALLAH'A DÜŞMAN OLMAYI, DİNE VE DİNDARLARA SAVAŞ
AÇMAYI İFADE EDEN ORTAK ÖZELLİKLER

- a) Hakka Karşı Mücadele ve Din Aleyhinde propaganda..... 170
- b) Peygambere Karşı Topyekn Mücadele.....174
 - aa)Beşer Peygamber Olgusuna İtiraz.....175
 - bb)Peygamberi İtham.....183
 - cc)Peygamberle ve O'nun Mesajları İle Alay Etmek.....187
 - dd)Peygamberi Tehdit.....194
 - ee)Peygamberi Kendi Dinlerine çağırarak.....195
 - ff)Peygambere Eziyet Etmek.....195
 - gg)Peygamberi öldürmeye çalışmak 196
 - hh)Peygambere İsyân.....197
- c) Allah'ın Ayetlerine Karşı Büyüklenmek.....198
- d) Düşmanlıkta İnat Etme 207
- e) Düzenbazlık.....209
- f) Tuğyan- Azgınlık.....213

D) HELÂK ANINDAKİ ORTAK ÖZELLİKLER

- 1) Kavimlerin Azap Talebi.....217
- 2) Peygamber'in Allah'tan Yardım Talebi.....218
- 3) Helâk Şekillerinin Tabiat Olayları Şeklinde Cereyan Etmesi.....220

E) SONUÇTAKİ ORTAK ÖZELLİKLER

- Âkıbet İman Ve Takva Sahiplerininindir.....229

F) UHREVİ CEZADAKİ ORTAK ÖZELLİKLER

- Cehennem'de Ebedî Azap.....235

İKİNCİ BÖLÜM
HELÂK YASALARI

- A) Bir Toplum Uyarılmadan Helâk Edilmez..... 237
- B) Allah, Her Topluma Mühlet Vermiştir.....237
- C) Allah, Helâk Etmekle Kullarına Zulmetmemiştir.....240
- D) Toplumlara Helâke Götüren Kendi Suçlarıdır.....240
- E) İdarecileri Fâsıklık Yapan Mütref lkeler Helâk Edilir.....241
- F) Allahu Teala Hazretleri Sadece Zalim Toplumlara Helâk Eder.....242
- G) Allah Sadece Fâsıkları Helâk Eder.....243
- H) Hiçbir Güç Helâki Engelleyemez.....243
- I) Helâkten Kurtulmak İçin Peygamber Yakını Olmak Bile Yetmez.....244
- İ) Allah, Takva sahiplerinden Yanadır.....245
- J) Bir Toplum Yanlışlarla Mücadele Ettiği Sürece Helâk Olmaz.....246
- K) Bir Toplum Günahlardan İstiğfar Ettiği Sürece Helâk Olmaz.....246
- L) Bir Toplum içlerinde Peygamber Bulunduğu Sürece Helâk Olmaz.....247

SONUÇ.....	i
ÖZET.....	vi
ABSTRACT.....	vii
BİBLİYOGRAFYA.....	viii

KISALTMALAR

a.g.e.	Adı geçen eser.
a.g.m.	Adı geçen makale.
Ank.	Ankara.
a.s.	Aleyhisselam.
b.	İbn.
bkz.	Bakınız.
c.	Cilt.
C.C.	Celle celalühü.
ev.	Çeviren.
Doç.	Doçent.
D.E.U	Dokuz Eylöl Üniversitesi.
DİBY	Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.
Dr.	Doktor.
Fakt.	Fakölte.
İFAV	İlahiyat Faköltesi Vakfı.
İst.	İstanbul.
Mat	Matbaası.
Müt.	Mütercim.
Prof.	Profesör.
s.	Sayfa.
sy.	Sayı.
s.a.s.	Sallallahu aleyhi ve sellem.
Tah.	Tahkik.
TDVY	Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
ts.	Tarihsiz.
Üniv.	Üniversite.
vb.	Ve benzeri.
v.d.	Ve diğlerleri.
v.s.	Ve Saire.
Yay.	Yayınları.

ÖNSÖZ

Allah, kainattaki her şeyi insanlara hizmet etmeleri için, insanları da Allah’a kulluk etsinler diye yaratmıştır. Akıl nimeti ile diğer canlılardan ayrılan insan, aynı zamanda irade sahibidir. İnsan, azmaya da arınmaya da müsait bir yaratılışa sahiptir. Allah insana sayılamayacak kadar nimetler bahşetmiş ama onu başıboş bırakmamış, bu nimetler karşılığında, yalnız kendisine kulluk sunmasını istemiştir.

Yeryüzüne imtihan için halifelik misyonu ile gelen insan, bu görevini ne kadar yapabirmiştir? Kur’ân bize bu konuda hangi bilgileri vermektedir.? Allah’ın kelâmı, insanlık tarihini özet olarak bize aktarırken, özellikle hangi cümlelerin altını çizmekte, ısrarla hangi gerçekleri vurgulamaktadır.? Bizim geçmiş kavimlerle ilgili anlamamız gereken ilk hakikatler ve öğrenmemiz gereken ilk temel gerçekler nelerdir?

Helâk olan kavimlerin kıssalarını okuyan herkes, kıssalar arasında çok büyük benzerlikler olduğuna, bazı cümlelerin özellikle ve ısrarla tekrar edildiğine şahit olur. Bu durum, bu kavimlerin arasında acaba ne kadar ortak özellik vardır sorusunu aklımıza getirmektedir.

Biz de helâk olan kavimleri inceleyerek, bu kavimlerin ortak yönlerinin yanında, tarih boyunca helâk hakkında sürekli yürürlükte olan bir kanun olup olmadığını bulmak istedik. Aslında helâk konusunda yapılan bir çok çalışmanın varlığından haberdardık. Bu sebeple bu araştırmada helâk konusunu diğer araştırmacıların ele almadığı bir yönden incelemeyi amaçladık. Dolayısıyla bu araştırmamız, daha çok kavimlerin ortak özellikleri merkez alınarak yapılmaya çalışılacaktır. Tezimizde farklı olarak, ayrıca helâk yasalarına da temas ettik.

Böyle faydalı bir tez konusunu bana vererek bu konuda araştırma yapmamı sağlayan, gerektiğinde hiçbir desteğini üzerimden eksik etmeyen, teşvikleriyle bana çalışma azmi ve cesaret veren saygıdeğer Hocam Prof. Dr. İdris Şengül’e ne kadar teşekkür etsem azdır.

Bize sayılamayacak kadar rızık veren, iman, sağlık, ağız tadı gibi nimetler bahşeden ve bir çok kolaylıklar ihsan eden Allah’a sonsuz hamdü senalar olsun .

Şükrü Ulutaş

A) KONUNUN ÖNEMİ

Allah'ın Kitabında, insanlık tarihi açısından çok önemli olan helâk olan kavimlerin her anlatılışında, özellikle bazı noktalara vurgu yapıldığı, ısrarla bazı özelliklerin altının çizildiği görülmektedir. Helâk olan kavimlerin Kur'ân'da anlatılma amacı, ibret almamız olduğuna göre; bu kıssalardan alınacak ders, bu kavimlerin ortak özelliklerinde had safhaya çıkmaktadır. O halde bu durum, ortak özelliklerin ne denli önemli olduğunu göstermektedir. Zamanlar, mekanlar, peygamberler, ümmetler, çağlar ve coğrafyalar değişmesine rağmen, bazı yasalar sürekli yürürlükte kalıyor ve daima ön plana çıkıyorsa ortada çağlar değişse de, değişmeyen bazı ilahî yasalar var demektir. Bir de altı sürekli olarak çizilen bu yasaları gündemde tutanın, her şeyi bilen yüce Allah olduğu göz önüne alınırsa konunun ciddiyeti ve ehemmiyeti daha kolay anlaşılabilir.

İnsanlık tarihinin farklı dönemlerindeki, birbirinden çeşitli açılardan farklı olan toplumların aynı veya benzer suçları işlediği için, çok korkunç şekilde, Allah tarafından helâk olmakla cezalandırılmış olması, insanlar için hidayet kaynağı olarak indirilen Allah'ın kelimasında bu konuya çok fazla yer verilmesi, rahmeti gazabını geçen Yüce Rabbimizin bu kadar gazaplanmasına sebep olan, bu suç ve günahların neler olduğu sorusunu aklımıza getirmektedir. Ayrıca daha da önemlisi, Nuh, Ad, Semud, İbrahim, Lût, Ress, Tübba, Sebe ve Firavun Kavimleri ile Karye, Uhdud, Fil, Sebt (cumartesi), Medyen ve Eyke Ashabını, Firavun, Hâmân, Kârûn, Ebû Leheb ve kavimlerin önde gelen bireylerini helâke sürükleyen bu suçlar ve günahlar, acaba şu anda içinde yaşadığımız toplumda veya yaşamakta olan diğer toplumlarda da var mıdır? Tarihte ısrarla bu suçları ve günahları işlediği için bu birey ve toplumları helâk ettiğini haber veren Allah, bugün aynı suçları işleyenlere acaba farklı bir tavır mı gösterecektir? Bu sorunun çok önem arzeden cevabı çok açık ve kesindir. Hiçbir zaman kullarına zulmetmeyen ve kendisine adaleti prensip edinen yüce Rabbimiz, Kur'an-ı Keriminde tarih boyunca değişmeyen, tebdil ve tağyire uğramayan Sünnetullahtan bahsetmekte, yani aynı suçlara ve günahlara aynı veya benzer cezalar verdiğini ifade etmektedir. Bu hakikat de bizim tarihten ders ve ibret almamız gerektiğini ortaya koymaktadır. Ders ve ibret almak için yapmamız gereken ilk şey de, ortak cezası helâk olan geçmiş toplumları helâke sürükleyen ortak sebepleri tespit etmektir.

Konumuzun isminden de anlaşıldığı gibi amacımız, helâk kavramını ve helâk olan tüm kavimleri her yönü ile incelemek değildir. Bizim araştırmamız sadece helak olan kavimlerin ortak özellikleri ile sınırlıdır. Helâk olan kavimlerin ortak özellikleri konusu, kafir bir toplumun zihniyetini anlamamıza, Onların, Allah'ı bu kadar çok kızdıran fikir, inanç, eylem ve ahlak sahasındaki suç ve günahlarının fotoğrafını çekmemize yardımcı olacaktır. Allah'ın gazabına uğrayan bir toplumun hayatı nasıl algıladığı, dine ve dindarlara nasıl davrandığı, Onlar için Allah'ın ayetlerinin ve peygamberin ne ifade ettiği son derece önemlidir. Bu araştırmamız, Helâk cezasına uğrayan bir toplumun bireylerinin genel olarak zihniyetini ve şahsiyetini anlamamıza yardımcı olacaktır.

B) ARAŞTIRMANIN AMACI

Bu konudaki amacımızı anlatmaya geçmeden evvel, daha önceden yapılmış konumuzla ilgili bazı tezlerden ve yazılmış kitaplardan bahsetmemiz yararlı olacaktır.

Öncelikle şunu ifade edelim ki, Helâk kavramı denince, akla ilk gelen araştırmalar, Abdullah Emin Çimen'in, 'Kur'an'da Helâk Kavramı' ile, Cemalettin Sancar'ın 'Kur'an'da Helâk Olan Kavimler' isimli doktora tezleridir. Her iki araştırmacı da helâk kavramını ve helâk olan kavimleri bir çok yönden, çok güzel bir şekilde incelemişlerdir. Ahmet Yıldız da, doktora tezinde, Kavimlerin helâk nedenlerinin dinler tarihi açısından tahlilini yapmış; Nuri Tok ise, Yüksek lisans tezinde helâk olan kavimler ile sünnetullah kavramını çalışmıştır. Muhlis Akar ise konuya helâk oluş sebep ve şekilleri açısından yaklaşmıştır. Genel olarak helâk kavramının çalışıldığı tezler bunlardır. Bu arada helâk kavramının diğer kavramlarla ilişkisine değindiği, Erdoğan Pazarbaşı'nın, 'Kur'an ve Medeniyet' isimli eserini unutmamak gerekir.

Bazı tezler ise, helâk kavramını ve helâk olan tüm kavimleri değil, sadece helâk olan bir toplumu kendisine konu edinmiştir. Buna örnek olarak da, Lût Kavmini çalışan Ömer Müftüoğlu ile Firavun Kavmini çalışan Necati Kara'yı verebiliriz. Ayrıca Muharrem Yıldız ise, Âd, Semud ve Lût kavimlerini Kitab-ı Mukaddes ve Kur'an-ı Kerim açısından değerlendirmiştir.

Görüldüğü gibi bu konu, çeşitli yönleri ile bir çok araştırmacımız tarafından incelenmiştir. O halde, helâk kavramı ve bu kavramın farklı yönlerini ifade eden yapılmış başka tezler de olmasına rağmen, bizim bu araştırmayı yapmamızın amacı nedir? İsminden de anlaşılacağı gibi bizim bu araştırmamızın amacı, helâk kavramını her açıdan değil, sadece ortak özellikler açısından mevzubahis etmektir ve diğer tezlerden ayrılma noktamız da budur.

Kur'ân-ı Kerîm'de helâk kavramı ve helâk olan kavimlerin kıssaları çok fazla yer tutmaktadır. Bu kıssalarda ise, bazı ayetler sürekli tekrar edilmekte; bu mükerrer ayetlerde de ısrarla bazı kavramlar öne çıkartılmaktadır. Bu durum, Kur'anı Kerim'i okurken çok dikkat çekmekte; insan, Allah'ın bu kavramları niçin sürekli

olarak vurguladığını merak etmektedir. Öncelikle amacımız, Kur'an- Kerim'de özellikle üzerinde durulan bu kavramları tespit etmektir.

Ayrıca helâk konusunda Allah'ın yasalarını, bu konudaki bize bildirdiği sünnetullahı, tarih boyunca değişmeyen, bundan sonra da değişmeyecek olan tavrını Kur'an ayetlerinden yola çıkarak bulmaya çalışacağız. Bu yasaları açıkça ortaya koymadan evvel, helâk olan kavimlerin tüm yönlerini ortak özellikleri merkez alarak inceleyeceğiz. Dolayısıyla amacımız, sadece kavimlerin ortak suçları ve günahlarını ortaya çıkarmak değil, bu kavimlerin peygamberlerinin çağrılarında, bu toplumların helâk anında, ahirette karşılaşacakları cezada ve bu kıssaların Kur'an'da anlatılmasındaki amacdaki ortak özellikleri ifade etmek olacaktır.

Elbetteki böyle bir konuyu incelerken, karşımıza bir çok kavram çıkacak. Biz bu kavramların birbiri ile irtibatına da zaman zaman temas edeceğiz. Çünkü bazı kavramlar tek başına tam anlaşılamazken, diğer kavramlarla beraber daha iyi anlaşılmaktadır. Bu arada kavramlar arası benzerlik, farklılık, kavramların birbiri ile kesişmesi, birbiri ile farklılaşması da konumuzun anlaşılmasına büyük yarar sağlayacaktır.

Araştırmamızın amacı, konu ile ilgili yasaları tespit etmek ama daha önce ve önde, helâk olan kavimlerin psikolojik ve sosyolojik yapısını, dine ve mukaddesâta karşı fikrî ve fiilî olarak tavırlarını ortaya koymaktır. Tabii ki diğer amacımız da, toplumları helâkten kurtaran özellikleri bulmak, Allah'ın kızdığı değil, sevdiği bir toplum olmanın yollarını aramaktır. Bu konuda çok basit bir formülümüz var. O da bu tezimizde belirttiğimiz toplumların helâkine yol açan ortak suç ve günahların zıddı da, toplumların Allah tarafından sevilmesine ve felahına sebep olacaktır.

C) ARAŞTIRMANIN METODU VE PLANI

Böyle bir araştırmada en temel kaynak hiç şüphesiz Kur'an-ı Kerim'dir. Bir çok tefsirden istifade etmemize rağmen, sosyal içerikli tefsir olması nedeniyle, en çok faydalandığımız tefsir ise, Seyyid Kutup'un 'Fî Zılâli'l Kur'an' isimli tefsiridir. Ancak tefsirden daha önce, Mahmut Çanga'nın lûgatı ile Muhammed Esed ve Hasan Tahsin Feyizli'nin meallerinden çok istifade ettiğimizi özellikle belirtmek isteriz.

Konumuzla ilgili bir çok kitaba da müracaat ettik. Öncelikle konumuz gereği, kıssalarla ilgili bir çok kitap ve makaleden yararlandık. Özellikle İdris Şengül'ün 'Kur'an'a Göre Kıssalar' isimli eseri bizim için çok yol gösterici oldu. Ayrıca Mazharuddin Sıddıkî'nin 'Kur'an'da Tarih Kavramı' ve Cevdet Said'in 'Bireysel ve Toplumsal Değişmenin Yasaları' isimli kitaplar konumuz açısından çok önemli ve özgün eserlerin başında gelmektedir. Konumuz gereği çeşitli kavramları araştırdığımız için Mevlüt Özler'in 'İslam Düşüncesinde Tevhit', Lutfullah Cebeci'nin 'Kur'an'a Göre Takva' ve 'Kur'an'da Şer Proplemi', Sadık Kılıç'ın 'Kur'an'da Günah Kavramı', Yunus Ekin'in 'Kur'an'a Göre Küfür Kavramı' ve Kerim Buladı'nın 'Kur'an'da Nankörlük Kavramı' gibi çeşitli kavramları konu edinen kitaplardan da yararlandık. Ayrıca Tohihiko İzutsu'nun filolojik tahlillerinden de çok istifade ettik. Cavit Yalçın'ın 'Kavimlerin Helaki' isimli eseri ise cidden çok faydalıdır. Bunlara ilaveten süreli yayınlardaki makalelere de başvurduk.

Tezimiz bir giriş, iki bölüm ve bir sonuçtan oluşmaktadır.

Giriş bölümünde kıssalar hakkında genel bilgilere yer verdik. Ayrıca helâk kavramına farklı açılardan temas ettik.

İlk bölüm ise tezimizin en uzun bölümüdür. Bu bölümde tespit edebildiğimiz ortak özellikleri inceledik. Bu özelliklerin birbiri ile ilişkisine de zaman zaman değindik. Ortak özellikleri çeşitli açılardan incelediğimiz bu bölüm tezin en önemli ve asıl bölümüdür.

İkinci ve son bölümde ise, 'Helâk Yasaları' olarak isimlendirdiğimiz, öncesi ve sonrası, müstahak olmak veya kendisinden kurtulmak ile ilgili olarak helâk hakkında olmazsa olmaz ilahî kanunlardan bazılarını yer verdik. Helâkla ilgili temel kuralları ortaya koymak için hazırladığımız bu bölümün, genel bilgiler vermesi açısından faydalı olacağını ümit ediyoruz.

Tezimiz kısa bir değerlendirme olan sonuç bölümüyle son buluyor.

GİRİŞ

A) KUR'ÂN-I KERÎM'DE KISSALAR

1- Kısalar Hakkında Genel Bilgiler

Kur'ân-ı Kerim'de helâk konusu daha çok kıssalarda ele alınmıştır. Bu sebeple bazı kıssalara helâk kıssaları da denilmektedir. Zaten bizim konumuzda Kur'ân-ı Kerim'de anlatılan helâk olmuş kavimlerin ortak özellikleridir. O halde konumuzun daha iyi anlaşılması için Kur'ân'a göre kıssalar konusuna kısa da olsa değinmemiz yerinde olacaktır.

Kur'ân-ı Kerim'de peygamberlere ve milletlere ait kıssalar bol miktarda bulunmakta,¹ Kur'ân'ın önemli bir kısmı, geçmiş ümmetler ve peygamberlerin kıssalarından bahsetmektedir.² Taberî başta olmak üzere bazı müfessirler kıssaların Kur'ân'ın üçte birini³ teşkil ettiğini söylerken; bazıları da üçte ikisini kapsadığını kanaatindedir.⁴ Hatta Reşid Rıza gibi kıssanın anlamını geniş tutanlar için bu oran dörtte üçe kadar çıkmaktadır.⁵ Bu tespitler kesin olmamakla beraber nisbî bir gerçeği ifade etmektedirler.⁶ Peygamberimiz zamanındaki bazı olay ve haberlerin kıssalara dahil edildiği takdirde kıssaların yaklaşık olarak Kur'ân'ın yarısını teşkil ettiğini söyleyenler de vardır.⁷ Kısaca tarih boyunca gönderilmiş peygamberlerin ve Onlara muhatap olanların kıssalarının Kur'ân'ın önemli bir bölümünü teşkil ettiğinde şüphe yoktur.⁸

Kur'ân olayların taferruatını değil, kendi gayesine uygun ve insanların ortak dertleri olan yönleri seçerek genel ilkelerden bahseder.⁹ Kurân kıssaları, sonsuz

¹ Şengül, İdris, *Kur'ân Kıssaları Üzerine*; Işık Yay, İzmir, 1994, s.VII

² Kayaer, Osman, *Kur'ân Kıssalarının Anlam ve Değeri, Önsöz yazısı*, Kur'ân Sempozyumu IV, Fecr Yayınevi, 1. baskı, Ank. 1998, s.7

³ Yıldırım, Suat, *Kur'ân-ı Kerim'de Kıssalar*, A. Üniv. İslâmî İlimler Fakt. Dergisi, sayı 3, fasikül, 1-2, Sevinç Mat, Ank. 1979, s. 37

⁴ Kara, Necati, *Kur'ân'a Göre Hz. Musa, Firavun ve Yahudiler*, Seha Neşriyat, 1991, s. 11; Kayaer Osman, *Makaleler*, Fecr yayınevi, 1. baskı. Ank. 2000, s.23; Ömer Özsoy ve İlhami Güler kıssaların Kur'ân'ın üçte birine yakın bir yoğunluğa sahip olduğu kanaatindedirler. Bu iki müellif, bu tespitlerini müşterek hazırladıkları Sistematik Kur'ân Fihristi isimli kitabın 691. sayfasında dile getirmektedirler.

⁵ Kara, Necati, a.g.e., s. 11; Yıldırım, Suat, a.g.e., s.37

⁶ Yıldırım, Suat, a.g.m., Ank. s.37

⁷ Şengül, İdris a.g.e., s. 27; Görgün, Tahsin, *Kur'ân Kıssalarının Neliği (mahiyeti) Üzerine*, IV. Kur'ân Sempozyumu, Fecr Yayınevi, Ank. 1998, s.20; Yıldırım, Suat, *Kur'ân-ı Kerim ve Kur'ân İlimlerine Giriş*, Ensar Neşriyat, İst. 1989, s. 105

⁸ Kayaer, Osman, a.g.e., s.23

⁹ Şengül a.g.e., s. VIII

ilmiyle bu alemin tamamı ile ihata eden bir Zat'ın bilgisi ve O'nun beyanı doğrultusundaki insanlık tarihinin en güvenilir özetidir.¹⁰ İlâhî rahmetin sonucu olarak insanların hidayeti ve irşadı için Allah tarafından görevlendirilen Peygamberlerin hayatını konu alan Kur'ân kıssaları, peygamberlerin irşad ve davet faaliyetleri, Allah'tan aldıkları hidayet düsturları ve kanunlarını insanlara tebliğ keyfiyeti, bu tebliğe karşı insanların müsbet ve menfî olarak takındığı tavırlar ve imanla küfür arasında geçen bitmeyen mücadelenin kısa ve özlü tarihinden ibarettir.¹¹

Kıssalar için 'Tevhid akidesinin tarihi'¹² tanımlaması da yapılmaktadır. Bu açıdan bakıldığında kıssalar, peygamberlerin tebliğ görevini yerine getirmek üzere gönderildikleri toplumla aralarında ortaya çıkan ilişkileri haber veren bir özellik taşırlar.¹³ Kur'ân, bir yerde kısa ve özlü bir biçimde atıflarda bulunduğu hususları, başka yerlerde tafsilatlı olarak açıklamaktadır.¹⁴ Kur'ân'ın bu metodu kıssalar hakkında da aynıyla vakidir. Her âzâsı mükemmel işleyen bir bütün oluşturan Kur'ân-ı Kerim, bir bütün olarak ele alındığı takdirde tutarlı sonuçlara ulaşılabilir.¹⁵

Kur'ân kıssaları, hiçbir gerçekliği olmayan uydurma hikayelerden ibaret değildir. Kıssalar, tarih boyunca insanların yaşadıkları gerçeklikleri, evrensel bir lisan ile başkalarına anlatılmasından ibarettir.¹⁶ İnsanların kendi seviyelerine, niyetlerine göre kıssalardan alacağı, Kur'ân'ın samimî muhataplarına vereceği çok şey vardır.

İslam'ı kavrama açısından bakıldığında İslâmî bir kavram olan kıssa, kelimenin tam anlamıyla çok yüce bir sanattır. Yüceliği, etkileyici ve tatlı üslubu ile insanlığa tebliğ olunan risaletin yüceliğine dayanmaktadır. Karşısına çıkacak bütün hikaye örneklerinden üstündür.¹⁷

¹⁰ Şengül, İdris, *a.g.e.*, s. 17

¹¹ Şengül, İdris, *a.g.e.*, s. 17

¹² Yıldırım Suat, *a.g.e.*, s.106

¹³ Çimen, Abdullah Emin, *Kur'ân-ı Kerim'de helâk Kavramı*, Marmara Üniv. Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Basılmamış Doktora tezi), İst. 2001, s.143,144

¹⁴ Albayrak, Halis, *Kur'ân'ın Bütünlüğü Üzerine*, Şule Yay, 2. baskı, İst. 1993, s.157

¹⁵ Albayrak, Halis, *a.g.e.*, s.155

¹⁶ Kayaer, Osman, *Sunuş Konuşması*, Kur'ân Sempozyumu IV; s.12

¹⁷ Keylanî, Necip, *Kur'ân Kıssaları Ve İslâmî Edebiyat*, Çev. Ahmet Nedim Serinsu, İlim Ve Sanat, Sayı 44-45, İst. 1997, s.115

2- Kur'ân'da Kıssaların Anlatılma Sebepleri

Kur'ân'ın indiriliş gayesi ile kıssaların anlatılma sebebi aynıdır. Kur'ân'ın temelde indiriliş gayesi ne ise, kıssaların da anlatılmasında esas gaye odur.¹⁸ Kur'ân, geçmişe ait tarihî haber örnekleri ve sahneleri, Kur'ân'ın temel gayesi olan insanları irşad ve tebliğ doğrultusunda muhataplarının ibretlerine sunmuştur.¹⁹ Kur'ân, kendisini “hakîm bir kitab” olarak nitelerken, kapsadığı her şeyin bir hikmet ve gaye temeline dayanmış olduğu hakikatini vurgulamaktadır. Zikredilen her hüküm, bahsedilen her hadise, bir arka plan ve hikmetler serisine hakim kılınmıştır. Bu arada kıssalar da elbetteki pek çok hikmet ve gayeler taşıyacaktır.²⁰

Vahyin karşısında, iman ve küfür taraftarlarının ortaya koydukları tepkiler en yoğun şekilde Kur'ân kıssalarında ele alınmıştır. Bu kıssalarda aynı zamanda ‘İslam’ın ana ilkeleri olan Allah’ı, peygamberi ve ahireti tanıtarak yeryüzünde adaleti tahakkuk ettirmek, değişik vesilelerle hep gündeme getirilen temel konular olmuştur. Bu bakımdan kıssaları, Kur'ân'ın tüm gayelerini gerçekleştiren pasajlar olarak değerlendirebiliriz. Çünkü kıssalarda gerçekte yaşamış kahramanlar veya temsili olarak anlatılan hadiseler vasıtasıyla Allah’ın vahdaniyeti, dinlerin esastaki birliği, uyarma, müjdeleme, nimetler karşısında şükür veya nankörlükte bulunmak gibi konular gündeme getirilerek, Kur'ân'ın diğer bölümlerinde anlatılan gerçeklerin daha müşahhas hatırlatılması yapılmaktadır.²¹

Kur'ân kıssalarının hedefi peygamberi ve inananları tesbit (sebatlandırma); inkar edenleri uyarmadır. Kıssalar, Kur'ân'da tarihsel mâhiyeti itibâriyle geçmedikleri gibi, onların anlatılma amacı da tarihî olayları anlatmak değildir.²² Kur'ân'da kıssa, bir hayat hikayesi olmaktan çok, hayatın kendisidir. Anlatım tarzı, hikaye veya tarih üslubu değil, öğüt üslubudur. Amaç tarihî olayları, bir tarih kitabı gibi detayıyla anlatmak değildir.²³ Kur'ân'ın kıssaları hatırlatmasındaki amaç, insanların ibret almasını temin etmektir.²⁴ Dolayısıyla bu kıssalar; nasihat etmek,

¹⁸ Şengül, İdris, *a.g.e.*, s.5,27

¹⁹ Şengül, İdris, *a.g.e.*, s. 17

²⁰ Kılıç, Sadık, *Tarihsellik Ve Akılcılık Bağlamında Kur'ân'ı Anlama Sorunu*, İhtar Yay, İst. 1999, s.43

²¹ Çimen, Abdullah Emin, *a.g.e.*, s.VII

²² Şengül, İdris, *a.g.e.*, s.VII

²³ Ateş, Süleyman, *Kur'ân-ı Kerim Tefsiri*, Yeni Ufuklar Neşriyat, Milliyet, Basım yeri yok,1995, II, 1010; Derveze, İzzet, *Kur'ân Cevap Veriyor*, Yöneliş Yay, İst. 1988 s.213; Şengül, İdris, s. VII; Soysaldı, Mehmet, *Kur'ân'ı Anlama Metodolojisi*, Fecr Yayınevi, Ank. 2001, s.303

²⁴ Yalçın, Cavit, *Kavimlerin helâki*, Vural Yayıncılık, 5. baskı, İst. 2000, s.132

hatırlatmak ve darbı mesel vermek için anlatılır.²⁵ Peygambere sebat vermek, kafirleri korkutmak, mü'minleri övmek amacını güder.²⁶ Hedefi örnek alma, hatırlatma, ilzam etme, teselli ve ibret almayı sağlamaktır.²⁷ Özellikle bazı kıssalar, insanların ibret dersi almaları için çeşitli surelerde tekrar edilir ama her defasında ayrı bir tazelik ve canlılıkla, sanki o olayı görüyormuşçasına etkili bir anlatım yolu izlenerek insanlara sunulur.²⁸

Kıssaların asıl gayesi, ahlâkî ve terbiyevîdir. İnsanlara olaylar kadar hiçbir şey gerçeği gösteremez. Geçmiş milletlerin ilim-cehalet, kuvvet- zaaf, şeref- zillet gibi durumları ve bunların sebepleri iyice incelendiğinde bize de elbette tesir eder.²⁹ Kur'an'da zikredilen tarihî olaylar ve kıssalar, sadece geçmiş olayları mücerred olarak bize öğretmek değil, tarihin derinliklerinde geçirilmiş tecrübelerin ışığından istifade ederek bize hayatın zor ve uzun yolunda yaktığı yeşil ve kırmızı ışıklardır. Bu kıssalar bize geleceğimizi belirleme hususunda önemli işaretler olarak verilmiştir.³⁰

Kur'an, geçmiş dönem olaylarıyla ilgili pek çok örneğe yer verirken, şaşmaz hedefine yönelik muhtelif fonksiyonlar icra etmektedir. Kur'an, tarihin belli dönemlerinde cereyan etmiş bu olayları sahneye koyarken, ya işlediği konuyu örneklendirmekte, ya inananların veya inkarcıların içinde bulundukları durumun veya tarihte sergiledikleri davranışların tarihte yaşanan benzerlerini hatırlatarak onları teselli veya tehdit etmekte, ya çok temel bir ahlak sorununa işaret etmekte, ya da benzer bir amaç gütmektedir. Ama onun gayesi bir çok defa ifade ettiğimiz gibi hiçbir seferinde salt hikayecilik, edebiyat veya tarihî bir olayın tam olarak aktarılması olarak değerlendirilemez.³¹

Kur'an'da kıssaların anlatılma amaçları bir çok müellif tarafından gündeme getirilmiş bir konudur. Farklı İlim adamları tarafından yapılan kıssaların amaçları bazı noktalarda paralellik arzederken, bazı konularda ise birbirinden ayrılmaktadır. Şimdi çeşitli ilim adamları tarafından belirtilen kıssaların amaçlarına bir göz atmak yerinde olacaktır.

²⁵ Derveze İzzet, *et- Tefsirul Hadis*, Ekin Yay, İst. 1998, I, 374

²⁶ Derveze, İzzet, *a.g.e.*, I,421

²⁷ Şengül, İdris, *a.g.e.*, s. VII; Derveze, İzzet, Kur'an Cevap Veriyor, s.208,213

²⁸ Şengül, İdris, *a.g.e.*, s. VIII

²⁹ Şengül, İdris, *a.g.e.*, s. VII

³⁰ Halil, İmadü'd Din, *İslam'ın Tarih Yorumu*, Risale Yay., İst. 1988, s.6

³¹ Özsoy, Ömer- Güler, İlhami, *Konularına Göre Kur'an Sistematik Kur'an Fihristi*, Fecr Yayınevi, 5. Baskı, Ank. 2001, s. 693

Seyyid Kutup, Kur'ân kıssalarının gayelerini şöyle sıralamaktadır. 1-Vahiy ve risaletin ispat edilmesi 2-Tüm dinlerin aynı kaynaktan yani Allah'tan geldiğini haber vermek 3-Semâvî dinlerin esas itibarı ile bir olduğunu göstermek 4-Peygamberlerin tebliğ yolları ile kavimlerinin akıbetlerinin birbirine benzediğini bildirmek 5- Hz. İbrahim'e ve İsrailoğullarına indirilen dinler ile Hz. Peygamber'e indirilen din arasındaki ortak esasları açıklamak 6- Peygamberlere ve iman edenlere sonunda Allah'ın yardım ederek onları muzaffer kıldığı, yalanlayıcıları mahvettiği belirtilerek, Hz. peygamberi manen güçlendirmek, inkar edenlerin ise kalplerini etkileme amacı gütmek 7- Müjdeleme ve korkutma 8- Allah'ın peygamberlere ve seçkin kullarına lûtfettiği nimetlerin açıklanması 9- Şeytan'ın aldatma ve ayartmasına karşı insanları uyarmak 10- Allah'ın kudretinin sonsuzluğunu ve her şeye kadir olduğunu açıklamak³²

Şevki Saka ise kıssaların anlatılma amacını şu dört şekilde özetler.

1- Kur'ân'ın vahiy mahsulü, Hz. peygamberin de Allah tarafından gönderildiğini isbat.

2- Peygamberi teselli etmek, O'na güç kazandırmak ve davet ettiği kişilerin ruhunda derin bir etki uyandırmak

3- Hz. Nuh zamanından Peygamberimize varıncaya kadar tüm dinlerin esasta bir olduğunu, Yüce Allah tarafından gönderildiğini ve bütün inananların bir ümmet olduğunu belirtmek.

4-İnsanların Şeytan'ın kandırmasına karşı uyanık olmalarını sağlamak³³

Necati Kara da kıssaların gayelerini 9 maddede özetlemiştir. O, Şevki Saka'nın zikrettiği 4 maddeye ilave olarak 5 madde daha zikretmektedir. Bunlar:

5-Bütün peygamberlerin davet metotlarının bir ve kavimlerinin istikballerinin birbirine benzer olduklarını açıklamak

6-İbret dersi vermek

³² Kutup, Seyyid, *Kur'ân'da Edebî Tasvir*, Çev. Kamil, M. Çetiner, ArslanYay, İst. 1997, s.203-222

³³ Saka, Şevki, *Kur'ân'ı Kerim'in Davet Metodu*, Seha Neşriyat, 2. Baskı, İst. 1991., s. 146-151

7- Nimeti bildirmek,

8-Allah'ın kudretini göstermek

9- Kulları tehdit etmek³⁴

M. Said Şimsek, Kur'ân- ı Kerim'in kıssaları anlatma gayesini iki başlık altında özetlemiştir. Bunlar:

1-Peygamberi teselli etmek, O'nun irade ve azmini bilemek

2-İnsanları düşündürmek ve Onların ibret almalarını sağlamaktır.³⁵

Kıssaların anlatılma sebepleri arasında zikredilen semavî dinlerin esasta bir olduğu, peygamberlerin metodu ve kavimlerin akıbetindeki ortak noktalar, iman ve ahlak sahiplerinin daima kurtarıldığı, buna karşın inkar etmekte inat eden toplumların helâk edildiği konumuz açısından özellikle dikkat çeken hususlardır. Bu kıssaların anlatılmasındaki asıl amaç, insanların ders ve ibret alması, peygamber ve iman edenleri teselli ve kafirleri korkutmaktır. Bir çok kıssada da ahlaka çokça vurgu yapılmaktadır.

Gerçekten de genellikle bütün tefsirler, özel olarak da yapılmış olan bir dizi yeni çalışma, kıssaları kendilerinden ibret alınacak ahlakî hikayeler olarak görmüşlerdir. Bu bakış şekline göre kıssalar, ibret alabilene ibreti,düşünebileni öğütü, nasihat kabul edene ve söz dinleyene basireti, İslam'ı en güzel şekilde yaşamak ve yaşatmak için örnek arayana en güzel örneği, hak ve hakikatten ötürü zulme uğrayana teselliyi içinde taşıyan kıssalardır.³⁶ Ayrıca Kur'ân kıssaları incelendiğinde ve üzerinde inceden inceye düşünüldüğü zaman görülür ki, en güzel nasihat ve yol göstericilikleri bir tarafa; tevhidin, ilmin, güzel ahlakın, hidayet için aklî delillerin, insanın gözünü açacak hususiyetlerin ve öğütlerin, aklı selimin hoşlanacağı karşılıklı güzel konuşmaların bulunmadığı bir Kur'ân kıssası yoktur.³⁷

Kur'ân-ı kerim'de kıssaların anlatılma sebeplerinin birisi de insanın tabiatı ve yaratılışı ile ilgilidir. Kur'ân'da kıssaların çok yer alması Kur'ân'ın kıssa dilini

³⁴ Kara, Necati, *a.g.e.*, s.25-37

³⁵ Şimsek, M. Said, *Günümüz Tefsir Problemleri*, Esra, İst. 1997, s.439

³⁶ Görgün, Tahsin, *a.g.m.*, s.23

³⁷ Kara, Necati, *a.g.e.*, s.23,24

tercih ettiğini göstermektedir.³⁸ Kur'ân, getirmiş olduğu esasları insanların gönlüne ve kafasına iyice yerleştirmek için çeşitli vasıtalar kullanmıştır. Bunlardan biri hiç şüphesiz kıssalardır. Kur'ân'da sık sık zikredilen kıssalarda insanlar uyarılmaya çalışılmıştır. Kıssaların asıl gayesi hadiselerin ibret yönlerini, insanların gözleri önünde cereyan ediyormuşçasına çok canlı bir şekilde ortaya koyarak insanları ikna etmek ve doğru yola çekmektir.³⁹

İnsanları yaratan Allahu Teala Hazretleri, insanın fitratını, kabiliyetini ve kavrama yönünü çok iyi bilmektedir. Bu sebeple de Kur'ân-ı Kerim başka metotları kullanmakla beraber daha çok bu metoda yer vermiştir. Çünkü, insan fitratı, anlayış ve kavrama yönünden, kuru fikirleri dinlemekten ziyade müşahhas fikirlere mütemayildir. İnsanın yaratılışını göz önünde tutan Kur'ân-ı Kerim, en güzel kıssaları adeta gözlerimizin önünde cereyan ediyormuşçasına anlatır. İnsanlık tarihini bir sinema şeridi gibi seyircilerine sunmak sureti ile ibret alınacak ince noktaları dikkatlere arz eder. Ve böylece hayatı tanzim etme yollarını gösterir.⁴⁰ Kıssalar diliyle fikirler adeta müşahhaslaştırılır. Dinleyenlerin kolay anlaması sağlanır. Zihinde daha iyi yerleşir ve unutulması zor olur.⁴¹ Kıssalar, insanları davet ve irşatta etkili bir yoldur. Dinleyenleri monotonluktan kurtarır. Çünkü devamlı çıplak hakikatler, yalın manalar akli yorar ve dikkatleri dağıtabilir.⁴²

Nitekim İnsan fitratının kıssa diline olan yatkınlığı sebebiyle özellikle asrımızda kıssa dili diğer ebedî türleri gölgede bırakacak derecede önem kazanmıştır. Kıssa üslubu kullanarak ortaya çıkan bir çok sanat eseri, gerek yazı, gerek radyo, gerekse sahne ve ekran vasıtasıyla kültür hayatına sunulmaktadır. Her toplumun insanı bu edebî türün tezahürlerine büyük bir şevk ve sevgiyle yönelmiştir. Tiyatro ve sinema adı altında bu eserler radyo ve televizyon kanalları ile menfi veya müsbet olarak halka takdim edilmektedir.⁴³

³⁸ Kayaer, Osman, *a.g.e.*, s.23

³⁹ Saka, Şevki, *a.g.e.*, s.145

⁴⁰ Cerrahoğlu, İsmail, *Tefsir Usulü*, TDVY, Ank. 1997, s.172; Soysaldı, Mehmet, *Kur'ân Semantiği Açısından İnançla İlgili Temel Kavramlar*, Çağlayan Yay, İzmir, 1997, s.303

⁴¹ Atay, Hüseyin, *Kur'ân'a Göre İman Esasları*, Ank. 1961, s.107

⁴² Şengül, İdris, *a.g.e.*, s.28

⁴³ Şengül, İdris, *a.g.e.*, s.67

3- Kur'ân-ı Kerim'de Helâk Kıssalarının Anlatılma Sebepleri

Kur'ân'da kıssalar hakkında genel bilgiler verdikten ve Kur'ân'da kıssalara niçin çok yer verildiğini zikrettikten sonra, asıl konumuz olan helâk edilen kavimlerin bahsedildiği helâk kıssalarının Kur'ân'da niçin yer aldığını cevaplandırmaya çalışacağız.

Kur'ân'daki helâk kıssalarının amacı, helâk olan kavimlerin güç ve ihtişamına dikkat çekmek, onların azıp barbarlaştıklarında, Allah'a engel olamadıkları, Allah'ın onları üzerine azabını boşalttığı ve onları cezalandırdığını anlatmak, kendisine karşı barbar, azgın ve şımarıkça bir yol tutan herkese Allah'ın gücünün yettiğini ispatlamaktır. Ayetler uyarma, hatırlatma ve Allah'a karşı azgınlık, fesad ve şımarıklıktan sakındırma gayelerini gütmektedir.⁴⁴ Kıssaların hedefi korkutma ve hatırlatmadır. Kafirleri kınayan bir hamleden sonra gelir ve onların dikkatini Allah'ın azametine ve kudretine çeker.⁴⁵ Kafirlerin peygambere karşı tavırlarını, O'nu ve Allah'ın ayetlerini yalanlamalarını anlattıktan sonra Kur'ân, onları bu günahlarından dolayı kınar ve korkutur. Takip eden ayetlerde de helâk olan kavimlerin kıssalarından bahsedilir.⁴⁶ Bu, Kur'ân'ın sıkça tekrarladığı üsluplardan biridir.⁴⁷

Helâk kıssalarının Kur'ân gündeminde bu kadar fazla yer almasıyla ilgili söylenebilecek en güzel sözlerden biri şudur. 'Yüce Allah, eski milletlerin hayat hikayeleri hakkında Kur'ân'da anlatılanlardan az çok haberdar olan müşrikleri, Allah'ın ayetlerini kabul etmedikleri takdirde kendilerinin de onlar gibi helâk olacaklarını hatırlatıp uyarmaktadır.⁴⁸ Kur'ân'ın ilk muhatabı olan müşriklere verilen bu mesaj, daha sonraki ve kıyamete kadar ki Kur'ân muhataplarına da aynı şekilde verilmeye devam edecektir.⁴⁹ helâk olan toplum ve bireylerle ilgili kıssaların Kur'ân'da yer almasının esas nedeni, her asırdaki muhataplarına işte bu Allah'ın ayetlerini kabul etmedikleri takdirde kendilerinin de onlar gibi helâk olacakları mesajını vermektir.'⁵⁰

⁴⁴ Derveze, İzzet, *Tefsîru'l Hadis*, I, 154

⁴⁵ Kaf 50/ 2-15; Derveze, İzzet, *a.g.e.*, I, 334

⁴⁶ Kamer 54/2-42 Derveze, İzzet, *a.g.e.*, I, 372

⁴⁷ Derveze, İzzet, *a.g.e.*, I, 334

⁴⁸ Ateş, Süleyman, *a.g.e.*, III, 370; Derveze, İzzet *a.g.e.*, I, 334

⁴⁹ Çimen, Abdullah Emin, *a.g.e.*, s.147

⁵⁰ Kutup, Seyyid, *Kur'ân'da Edebî Tasvir*, Çev. Süleyman Ateş, Hilal Yay, Ank.1967, s.230

Helâk olan kavimlerin kıssalarının Kur'ân'da anlatılmasının bir sebebi de peygamberi teselli ve kafirleri uyarıp korkutmaktır.⁵¹ Karşılaştığı yalanlama yeni değildir. Kendinden önceki peygamberler de kavimlerinden benzer tepki ile karşılaştılar. Bundan dolayı o kimseler Allah'ın azabını ve tehdidini hak ettiler. Şu anda da seni yalanlayanlara azap ve tehdit gerçekleşecektir.⁵²

Helâk konusunun Kur'ân'da oturduğu eksen, Hz. Muhammed (s.a.v)'in tebliğini doğrulama, O'na bu konuda destek verme gayesiyle çevrilidir.⁵³ Nitekim Kur'ân'da anlatılan bir çok yerde helâk olayından sonra, Hz. Peygamber'in Kavmi de helâk olmakla tehdit edilmektedir. Bu ayetler özellikle Mekke dönemi vahyi içersinde hayli yer kaplamaktadır.⁵⁴ Çünkü inkarcıların durumu geçmişteki benzerlerinin durumu gibidir.

Bu Kıssaların hedeflerinden birisi de tüm peygamberlerin tebliğ ettiği davanın esaslarını belirginleştirmek, bu esasların Hz. Muhammed (s.a.s)'in anlattığı esaslarla aynı olduğunu göstermektir. Yani bütün peygamberlerin davaları aynı kaynaktan sadır olmuşlardır.⁵⁵ Ulaşmak istediği hedef, varmak istediği nokta aynıdır. Bu nedenle de aralarında bir çok ortak özellik bulunmaktadır. helâk ile ilgili kıssaların ortak hedefi, tevhide ulaşmaktır. Peygamberler, ibadet edilmeye sadece Allah hak sahibi olduğu için, O'na ibadete ve boyun eğmeye davet ederler. Her çeşit ve şekildeki şirki kınamanın olumlu yönünü anlatırlar.⁵⁶ Faydalı salih amelleri, faziletleri, ahlâki değerleri yapmaya teşvik ederler. Allah'ın yolundan engellemeyi, düşmanlığı, azgınlığı, günahları ve kötülükleri çirkin bulurlar.⁵⁷

Değişik asırlarda insanların çoğu genellikle, Allah'ın kendilerinden birini, Rabbani risaletle görevlendirmesine karşı ortak bir tavır takınmışlardır. Peygamberler de kavimlerine verdiği cevapta bu seçimin olağan bir şey olduğunu açıklamışlardır. İnsanlardan bazılarının herhangi bir zamanda insanları irşad etmesi için seçilmesi

⁵¹ Derveze, İzzet *a.g.e.*, I, 334, 372

⁵² Derveze, İzzet, *a.g.e.*, I, 334; Enam 6/34, Fâtır 35/4

⁵³ Çimen, Abdullah Emin, *a.g.e.*, s.7

⁵⁴ Özsoy, Ömer- Güler, İlhami, *a.g.e.*, s.712-725

⁵⁵ Derveze, İzzet, *a.g.e.*, I, 458

⁵⁶ Derveze, İzzet, *a.g.e.*, I, 458

⁵⁷ Derveze, İzzet, *a.g.e.*, I, 458

gayet normaldir. Çünkü onlardan örnek liderler çıkarmak, onlarla anlaşmanın, aynı yöntemlerle onlarla konuşmanın bir yoludur.⁵⁸

Kur'ân'ın indiği zamandaki Mekke'nin önde gelen idareci ve zenginleri olan kafirlerinin yaptıkları gibi tarihte de özellikle zenginler ve önderler, peygambere ve davetine karşı inatçı, inkârcı, böbürlenici ve alaycı bir tavır takınmışlardır.⁵⁹ Büyük bir kısmının fakir ve zayıf olduğu az bir topluluk davete icabet etmiştir. Güçlü ve kuvvetli olan kafirler iman eden bu zayıf topluluğa eziyet etmişler, onları sıkıştırmışlar, engellemeye çalışmışlar, yurtlarından çıkarma ve kovalama ile de tehdit etmişlerdir.⁶⁰ Yani bu tavır ve tutumlar yeni değildir. Mü'minler, Allah'ın rızası ve korumasına nail olan, sebat eden, göğüs geren, sabreden kendinden öncekileri örnek almalıdır. Kıssalar, iman edenlere güven ve sebat vermek, onları teselli etmek için anlatılmıştır.⁶¹ Allah, iman edenlerin destekleyicisi, kurtarıcısı ve zafere erdiricisidir. Kafirleri ise helâk edicidir. Sonunda ne kadar güçlü, ne kadar çok, ne kadar zengin, ne kadar otoriter olsalar da geçmiş kavimler gibi Onları da ortadan kaldıracaktır.⁶²

Helâk konusunu içeren ayetler, Mekke döneminde yıllara göre farklılık arz etmiştir. Özellikle mü'minlere baskıların dayanılmaz bir hal aldığı bi'setin yedinci yılı ile onuncu yılı arasındaki sürede⁶³ müşriklerle sözlü mücadele işlevi gören cidal ve helâk ayetleri, Kur'ân'da çok yoğun bir şekilde yer almaya başlamıştır. Söz konusu ayetlerin en çok yer aldığı yıl ise, risaletin sekizinci yılıdır.⁶⁴ Bu durum, müşriklerin eziyetlerine karşı, Allah'ın bu zulmü yapanları bir gün cezalandıracağını hem müşriklere bildirmesi, hem de mü'minlere bu bilgiyi sunarak bir gün bu zalimlerden kurtulacakları müjdesi anlamına geliyordu. Kafirler yaptıkları eziyetlerden vazgeçmeye çağrılıyor, Allah Rasulü ve Mü'minler ise, Allah'ın yardımının bir gün kendilerine mutlaka ulaşacağı bilgisiyle moralize ediliyordu.⁶⁵

⁵⁸ Derveze, İzzet, *a.g.e.*, I, 458

⁵⁹ Derveze, İzzet, *a.g.e.*, I, 459

⁶⁰ Derveze, İzzet, *a.g.e.*, I, 459

⁶¹ Derveze, İzzet, *a.g.e.*, I, 459

⁶² Derveze, İzzet, *a.g.e.*, I, 459

⁶³ Berki, Ali Hikmet- Keskiöğlu, Osman, *Hatemul Enbiya Hazreti Muhammed Ve Hayatı*, DİBY, Ank. 1996, s. 122; Çimen, Abudullah Emin; *a.g.e.*, s.7

⁶⁴ Bâzergan, Mehdi, *Kur'ân'ın Nuzul Süreci*, Çev. Yasin Demirkan- Mela Muhammed Feyzullah, Fecr Yay., Ank. 1998, s. 183; Çimen, Abdullah Emin; *a.g.e.*, s.7

⁶⁵ Çimen, Abdullah Emin, *a.g.e.*, s.7

Nebevi risalet aslında insanların hayrı ve saadetleri içindir. İçinde bulundukları duruma bakarak böbürlenmemeleri, geçmiş ümmetlerin kafirlerinin vardığı sonları ve akıbetleri unutmamaları gerekir.⁶⁶ Kıssalardaki ibretler ve nasihatler her halükarda devamlı bir telkindir. Bu telkin bazen haktan engellemeyi, inadı, büyüklenmeyi, hak hususunda tartışmayı, hakka davet edenlere eziyet etmeyi zayıflara baskı ve onları hakir görmeyi kınar, bazen de hak üzere sebatı teşvik eder. Ve sonuç olarak onların kazançlı çıkacaklarını belirterek onlara güven verir.⁶⁷

Allah'ın ilmi, kudreti ve azameti her şeyi kapsamaktadır. Allah'ın adalet ve kanunları ile bütün nesillerdeki insanların çoğunun karakteri her zaman aynıdır. Kıssalarda her zaman geçerli ibretler vardır.⁶⁸ Kıssaların en yoğun bahsettiği konu, önceki nesiller içersinde yaşamış bazı birey ve toplumların vahiy karşısında sergiledikleri nankörlük ve inkarcılık sebebiyle karşılaştıkları cezalar ve bu cezaların en korkuncu olan helâktir. Bu açıdan kıssaları anlayabilmek, bir bakıma helâk konusunu kavrayabilmekle yakından ilgilidir.⁶⁹ Bu da helâk olan kavimlerin ortak özelliklerini tespit edip kavramanın ne kadar mühim olduğunu göstermektedir.

İzzet Derveze Hud suresinde anlatılan helâk olan kavimlerin kıssalarından çıkan sonuçları şu şekilde sıralamaktadır.⁷⁰

1- Geçmiş ümmetlerle ilgili haberler, Kur'ân'a kulak verenler için ibret ve öğüttür. Allah'ın yerle bir ettiği eski kasaba ve nesillerin bazı kalıntıları hâlâ insanların görebileceği bir durum arz ederken bazılarının yerlerinde ise yeller esmektedir.⁷¹

2- Allah, bu millet ve kasabalara zulmetmemiştir. Ancak taşkınlıkları ve yan çizmeleri sebebiyle Onlar, kendilerine zulmetmişlerdir. Allah'ın azabı üzerlerine hak olunca kendilerine taptıkları ilahları hiçbir şey sağlayamamışlardır. Bu durum onların sadece pişmanlıklarını artırmıştır.⁷²

⁶⁶ Derveze, İzzet *a.g.e.*, I, 460

⁶⁷ Derveze, İzzet *a.g.e.*, I, 460

⁶⁸ Derveze, İzzet *a.g.e.*, I, 460

⁶⁹ Çimen, Abdullah Emin, *a.g.e.*, s.VII, VIII

⁷⁰ Derveze, İzzet, *a.g.e.*, II, 483-484

⁷¹ Hud 11/100

⁷² Hud 11/101

3- Allah milletleri ve kasabalar halkını taşkınlıkları ve zulümleri sebebiyle helâk etti. O'nun bunları helâk edişi , çok şiddetli ve can yakıcı oldu.⁷³

4- Bu kıssalarda ahireti, insanları bir araya getiren korkunç günü düşünen insanları korkmaya sevk eden ve düşünceye çağırان bir uyarı vardır.⁷⁴

Sonuç olarak diyebiliriz ki, helâk kıssalarının amacı peygamberlerine karşı gelen toplumların helâk edilegeldiklerini bildirmek ve son peygamberin sözünü dinlemeyen insanları uyarmaktır. Bundan dolayı Kur'ân, kıssaları anlatırken detaya dalmamıştır. Sadece konunun ana çizgilerine temas etmekle yetinmiş, peygamberlerin hayatlarındaki ortak noktaları anlatmıştır. Kıssaların anlatılması, bir yandan Peygamberi ve inananları teselli etmek, diğer yandan da kafirleri uyarmak amacını taşımaktadır.⁷⁵ Ayrıca, bu kıssaların anlatılmasının asıl amacı müşriklerin, öteki peygamberlerin kavimlerinde bulunan vasıflarını, kıssa tarzında gözler önüne serip, diğer peygamberlere isyan edenlerin helâk olduğu gibi son peygambere isyan edenlerin de helâk olacaklarını vurgulamaktır.⁷⁶

Helâk olan kavimlerin kıssalarının, Kur'ân'da anlatılmasındaki ortak özellik, Onların acı akıbetlerinden ders ve ibret almak, sonraki nesillerin aynı yanlışlara düşmesine engel olmaktır. Ancak bu kıssalardan ders aldığımızı söylemek bugün için imkansızdır. Dünya sanki hiç peygamber gelmemiş ve kitap inmemiş gibi helâk olan kavimlerin ortak olarak işledikleri suçları irtikap etmektedir. Bu konuda uyarılara da aldırmmakta, hatta kendilerini uyarılara da düşmanlık etmektedirler. Bu konuda duyarlı Müslümanlara, müfsid toplumları ıslah etmek görevi düşmektedir. Günümüzün Müslümanları da tıpkı peygamberlerin yaptığı gibi bıkmadan, usanmadan fesad eylemleri ile mücadele etmeli, insanların günahlardan pişmanlık duymalarını sağlayıp, onların tevbe ve istiğfar etmeleri için gayret sarf etmelidir. Bundan sonra da Allah'a karşı sorumluluk bilinci taşıyan, takva sahibi bir toplumun oluşması için irşad ve tebliğ çalışması sürdürülmelidir. Başkasını düzeltmek isteyen bir kişinin önce kendini düzeltmesi gerektiği açıktır. Nefsini terbiye etmedikleri müddetçe ve haramlardan sakınmadıkları sürece bir toplum helâke, azaba ve ilahi cezaya aday bir toplumdur. Müslüman, bu kıssalardan

⁷³ Hud 11/102

⁷⁴ Hud 11/103

⁷⁵ Ateş, Süleyman, *a.g.e.*, II, 1005,1006

⁷⁶ Ateş, Süleyman, *a.g.e.*, II, 1010

hisse alarak, hayattaki olumsuzluklara bakarak, asla yılgınlığa düşmemeli ve iman edenlerin eninde sonunda zafere ulaşacağından asla şüphe duymamalıdır.

Nuh,⁷⁷ Ad,⁷⁸ Semud,⁷⁹ Lût⁸⁰ Medyen ve Eyke⁸¹ ile Firavun Kavimlerinin⁸² kıssalarında bir çok ibret ve dersler vardır. Nitekim Hz. Musa zamanında Firavun âlinden mü'min bir adam,⁸³ Firavun ve âlini Nuh, Ad ve Semud Kavimleri'nin durumlarına düşmemeleri için uyarmıştır.⁸⁴ Aslında bu konuya Kur'ân'da oldukça çok vurgu yapılmaktadır. Ancak bu kadarı konumuzun anlaşılması açısından kâfidir.

B) HELÂK KELİMESİ VE HELÂK KAVRAMI

1- Helâk Kelimesinin Lügat ve Terim Anlamı

Lügat olarak helâk kelimesi, ölmek,⁸⁵ mahvolmak, perişan olmak, bir şeyin dünyadan aniden yok olması,⁸⁶ saltanatın, gücün elden gitmesi,⁸⁷ fena bulmak,⁸⁸ mal harcamak, tüketmek, satmak,⁸⁹ bir şeyi çok arzulamak, canı çekmek,⁹⁰ Cehenneme düşmek,⁹¹ yok olmak, felâket, afet, tehlike, yokluk ve harap olmak⁹² gibi anlamlara gelmektedir.

HE-LE-KE kökü Kur'ân'da dokuz değişik kalıpta olmak üzere altmış sekiz ayette yer almıştır. Bunların on ikisi isim, diğerleri de fiil kalıbındadır.⁹³ helâk kelimesi ile Kur'ân'da, az önce verdiğimiz sözlük anlamlarının bir çoğu ile karşılaşırız. Ancak bu kelimenin, konumuz olan Allah'ın birey ve toplumları bir

⁷⁷ Mü'minin 23/30; Şuara 26/121; Furkan 25/37; Ankebut 29/15

⁷⁸ Şuara 26/139; Zariyat 51/41

⁷⁹ Şuara 26/158; Neml 27/52; Zariyat 51/43

⁸⁰ Hicr 15/75

⁸¹ Şuara 26/190

⁸² Şuara 26/67

⁸³ Mü'min 40/28

⁸⁴ Mü'min 30,31

⁸⁵ İbn Manzûr, Ebû'l Fadl Cemâluddin Muhammed b. Mükrim el-İfrîkî el -Mısırî, *Lisânü'l Arab*, Dârüs Sadır, Beyrut, 1994 , X, 503; Topaloğlu, Bekir – Karaman, Hayreddin, *Arapça-Türkçe Yeni Kâmus*. Elif Ofset Tesisleri , İst. 1979, s.470; Komisyon, *el-Mu'cemül Veciz*, Dâru't Tahrir, Mısır, 1980, s.651, Çanga, Mahmut, *Kur'ân-ı Kerim Lugatı*, Timaş Yay, İst. 1989, s. 535

⁸⁶ Çanga, Mahmut, *a.g.e.*, s.535

⁸⁷ Hakka 69/29

⁸⁸ Sarı, Mevlüt, *el Mevârid lit Tüllâb*, Bahar Yay, İst. ts., s.812; Çanga, Mahmut, *a.g.e.*, s.535

⁸⁹ Komisyon, *el-Mu'cemül Veciz*, s.651

⁹⁰ İbn Manzûr, *a.g.e.*, X, 507, Sarı, Mevlüt, *a.g.e.*, s.812; Komisyon, *el-Mu'cemül Veciz* ,s.651

⁹¹ Sarı, Mevlüt, *a.g.e.*, s.812

⁹² Mutçalı, Serdar, *Arapça- Türkçe Sözlük*, Dağarcık Yay, İst. ts. s.946

⁹³ Bkz. Abdalbaki, Muhammed Fuad, *El'Mu'cemül Müfrehes Li Elfaz-i Kur'ân-il Kerim*, Dâru'l Hadîs, Kahire, 1994, s.906,907; Çimen, Abdullah Emin, *a.g.e.*, s.49

takım eylemleri sonucu yok edip cezalandırması anlamındaki kullanımı if'âl babındandır ve Kur'ân'da helâk kelimesi en çok bu anlamda kullanılmıştır.⁹⁴

وَكَمْ أَهْلَكْنَا قَبْلَهُمْ مِنْ قَرْنٍ هُمْ أَحْسَنُ أَثَانًا وَرِئًا

'Halbuki biz, kendilerinden evvel, mal ve gösterişçe daha güzel nice asır(larda nice nesilleri) helâk etmişsiniz'

فَكَأَيِّنْ مِنْ قَرْيَةٍ أَهْلَكْنَاهَا وَهِيَ ظَالِمَةٌ فَهِيَ خَاوِيَةٌ عَلَى عُرُوشِهَا وَيَبْرُ مُعْطَلَةٌ وَقَصْرٌ مَشِيدٌ

'Nice memleketler vardı ki, zulüm yaparlarken biz onları yok ettik. Artık damları çökmüş, duvarları üzerine yıkılmıştır. (Geride) Nice terkedilmiş kuyularla bomboş kalmış yüksek saraylar (bırakılmıştır).'⁹⁵

Bütün bunlara rağmen, bu konu hakkında çok önemli bir nokta, helâk kavramını ifade için her ne kadar bu kelime seçilmiş olsa da, Kur'ân'da bu kavramı anlatan, insanı hayrete düşürecek kadar çok kelime veya kelime grubunun var olduğudur. Bu da helâk konusunun Allah katında ne kadar büyük bir öneme sahip olduğunu göstermektedir.

Kur'ân'ı Kerim'de başka anlamlarının yanında, direkt olarak helâk anlamını ifade için kullanılan kelimeler şunlardır: اخذ Ahz (Yakalamak),⁹⁶ بطش Batş (azapla yakalamak),⁹⁷ بوار Bevar (helâk olmak),⁹⁸ بعد Bu'd (Uzak Olmak, Yok Olmak),⁹⁹ دمددم Demdeme (Yere sermek),¹⁰⁰ اهوى Ehvâ, (Yere Çalmak),¹⁰¹ غابir Ğâbir (helâk Olan),¹⁰² حاق Hâka (Kuşatmak),¹⁰³ احاطة İhata (Çevrelemek),¹⁰⁴ إردانا İrdâ (helâk Etmek),¹⁰⁵ اسحات ishat (kökünden söküp atmak),¹⁰⁶ اذهب İzhâb (Ortadan

⁹⁴ Çimen, Abdullah Emin, *a.g.e.*, s.54

⁹⁵ Hacc 22/45; Benzer bir ayet için bkz. Araf 7/4

⁹⁶ Bakara 2/55; Nisa 4/153; En'am 6/44,46; Araf 7/73,81,91,95,155; Hud 11/64,67,94; Ra'd 13/32; Hicr 15/73,83; Nahl 16/46,47,113; Hacc 22/44,48; Mü'minun 23/41; Şuara 26/156,158,189; Ankebut 29/14,37,40; Fâtır 35/26; Yasin 36/49; Mü'min 40/5,22; Fussilet 41/17; Zariyat 51/44; Kamer 54/42; Hâkka 69/10; Müzzemmil 73/16 vs.

⁹⁷ Kamer 54/36

⁹⁸ Furkan 25/18

⁹⁹ Hud 11/44,60,68,95; Mü'minun 23/41

¹⁰⁰ Şems 91/14

¹⁰¹ Necm 53/53

¹⁰² Araf 7/83; Hicr 15/60; Şuara 26/171İ; Neml 27/57; Ankebut 29/32,33; Saffat 37/135

¹⁰³ En'am 6/10; Hud 11/8; Nahl 16/34; Enbiya 21/41; Fâtır 35/43; Zümer 39/48; Mümin 40/45,83; Câsiye 45/33; Ahkaf 46/26

¹⁰⁴ Kehf 18/42

¹⁰⁵ En'am 6/137; Fussilet 41/23

¹⁰⁶ Tâ-Hâ 20/61

kaldırmak),¹⁰⁷ قسم Kasm (paramparça etmek, kırıp geçirmek),¹⁰⁸ قطع Kat' (Kökünü Kazımak),¹⁰⁹ قتل Katl (Öldürmek),¹¹⁰ محاسبة Muhasebe (Azaba çarptırmak),¹¹¹ ثبور Sübur (Yok olmak),¹¹² تغشية Tağşiye (Azap giydirmek),¹¹³ تعس Ta's (Tökezleyip yüzüstü düşmek, yok olmak),¹¹⁴ تباب Tebâb (hüsrana uğramak),¹¹⁵ تدمير Tedmir (Kökünü Kazımak),¹¹⁶ تسوية Tesviye Yerle bir etmek),¹¹⁷ ve تتبير Tetbir (Kırıp Geçirmek)¹¹⁸

خسف Hasf (Yere Batırmak)¹¹⁹ ve ارسال İrsal 'göndermek'¹²⁰ gibi bazı kelimeler de helâk şekillerini ifade etmek için kullanılmıştır. Aslında bu tür kelimeler çoğaltılabilir. Örnek olarak Nuh ve Firavun kavimlerinin suda boğularak helâk edilişlerini anlatmak için kullanılan kelime genellikle غرق gark¹²¹ kelimesidir ki, bu da bir helâk şeklidir.

Ayrıca helâk anlamına gelmemesine rağmen, diğer anlamlarının yanında, helâk kastedilerek kullanılan kelimeler de vardır. Bu kelimeler de, بأس azap,¹²² بئس be's¹²³ امر emr,¹²⁴ عقاب ıkap,¹²⁵ انتقام intikam,¹²⁶ إصابة İsabet,¹²⁷ اتيان ityan,¹²⁸ قول kavl,¹²⁹ رجس rics,¹³⁰ رجز ricz¹³¹ ve وعيد vaîd¹³² kelimeleridir.

¹⁰⁷ Nisa 4/133; En'am 6/133; İbrahim 14/19; Fâtır 35/16

¹⁰⁸ Enbiya 21/11

¹⁰⁹ En'am 6/45; Araf 7/72; Enfal 8/7; Hicr 15/66

¹¹⁰ Buruc 85/1-9

¹¹¹ Kehf 18/40; Talak 65/8

¹¹² İsra 17/102

¹¹³ Hud 11/82; Necm 53/54

¹¹⁴ Muhammed 47/8

¹¹⁵ Mü'min 40/37; Tebbet 111/1

¹¹⁶ Araf 7/137; İsra 17/16; Furkan 25/35,36; Şuara 26/172; Neml 27/51; Saffat 37/136; Ahkaf 46/25; Muhammed 47/10

¹¹⁷ Şems 91/14

¹¹⁸ Araf 7/139; İsra 17/7; Furkan 25/39; Nuh 71/28

¹¹⁹ Nahl 16/45; İsra 17/67,68; Kasas 28/81; Ankebut 29/40; Sebe 34/9; Mülk 67/16,17

¹²⁰ Ankebut 29/40; Sebe 34/16; Fussilet 41/16; Zariyat 51/41; Kamer 54/19,31,34; Fil 105/3

¹²¹ Abdalbaki, Muhammed Fuad, *a.g.e.*, s.631,632; Araf 7/64,136 vs.

¹²² Nisa 4/16; Maide 5/1; Araf 7/59,73; Enfal 8/33; Hud 11/26,48,58,64,76,84,93; İsra 17/15; Tâ- Hâ 20/48; Furkan 25/37; Şuara 26/135,156,158; 189; Mü'min 40/45; Fussilet 41/17; Zuhuruf 43/48; Duhan 44/30; Ahkaf 46/21,24; Kamer 54/16,18,21,30,37,38,39; Nuh 71/1 Fecr 89/13

¹²³ En'am 6/147,148; Araf 7/4,5,97,98; Yusuf 12/110; Enbiya 21/12; Mü'min 40/84,85

¹²⁴ Bakara 2/210; En'am, 6/8,58; Yunus 10/24; Hud 11/40,44,58,66,76,82,94,101; Yusuf 12/41;

İbrahim 14/22; Nahl 16/33; Meryem 19/39; Mü'minin 23/27; Ahkaf 46/25; Kamer 54/12

¹²⁵ Âli İmran 3/1; Araf 7/167; Enfal 8/52; Ra'd 13/32; Sâd, 38/12-14; Mü'min 40/21,22

¹²⁶ Araf 7/136; Rum 30/47; Zuhuruf 43/23-25,55; Hicr 15/78,79

¹²⁷ Bakara 2/266; Hud 11/89; Ra'd 13/13; Nahl 16/33

¹²⁸ Maide 5/54; En'am 6/40,47; Araf 7/70,77; Yunus 10/24,50; Ankebut 29/29; Ahkaf 46/22

¹²⁹ Hud 11/40; İsra 17/16,17; Mü'minin 23/27

Bu kelimelere ek olarak, helâk psikolojisini ifade eden, başka bir deyişle helâk anını ve sonrasını tasvir eden bazı kelimeler de vardır. Bu kelimeler de, **جثم** Cesm (Diz Üstü Çökmek),¹³³ **خرعليهم السقف** Harre Aleyhimüssakf (Tavan tepelerine çöktü),¹³⁴ **حصاد** Hasad,¹³⁵ **خيـب** Hîb (Perişan olmak),¹³⁶ **خزى** Hızı, (Rezil Duruma düşmek),¹³⁷ **خمود** Humud (Çakılıp kalmak),¹³⁸ **هون** Hûn (Zillet)¹³⁹ ve **خسران** Husran¹⁴⁰ kelimeleridir.¹⁴¹

helâk kelimesiyle anlam bakımından yakınlık arzeden bir çok kelime olsa da bunların her biri bir nevi ceza ifade eder.¹⁴²

Az önce de belirttiğimiz gibi **هـلـاك** ‘helâk’ kökü ve kavramı en çok Allah’ın birey ve toplumları, ilâhî bir cezaya çarptırarak tamamen ortadan kaldırması anlamında kullanılmaktadır. Helâk Kelimesinin bu anlamda kullanıldığı ayetlerden birkaç tanesi şöyledir.

“Öncekileri hetmedik mi?”¹⁴³

أَلَمْ نُهْلِكِ الْأَوَّلِينَ

“Onları günahları sebebi ile helâk ettik”¹⁴⁴

فَأَهْلَكْنَاهُمْ بِذُنُوبِهِمْ

“Andolsun biz, sizin benzerlerinizi hep helâk ettik”¹⁴⁵

وَلَقَدْ أَهْلَكْنَا أَشْيَاعَكُمْ

Helâk hakkındaki ayetleri incelediğimizde ilk dikkatimizi çeken konulardan biri şudur. Allah (C.C), azabı hakkında toplumların emin olmamalarını ifade etmektedir. Burada söz konusu olan toplumların, helâki gerektirici olumsuz eylemler sahibi olduklarını söylemeye sanırım gerek yoktur.

¹³⁰ Araf 7/71

¹³¹ Ankebut 29/34

¹³² Araf 7/70,77; Hud 11/32; Mü’minun 23/93-95; Ahkaf 46/22; Kaf 50/12-14

¹³³ Araf 7/78,91; Hud 11/67,94; Ankebut 29/37

¹³⁴ Nahl 16/26

¹³⁵ Yunus 10/24; Hud 11/100; Enbiya 21/11-15

¹³⁶ İbrahim 14/15; Taha 20/61,111

¹³⁷ Yunus 10/98; Hud 11/39,66,93; Zümer 39/25,26; Fussilet 41/16

¹³⁸ Enbiya 21/11-15; Yasin 36/29

¹³⁹ Fussilet 41/17

¹⁴⁰ Araf 7/92; Enbiya 21/70; Fussilet 41/23

¹⁴¹ Daha geniş bilgi için bkz. Çimen, Abdullah Emin, *a.g.e.*, s.74-102

¹⁴² Sancar, Cemalettin, *Kur’ân’da helâk Olan Kavimler*, (Selçuk Üniv. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Doktora Tezi, Konya, 1996, s.94; Yıldız, Ahmet, *Kur’ân-ı Kerîm’de Felaketlerle Karşılaşan Toplulukların helâk Nedenlerinin Dinler Tarihi Açısından Tahlili* Selçuk Üniv. Sosyal Bilimler Enst. Basılmamış Doktora Tezi, Konya, 2000, s..9

¹⁴³ Mürselat 77/16

¹⁴⁴ En’am 6/6

¹⁴⁵ Kamer 54/51

أَفَأَمِنَ أَهْلُ الْقُرَىٰ أَن يَأْتِيَهُمْ بَأْسُنَا بَيَاتًا وَهُمْ نَاءِمُونَ أَوْ أَمِنَ أَهْلُ الْقُرَىٰ أَن يَأْتِيَهُمْ بَأْسُنَا ضُحًى وَهُمْ يُلْعَبُونَ
أَفَأَمِنُوا مَكْرَ اللَّهِ فَلَا يَأْمَنُ مَكْرَ اللَّهِ إِلَّا الْقَوْمُ الْخَاسِرُونَ

“(Yoksa o) memleketlerin (inkarcı) halkı geceleyin kendileri uyurken, azabımızın onlara gelmesinden emin mi oldular? Ya da o memleketlerin halkı kendileri oynayıp eğlenirken bir kuşluk vaktinde azabımızın onlara gelmesinden emin mi oldular? Onlar Allah’ın (azap) tuzağından (kurtulup) emin mi oldular? Fakat (nefislerine uyup) kendilerine yazık eden topluluktan başkası Allah’ın (mühlet verdiği azap) tuzağından emin olmaz.”¹⁴⁶

Ayrıca yüce Allah, helâk olan kavimlerin akıbetlerinden ders ve ibret alınması hususuna Kur’ân’da çokça yer vermektedir. Bu konuya örnek olabilecek bir çok ayetle karşılaşmak hiç de zor değildir. Bu tür ibret alma mesajını taşıyan ayetler farklı formlarda karşımıza çıkmaktadır. Bunlardan bir kısmı ‘Elem yerav’ ‘Görmediler mi?’ ve ‘Elem tera’ ‘görmedin mi?’ sorusu ile başlamaktadır.

أَلَمْ يَرَوْا كَمْ أَهْلَكْنَا قَبْلَهُمْ مِنَ الْقُرُونِ

“Görmediler mi, Onlardan önce nice nesilleri helâk ettik”¹⁴⁷

أَلَمْ تَرَ كَيْفَ فَعَلَ رَبُّكَ بِأَصْحَابِ الْفِيلِ

“Görmedin mi Rabbin fil sahiplerine ne yaptı?”¹⁴⁸

“Görmedin mi Rabbin Ad’e..... ne yaptı?”¹⁴⁹ أَلَمْ تَرَ كَيْفَ فَعَلَ رَبُّكَ بِعَادٍ

İbret içerikli mesaj taşıyan ayetler bazı ayetlerde ‘Elem ye’tihim’ ‘onlara gelmedi mi?’ ‘Elem Ye’tiküm’ ‘Size gelmedi mi?’ soruları ile de başlamaktadır.

أَلَمْ يَأْتِهِمْ نَبَأُ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ قَوْمِ نُوحٍ وَعَادٍ.....

“Onlara kendilerinden öncekilerin, Nuh, Ad.....kavimlerinin haberi gelmedi mi?”¹⁵⁰

أَلَمْ يَأْتِكُمْ نَبَأُ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِكُمْ قَوْمِ نُوحٍ وَعَادٍ.....

¹⁴⁶ Araf 7/97-99; Ayrıca bkz. Mülk 67/16-18; Nahl 16/45,46; İsra 17/68

¹⁴⁷ Yasin 36/31; Ayrıca bkz. En’am 6/6

¹⁴⁸ Fil 105/1

¹⁴⁹ Fecr 89/6

¹⁵⁰ Tevbe 9/70

“Sizden önce geçenlerden Nuh, Ad,.....kavimlerinin haberi size gelmedi mi?”¹⁵¹

Ayrıca ‘ityan’ kökü kullanılarak Allah’ın bir toplumu yok edip, o toplumun yerine yeni bir toplum getirebileceği de belirtilir.

إِنْ يَشَأْ يُذْهِبْكُمْ وَيَأْتِ بِخَلْقٍ جَدِيدٍ وَمَا ذَلِكَ عَلَى اللَّهِ بِعَزِيزٍ

‘Eğer O dilerse sizi giderir, (yerinize imanlı ve itaat eden) yepyeni bir halk getirir. Bu da Allah’a güç değildir.’¹⁵²

Toplumların kıyametten önce helâk edileceği veya çok büyük azaba çarptırılacağı Levh-i mahfuzda yazılıdır.

وَإِنْ مِنْ قَرْيَةٍ إِلَّا نَحْنُ مُهْلِكُوهَا قَبْلَ يَوْمِ الْقِيَامَةِ أَوْ مُعَذِّبُوهَا عَذَابًا شَدِيدًا كَانَ ذَلِكَ فِي الْكِتَابِ مَسْطُورًا

‘Hiç bir şehir (halkı) yoktur ki, kıyamet gününden önce biz onu helâk etmeyelim, yahut şiddetli bir azab ile azablandırmayalım. Bu, Kitap’ta (Levh-i Mahfuzda) yazılıdır.’

Muhatapların helâk olan kavimlerden ibret almalarını isteyen ayetler çoğunluk ve yoğunlukla ‘Efelem yesîrû’ ‘Seyahat etmediler mi?’ sorusu ile başlamaktadır.

أَفَلَمْ يَسِيرُوا فِي الْأَرْضِ فَيَنْظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ دَمَّرَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ

‘Yeryüzünde dolaşıp kendilerinden öncekilerin sonlarının nasıl olduğunu görmediler mi? Allah onları yere batırmıştır’¹⁵³

Genel olarak bu soru ile başlayan ayetlerde Mekke müşrikleri ile helâk olan kavimler güç ve zenginlik konusunda mukayese edilmekte, önceki toplumların daha güçlü olmalarına rağmen helâk olduklarına vurgu yapılmaktadır.

أَوْ لَمْ يَسِيرُوا فِي الْأَرْضِ فَيَنْظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ كَانُوا أَشَدَّ مِنْهُمْ قُوَّةً

‘Yeryüzünde gezip de kendilerinden öncekilerin sonunun nasıl olduğuna bakmadılar mı? Oysa onlar kendilerinden daha güçlü idiler.’¹⁵⁴

¹⁵¹ İbrahim 14/9 ; Ayrıca bkz. Teğâbün 64/5

¹⁵² İbrahim 14/19,20; Fâtır 35/16,17 Ayrıca bkz. Nisa 4/133

¹⁵³ Muhammed 47/10; Ayrıca bkz. Yusuf 12/109; Rum 30/9; Fâtır 35/44; Mümin 40/21,82

¹⁵⁴ Rum 30/9.; Fâtır 35/44; Mü’min 40/21; Ayrıca bkz. Mü’min 40/82

Seyr kökü emir kipinde kullanılarak da bu konu çokça gündeme getirilmiştir.

قُلْ سِيرُوا فِي الْأَرْضِ ثُمَّ انظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُكَذِّبِينَ

‘De ki, yeryüzünde dolaşın! sonra yalanlayanların sonunun nasıl olduğuna bakın’,¹⁵⁵

Seyr köküne yer vermeden de önceki helâk edilen toplumların bazı yönleri ön plana çıkartılarak akıbetlerinden ders alınması istenilmiştir. Bu gibi durumlarda bakmak anlamına gelen ‘nazar’ kelimesi tekil ve çoğul olarak emir sîgasında kullanılmıştır.

وَانظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُفْسِدِينَ

“Müfsidlerin sonunun nasıl olduğuna bir bakın”¹⁵⁶

Allah, bu tür ayetlerde mükezziblerin (yalanlayanların)¹⁵⁷ mücrimlerin,¹⁵⁸ müfsidlerin,¹⁵⁹ zalimlerin,¹⁶⁰ münzerlerin (uyarılanların),¹⁶¹ düzenbazların kurdukları hilenin,¹⁶² kendilerinden öncekilerin¹⁶³ akıbetlerine ibret almak maksadıyla bakmayı emretmektedir. Esasında bu özelliklerin hepsi aynı zamanda helâk olan kavimlerin ortak özelliklerindendir. Allah, ısrarla onların akıbetlerine dikkatimizi çekmekte ve bakmamızı istemektedir. İnsanlar olaylara ibret nazarı ile bakmayı öğrendiklerinde kendilerine verilen mesajları okumayı da öğrenmiş olurlar. Aslında her insana her gün çok farklı mesajlar gelmektedir. Hadiselere ibret nazarıyla bakmayı öğrenmek, bu mesajların dilini de öğrenmek anlamına gelir.

Allahu Teala bazı ayetlerde helâk olan kavimleri sayarak onlardan ibret alınmasını ister. Bu ayetlerden biri şudur.

أَلَمْ يَأْتِهِمْ نَبَأُ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ قَوْمِ نُوحٍ وَعَادٍ وَثَمُودَ وَقَوْمِ إِبْرَاهِيمَ وَأَصْحَابِ مَدْيَنَ وَالْمُؤْتَفِكَاتِ
أَتَتْهُمْ رُسُلُهُمْ بِالْبَيِّنَاتِ فَمَا كَانَ اللَّهُ لِيَظْلِمَهُمْ وَلَكِنْ كَانُوا أَنْفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ

¹⁵⁵ En’am 6/11; Benzer ayetler için bkz. Âl-i İmran 3/137; Nahl 16/36; Mücrimlerin akıbeti Neml 27/69; Öncekilerin akıbeti Rum 30/42

¹⁵⁶ Araf 7/86

¹⁵⁷ Âl-i İmran 3/137; En’am 6/11; Nahl 16/36; Zuhruf 43/25;

¹⁵⁸ Araf 7/84; Neml 27/69

¹⁵⁹ Araf 7/86,103; Neml 27/14

¹⁶⁰ Yunus 10/39; Kasas 28/40

¹⁶¹ Yunus 10/37; Saffat 37/73

¹⁶² Neml 27/51

¹⁶³ Rum 30/42

“Onlara kendilerinden önceki toplumlara, yani Nuh, Ad, Semud Kavmine, İbrahim Kavmi’ne ve yurtları altüst edilenlere ilişkin haberler gelmedi mi? Bu toplumlara peygamberler açık anlamlı mesajlar (mucizeler, deliller) getirmişlerdi. Allah’ın Onlara zulmetmesi söz konusu değildi. Fakat Onlar kendi kendilerine zulmettiler.”¹⁶⁴

Peki rahmet sahibi olan Rabbimiz insanları niçin helâk etmektedir? Çok önemli olan bu soruya şöyle cevap vermek mümkündür. İnsanlar tarih boyunca çeşitli nimetlere nail oldukları gibi belalara da maruz kalmışlardır. Bir şeyin bela ya da nimet olduğu şu şekilde anlaşılabilir. Bir şeyin zararı özel faydası genelse, o şey kapsamlı ve geniş bir nimettir. Ama bir şeyin faydası çok dar ve hususi ise o şey genel bir belâdır.¹⁶⁵ Bu vesileyle, suçlu birey ve gruplara verilen cezalar sayesinde, insanlığın geleceği garanti altına alınmakta, daha erdemli ve daha insanî toplumsal yapılar kurulmasının önü açılmaktadır.¹⁶⁶

Kavimlerin helâki de bir bela gibi görünse de aslında fayda tüm insanlığa, zarar da helâk olanlara ait olduğu için bir nimet olarak telakki edilmelidir. helâk olayları bir nevi yeryüzünü pisliklerden temizleme faaliyeti olarak da değerlendirilebilir. Suçlu toplumların helâk olması Allah’ın lütfünün bir tezahürüdür. Tıpkı iyi bir meyvenin çürüğünden ayıklanması ve emniyete alınması gibi. Bunun aksine olarak, eğer bu iflah olmaz günahkar insanlara merhamet edilirse böylesi bir durum, salihler ve gelecek kuşaklar için acımasızlık olacaktı.¹⁶⁷ Bu yüzden mücrim toplumların helâki o kadar büyük bir nimettir ki, Allahu Teala Hazretleri genel olarak helâkten bahsettiği En’am suresi 42-45 arası ayetlerde sonucu alemlerin Rabbine hamd etmeye bağlamaktadır. Ve bu ayet, bu durumlarla karşılaşp helâk olmaktan kurtulana hamd etmeyi telkin etmektedir. Çünkü isyancıların ve kafirlerin yok edilmesi, gerçekten, karşılığında hamedilecek kadar büyük bir nimettir.¹⁶⁸

Kişileri helâke götüren esas sebep kin, nefret, intikam, düşmanlık ve gayz gibi duygulara dayalı olarak Allah’a karşı mücadele aşkı ile yapılan eylemlerde kendini ortaya koyar. İnsan, nefsinin arzularını tatmin ederken, eylemleri Allah’ın belirlediği en son sınırı aşmamalı, ayrıca toplumun genel yapısını bozacak nitelikte

¹⁶⁴ Tevbe 9/70

¹⁶⁵ Et Turtûşî, İmam Muhammed b. Ebû Bekir, *Sirâcü’l Mülk*, Yayına Hazırlayan Said Aykut, İnsan Yay, İst. 1995, s.128

¹⁶⁶ Çimen, Abdullah Emin, *a.g.e.*, s.30

¹⁶⁷ Mevdudi, Ebû’l Ala, *Tefhimu’l Kur’ân*, müt. Kurul, İnsan yay., 2. baskı, İst. 1991, II, 391

¹⁶⁸ Bursevî, İsmail Hakkı, *Râhu’l Beyan Tefsiri*, İhtisar eden: Muhammed Ali Sâbûnî, Müt, Kom., Damla Yayınevi, İst.1994, III, 16

bir tehdit haline dönüşmemelidir. Çünkü bireysel suçlar, toplum yapısını tehdit eder bir hale geldiğinde dünyada hem hukuk hem de bizzat Allah'ın müdahalesi ile karşılaşır. Toplumsal bir tehlike oluşturmadığı takdirde, helâk sebebi olarak nitelendirilebilen bir çok eylem, Allah'ın geniş müsamahası içerisinde, cezası ahirete ertelenen eylemler olarak kalabilirler. Önemli olan bu eylemlerde Allah'la restleşme anlayışının hakim olmamasıdır. Şayet böyle bir şey olursa, eylem, sonuçları açısından bireysel sınırlar içerisinde kalsa dahi, sahibini dünyevî bir helâkle baş başa bırakabilir.¹⁶⁹

Kavimlerin ve bireylerin niçin helâk edildiği sorusuna başka bir açıdan da yaklaşmak mümkündür. Çünkü konunun çok önem arzeden farklı bir boyutu da mevcuttur. Herkesin çok rahat idrak edebileceği gibi kainatta bir düzen vardır. İnsan yeryüzündeki bu düzeni sağlamak üzere Allah'ın halifesi olarak seçilmiştir. İnsanın amacı bu düzeni sağlamak ve temin etmektir, ifsad etmek değildir. Bu nedenle ilgili bölümlerde de görüleceği gibi helâk olan kavimlerin bu hatalarına çok sık vurgu yapılmaktadır. Allah koyduğu düzeni bozma lüksünü ve hakkını hiçbir topluma vermemiş, bu tür girişimlerde bulunanları hemen gönderdiği peygamberler aracılığı ile uyarmış, ıslah olurlarsa ne âlâ, aksi halde Onları helâk için tüm şartlar oluştuğunda yok etmiştir. Bu düzenin fitrata konulan düzen olması ile, sosyal hayata konulan düzen olması arasında bir ayrılık söz konusu değildir. Lût Kavmi fitrata konulan düzeni ihlal ettiği, Şuayb Kavmi ise sosyal hayata konulan nizamı ifsad ettiği için yok olmayı hak etmişlerdir.

Toplumlari helâke sürükleyen diğeri önemli kavram da günah işlemekte haddi aşmak ve günahları kasden ve inatla adeta Allah'a savaş açarak işlemektir. Oysa insanlar gerek acziyetten, gerek unutkanlıktan gerekse de başka sebeplerden dolayı günaha düşebilir. Günah her ne kadar çirkinse de bu, insanın bünyesi itibari ile olağan bir durumdur. Toplum da günah işler. Hatasız kul olmadığı gibi hatasız toplum da olmaz. Ancak günahların da bir ölçüsü, masum gerekçesi olmalıdır. İşte helâk edilen toplumlar günahı, masumca ve anlaşılabilir bir mazeretle değil, bilinçli olarak, inatla, uyarılara aldırmadan, her türlü cezaya ve azaba meydan okuyarak, fütursuzca ve küstahça, sınırları aşarak ve ölçüyü kaçırarak işlemişlerdir. Bu tür toplumlar adeta günahlara ve ahlaksızlıklara müptelâ olmuş ve günahları Allah'a ve Peygambere kafa tutarak, kutsal değerlere savaş açarak icra etmişlerdir. Rabbimiz

¹⁶⁹ Çimen, Abdullah Emin, *a.g.e.*, s.428

insanlığı, insanlara olan engin rahmetinden dolayı, bu tür toplumlardan kurtarmış ve tüm insanlık için birer tehdit olan bazı birey ve kavimleri herkesin ibret alması için işledikleri aşırılıklara paralel olarak, korkunç şekillerde helâk etmiştir. Bu arada Allah'ın bir toplumu hemen cezalandırmadığı, belli bir mühlet tanıdığı, mühlet sonunda yapılan tüm uyarılardan ders almayan toplumların cezalandırıldığı dikkatten kaçırılmamalıdır.

Helâk olan kavimlere gönderilen peygamberler, bütün doğruları tüm metotları kullanarak anlatmışlar, onlara yanlışlarını sonuçları ile beraber izah etmişlerdir. Ama bu topluluklar uyarıları dikkate almamış, peygamberlerini itham, alay, tekzip ve tehdit etmeyi seçmişler, yeryüzünde fesad çıkarmaya, zulme ve azgınlığa ısrarla ve inatla devam etmişlerdir. Ancak onların tuttukları bu yol kendilerini yok olmaya, şiddetli bir azap şekli ile tarih sahnesinden silmeye götürmüştür. Uyarılara kulak verseler Hz. Yunus (a.s)'ın Kavmi gibi kurtulabilecekken,¹⁷⁰ Onlar cennete giden yolu değil, kendilerini helâk olmaya götüren yolu seçmişlerdir. Bunlara ek olarak helâk olan kavimlerin ve fertlerin Allah'a karşı işlediği fiillerde kastîlik, bilinçlilik, direktme, dayatma ve adeta Allah'a rağmen O'nu gözardı etme, O'nunla inatlaşma, O'nu takmama bilinci ve şuuru hakimdir. Bu sebeple bu toplumlar ve bireyler hukuken cezaya ehildirler ve cezayı dolayısıyla da helâki hak etmişlerdir.¹⁷¹

Peki insanların helâkten kurtulmaları mümkün müdür? Allah tüm toplumları helâk etmediğine göre demek ki helâkten kurtulmak mümkündür. Hatta azap çok yaklaştığı ama henüz başlamadığı zamanda bile Yunus Kavmi örneğinde olduğu gibi azaptan kurtulma imkanı vardır. helâkten kurtulmak için bazı özelliklere sahip bir toplum olmak gerekmektedir. Aslında helâk sebebi olarak sayılan ilerde çok ayrıntılı olarak göreceğimiz helâk sebeplerinin zıtları da helâkten kurtulma sebepleridir. Örneğin inkar helâk sebebi iken, iman helâkten kurtulma sebebidir. Tekzip insanı helâke sürüklerken, tasdik felaha götürmektedir. Bir toplumda zulmün yaygınlaşması o toplumu ölüme yuvarlarken, insaf ve adaletin hakim olması ve maneviyat bir toplumu diriltmekte ve ihya etmektedir.

¹⁷⁰Yunus 10/98 ‘ Yunus’un Kavmi müstesna (halkını yok ettiğimiz ülkelerden) herhangi bir ülke halkı, (kendilerine azap gelmeden) iman etse de bu iman kendilerine fayda verseydi! Yunus’un kavmi iman edince, kendilerinden dünya hayatındaki rüsvaylık azabını kaldırdık ve onları bir süre (dünya nimetinden) faydalandırdık’

¹⁷¹ Çimen, Abdullah Emin, *a.g.e.*, s.30

Kur'ân-ı Kerim'de kavimlerin helâk vaktine de zaman zaman vurgu yapılmaktadır.

وَتِلْكَ الْقُرَىٰ أَهْلَكْنَاهُمْ لَمَّا ظَلَمُوا وَجَعَلْنَا لِمَهْلِكِهِمْ مَوْعِدًا

‘İşte zulmettikleri için helâk ettiğimiz şehirler! Biz onların hleri için de belirli bir zaman tayin etmiştik.’¹⁷²

Allah’ın azap emri gelip çattığında bu azap, onların hiç beklemedikleri bir anda ansızın geliverir ve günahkar toplulukların kalbine adeta bir şimşek hızıyla girer.¹⁷³ Bu durumu anlatmak için, Kur’ân’da ‘ansızın’ anlamına gelen, بَغْتَةً

‘Bağteten’ kelimesi kullanılmıştır. Azabın ansızın gelme vakti bazen insanların neşeli oldukları devre rastlar.

فَلَمَّا نَسُوا مَا ذُكِّرُوا بِهِ فَتَحْنَا عَلَيْهِمْ أَبْوَابَ كُلِّ شَيْءٍ حَتَّىٰ إِذَا فَرِحُوا بِمَا أُوتُوا أَخَذْنَا هُمْ بِغَتَّتِهِ

‘Kendileri bu uyarıları unutunca, üzerlerine her şeyin kapılarını açıverdik. Kendilerine verilenlerle şımarıp zevke daldıkları bir sırada da ansızın onları yakaladık’¹⁷⁴

Demek ki azap, insanları hazırlıksız bir halde yakalayacaktır. Hayatında Allah’ı hesaba katmayan, uyarılarını dikkate almayan vurdumduymaz isyankarlar, ansızın gelen azabı enselerinde hissettiklerinde, artık yapacak hiçbir şey yoktur.¹⁷⁵ Kur’ân’a göre ansızın gelen azap insanları şaşırtır. İnsanlar bu azabı engellemeye güç yetiremezler ve artık böyle bir kavme mühlet de verilmez. Peygamberden, gerçekten doğru sözlü ise, sürekli tehdit ettiği azabı getirmesini isteyen bu insanları, alay ettikleri azap ansızın kuşatıvermiştir.¹⁷⁶

Helâk vakti geldiğinde insanların içinde bulunduğu hali ifade için bazen ‘Bağteten’ kelimesine ek olarak, helâke uğrayanlara azabın farkında olmadıkları, hiç hesaba katmadıkları bir zamanda geleceği de belirtilmektedir.

¹⁷² Kehf 18/59

¹⁷³ Kılıç, Sadık, *Kur’ân’da Günah Kavramı*, Hibaş Yayınevi, Konya, 1984, s.352; Çimen, Abdullah Emin, *a.g.e.*, s.380

¹⁷⁴ En’am 6/44; Aynı anlama gelen şu ayete bkz. Araf 7/95

¹⁷⁵ Çimen, Abdullah Emin, *a.g.e.*, s.380

¹⁷⁶ Enbiya 21/38-41

وَيَسْتَعْجِلُونَكَ بِالْعَذَابِ وَلَوْ لَا أَجَلٌ مُّسَمًّى لَّجَاءَهُمُ الْعَذَابُ وَلَيَأْتِيَنَّهُمْ بَغْتَةً وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ

‘Senden azabı çarçabuk (getirmeni) istiyorlar. Eğer önceden tayin edilmiş bir vade olmasaydı, azab elbette onlara gelip çatmıştı. Fakat yine de, hiç farkına varmadıkları bir sırada o kendilerine mutlaka gelecektir.’¹⁷⁷

Helâk vakti ya geceleyin ya da gündüz insanların istirahat için uykuya daldıkları kaylûle vaktidir.

وَكَمْ مِنْ قَرْيَةٍ أَهْلَكْنَاهَا فَجَاءَهَا بَأْسُنَا بَيَاتًا أَوْ هُمْ قَائِلُونَ

‘Nice kentleri helâk ettik. Gece yatarlarken, yahut gündüz uyurlarken, azabımız onlara geliverdi.’¹⁷⁸

Başka bir yerde kaylûle vaktinin yerini, insanların oynayıp eğlendikleri kuşluk vakti almıştır. Gece uyku da azaba yakalanmak ise, burada da ifade edilmiştir.

أَفَأَمِنَ أَهْلُ الْقُرَىٰ أَنْ يَأْتِيَهُمْ بَأْسُنَا بَيَاتًا وَهُمْ نَائِمُونَ أَوْ أَمِنَ أَهْلُ الْقُرَىٰ أَنْ يَأْتِيَهُمْ بَأْسُنَا ضُحًى وَهُمْ يُلْعَبُونَ

‘Acaba o ülkelerin halkı, geceleyin uyurlarken kendilerine azabımızın gelmeyeceğinden emin mi idiler? Yoksa o ülkelerin halkı, kuşluk vakti eğlenirken onlara azabımızın gelmeyeceğinden emin mi idiler?’¹⁷⁹

Semud¹⁸⁰ ve Lût Kavmi’nin¹⁸¹ helâki ise sabah vakti vuku bulmuştur.

Helâk zamanı ile ilgili ayetler bir arada değerlendirildiğinde ansızın gelen azabın, üç ayrı zaman diliminde olduğu anlaşılmaktadır. 1-Sabah vakti; 2- Geceleyin herkes uykuda iken; 3- öğle saatlerinde istirahat ederken.¹⁸² helâk için olan azap, gece de gündüz de gelebilmektedir.¹⁸³

Bu vakitler, insanın kendisini en çok güvende hissettiği zaman dilimleridir. Bu sebeple en çok güven duyduğu evinde, hiçbir tehlike endişesi duymaksızın kendisini uykunun kucağını bıraktığı bir sırada, uyku ve dinlenme saatlerinde ansızın gelen azap, onları kendilerini en güvende hissettikleri yer ve zamanda vurmuş,

¹⁷⁷ Ankebut 29/53 ayrıca bkz. Şuara 26/202; Zümer 39/55

¹⁷⁸ Araf 7/4

¹⁷⁹ Araf 7/97,98

¹⁸⁰ Hicr 15/83

¹⁸¹ Hud 11/81; Hicr 15/66,73; Kamer 54/34, 38,39

¹⁸² Kılıç Sadık, *a.g.e.*, s. 353; Çimen, Abdullah Emin; *a.g.e.*, s.381

¹⁸³ Yunus 10/50

insanlara Allah'ın izni olmadan hiçbir zaman ve mekanın yardım edemeyeceğinin dersini vermiştir.

Sürekli azab kavramı ile beraber Kur'ân'da kullanılan 'Bağteten' kelimesi, helâk kastedilerek kullanıldığı gibi, bir çok defa da kıyamet anlamına gelen 'saat' kelimesi ile beraber kullanılmıştır. Kıyamet o anda hayatta olan insanların başına gelecek en korkunç hadisedir. Şu ayette, hem helâk hem de kıyamet kastedilmektedir.

أَفَأَمِنُوا أَنْ تَأْتِيَهُمْ غَاشِيَةٌ مِنْ عَذَابِ اللَّهِ أَوْ تَأْتِيَهُمُ السَّاعَةُ بَغْتَةً وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ

'Yoksa, bunlar Allah'ın azabından hepsini saracak bir felaket gelmesinden veya farkında değillerken ansızın başlarına kıyametin kopuvermesinden güven içinde midirler?'¹⁸⁴

Helâk kavramı ile ilgili olarak mutlaka bahsetmemiz gereken kavramlardan bir tanesi de 'mühlet' kavramıdır. Allah, hiçbir toplumu ilk suçundan dolayı helâk etmiş değildir. Rabbimiz her topluma ıslah olmaları için belli bir süre tanımıştır. Kur'ân'da bu mesele çeşitli şekillerde ifade edilmiştir. Konu ile ilgili olarak kullanılan kelimelerden bir tanesi 'kitab' kelimesidir.

وَمَا أَهْلَكْنَا مِنْ قَرْيَةٍ إِلَّا وَلَهَا كِتَابٌ مَعْلُومٌ

'Biz hiçbir memleketi (Allah katında) bilinen bir zamanı olmaksızın helâk etmedik.'¹⁸⁵

Ancak bu durum genel olarak 'Ecel' kelimesi ile ifade edilmiştir. Nitekim 'kitab' kelimesi ile ilgili olarak metnini ve mealini verdiğimiz az önceki ayeti takip eden şu ayette 'ecel' kelimesi geçmektedir.

مَا تَسْبِقُ مِنْ أُمَّةٍ أَجْلَهَا وَمَا يَسْتَأْخِرُونَ

'Hiçbir millet, ecelinin önüne geçemez ve onu geciktiremez.'¹⁸⁶

Kur'ân'da iki kez geçen bu ayet, helâk olan kavimlere tanınan süreyi ifade etmektedir. Ancak bu süre dolduğu halde insanlar hâlâ inkara devam ediyorlarsa, helâk hiç beklemedikleri bir zamanda ansızın başlar ve hiçbir toplum bu zamanı değiştiremez.

¹⁸⁴ Yusuf 12/107; Kıyametin ansızın gelivermesi ile ilgili olarak bkz. En'am 6/31; Araf 7/187; Hacc 22/55; Zuhuruf 43/16; Muhammed 47/18

¹⁸⁵ Hicr 15/4

¹⁸⁶ Hicr 15/5; Ayrıca bkz. Mü'minun 23/43

Kur'ân'da 'Kitab' ve 'ecel' kelimelerinin beraber kullanıldığı bir ayet de bulunmaktadır.

'Her vakit için bir yazı, bir hüküm vardır.'¹⁸⁷

لِكُلِّ أَجَلٍ كِتَابٌ

Her şeyin levhi mahfuzda yazılı olmasını ifade etmenin yanısıra bu ayet, Kur'ân'da her çağdaki insanın anlayacağı bir mesaj olduğunu da ifade etmektedir.¹⁸⁸

Ancak 'ecel' kelimesi Kur'ân'da genel olarak, helâk edilen toplumların helâk vaktini ifade etmek için şu şekilde kullanılmıştır.

وَلِكُلِّ أُمَّةٍ أَجَلٌ فَإِذَا جَاءَ أَجْلُهُمْ لَا يَسْتَأْخِرُونَ سَاعَةً وَلَا يَسْتَقْدِمُونَ

'Her ümmetin bir eceli vardır. O ecel geldiğinde, ne bir ân erteleyebilirler, ne de öne alabilirler.'¹⁸⁹

'Ecel' kelimesi bir çok farklı anlamı anlatmak için Kur'ân'da bir çok defa, 'Takdir edilmiş veya belirlenmiş bir vakit' olarak ifade edebileceğimiz 'Ecel-i Müsemma' olarak karşımıza çıkmaktadır. İşte bu belirlenmiş vakitten bir tanesi de helâk olan kavimlere tanınan mühleti ifade etmek için kullanılmaktadır. Az önce bir bölümünün anlamını verdiğimiz Nahl suresindeki ayetin öncesinde şu ibare geçmektedir.

وَلَوْ يَوَازِئُ اللَّهُ النَّاسَ بِظُلْمِهِمْ مَا تَرَكَ عَلَيْهَا مِنْ دَآيَةٍ وَلَكِنْ يُوَخِّرُهُمْ إِلَىٰ أَجَلٍ مُّسَمًّى

'Eğer Allah insanları zulümleri yüzünden hesaba çekseydi, yeryüzünde kıyıldayan tek canlı bırakmazdı. Fakat Allah onları, belli bir vakte kadar erteler.'¹⁹⁰

Helâk olan toplumlara Allah'ın mühlet verdiğini en açık olarak ifade eden kelime ise, zaten 'mühlet vermek' anlamına gelen 'İmlâ' ve 'Temhîl' fiilleridir. Konu ile ilgili ilk ayet, helâke götüren suç olarak peygamberlerle alay etmeyi belirttikten sonra yine de peygamberlerle alay eden o kafirlere mühlet tanıdığını ifade etmektedir. Ancak mühlet dolduğunda ise, Onların başına Allah'ın azabı gelmiştir.

وَلَقَدْ اسْتَهْزَىٰ بِرُسُلٍ مِنْ قَبْلِكَ فَأَمَلَيْتُ لِلَّذِينَ كَفَرُوا ثُمَّ أَخَذْتُهُمْ فَكَيْفَ كَانَ عِقَابِ

¹⁸⁷ Ra'd 13/38

¹⁸⁸ Feyizli, Hasan Tahsin, *Feyzu'l Furkan Kur'ân-ı Kerim ve Açıklamalı Meâli*, Server İletişim, İst. 2003, a.g.e., s.253

¹⁸⁹ Araf 7/34; Yunus 10/49; Nahl 16/61

¹⁹⁰ Nahl 16/61

‘Andolsun ki, senden önceki peygamberlerle de alay edildi. Ben de o kâfirlere mühlet verdim. Sonra da tuttum onları cezalandırdım. O vakit azabım nasıl imiş (gördüler).’¹⁹¹

Aşağıdaki ayetlerde ise, helâk olan kavimlerin isimleri ile beraber özellikle tekzib suçunu işledikleri belirtilmiş ve kendisine belirli bir mühlet verilen bu kavimler ‘kafirler’ olarak isimlendirilmiştir. Ancak tarih yine tekerrür etmiş, bu mühleti iyi değerlendiremeyen toplumlar yok edilmiştir.

وَإِنْ يُكَذِّبُوكَ فَقَدْ كَذَّبَتْ قَبْلَهُمْ قَوْمُ نُوحٍ وَعَادٌ وَثَمُودٌ وَقَوْمُ إِبْرَاهِيمَ وَقَوْمُ لُوطٍ وَأَصْحَابُ مَدْيَنَ وَكَذَّبَ مُوسَى

فَأَمْلَيْتُ لِلْكَافِرِينَ ثُمَّ أَخَذْتُهُمْ فَكَيْفَ كَانَ نَكِيرِ

‘(Ey Muhammed!) Eğer seni yalanlıyorlarsa bil ki, Onlardan önce Nûh kavmi, Âd ve Semûd (kavimleri), İbrahim'in kavmi ve Lût'un kavmi de (peygamberlerini) yalancı saydılar. Medyen halkı da (Şûayb'ı) yalanladı. Musa da (Firavun kavmi tarafından) yalanlandı. Ben de o kâfirlere bir süre verdim. Sonra da onları yakalayiverdim. Beni tanımamak nasılmış görsünler.’¹⁹²

Helâk olan kavimlere mühlet vermek, zulüm işleyen memleketlerin helâkini ifade etmek için de kullanımıştır.

وَكَأَيِّنْ مِنْ قَرْيَةٍ أَمْلَيْتُ لَهَا وَهِيَ ظَالِمَةٌ ثُمَّ أَخَذْتُهَا وَالْيَ الْمَصِيرُ

‘Zulmedip dururlarken kendilerine mühlet verdiğim nice memleket halkı vardı ki, sonunda onları yakalayivermiştim. Dönüş ancak banadır.’¹⁹³

‘Mühlet’ ile ilgili olarak Kur’ân’da üzerinde durulan bir konu ise, bu mühletin onların hayrına değil, onların günahlarını artırmak ve can yakıcı azaba uğramaları için olduğu¹⁹⁴ ve iki kez olmak üzere Allah’ın tuzağının ‘metîn’ yani çok sağlam olduğu belirtilir.¹⁹⁵

. Kur’ân’da tuzak kurmak denilince, dine ve mukaddesâta açılan savaş kastedilmektedir. İşte Allah, dinine ve peygamberine karşı savaş açan kişilere o kadar gazab etmektedir ki, görünüş olarak lütuf gibi gözükken mühlet bile onlar için ceza olmaktadır. Çünkü onlar için mühletin uzunluğu, azabın şiddetini artırmaktan başka

¹⁹¹ Ra’d 13/32

¹⁹² Hacc 22/42-44

¹⁹³ Hacc 22/48

¹⁹⁴ Âl-i İmran 7/178

¹⁹⁵ Araf 7/183; Kalem 68/45

bir işe yaramamaktadır. Allah'ın tuzak kurmasını da bu şekilde anlamak gerekmektedir. Tuzak kuran kafirlere mühlet verdiğini ifade eden Allah, Peygamberimizin de, Onlara mühlet vermesini buyurmaktadır. Kendilerine mühlet verilmesi emredilen diğer kişiler ise, mütrefler ve mükezzibler yani, şımarık varlıklılar ve yalanlayıcılarıdır.

إِنَّهُمْ يَكِيدُونَ كَيْدًا وَأَكِيدُ كَيْدًا فَمَهْلٍ الْكَافِرِينَ أَهْمِلُهُمْ رُودًا

‘Haberin olsun ki, kâfirler hep hile kuruyorlar. Ben de hilelerine karşılık veririm. Onun için sen kâfirlere mühlet ver, onlara az bir zaman tanı’¹⁹⁶

وَذَرْنِي وَالْمُكَذِّبِينَ أُولِيَ النَّعْمَةِ وَمَهْلٍهُمْ قَلِيلًا

‘O yalanlayıcı zevk ve refah sahiplerini bana bırak, onlara biraz mühlet ver.’¹⁹⁷

Kur’ân’da, genel Olarak Ümmetlerin helâk Sürecinin İşleyişine de yer verilmektedir.¹⁹⁸ Bu konunun anlatıldığı ilk ayetler topluluğu şöyledir.

وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا إِلَىٰ أُمَمٍ مِّن قَبْلِكَ فَأَخَذْنَا هُم بِالْبِأْسَاءِ وَالضَّرَّاءِ لَعَلَّهُمْ يَتَضَرَّعُونَ فَلَوْ لَا إِذْ جَاءَهُمْ بَأْسُنَا تَضَرَّعُوا وَلَكِنْ قَسَتْ قُلُوبُهُمْ وَزَيَّنَ لَهُمُ الشَّيْطَانُ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ فَلَمَّا نَسُوا مَا ذُكِّرُوا بِهِ فَتَحْنَا عَلَيْهِمُ أَبْوَابَ كُلِّ شَيْءٍ حَتَّىٰ إِذَا فَرِحُوا بِمَا أُوتُوا أَخَذْنَا هُم بِغَتَّةٍ فَإِذَا هُم مَّبْلِسُونَ فَقَطَّعَ دَائِرُ الْقَوْمِ الَّذِينَ ظَلَمُوا وَالْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ

‘Şüphesiz senden önceki ümmetlere de peygamberler gönderdik. (fakat dinlemeyip asi oldular. Tövbe edip bize) yalvarsınlar diye onları ansızın (kıtlık ve hastalık) gibi darlık ve sıkıntıyla yakalayıp cezalandırdık. Hiç olmazsa (sıkıntı ve felaket gibi) azabımız gelince yalvarsalardı. Fakat kalpleri katılaştı. Şeytan da yapmakta oldukları (günahları)nı kendilerine hoş gösterdi. (Onlar da) hatırlatılan (ikaz ve öğüt)leri unutunca, onlara her şeyin (her imkânın) kapılarını açtık. Nihayet kendilerine verilen (bol) şeylerle şımar(ıp günaha dal)dıkları sırada, ansızın onları yakalayiverdik de birdenbire ümitsiz kalıverdiler. Böylece o zulmeden (küfür ve

¹⁹⁶ Târik 86/15-17

¹⁹⁷ Müzzemmil 73/11

¹⁹⁸ En’am 6/42-45; Araf 7/94-96 vb.

isyana sapan) toplumun ardı kesildi. Kökü kurudu. Alemlerin Rabbi olan Allah’a hamdolsun’¹⁹⁹

Konu ile ilgili çok dikkat çekici ayet gruplarından diğeri de şu şekildedir.

وَإِذَا أَرَدْنَا أَنْ نُهْلِكَ قَرْيَةً أَمَرْنَا مُتْرَفِيهَا فَفَسَقُوا فِيهَا فَحَقَّ عَلَيْهَا الْقَوْلُ فَدَمَّرْنَاهَا تَدْمِيرًا

وَكَمْ أَهْلَكْنَا مِنَ الْقُرُونِ مِنْ بَعْدِ نُوحٍ وَكَفَىٰ بِرَبِّكَ بِذُنُوبِ عِبَادِهِ خَبِيرًا بَصِيرًا

‘Biz bir beldeyi yok etmek istediğimizde, oranın şımarık elebaşlarına emrederiz de kötülüğe dalarlar. Böylece o belde hakkındaki hükmümüz haklılık kazanır. Bunun üzerine orayı alt üst ederiz. Nuh’tan sonra gelen nice milletleri yok ettik. Kulların günahlarından haberdar olucu ve onları görücü merci olarak Rabbin yeterlidir.’²⁰⁰

Helâk olan kavimlerin tümünü incelediğimizde Aşamalı Olarak Geçmiş Ümmetlerin helâk Sürecinin ise, aşağıdaki şekilde işlediğini görmekteyiz.

1. Aşama: Peygamberin Tebliğ ve Daveti

2. Aşama: Kavimlerin varlıklı ve Kibirli Önde Gelenleri ile Bağnaz Halklarının Israrlı ve Çok Yönlü İtirazları - Peygamberlerini Olur Olmaz İthamları, Peygamberlerine yönelttiği Tehditler ve Yaptığı Eziyetler

3.Aşama- Peygamberin Bu Eziyetlere Yılmadan ve Bıkmadan Uzun Bir Süre²⁰¹ Sabretmesi - Tebliğ ve Uyarıya Devam Etmesi

4. Aşama- Kavimlerin Peygamberlerinden Azap, Peygamberlerin Allah’tan Yardım Talebi

5. Aşama- Kavimler Hakkında Verilen Hükmün İnfazı- İman Edenlerin Kurtuluşu- Geride Kalanların Tümden Yok Edilmesi

2- Helâk Olan Bireylerin Ve Kavimlerin İsimleri

Allahu Teala, bazı ayetlerde helâk olan kavimlerin adlarını sayar.²⁰² Bazılarının sadece adlarını anmakla yetinirken bazılarından teferruatlı bir şekilde

¹⁹⁹ En’am 6/42-45

²⁰⁰ İsrâ 17/16,17

²⁰¹ Bu uzun sürenin kaç yıl olduğuna dair net bir şey söylemek mümkün değildir. Ama bu süre bir toplumun yanlışını anlayabileceği yeterli bir zaman dilimidir. Bu zaman dilimi, Nuh Kavmi’nde 950 yıl olmuştur.

²⁰² Tevbe 9/70; Sad 38/12-14; Fecr 89/6-14; Kaf 50/12-14; Hacc 22/42-44; Necm 53/50-56 İbrahim 14/9; Mü’min 40/31

bahseder. Kur'ân-ı Kerim'de helâk olan kavimlerle ilgili ayetleri incelediğimizde, helâk olan birey ve toplumlar; Nuh Kavmi, Ad Kavmi, İrem,²⁰³ Semud Kavmi, Hicr Ashabı,²⁰⁴ İbrahim ve Ress Kavimleri, Lût Kavmi, Mü'tekife,²⁰⁵ Medyen Ashabı, Eyke halkı, Firavun, Â-li Firavun,²⁰⁶ Hâmân,²⁰⁷ Karun,²⁰⁸ Sebt Ashabı,²⁰⁹ Tübba Halkı, Karye Ashabı,²¹⁰ Uhdud Ashabı,²¹¹ Fil Ashabı,²¹² Sebe halkı²¹³ ve Ebû Lehep'tir.

Bu kavimlerden Kur'ân'da teferruatlı bir şekilde anlatılanlar; Nuh, Ad, Semud, Lût Ve Firavun Kavimleri ile Medyen ve Eyke Ashabıdır. Ancak şurası unutulmamalıdır ki, helâk olan kavimler sadece yukarıda isimlerini zikrettiğimiz kavimlerden ibaret değildir. Kur'ân-ı Kerim'de her peygamberin ismi geçmediği²¹⁴ gibi helâk olsun ya da olmasın her kavimden de bahsedilmemektedir. Çünkü Kur'ân'ı Kerim bir tarih kitabı değil; içinde tarihî şahsiyetlerin başrolde olduğu bazı olayların da anlatıldığı bir hidayet kaynağı, ibretler manzumesi ve öğüt kitabıdır. Rivayetlere göre 124 000 veya 224 000 peygamberin gönderildiği ancak Kur'ân'da bu peygamberlerden sadece 25 tanesinin ismi zikredildiği düşünülürse bu gerçek daha iyi anlaşılır. Demek ki düşünen, tefekkür ve tezekkür eden, olaylara ibret nazarıyla bakan insanlar için bu kavimlerin anlatılması yeterliymiş ki, her işi hikmetli olan ve abesle işigali muhal olan Yüce Rabbimiz Kur'ân'da sadece bu kavimleri anlatmakla yetinmiştir. Aynı zamanda bu kavimlerin peygamberlerine karşı tavırları, tutumları ve akıbetleri ilk insandan beri tüm insanlık tarihinin, insanların bu konudaki düşüncelerinin ve felsefelerinin bir fotoğrafı ve gereksiz ayrıntılardan uzak en faydalı özetidir.

²⁰³ Müfessirlerin çoğunluğu İrem isimli bir şehrin bulunduğunu kabul ediyorsa da İbn Haldun, bu görüşün kesinlikle doğru olmadığı kanaatindedir., Fecr Suresindeki İrem ve Ad Kavmi'nin kullanılışı 'İrem'in Ad'ı, İrem'in sütunlara sahip Ad boyu' şeklinde anlaşılmalıdır. İbn Haldun'a göre İrem isimli bir şehir tarihî kaynaklarda da bulunmamaktadır. (İbn Haldun, Ebû Zeyd Veliyyüddin, *Mukaddime*, Müt. Süleyman Uludağ, Dergah Yay., İst. 1988, II. baskı, I, 218-220)

²⁰⁴ Hicr 15/80 Hicr ashabı Semud Kavmi'nin diğer ismidir.

²⁰⁵ Her ne kadar Ad ve Semud Kavmi için de kullanıldığını ileri sürenler varsa da, bu kelime genel olarak Lût Kavmi için kullanılmaktadır.

²⁰⁶ Bakara 2/50; Â-li İmran 3/11; Araf 7/130; Enfal 8/52;54; Kasas 28/8; Mümin 40/45

²⁰⁷ Kasas 28/6,8,38 Ankebut 29/39; Mü'min 40/24,36

²⁰⁸ Kasas 28/76-79; Ankebut 29/39; Mü'min 40/24

²⁰⁹ Bakara 2/65; Nisa 4/47-154; Araf 7/163-166; Nahl 16/124

²¹⁰ Yasin 36/13-31

²¹¹ Buruc 85/4-10

²¹² Fil 105 1-5

²¹³ Sebe 34/15

²¹⁴ Nisa 4/164; ' Bundan önce sana haberini anlattığımız bir kısım peygamberler ve sana anlatmadığımız daha nice peygamberleri de gönderdik' aynı gerçek Mümin 40/78'de de zikredilir.

‘Sizden önce geçenlerden Nuh, Âd, Semud Kavminin ve onlardan sonra (isim ve sayılarını) yalnız Allah’ın bildiği toplumlara ilişkin haber size gelmedi mi?’²¹⁵

Demek ki bu toplumların, kavimlerin ve halkların sayısı oldukça fazladır. Bu ayet, Hz. Musa’nın kavmine bir hitabı olarak bize aktarılmıştır. Buradan da anlaşılacağı gibi Kur’ân-ı Kerim’de anlatılanların dışında helâk edilen bir çok kavim vardır. Ve her peygamberin yaptığı çağrı ile aldığı karşılık arasında çok büyük benzerlik bulunmaktadır.²¹⁶

²¹⁵ İbrahim 14/9

²¹⁶ Kutup, Seyyid, *Fî Zılâlil Kur’ân*, Müt, Komisyon, Dünya yayıncılık, İst.1991, VI, 410

I. BÖLÜM

ORTAK ÖZELLİKLER

A) ÖNEMİ

Helâk olan kavimlerin ortak özellikleri çok önemlidir. Kur'ân-ı Kerîm'de kullanılan bazı kelime ve kavramlardan hareketle bu konuyu anlamaya çalışalım.

Helâk olan kavimlerin ortak özellikleri ile ilgili dikkatimizi çeken kavramlardan bir tanesi hizb kavramıdır. Helâk olan kavimlerin, bazı ayetlerde hizb kelimesinin çoğulu olan ahzap ile nitelenmesi konumuz açısından son derece önem arz etmektedir. Nuh, Ad, Semud, Lût, Tübba ve Firavun kavimleri ile Eyke ve Ress ashabı bizzat isimleri sayılarak,²¹⁷ bazen de genel bir ifade ile Nuh, Ad, ve Semud kavimleri ismen belirtilerek bunlar ve bundan sonrakiler olarak²¹⁸ kavram genellenmiş ve helâk olan tüm kavimleri içine alacak şekilde şumullu bir durum kazanmıştır.

Mü'min Suresinde helâk olan tüm kavimler için 'Nuh Kavmi ve Onlardan sonraki ahzap' şeklinde geçen bu kavram, Sâd Suresinde isimleri sayılan helâk olan kavimlerin ortak ismi olarak şu şekilde geçmektedir.

كَذَّبَتْ قَبْلَهُمْ قَوْمُ نُوحٍ وَعَادٌ وَفِرْعَوْنُ ذُو الْأَوْتَادِ وَثَمُودُ وَقَوْمُ لُوطٍ وَأَصْحَابُ الْأَيْكَةِ أُولَئِكَ الْأَحْزَابُ

'Onlardan önce Nuh kavmi, Âd kavmi ve saltanat sahibi Firavun, Semûd kavmi, Lut kavmi ve Eykeliler (Şuayb kavmi) de yalanlamışlardı. İşte bunlar, (Allah'a ve emirlerine çağıran peygamberlerine karşı birleşmiş) gruplardır.'²¹⁹

Bu kavram sosyolojik boyutu itibarıyla son derece önem arz etmekte ve helâk olan toplumların karakterini anlamamıza yardımcı olmaktadır.. Çünkü kelimenin anlamı aynı hedefe yönelmiş taife, birlik, taraftarlar, bölük ve parti şeklindedir.²²⁰ Ahzap, 'aynı düşüncedeki insan grubu' yahut belli bir amaç için 'bir araya gelmiş insanlar' anlamına gelir.²²¹ Bu da gösteriyor ki, her ne kadar farklı zamanlarda da yaşamış olsalar, helâk olan kavimlerin ortak özellikleri vardır. Bu özellikler, bu toplumların din aleyhtarlığı konusundaki amaçlarında veya dinin ve

²¹⁷ Sa'd 38/12-14; Kaf 50/12-14

²¹⁸ Mü'min 40/30

²¹⁹ Sâd 38/12,13

²²⁰ Çanga, Mahmut, *a.g.e.*, s.141

²²¹ Esed, Muhammed, *a.g.e.*, III, s. 925, 15 nolu dipnot.

dindarların etkisini yok edebilmek için izledikleri metodlarında kendisini göstermektedir. Gerçekten helâk olan kavimler sanki aynı çağda yaşayan toplumlar gibi, insanı hayrete düşürecek kadar birbirine benzemektedir.

Bu kavimler birlik içinde taraftarlar gibi aynı hedefe yönelmiş bir taifedir. Ortak hedef, Allah'a düşmanlıktır. O'nun mesajlarını tekziptir. Bu konuda onlar organize olmuş, birbirleri ile de işbirliği halindedirler. Farklı devir ve dönemlerde, ayrı mıntika ve memleketlerde yaşayan ve ilahî mesaja karşı olumsuz tavırları nedeniyle sonu helâkla noktalanın bu toplumları ifade için onların tümünü içine alan ahzap kelimesinin seçilmiş olması bu kavimler arasında ortak bir çok özelliğe sahip olduğunu insana fısıldamakta ve ilham etmektedir.

Helâk olan kavimlerin anlatıldığı ayetlerde bu kavimler arasında ortak veya en azından benzer yönler olduğunu belirtmek için kullanılan kelimelerden bir tanesi de 'misl' kelimesi veya bu kelimenin türevleridir. Misl kelimesinin geçtiği yerlerde genellikle helâk olan kavimlerin uğradıkları cezalar arasında benzerlik kurulmuş ve insanların bu durumdan ibret alması hedeflenmiştir. Örnek olarak, cezalardaki ortak özellikler olduğunu gösteren şu ayetler topluluğunda, ayrıca çok önemli olan bir diğer husus da, peygamber ve iman edenlerin azapdan daima kurtarılmalarına dair ilahî yasanın da vurgulanmış olmasıdır. Zaten bu da kavimlerin helâkinin ortak sonucudur. Hatta Allah, iman edenleri azaptan kurtarmanın üzerinde bir borç olduğunu da ifade etmektedir.

قُلْ اَنْظُرُوا مَاذَا فِي السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ وَمَا تُغْنِي الْاٰيٰتُ وَالنَّذْرُ عَنْ قَوْمٍ لَا يُؤْمِنُوْنَ فَهَلْ يَنْتَظِرُوْنَ اِلَّا

مِثْلَ اَيَّامِ الَّذِيْنَ خَلَوْا مِنْ قَبْلِهِمْ قُلْ فَانْتَظِرُوْا اِنِّيْ مَعَكُمْ مِنَ الْمُنْتَظِرِيْنَ ثُمَّ نُنَجِّيْ رُسُلَنَا وَالَّذِيْنَ ءَامَنُوْا

كَذٰلِكَ حَقًّا عَلَيْنَا نُنَجِّ الْمُؤْمِنِيْنَ

'De ki, 'Göklerde ve yerde neler var bakın!' Ama bunca ayetler (ibretler) ve uyarılar , inanmayacak bir kavme ne fayda verir? Onlar kendilerinden önce gelip geçmiş ümmetlerin (helâk olan kavimlerin başlarına gelen acı) günlerin benzerinden başkasını mı bekliyorlar? De ki: 'Haydi bekleyin, ben de sizinle beraber bekleyenlerdenim. Sonunda azap gelince, peygamberlerimizi ve iman edenleri kurtarıyoruz.böylece üzerimize düşen bir borç olarak Mü'minleri kurtarıyoruz.'²²²

²²²Yunus 10/101-103

Helâk olan kavimlerin cezalarındaki benzerliği ifade eden bir çok ayeti kerime vardır. Bu ayetler genel olarak ikaz ve nasihat amaçlıdır. İşte bunlardan bir tanesi de hitabeti ile meşhur Hz. Şuayb tarafından kavmine, önceki helâk olan kavimlerin isimleri de anılarak şu şekilde yapılmaktadır.

وَيَا قَوْمِ لَا يَجْرِمَنَّكُمْ شِقَاقِي أَنْ يُصِيبَكُمْ مِثْلُ مَا أَصَابَ قَوْمَ نُوحٍ أَوْ قَوْمَ هُودٍ أَوْ قَوْمَ صَالِحٍ وَمَا قَوْمُ لُوطٍ مِنْكُمْ بِبَعِيدٍ

‘Ey kavmim! Bana karşı gelmeniz sakın sizi, Nuh kavminin veya Hud kavminin veya Salih kavminin başlarına gelen musibetler gibi bir musibete uğratmasın. Lut kavmi de sizden uzak değildir.’²²³

Bu ikaz ve nasihatlerden bir tanesi de Firavun Kavmine mensup, imanını gizleyen Mü’min bir adam tarafından, Hz. Musa ve O’na iman edenlere zulmeden Kavmine hitaben yapılmıştır. Çok uzun olan bu uyarı ve öğütün bir bölümü helâk olan kavimler hakkındadır ve bu bölümde hem ‘misl’ hem de ‘ahzab’ kelimesi kullanılmaktadır. Bu da helâk olan kavimlerin hem işledikleri suçlarda hem de uğradıkları cezalarda ortak yönler ve benzerlikler olduğunu göstermektedir.

وَقَالَ الَّذِي آمَنَ يَا قَوْمِ إِنِّي أَخَافُ عَلَيْكُمْ مِثْلَ يَوْمِ الْأَحْزَابِ مِثْلَ دَأْبِ قَوْمِ نُوحٍ وَعَادٍ وَثَمُودَ وَالَّذِينَ مِنْ بَعْدِهِمْ وَمَا اللَّهُ يُرِيدُ ظُلْمًا لِلْعِبَادِ

‘İnanan (o kimse) ‘Ey Kavmim! Doğrusu ben sizin için, (evvelki inkarcı) toplulukların Nuh Kavmi’nin, Âd ve Semûd’un ve Onlardan sonrakilerin durumu gibi, (Onların başlarına gelen azap) gününün benzerinden korkuyorum. (Yoksa) Allah, (günahsız) kullara hiç (bir şekilde) zulmetmek istemez’ dedi.’²²⁴

Bu uyarıya kısmen benzeyen bir uyarı da Fussilet Suresinde yer almaktadır. Allah tarafından, Peygamber Efendimize, Mekke Müşriklerine ‘Eğer (imandan) yüz çevirirlerse de ki: Âd ve Semud’un yıldırımını gibi, bir yıldırıma karşı sizi uyardım’ şeklinde uyarıda bulunması emredilmektedir.²²⁵

Bu ayet gruplarından birisi zulüm, zünup ve küfür ilişkisine çok güzel bir örnek olup, burada ‘misl’ kelimesine ilaveten ‘ashab’ kelimesinin de kullanılmış olması ortak özellikler açısından da büyük önem arz etmektedir.

²²³ Hud 11/89

²²⁴ Mü’min 40/30,31

²²⁵ Fussilet 41/13

فَإِنَّ لِلَّذِينَ ظَلَمُوا ذُنُوبًا مِثْلَ ذُنُوبِ أَصْحَابِهِمْ فَلَا يَسْتَعْجِلُونَ فَوَيْلٌ لِلَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ يَوْمِهِمُ الَّذِي يُوعَدُونَ

‘Şüphesiz ki, zulmedenlerin geçmiş arkadaşlarının payı gibi, dolgun bir azab payı vardır. Ama şimdi onu acele istemesinler. Kendilerine vaad edilen günlerinde uğrayacakları azabdan dolayı vay inkâr edenlerin haline!..’²²⁶

Aşağıdaki ayeti kerimede de ‘kendilerinden öncekiler’ denilerek önceden inkar ve inkardan kaynaklanan suçları işleyenler ve bu nedenle helâk edilen kavimler kastedilmiş, kafirlerin Onların akıbetlerinden ibret almaları hedeflenmiştir. Helâk edilen kavimlerle en temel ortak özelliği inkar olan sonraki kafirler için de geçmiş kavimlerin helâkine benzer çeşitli cezalar verileceği ifade edilmiştir. Bu ayeti kerimede Kur’ân’ın muhatabı kafirlerin de, geçmiş toplumların cezalarına benzer bir cezaya uğrayabileceğini ifade için, ‘Misl’ kelimesinin cem’i olan ‘Emsal’ kelimesi kullanılmıştır.

أَفَلَمْ يَسِيرُوا فِي الْأَرْضِ فَيَنْظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ دَمَّرَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ وَلِلْكَافِرِينَ أَمْثَالُهَا

‘Onlar yeryüzünde hiç gezmediler mi? Baksalar ya kendilerinden öncekilerin sonları nasıl olmuş? Allah onların üzerlerine helâk yağdırmıştır. Bu kâfirlere de onların başına gelenlerin benzerleri yaraşır.’²²⁷

‘Misl’ kelimesi görüldüğü üzere, uyarı ve ibret amaçlı olarak kullanılmış olup, cezalar açısından benzerlikleri ifade etmektedir. Geçmiş kavimlere verilen cezaları anlatmak için, bu kelimenin bir türevinin konumuzla ilgili kullanımına şu ayette de şahit oluyoruz.

وَقَدْ خَلَّتْ مِنْ قَبْلِهِمُ الْمَثَلَاتُ

‘Onlardan önce cidden nice ibret alınacak cezalar gelip geçti.’²²⁸

helâk ve benzerlik ilişkisi, ‘misl’ kelimesi kullanılmadan da bazen Kur’ân’da yer almaktadır.

‘Andolsun biz, sizin benzerlerinizi hep helâk ettik.’²²⁹ وَلَقَدْ أَهْلَكْنَا أَشْيَاعَكُمْ

²²⁶ Zâriyat 51/59,60

²²⁷ Muhammed 47/10

²²⁸ Râd 13/6

²²⁹ Kamer 54/51

‘Misl’ kelimesinin çok dikkat çeken kullanımlarından birisinde sonraki toplumların sözlerinin öncekilere benzediği ve öncekilerin ve sonrakilerin kalplerinin de birbirine benzeştiği belirtilir. Yani öncekiler ve sonrakiler arasında hem söylemlerde hem de zihniyette benzerlik söz konusudur. Ancak Kur’ân’ın genelinden anladığımız kadarı ile eylemler ve şahsiyetlerde de çok büyük benzerlikler ve ortak özellikler mevcuttur. Aşağıda metnini verdiğimiz ayette benzerlik ifade eden misl kelimesine ilaveten iki kelime daha vardır ki, onlar kalplerin benzeştiğini ifade eden Te-Şe-Be-Het fiili ile sözlerdeki benzerliği belirten ‘Kezâlike’ kelimesidir. Aslında dilimize ‘tıpkı’ olarak tercüme edilen bu kelime, benzerlikten öte ayniyyeti anlatmaktadır.

كَذَٰلِكَ قَالَ الَّذِينَ مِن قَبْلِهِم مِّثْلَ قَوْلِهِمْ تَشَابَهَتْ قُلُوبُهُمْ

‘Onlardan öncekiler de tıpkı Onların söyledikleri gibi söylemişlerdi. Nasıl da kalpleri birbirine benzeşti.’²³⁰

Bazı ayeti kerimelerde ‘Kezâlike’ kelimesi ile insanların ceza veya mükafat hususunda, Allah tarafından sürekli aynı muameleye tâbi tutulduğuna dair değişmeyen tavrı tekrar edilir. Bu konudaki sünnetullah, sonuç olarak iyilere sürekli mükafat, kötülere ise daima ceza verilmesi şeklinde işleyegelmiştir. Bu durum dünyada böyle olduğu gibi ahirette de böyle olacaktır. Bu konuda bir çok ayetten birkaç tanesi şöyledir.

‘Biz iyi davrananlara işte böyle karşılık veririz.’²³¹

كَذَٰلِكَ نَجْزِي الْمُحْسِنِينَ

‘İşte Suçluları biz böyle cezalandırırız.’²³²

كَذَٰلِكَ نَجْزِي الْمُجْرِمِينَ

‘İşte Biz suçlu bir toplumu böyle cezalandırırız.’²³³

كَذَٰلِكَ نَجْزِي الْقَوْمَ الْمُجْرِمِينَ

‘Biz zalimleri işte böyle cezalandırırız.’²³⁴

كَذَٰلِكَ نَجْزِي الظَّالِمِينَ

‘İşte biz, Yalan uyduranları böyle cezalandırırız.’²³⁵

كَذَٰلِكَ نَجْزِي الْمُفْتَرِينَ

Kur’ân-ı Kerim’de anlatılan helâk olan kavimlerin kıssalarını incelediğimizde suçlar ve cezalar konusunda çok büyük ortak yönler olduğu

²³⁰ Bakara 2/118

²³¹ En’am 6/84; Yusuf 12/22; Kasas 28/14; Saffat 37/80,105,110,121,131; Mürselât 77/44

²³² Araf 7/40

²³³ Yunus 10/13; Ahkaf 46/25

²³⁴ Araf 7/41; Yusuf 12/75; Enbiya 21/29

²³⁵ Araf 7/152

görülmektedir. Bu da şu gerçeği ortaya çıkarmaktadır. Kuşaklar, nesiller zamanlar, değişse bile karakterler, tavırlar ve tutumlar aynıdır.²³⁶ Tarihin her devrinde insan aynı insan, insanın duyguları da aynı ve değişmediğine göre, olaylar tekrarlanmakta ve iade edilmektedir. İşte insanlık tarihinde açık ve kesin unsur iade ve tekrar unsurudur.²³⁷ Ne yazık ki hatalar gelenekselleşmiş, tarih tekerrür etmiş, yanlışlar nesilden nesile aktarılmıştır. Sanki tarihte ‘kopyala- yapıştır’ yöntemi hakim olmuştur. İnsanlar kendilerinden önceki nesillerin acı akıbetlerinden ders almamış, onların gittiği yolun doğru olup olmadığına bakmaksızın aynı suçları işlemişlerdir.

Helâk kıssalarını dikkatli olarak okuyunca, O kavimlerin peygamberleri ile tartışmalarına tanık olunca insan, dünün yalanlayıcıları ile bugünün yalanlayıcıları arasında önemli bir fark olmadığını, her ikisinin de hemen hemen aynı karakteri paylaştıklarını, tüm insanlık tarihi boyunca sergiledikleri zihniyetin aşağı- yukarı aynı olduğunu açıkça görür.²³⁸ Çünkü kuşklar aynı kuşklar, suçlamalar aynı suçlamalar, burnu büyüklük aynı burnu büyüklük ve ilahi mesajlara aynı aptalca, cahilce ve umursamaz cevap! hep süregelmiştir.²³⁹ Yalanlayıcılar peygamberlere hep aynı itirazları, hep aynı suçlamaları tekrarlayagelmışlerdir. Oysa bir çok açık belgeler bu itirazları çürütmüştür. Fakat bir önceki nesil döneminde asılsız oldukları kanıtlanan, bu bayat suçlamalar ve itirazlar, bir sonraki kuşak tarafından sanki yeni sözlermiş gibi piyasaya sürülmektedir. Bu kısır çember tüm insanlık tarihi boyunca bir türlü kırılmamıştır.²⁴⁰

Kur’ân, her devirde peygamberin getirdiği davetin ve sonunda o davete karşı gelip inkar eden kimselerin, şu ana kadar aynı olduğunu ve bundan sonra da aynı olacağı gerçeğini vurgulamaktadır.²⁴¹ Nitekim Kur’ân’da anlatılan kıssaların anlatılma sebebi, tarih boyunca gelmiş geçmiş milletler arasında ortak olumsuz davranışlar gösteren insanların sonucunu hatırlatarak öğüt vermektir. Daha doğrusu, Kur’ân’ın hitap ettiği toplumdaki olumsuz davranışlar, bu kıssalarda canlandırılarak kendi kötülüklerini müşriklerin gözleri önüne sermek, böylece onları uyarmaktır.²⁴²

²³⁶ Kutup, Seyyid, *a.g.e.*, V, 553

²³⁷ Sıddıkî, Abdülhamid, *Tarihin Yorumu*, Çev. M. Beşir Eryarsoy, Düşünce Yay, 1. baskı, Haşmet mat., İst. 1978, s.120; Şengül, İdris; *a.g.e.*, s.98

²³⁸ Kutup, Seyyid, *a.g.e.*, VI, 63

²³⁹ Kutup, Seyyid, *a.g.e.*, VI, 65

²⁴⁰ Kutup, Seyyid, *a.g.e.*, VI, 83

²⁴¹ Mevdudî, Ebû'l Ala Mevdudî, Ebû'l Ala, *Tefhimu'l Kur'ân*, Müt. Kurul, İnsan yay., 2. baskı, İst. 1991, II, 49

²⁴² Ateş, Süleyman, *a.g.e.*, II, 1010

Kur'ân-ı Kerim'de anlatılan helâk kıssalarında kullandıkları diller farklı olmasına rağmen peygamberlerin ve kavimlerin sözleri birbirine çok yakındır. Bu durum tesadüfî değildir. Ortak ve temel kavramları anlatmak için kullanılan sözler arasındaki bu yakınlık, bilerek ve istenerek seçilmiştir. Amaç peygamberlik misyonunu, inanç sisteminin birliğini, özdeşliğini vurgulamaktır. Çünkü İslâmî inanç sistemi, tarih boyunca aynıdır, özdeştir. Bu özdeşlik insanlığın ikinci atası Hz. Nuh'a kadar çıkmaktadır.²⁴³ Peygamber Efendimiz peygamberlerin ilki değildir.²⁴⁴ O, risalet hususunda tarihte ilk defa yeni bir iddia ile ortaya çıkmış değildir. O da kendisinden önceki tüm peygamberler gibi aynı kaynaktan vahiy almış, bütün peygamberlerin getirdiği hak ve gerçeğin aynısını getirmiştir.²⁴⁵ Her ne kadar İslam, peygamberimize indirilen son dinin özel adı olarak kullanılsa da, aslında İslam dini, bir çok Kur'ân ayetinde de açıkça ifade edildiği gibi Hz. Peygamber'in risaletiyle başlamamış; Hz. Adem'le başlayıp, Hz. Nuh'la devam etmiş, Hz. İbrahim'le belli bir olgunluğa ulaşarak hanif adını almış, daha sonra Hz. Musa ve Hz. İsa'ya da indirildikten sonra Peygamber efendimizle kemale ererek olgunlaşmıştır.²⁴⁶

Bunun için helâk kıssalarında nerede ise kullanılan kelimeler bile aynı olmuştur. Öyle ki, bazen ifade biçimi bile neredeyse aynıdır. Kur'ân-ı Kerim bilinçli olarak, her peygamberin toplumuna söylediği sözün ifadesini ve kavimlerin tepkisini aktarırken hep aynı sözü kullanmakta; bu toplumların kıssalarını anlatırken aynı kelime, ibare ve ifadeyi kullanmayı tercih etmektedir. Ama Kur'ân-ı Kerim'de peygamber ve kavimlerin sözlerinin anlamı aktarılır. Yoksa o sözlerin kelimeleri tekrarlanmaz.²⁴⁷ Örnek olarak Şuara suresindeki Nuh, Ad, Semud ve Lût Kavimleri ile Eyke halkının kıssalarındaki şu benzerlik hatta ayniyyet ne kadar dikkat çekicidir.

كَذَّبَتْ قَوْمُ نُوحٍ الْمُرْسَلِينَ إِذْ قَالَ لَهُمْ أَخُوهُمْ نُوحٌ أَلَا تَتَّقُونَ إِنِّي لَكُمْ رَسُولٌ أَمِينٌ فَاتَّقُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا
وَمَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ مِنْ أَجْرٍ إِنْ أَجْرِيَ إِلَّا عَلَى رَبِّ الْعَالَمِينَ

'Nuh Kavmi, peygamberleri yalanladı. Hani kardeşleri Nuh onlara dedi ki, 'Siz hiç Allah'tan korkmaz mısınız? Ben size gönderilmiş güvenilir bir peygamberim. Öyleyse Allah'tan korkunuz ve bana itaat ediniz. Ben bu tebliğime

²⁴³ Kutup, Seyyid, *a.g.e.*, VI, 65,83; Özsoy, Ömer, *Sünnetullah Bir Kur'ân İfadesinin kavramlaşması*, 2. Baskı, Fecr Yayınevi, Ank. 1999, s.15

²⁴⁴ Ahkaf 46/9

²⁴⁵ Bakara 2/163; Mevdudi, Ebû'l Ala, *a.g.e.*, I, 58

²⁴⁶ Şengül, İdris, *İslam'ın Evrenselliği*, Tasavvuf Dergisi. 1.sayı, Ank. 1999, s.41

²⁴⁷ Kutup, Seyyid, *a.g.e.*, VI, 65,83

mukabil sizden herhangi bir ücret istemiyorum. Benim ecrimi verecek olan alemlerin Rabbi'dir.'²⁴⁸

كَذَّبَتْ عَادُ الْمُرْسَلِينَ إِذْ قَالَ لَهُمْ أَخُوهُمْ نُوحٌ أَلَا تَتَّقُونَ إِنِّي لَكُمْ رَسُولٌ أَمِينٌ فَاتَّقُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا
وَمَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ مِنْ أَجْرٍ إِنْ أَجْرِيَ إِلَّا عَلَى رَبِّ الْعَالَمِينَ

'Ad, peygamberleri yalanladı. Hani kardeşleri Hud onlara dedi ki, 'Siz hiç Allah'tan korkmaz mısınız? Ben size gönderilmiş güvenilir bir peygamberim. Öyleyse Allah'tan korkunuz ve bana itaat ediniz. Ben bu tebliğime mukabil sizden herhangi bir ücret istemiyorum. Benim ecrimi verecek olan alemlerin Rabbi'dir.'²⁴⁹

كَذَّبَتْ ثَمُودُ الْمُرْسَلِينَ إِذْ قَالَ لَهُمْ أَخُوهُمْ نُوحٌ أَلَا تَتَّقُونَ إِنِّي لَكُمْ رَسُولٌ أَمِينٌ فَاتَّقُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا
وَمَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ مِنْ أَجْرٍ إِنْ أَجْرِيَ إِلَّا عَلَى رَبِّ الْعَالَمِينَ

'Semud peygamberleri yalanladı. Hani kardeşleri Salih onlara dedi ki, 'Siz hiç Allah'tan korkmaz mısınız? Ben size gönderilmiş güvenilir bir peygamberim. Öyleyse Allah'tan korkunuz ve bana itaat ediniz. Ben bu tebliğime mukabil sizden herhangi bir ücret istemiyorum. Benim ecrimi verecek olan alemlerin Rabbi'dir.'²⁵⁰

كَذَّبَتْ قَوْمُ لُوطٍ الْمُرْسَلِينَ إِذْ قَالَ لَهُمْ أَخُوهُمْ نُوحٌ أَلَا تَتَّقُونَ إِنِّي لَكُمْ رَسُولٌ أَمِينٌ فَاتَّقُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا
وَمَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ مِنْ أَجْرٍ إِنْ أَجْرِيَ إِلَّا عَلَى رَبِّ الْعَالَمِينَ

'Lût Kavmi, peygamberleri yalanladı Hani kardeşleri Lût onlara dedi ki, 'Siz hiç Allah'tan korkmaz mısınız? Ben size gönderilmiş güvenilir bir peygamberim. Öyleyse Allah'tan korkunuz ve bana itaat ediniz. Ben bu tebliğime mukabil sizden herhangi bir ücret istemiyorum. Benim ecrimi verecek olan alemlerin Rabbi'dir.'²⁵¹

كَذَّبَ أَصْحَابُ الْأَيْكَةِ الْمُرْسَلِينَ إِذْ قَالَ لَهُمْ أَخُوهُمْ نُوحٌ أَلَا تَتَّقُونَ إِنِّي لَكُمْ رَسُولٌ أَمِينٌ فَاتَّقُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا
وَمَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ مِنْ أَجْرٍ إِنْ أَجْرِيَ إِلَّا عَلَى رَبِّ الْعَالَمِينَ

²⁴⁸ Şuara 26/105-109

²⁴⁹ Şuara 26/123-127

²⁵⁰ Şuara 26/141-145

²⁵¹ Şuara 26/160-164

‘Eyke Ashabı, peygamberleri yalanladı Hani Şuayb onlara dedi ki, ‘Siz hiç Allah’tan korkmaz mısınız? Ben size gönderilmiş güvenilir bir peygamberim. Öyleyse Allah’tan korkunuz ve bana itaat ediniz. Ben bu tebliğime mukabil sizden herhangi bir ücret istemiyorum. Benim ecrimi verecek olan alemlerin Rabbi’dir.’²⁵²

Bu kavimlerin kıssalarındaki onlara gönderilen peygamberlerin ifadelerinin aynı olması bizim insanlık tarihi ile ilgili bazı tespitlerde bulunmamız gerektiğini ortaya koymaktadır. Demek ki, peygamberlik öz ve metot olarak birdir. Peygamberliğin üzerinde bina edildiği ana ilke temelde aynıdır. Bütün peygamberlerin ana mesajı; Allah’a iman, Allah’tan korkma ve Allah tarafından gönderilen peygamberlere itaattir.²⁵³ Ve Onların insanlardan her hangi bir maddi anlamda beklentisi, ücret talebi yoktur. Onlar ecirlerini Allah’tan alacaklardır. Ve bu beş kavim de peygamberleri yalanlamıştır. Aslında bu toplumların suçu çoktur. Ama onların tüm suçlarını ifade etmek veya en önemli suçlarını anlatmak için bu kelime seçilmiştir. Buradaki beş kavmin kıssası da ‘kezzebet’ yani ‘yalanladı’ kelimesi ile başlamıştır.

Helâk olan kavimlerin kıssalarındaki benzerlik hatta birlik ve ayniyet elbette bununla sınırlı değildir. Onları yeri geldikçe anlatacağız. Ama söz açılmışken Şuara Suresinde bu konuya örnek teşkil edecek bir noktaya daha temas etmeden geçemeyeceğiz. O da buradaki kıssaların başlangıçlarının aynı olduğu gibi, bitişlerinin de aynı olmasıdır. Allahu Teala Hazretleri bu surede anlattığı bu beş kavmin her bir kıssasından sonra diğer kıssaya geçmeden evvel ‘Muhakkak ki bu olaydan alınacak dersler vardır. Onların çoğunluğu inanmamış kimselerdi. Ve yine muhakkak ki senin Rabbin Aziz (mutlak galip) ve Rahim (çok merhametli)’dir²⁵⁴ buyurmuştur. Ayrıca bu iki ayet Şuara Suresinde kıssaları anlatılan kavimleri helâk edilen diğer iki peygamber Hz. Musa ve Hz. İbrahim kıssalarından sonra da zikredilmiştir.²⁵⁵ Ancak gönderildiği toplumların yapıları ve görevlerinin biçimleri farklılık arz ettiği için bu iki peygamber, diğer peygamberlerden ayrı olarak ele alınmıştır. Bu peygamberlerin kıssalarının baş tarafı farklı olmasına rağmen sonuç kısmı aynıdır. Çünkü anlatılan bütün kıssalar, asıl olarak insanların ders ve ibret alması için anlatılmaktadır.

²⁵² Şuara 26/176-180

²⁵³ Kutup, Seyyid, *a.g.e.*, VII, 623

²⁵⁴ Şuara 26/121,122,139,140,158,159,174,175,190,191

²⁵⁵ Şuara 26/67,68, 103,104

Peygamberler ve kavimler arasında bir çok ortak özellik bulunmakla beraber dikkatlerden kaçmaması gereken bir nokta daha vardır. O da her ümmetin özellikle bir konuda haddi çok aşması başka bir ifade ile her ümmetin kendine has bir imtihanının bulunmasıdır. Bu durum Lût Kavminde cinsel sapıklık, Eyke ve Medyen’de ticarî ahlaksızlık ve sahtekarlık, Firavun Kavminde zulüm ve azgınlık, Ad ve Semud Kavmi’nde lüks ve gösteriş düşkünlüğü olarak sayılabilir. Bu sebeple Hz. Şuayb ticaret ahlakı, Hz. Lût cinsel ahlak üzerinde durmuş, diğer peygamberler de özellikle kavminin aşırı gittiği konuda onlara öğütler vermiştir. Bu sebeple peygamberin mesajını tebliğ ederken ilk hitap çevresinin çok önemli bir fonksiyonu vardır.

İnsan her zaman ve her yerde aynı insandır. Asırların, coğrafyaların, zamanların, mekanların ve peygamberlerin değişmesi, sonucu değiştirmemektedir. Bu durum tarih boyunca mü’minlerde böyle olduğu gibi, kafirlerde de böyledir. Bu konuda zaman, mekan, çağ, coğrafya, ırk, renk, cinsiyet farklılığı önem arzetmemekte, olaylara zihniyet yön vermektedir. Bu sebeple şunu çok rahat söyleyebiliriz. Nuh Kavmi zamanındaki Hz. Nuh’a itiraz eden kavminin kafa yapısı ile, Ad, Semud, İbrahim, Lût, Firavun Kavimleri ve Medyen ve Eyke halkının zihniyeti arasında temelde hiçbir farklılık yoktur. Zamanları çok farklı olmasına rağmen onlara gelen davet aynı davet, mesaj aynı mesajdır. Onların da itirazları ve tepkileri hep aynıdır. Bu sebeple Kur’ân-ı Kerim, gerek peygamberlerin çağrısı gerekse kavimlerin itirazlarını aynı ifade ve ibarelerle anlatma yoluna gitmiştir. Bu durum o kadar açıktır ki, bazı ayetlerin diğer tüm yerleri aynıdır. Farklı olan sadece peygamber ve kavim isimleridir. Bu durum özellikle helâk olan kavimlerin ardı ardına anlatıldığı Araf, Hud, Şuara ve Kamer surelerinde çok barizdir.

B) HELÂK OLAN KAVİMLERE GÖNDERİLEN PEYGAMBERLERİN MESAJLARINDAKİ ORTAK ÖZELLİKLER

1- Kavimleri Tevhide Davet

Helâk olan kavimlere gönderilen peygamberler, kavimlerini önce tevhide çağırmışlardır. Bu durum bu kavimlerin müşrik olduğu gerçeğini ifade etmektedir. Tevhid, tüm peygamberlerin kavimlerine ilk ve değişmez mesajdır. Nitekim Kur’ân’ın, muhataplarda hayret uyandıran üslubu ile Hak ve hidayete davet ederken,

önem verdiği en mühim konu Tevhid'dir.²⁵⁶ Çünkü hidayete götüren aksiyon kuvvet olan tevhid inancını yitiren insanlar, tarih boyunca bu yüzden sapıklık ve dalalete sürüklenmişler, zulmedip, fesada düşmüşlerdir.²⁵⁷ Tevhid, her kötü huyun damarını kesen keskin bir kılıçtır.²⁵⁸

Bu durumu ifade eden ve Kur'ân'da dokuz kez tekrar edilen aşağıdaki ayet, Hz. Nuh, Hz. Hud, Hz. Salih ve Hz. Şuayb peygamberlerin kavimlerini tevhide davetini ifade etmektedir.

يَا قَوْمِ اعْبُدُوا اللَّهَ مَا لَكُمْ مِنْ إِلَهٍ غَيْرُهُ

'Ey Kavmim! Allah'a kulluk edin. Sizin için O'ndan başka hiçbir ilah yoktur.'²⁵⁹

Her ne kadar yukarıdaki ayet Kur'ân-ı Kerîm'de, kavimleri helâk olan peygamberlerin dilinden özellikle tekrar edilmişse de, esasında gönderildikleri toplumu tevhide davet etmek tüm peygamberlerin ortak özelliğidir.²⁶⁰ Bütün peygamberler, ittifakla ve ısrarla insanlara tevhid gerçeğini tebliğ etmişlerdir.²⁶¹ Her peygamberlik misyonu aynı konu üzerinde yoğunlaşmaktadır. Bu konu da insanları tek bir ilaha yani sadece Allah'a kulluğa çağırmaktır.²⁶² Allah, tüm peygamberleri aracılığı ile insanlara tevhidi, hep aynı kelimeyi ulaştırmıştır. Kur'ân, dillerinin farklılığına rağmen tüm peygamberlerin söz ettiği ilkeleri aynı göstermektedir. Kur'ân tüm peygamberlerin söylediği şeylerin hikayesini ve içeriğini tek bir ayette şöyle ifade ediyor. (Ey Kavmim! Allah'a kulluk ediniz. O'ndan başka bir ilahınız yoktur.'²⁶³

İnsanlık tarihi, başlı başına bir tevhid mücadelesi tarihidir. Bütün doğrular tevhide ulaşıldığı, bütün sapmalar da ondan uzaklaşıldığı içindir. Bundan dolayı Allah'ın son mesajı Kur'ân baştan başa tevhid ile doludur. Ve Kur'ân tevhidin en

²⁵⁶ Şengül, İdris, *a.g.e.*, s. 24

²⁵⁷ Şengül, İdris, *a.g.e.*, s. 24

²⁵⁸ Bursevî, İsmail Hakkı, *a.g.e.*, III, 139

²⁵⁹ Araf 7/59,65,73,85; Hud 11/50,61,84; Mü'minun 23/23,32

²⁶⁰ Enbiya 21/25

²⁶¹ Şengül, İdris, *a.g.e.*, s. 11

²⁶² Enbiya 21/25 bu ayette Allahu Teala Hazretleri şöyle buyurmaktadır. 'Ey Muhammed! Senden önce gönderdiğimiz bütün peygamberlere mutlaka benden başka bir ilah olmadığı ve bana kulluk etmeleri gerektiği buyruğunu insanlara duyurmalarını vahyettik'

²⁶³ Kutup, Seyyid, *a.g.e.*, IV, 320

şaşmaz ve yegane ölçüsüdür.²⁶⁴ İslam, ta başlangıçtan beri varolmuş bulunan tek bir ezeli ebedi hakikat üzerinde ısrarla durur.²⁶⁵ İslam dininin en temel ilkesi “Tevhid”, yani Allah’tan başka ilah olmadığı inancıdır.²⁶⁶ Tevhid iyiliklerin aslı olduğu gibi, şirk de kötülüklerin aslıdır.²⁶⁷

Her peygamber daha önceki peygamberlerin kendilerini bıraktığı Allah’ın birliği inancından sapan kavmine gelmiştir. Mesela İlk insanlar (Hz. Adem ve Hz. Havva) gibi Allah’ı birleyerek dünyaya gelmişlerdir. Ama sonraki nesiller sapınca ve tevhid inancını terk edince onları tevhide çağırmak için Nuh (a.s) geldi. O’nu yalanlayanlar tufan ile boğuldu. İnananlar kurtuldu. Böylece yeryüzü, tevhid inancına sahip bu mü’minler tarafından yeniden imar edildi. Onlar bir süre tevhid inancına bağlı kalarak yaşadılar, Onlar da şirke ve küfre dalınca Onları uyarmak için bu sefer sahneye Hz. Hud çıktı. O’nu da yalanlayanlar fırtına ile helâk edilirken; iman edenler yine kurtuldu. Ve bu hikaye tekrar tekrar yaşandı.²⁶⁸ Her peygamberin arkasında meydana gelen tedricî gelişme insanların sapması, her peygamberin fonksiyonu da onları tevhide döndürmektir.²⁶⁹

Görüldüğü üzere bütün peygamberler insanları, bir tek Allah’a kul olmaya, Allah’tan başka tanrılaştırdıkları şeyleri bırakmaya davet etmişler, kavimlerinin özellikle servet ve mevki ile şırmış ileri gelen zengin takımı, onlara karşı çıkmışlar, Onların getirdiklerini kabule tenezzül etmemişler, kibir ve inatlarında ısrar etmişlerdir. Peygamber ne kadar öğüt vermiş, ne kadar uyarmış ise uyarıları kâr etmemiş, nihayet Allah’ın azabı birden bire inkârcı kavmi yakalayıp helâk etmiştir. Detaylar değişik olsa da bütün peygamberlerin davet kıssalarında ortak olan noktalar bunlardır. Cenab-ı Hak özellikle bu ortak noktaları anlatır. Çünkü bu noktalar Peygamber efendimizin daveti ile de ilgilidir. O’nun toplumu da önceki peygamberlerin toplumları gibi kendisine karşı gelmektedir. Bundan çıkan sonuç, hatalarında ısrar ettikleri takdirde bunların da öncekilerin sonucuna uğrayacaklarıdır.²⁷⁰

²⁶⁴ Özler, Mevlüt, *İslam Düşüncesinde Tevhid*, Nûn yay., İst. 1995, s.12

²⁶⁵ Nasr, S. Hüseyin, *Genç Müslümana modern Dünya Rehberi*, Çev. Şahabettin Yalçın, İz Yay, İst. 1996, s.16

²⁶⁶ Fârûkî, İsmail Râcî, *Tevhid*, Çev. Dilaver Yardım, İst. 1987, s.179

²⁶⁷ Bursevi, İsmail Hakkı, *a.g.e.*, V,13

²⁶⁸ Kutup, Seyyid, *a.g.e.*, IV, 321

²⁶⁹ Kutup, Seyyid, *a.g.e.*, VI, 90

²⁷⁰ Ateş, Süleyman, *a.g.e.*, II, 1006

Mevdûdî de peygamberlerin aynı çağrılarda bulunduğunu ve davetin merkezinin tevhid olduğunu şöyle dile getirmektedir. “İster Babil toprakları olsun, ister Sodom, Medyen, Hicr, veya Nil Vadisi, ister Hz. İsa’ (as)’ dan 4 bin yıl önce veya 2 bin yıl önce olsun, ister bağımsız ve özgür bir millet olsun, ister köle ve perişan olsun, ister gelişmenin en alt seviyesinde olsun, ister medenî ve siyasî kalkınmanın ve refahın en üst düzeyinde bulunsun. Her yerde her devirde ve her ulusta Allah’ın elçileri hep aynı tavsiye ve telkinlerde bulunmuşlardır. Öğütledikleri hep aynıdır. Allah’a dönün, O’na bağlanın, O’ndan başka ilah yoktur.”²⁷¹

2-Takvaya Ve Kendisine İtaata Davet

Peygamberlerin çağrılarındaki ortak özellikleri olarak ele aldığımız bu iki özellik, özellikle Şuara Suresinde kıssaları anlatılan, kavimleri helâk olmuş peygamberler tarafından فَاتَّقُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا ‘Allah’tan ittika edin ve bana itaat edin’ cümlesi ile sekiz kez gündeme getirilmiştir.²⁷²

İttika, Cenab-ı Hak’tan korkmak, gayri meşru şeylerden ihtiraz ve ictinab etmek demek olup, sahibinin sîretini tezyin, ahiretini temin eder.²⁷³ Vikaye, korumak; takva ve ittika korunmak demek olup, müttaki, korunan ve takva sahibi anlamlarına gelir.²⁷⁴

Kur’ân-ı Kerim’de takva, ittika ve vikaye masdar ve isimleri çeşitli kalıplarda, çok azı lügat anlamında olmak üzere 258 ayette geçmektedir.²⁷⁵ Zamanlar, mekanlar, peygamberler, ümmetler değişmiş ama takva emri değişmemiştir.²⁷⁶

Takva ve ittika kelimeleri Kur’ân’da birbirinden hafif farklı üç anlamda kullanılmıştır. Bunlardan birincisi şirkten korunmak demektir.²⁷⁷ İkincisi, İslam’a

²⁷¹ Mevdudi, Ebû’l Alâ, *Tarih Boyunca Tevhid Mücadelesi Ve Peygamberimiz*, Çev. Ahmed Esrar, Pınar Yay, Ank. 1993, I, 44

²⁷² Şuara 26/108,110,126,131,144,150,163,179

²⁷³ Bilmen, Ömer Nasuhi, *Dini Ve Felsefi Ahlak Lügatçesi*, Bilmen Yay, İst. 1967, s.4

²⁷⁴ Ateş, Süleyman, *a.g.e.*, I,92

²⁷⁵ Cebeci, Lutfullah, *Kur’ân’a Göre Takva*, 2. Baskı, Seha Neşriyat, İst. 1991, s.30

²⁷⁶ Cebeci, Lutfullah, *a.g.e.*, s.312

²⁷⁷ Fetih 48/26 ‘(Allah) onları takva kelimesine (şirkten kaçınmaya, imana sebata) bağladı’

girdikten sonra büyük ve küçük günahlardan sakınmak anlamındadır.²⁷⁸ Kelime, bu ikinci anlamı, İslam'ın başlangıcını takip eden zamanlarda almıştır. Daha ileri merhalelerde kelimenin kazandığı mana, kalbi meşgul edecek her şeyden temizleyip tam Allah'a yönelmek anlamında saf dindarlığı, tam huşuu ifade etmektedir.²⁷⁹

Mekki ayetlerde müşriklerin Allah'ın ahiretteki azabından korkması, sakınması anlamında kullanılan takva kelimesi daha sonra Allah'a duyulan derin saygı ve dindarlık anlamında kullanılmıştır. Dolayısıyla Kur'ân ayetlerinin çevirilerinde son derece dikkatli olarak bu kelimeyi bu bilgi ışığında anlamlandırmak gerekmektedir.²⁸⁰

Kur'ân'da iman kavramı takva ve şükür olmak üzere iki kilit kavram üzerinde durmaktadır. Kur'ân'ın nazil olduğu ilk devirlerde takva, kıyamet saatinin dehşetinden korkuya kapılmaktır. Çünkü ilk inen ayetlerde dünyanın sonu ile ilgili bol miktarda etkileyici tasvir bulunmaktadır. Takva kavramı da bu genel atmosferle yakından ilgilidir. Hüküm gününden ve o günün Rabbinden korkmak, İslam dininin tüm vechesinin altında yatan ve temel halet-i rûhiyesini saptayan en esaslı temadır. İlk surelerdeki mü'min için en kısa tanım formülü 'Allah korkusu ile titreyen'dir. Bu nokta da mü'min ve Müttaki aynı anlamda kullanılmaktadır.²⁸¹

'Kafirler bu dünyanın güzelliğinin cazibesine kapılıyor ve iman edenlere gülüyorlar, ama Allah'tan korkanlar (ittika edenler yani mü'minler) diriliş gününde onların üstünde yer alacaklar.'²⁸²

Peygamberin kendisine itaat edilmesini istemesine gelince bir peygamberin toplumları değiştirebilmesi, ancak kendilerine itaat edilerek emirlerinin yerine getirilmesiyle mümkündür. Söylediklerinin ve istediklerinin sadece sözde kabul edildiği , fakat hiçbir emrinin yerine getirilmediği takdirde onların liderlikleri havada kalır.²⁸³ Hem peygamberlere itaat etmek, itaat edenlerin menfaatinedir.²⁸⁴

²⁷⁸ Araf 7/96 '(O ülkelerin halkı inanıp günahlardan korunsalardı, elbette üzerlerine gökten ve yerden bolluklar açardık'

²⁷⁹ Âl-i İmran 3/102 'Ey İnananlar, Allah'tan, O'na yaraşır biçimde ittika edin'

²⁸⁰ Özsoy, Ömer- Güler, İlhami. a.g.e., s. 397

²⁸¹ İzutsu, Toshihiko, *Kur'ân'da Dini Ve Ahlâki Kavramlar*, müt, Selahaddin Ayaz, Pınar Yay, 3. baskı, İst. 1997, s.259

²⁸² Bakara 2/212

²⁸³ Kayaer, Osman , a.g.e.,s.60

²⁸⁴ Kayaer, Osman , a.g.e.,s.60

3- Tevbe Ve İstiğfara Çağrı

Peygamberler kavimlerini Tevbe ve istiğfara davet etmiştir.²⁸⁵ Allah’a inanmayanların tevbe istiğfarı, inkardan imana gelmekle olur. Ayrıca peygamberler istiğfarın dünyada bir çok nimete ulaşma vesilesi olması üzerinde de durmuşlardır. Hz. Nuh, istiğfarları sebebiyle Allah’ın kendilerine yağmur indireceğini, mallar, oğullar, bahçeler ve nehirler vereceğini belirtmiştir.²⁸⁶ Hz. Hud da tevbe ederlerse Allah’ın kendilerine bol bol yağmur indireceğini, kuvvetlerine kuvvet katacağını ifade etmiştir.²⁸⁷ Kur’ân da muhataplarına istiğfar ve tevbeyi emretmiş, böyle yaptıkları takdirde Allah tarafından belirli bir vakte kadar güzel bir geçimle faydalandırılacaklarını ve her iyilik sahibine Allah’ın lütfunu vereceğini haber vermiştir. Nitekim Allah, helâk ettiği kavimler iman ve takva sahibi olmuş olsalardı üzerlerine yerin ve göğün bereketlerini açacağını haber vermektedir.²⁸⁸

Hz. Sâlih, Allah’ın güzel isimlerinden Garîb (Çok yakın) ve Mücîb (Duaları kabul eden), Hz. Şuayb, Rahîm (Çok merhamet eden) ve Vedûd (Çok seven) isimlerini zikrederek kavimlerini önce istiğfara sonra tevbeye çağırmışlardır.²⁸⁹ İki peygamber de Allah’ın esma-i hüsnasından iki tanesini anarken sözlerine ‘Muhakkak ki Rabbim’ şeklinde başlamışlar ve Allah’ın rububiyetini de bu şekilde ifade etmişlerdir. Hz. Musa da İsrailoğullarına tevbe etmeyi emretmiştir.²⁹⁰

Peygamberlerin kavimlerini imana çağırmak için geldiği, iman için de inkardan dönmek yani tevbe ve istiğfarda bulunmak, hatalardan pişman olmak ve Allah yoluna samimiyetle ve sadakatle bağlanmak gerektiği açıktır. Bu nedenle her peygamber kavmini hatalarından pişmanlık duymaya ve Allah’a gönülden gelerek kulluk etmeye davet etmiştir.

4- Ücret Mukabilinde yapılmaması

Tüm peygamberlerin ortak bir özelliği de tebliğlerine mukabil insanlardan ücret talep etmemektir. Kur’ân-ı Kerim’de bu konuya çokça vurgu yapılmaktadır. Bu konunun peygamberler tarafından kavimlerine ısrarla söylenilmesi, peygamberlerin

²⁸⁵ İbrahim 14/10

²⁸⁶ Nuh 71/10-12

²⁸⁷ Hud 11/52

²⁸⁸ Araf 7/96

²⁸⁹ Hûd 11/61(Hz. Sâlih); Hûd 11/90 (Hz. Şuayb)

²⁹⁰ Bakara 2/54

davetini kabul etmenin kimseye maddî bir külfet yüklemediğini, inkarcıların bu noktada bir mazeret ileri süremeyeceklerini ortaya koymak içindir. Aşağıdaki ayet, tüm peygamberlerin özelliği olmasına rağmen, önemine binaen özellikle kavimleri helâk edilen Hz. Nuh, Hz. Hud, Hz. Salih, Hz. Lût ve Hz. Şuayb gibi peygamberler tarafından kavimlerine hitaben söylenilmiştir.

وَمَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ مِنْ أَجْرٍ إِنْ أَجْرِيَ إِلَّا عَلَى رَبِّ الْعَالَمِينَ

‘Buna karşılık ben sizden hiçbir ücret istemiyorum. Benim mükafatımı verecek olan ancak âlemlerin Rabbidir.’²⁹¹

Ayrıca Hz. Nuh, Bir ayette ‘Ben sizden mal istemiyorum. Benim ecrim Allah’a aittir’²⁹² buyururken, Hz. Hud da kavminden risalet vazifesi mukabilinde ücret istemediğini çünkü mükafatını kendisini yaratan Allah’ın vereceğini ifade etmektedir.²⁹³

Allahu Teala, peygamberimize de geçmiş peygamberlerin yoluna iktida etmesini ve tıpkı Onlar gibi ‘Ben (peygamberlik vazifeme karşılık) sizden hiçbir ücret istemiyorum’²⁹⁴ demesini emretmektedir.

5- Mucizeler ve Apaçık Deliller ile Te’yid Edilmesi

İnsanların peygamberlik davası ile ortaya çıkan bir kimseden, peygamber olduğunu ispat etmesini istemeleri hem hakları hem de görevleridir. Çünkü gerçekten peygamber olmayan bir şahsın kuru ve batıl iddialarına kapılıp, yeterince araştırma yapmadan, inandırıcı deliller görmeden onun peşine takılan insan, kendini felaketin kucağına bırakmış demektir. Şayet vaktinde uyanıp tedbir almazsa kurtuluş imkanı yoktur. Bu sebeple insan, Allah’a giden yolda kendisine rehber peygamber olacak insanı seçerken yeterince dikkatli olmaya mecburdur. İnsanın her peygamber olduğunu iddia eden kişinin peşinden gitmesi ne kadar tehlikeli ise gerçekten peygamber olan bir mürşidi de sırf bir inat uğruna reddetmesi de o kadar tehlikelidir. Çünkü bir peygamberi reddetmek ve O’na cephe almak, ebedi felaket demektir. Artık

²⁹¹ Şuara 26/109,127,145,164,180

²⁹² Hud 11/29

²⁹³ Hud 11/51

²⁹⁴ En’am 6/90; Ayrıca bkz. Furkan 25/57; Sâd 38/86; Şûra 42/23

o insan için Ahiret hayatı bitmiştir. Tevbe etmeden ve O peygamberin yoluna girmeden öldüğü takdirde affedilmesi söz konusu değildir. Allah'ın huzurunda hesap verirken, bu işin içinden yüz akıyla çıkabilme imkanı kalmamıştır.²⁹⁵

Ancak Peygamberler gönderildikleri toplumlara mucizeler getirmişlerdir.²⁹⁶ Mütekebbir insanları korkutmak, müttakileri ise hayran bırakmak için olan mucize, peygamberlerin peygamberliğini teyid etmek için Allah'ın kudreti ve izni ile ortaya koydukları olağanüstülüklerdir. Peygamberlerin hayatlarında mucizeler dışında da olağanüstülükler olabilir. Mucizenin ayırıcı özelliği olağanüstülüğü değil, karşı tarafı ikna etmeye yönelik olmasıdır. İnsanlık tarihinde en son Hz. İsa'ya varıncaya kadar, insanları ikna etmek için bu yol denenmiştir. Fakat Peygamberimizle beraber, inkarda direnen muhatapların helâk edilmesini gerektiren mucize, bir ikna yolu olarak kullanılmamıştır. Zira insanların zihinleri buna ikna olsa da başka etkenlerin ağır basmasıyla, mucize peygamberliğin tasdikinde etkili olmamaktadır.²⁹⁷ 'Bizi bu mucizeyi göndermekten alıkoyan, öncekilerin onları yalanlamış olmasından başka bir şey değildir.'²⁹⁸

Bazı toplumların nankörlüğü ve tekebbürü o kadar güçlüdür ki, en açık mucizeye bile inanmamışlardır. Kur'an peygamberlerin hayatlarından buna örnekler vermektedir. Biraz önce de belirttiğimiz gibi bu nedenle, son peygamber Hz. Muhammed'e yönelik mucize talepleri Kur'an tarafından reddedilmiştir. Çünkü Mucize akla hitap eden bir şeydir, yani akli ikna eder. Halbuki birer ahlaksızlık türü olan nankörlük, inat, istiğna ve tekebbür, akli bastırarak işlevsiz kılar. Kur'an bu vasıftaki insanları mucize yolu ile ikna etmenin mümkün olmadığını söylemektedir.²⁹⁹ Nitekim helâk olan kavimlerin, mucizeden önce de sonra da konumları aynıdır. Yanlışlarında inadı sürdürmüşler, yalanlamaya devam etmişlerdir.³⁰⁰

Evrende yer alan mucizeler sayılamayacak kadar çoktur. İnsanın iç alemindeki mucizeler sayısızdır. Ve bütün bu mucizeler insanların bakışlarına, düşüncelerine sunulmuşlardır. Peygamberlerin getirdiği mucize, tek bir mucize ile sınırlı değildir. Ama Kavimler, yüce Allah'ın evrene ve içlerine yerleştirdiği tüm

²⁹⁵ Kazancı, Ahmet Lütfi, , *Çeşitli Yönleriyle Nübüvvet Kavramı*, Marifet Yay, İst. 1997, s.72,73

²⁹⁶ Tevbe 9/70; Yunus 10/13; İbrahim 14/9; Rum 30/47; Mü'min 40/83

²⁹⁷ Özsoy, Ömer- Güler, İlhami. *a.g.e.*, s. 243

²⁹⁸ İsra 17/59

²⁹⁹ Özsoy, Ömer- Güler, İlhami. *a.g.e.*, s. 583

³⁰⁰ Kutup, Seyyid, *a.g.e.*, V, 553

mucizelerden yüz çevirdiler. Bu mucizeleri görmek için gözlerini ve kalplerini açmadılar. Akıl ve vicdanları bu mucizeleri algılamadı.³⁰¹ Zaten bir kişi inanmak istemediği zaman, Allah, gökten onlara bir kapı açsa ve onlar burada yol alsalar bile gözlerinin döndüğünü veya büyülendiklerini söylerler.³⁰²

Helâk olan kavimlere gönderilen her peygamber, kavmine mutlaka mucizeler göstermiştir.³⁰³ Bu mucizenin ne olduğu, mahiyeti ve keyfiyeti üzerinde her peygamber için ayrıntılı olarak Kur'ân'da üzerinde durulmasa da, onlara bir çok beyyinenin gösterildiği konusunda bir şüphe yoktur.³⁰⁴ Ancak bazı peygamberlere gönderilen, bazı kavimlere gösterilen mucizelerden ise Kur'ân-ı Kerim'de ayrıntılı olarak bahsedilmektedir. Bu itibarla Hz. Nuh, Hz. Hud, Hz. Lût peygamberlerin mucizeleri müşahhas olarak anlatılmamış; buna karşın Hz. Salih ve Hz. Musa'nın mucizelerine ise Kur'ân'da çok yönlü yer verilmiştir.

C) HELÂK OLAN KAVİMLERİN SUÇ VE GÜNAHLARINDAKİ ORTAK ÖZELLİKLERİ

1- HELÂK- SUÇ VE GÜNAH İLİŞKİSİ

Bu toplumlar, kullarına asla zulmetmeyen Allah tarafından helâk cezasına çarptırıldıklarına göre, demek ki, çok büyük suçlar ve günahlar işlemişlerdir. Rahman ve Rahim olan Rabbimizin rahmetine nail olmak varken, gazabına ve hışmına uğramışlardır. Cezası helâk olmak olan bu suç ve günahlar acaba nelerdir? Aslında bu konudaki ortak özellikler genel olarak bu soruya verilen cevaptan ibarettir.

Hiç şüphesiz, helâk olan kavimlerin ortak özelliklerinden bir tanesi, mücrim/suçlu olmalarıdır. Zaten Allah tarafından, helâk gibi dünyadaki mümkün olan en büyük cezayı aldıklarına göre, bu toplumların çok büyük suçlar işlediklerinde bir şüphe yoktur. Suç anlamında kullanılan kelime cürüm ve icram kelimeleridir. Ayrıca Kur'ân'da, hoş karşılanmayan her türlü davranışları yapanlar için 'Mücrim' sözcüğü kullanılmaktadır. 'Cürüm' kelimesinden türeyen 'İcram', başkasını günaha sevk etmek, başkasına karşı günah işlemek, cezayı gerektirici bir iş yapmak anlamlarına gelmekte, çoğunlukla bu kavramla ulûhiyyet ve nübüvvet makamına

³⁰¹ Kutup, Seyyid, *a.g.e.*, VI, 499,500

³⁰² Hicr 15/14,15

³⁰³ Tevbe 9/70; İbrahim 14/9

³⁰⁴ Araf 7/88; Hud 11/88

yöneltilmiş, Allah'a karşı kendi gerçekliklerini savunan günahkarlıklar kastedilmektedir.³⁰⁵

Hız. Hud (a.s.), peygamber olarak gönderildiği Ad Kavmi'ne mücrimler olarak Haktan yüz çevirmemelerini emretmiştir.³⁰⁶ Allahu Teala Hazretleri Ad Kavmini helâk ettikten sonra da 'Biz mücrimleri işte böyle cezalandırırız'³⁰⁷ buyurmuştur. Muhammed Esed mücrim kelimesine iflah olmaz suçlu,³⁰⁸ günaha saplanan,³⁰⁹ günaha batan ve gömülüp giden³¹⁰ anlamlarını vermiştir.

Lût Kavmi ise Kur'ân'da üç kez mücrim olarak vasedilir. Onları bu şekilde niteleyen ise Lût Kavmi'ni helâk etmek için gelen meleklerdir.³¹¹ Onlara gönderilen meleklerden söz eden iki ayette de melekler aynı ifadeleri kullanmışlar ve mücrim bir kavmi helâk etmek için gönderildiklerini ifade etmişlerdir. Onlar helâk olduktan sonra da Allahu Teala, Onların mücrim olduğunu belirterek, mücrim bir kavmin akıbetinden ders alınmasını muhataplarına öğütlemektedir.³¹²

Hız. Musa Allah'a duasında Firavun Kavminin suçlu/günahkâr bir toplum olduğunu ifade etmiştir.³¹³ Firavun Kavmi kendilerine her biri ayrı ayrı dokuz mucize gösterilmesine rağmen büyüklendikleri için suçlu/günahkar bir toplum olmuşlardır.³¹⁴

Suçlu olmak, helâk olan tüm kavimlerin ortak özelliğidir. Geçmişte toplumların helâke uğramalarına neden olan davranışlardan biri de, suç işleme, suçluluk olarak belirtilmekte ve onların ne gibi bir sonla karşılaşmalarının araştırılması istenmekte ve geçmişte bu yüzden yok edilen pek çok toplumun varlığına dikkat çekilmektedir.³¹⁵

قُلْ سِيرُوا فِي الْأَرْضِ فَانظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُجْرِمِينَ

'De ki: Yeryüzünde gezip dolaşın da, suçluların sonunun nasıl olduğuna bir bakın',³¹⁶

³⁰⁵ Kılıç, Sadık, *a.g.e.*, s.141,142

³⁰⁶ Hûd 11/52

³⁰⁷ Ahkaf 46/25

³⁰⁸ Esed, Muhammed, *a.g.e.*, I,433

³⁰⁹ Esed, Muhammed, *a.g.e.*, III,1030

³¹⁰ Esed, Muhammed, *a.g.e.*, II, 521, III, 1071

³¹¹ Hicr 15/58; Zariyat 51/32

³¹² Araf 7/84

³¹³ Duhan 44/22

³¹⁴ Araf 7/133; Yunus 10/75

³¹⁵ Pazarbaşı, Erdoğan, Kur'ân ve Medeniyet, Pınar Yay, 1.baskı, İst. 1996, s.299,s.311

³¹⁶ Neml 27/69

Kur’ân-ı Kerîm’de bu formda gelen ve yeryüzünde ibret amaçlı seyahati emreden ayetlerde, akıbetlerinden ders almamız istenen başka suç sahipleri de vardır ki, Onlar kısmen insanları helâk olmaya götüren suçların da hangi suçlar olduğunu açıklamaktadır. Allah, bu şekildeki ayetlerde üç yerde mükezziplerin (yalanlayıcıların),³¹⁷ bir yerde müfsidlerin (fesad çıkaranların),³¹⁸ bir ayette de suç belirtilmeksizin daha genel bir ifade ile öncekilerin³¹⁹ akıbetlerinden ders ve ibret almak için yeryüzünde seyahat edilmesini istemektedir. Buradan hareketle toplumları helâke sürükleyen suçların başında tekzib ve fesadın geldiğini söyleyebiliriz. Tekzib, küfür ve inkarın söylem ve eyleme dönüşmüş hali, fesad ise başta inanç sahasında olmak üzere, her konuda Allah’ın emrine mugayir davranışları, her hangi bir şeyi yaratılış amacına aykırı kullanmayı ifade etmektedir.

Suç-helâk ilişkisi hakkında, gücün helâki engellemediği, helâk olan tüm kavimlerin suçlu olduğu ve insanların ibret alması maksadı ile Kur’ân’da yer alan ayetlerden biri de şu şekildedir.

أَهُمْ خَيْرٌ أَمْ قَوْمُ تُبَّعَ وَالَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ أَهْلَكْنَاهُمْ إِنَّهُمْ كَانُوا مُجْرِمِينَ

‘Bunlar mı daha üstün, yoksa Tübbâ milleti ve onlardan daha öncekiler mi? Onları yok etmişizdir. Çünkü onlar suçlu idiler’³²⁰

Kur’ân-ı Kerîm’de dünyada veya ahirette ya da her ikisinde suçluların mutlaka cezalandırılacağından ısrarla bahsedilir. Mücrimlere Allah katından bir aşağılanma ve çok şiddetli bir azab erişecektir.³²¹ Suçluların alacağı cezaya kimse engel olamaz.

وَلَا يُرَدُّ بَأْسُنَا عَنِ الْقَوْمِ الْمُجْرِمِينَ

‘Azabımız suçlular topluluğundan geri çevrilmez.’³²²

Allah, Mücrimlerin çok şiddetli bir şekilde cezaya çarptırıldığını intikam kelimesini kullanarak da ifade etmiştir.

‘Suç işleyenlerden intikam aldık’³²³

فَانْتَقَمْنَا مِنَ الَّذِينَ أَجْرَمُوا

³¹⁷ Âl-i İmran 3/137; En’am 6/11; Nahl 16/36

³¹⁸ Araf 7/86

³¹⁹ Rûm 30/42

³²⁰ Duhan 44/37

³²¹ En’am 6/124

³²² Yusuf 12/110; Ayrıca En’am suresi 147. ayeti kerimede ise ‘bizim azabımız’ yerine ‘O’nun azabı’ denilerek, suçlulardan Allah’ın azabının geri çevrilmeyeceği ifade edilmektedir.

Suçlulardan intikam almak, Allah'ın bir sünnetidir.

'Muhakkak ki biz, suçlulardan intikam alıcıyız.'³²⁴ اِنَّا مِنَ الْمُجْرِمِينَ مُنْتَقِمُونَ

Allah, tarih boyunca suçlu birey ve toplumlara karşı tavrını değiştirmemiştir.

'Biz suçluları böyle yaparız.'³²⁵ كَذَلِكَ نَفْعَلُ بِالْمُجْرِمِينَ

'Biz suçluları böyle cezalandırırız.'³²⁶ كَذَلِكَ نَجْزِي الْمُجْرِمِينَ

Bu ayetlerde 'böyle' şeklinde dilimize aktardığımız 'kezâlike' kelimesinden maksad acaba nedir? Yani Allah, acaba suçlulara tarih boyunca nasıl davranmıştır. İlgili ayetleri incelediğimiz zaman vardığımız sonuç şudur: Yunus ve Mürselat surelerinde bütün suçluların helâk edildiği, Ahkaf suresinde Ad kavminin korkunç bir kasırğa ile yok edildiği, Araf suresinde suçluların cennete giremeyeceği ve Saffat suresinde ise suçluların azaba uğrayacağı ifade edilmektedir. Yani Allah'ın suçlulara karşı tavrı konusunda hem dünyada hem de ahirette değişmeyen bir kural vardır. O da Allah'ın tarih boyunca mücrimleri çok korkunç şekilde cezalandırdığı bugün ve bundan sonra da aynı şekilde cezalandıracağıdır. Allah, dünyada suçluları helâk etmekle, ahirette de cehenneme atmakla veya cennete almamakla cezalandırmaktadır.

Yunus suresinde, geçmişte, kendilerine apaçık belgelerle gelen peygamberlere inanmamak zulüm ve haksızlık olarak değerlendirilmekte ve böyle yapan nice nesillerin yok edildiği belirtildikten sonra, "İşte biz, suçlu milleti böyle cezalandırırız"³²⁷ denilmektedir. Burada peygamberlerin uyarılarına olumlu cevap vermemek mücrimlik olarak nitelendirilmekte ve yok oluş nedenlerinden biri olarak zikredilmektedir. Bu ayette Peygamber Efendimizi yalanlamaları nedeniyle, mücrim konumuna düşen insanlar, geçmişte aynı şeyi yapanların uğradığı sonla karşılaşabilecekleri konusunda uyarılmaktadır.

³²³ Rûm 30/47

³²⁴ Secde 32/22

³²⁵ Saffat 37/34; Ahkaf 46/25; Mürselat 77/18

³²⁶ Araf 7/40; Yunus 10/13

³²⁷ Yunus 10/13

Şimdi de bazı birey ve toplumların Allah tarafından tufan, sel, kasırğa, volkanik patlama, yıldırım, deprem gibi dehşet verici, tüyler ürpertici doğal afetlerle yok edilmesine sebep olan suçların neler olduğunu anlamaya çalışalım. Rahman ve Rahim olan, rahmeti gazabını geçen, aynı zamanda esmai hüsnasından biri sabûr yani çok sabredici olan Allah'ı bu kadar gazaplandıran, toplumlara azap etmesine sebep olan ve ahirette azaba, dünyada helâke sebep olan suçlar olarak isimlendirilen günahlar acaba nelerdir?

وَكَذَلِكَ جَعَلْنَا فِي كُلِّ قَرْيَةٍ أَكْبَرًا مُجْرِمِيهَا لِيَمْكُرُوا فِيهَا وَمَا يَمْكُرُونَ إِلَّا بِأَنْفُسِهِمْ وَمَا يَشْعُرُونَ
وَإِذَا جَاءَتْهُمْ آيَةٌ قَالُوا لَنْ نُؤْمِنَ حَتَّى نُؤْتَىٰ مِثْلَ مَا أُوتِيَ رُسُلُ اللَّهِ أَلَلَّهُ أَكْبَرُ أَلَمْ يَجْعَلْ رِسَالَتَهُ
سَيِّبُ الَّذِينَ أَجْرَمُوا صَغَارٌ عِنْدَ اللَّهِ وَعَذَابٌ شَدِيدٌ بِمَا كَانُوا يَمْكُرُونَ

‘Böylece biz, her köy ve şehrin günahkarlarını, orada hilekârlık (düzenbazlık) yapsınlar diye, (fırsat verip) oranın ileri gelenleri durumuna getirdik. Onlar bir ayet geldiği zaman: ‘Allah’ın peygamberlerine verilenin bir benzeri bize de verilenceye kadar asla iman etmeyiz’ dediler. Allah peygamberliği kime vereceğini çok iyi bilir. Suç işleyenlere hilekarlık yapmaları nedeniyle, Allah katından bir aşağılanma ve çok şiddetli bir azap erişecektir.’³²⁸

Bu ayeti kerimede insanları helâk olmaya götüren suç olarak hilekarlık ve düzenbazlık sayılmaktadır. Düzenbazlıktan maksat, Allah’a, peygambere, dine ve mukaddesata saldırmak, İslam’ın insanlar tarafından kabulünü engellemek için planlar ve projeler geliştirmek, dine ve dindarlara savaş açmaktır. Dolayısıyla bu ayette küfür ve düzenbazlık icram/suç olarak isimlendirilmektedir.

Kur’ân_1 Kerim’de icram olarak nitelenen bazı suçlar, Allah’a yalan uydurmak,³²⁹ Allah’ın ayetlerine karşı kibirlenmek,³³⁰ tekzib,³³¹ Allah’ın ayetlerini³³² ve Cehennemi yalanlamak,³³³ Allah’tan başka ilahlara tapmak,³³⁴ küfür,³³⁵ zulüm,³³⁶

³²⁸ En’am 6/123,124

³²⁹ Yunus 10/17

³³⁰ Araf 7/40,133; Yunus 10/75

³³¹ Mürselat 77/45,46

³³² Araf 7/40; Yunus 10/17

³³³ Rahman 55/43

³³⁴ Yunus 10/18

³³⁵ Yunus 10/51; Hicr 15/13

³³⁶ Yunus 10/52; Hud 11/116

apaçık deliller getiren peygamberlere inanmamak,³³⁷ İmandan sonra inkar,³³⁸ Allah'ın ayetleri ve peygamberi ile istihza,³³⁹ peygamberle alay etmek,³⁴⁰ İman edenlerle kaş, göz işareti yaparak, alay etmek,³⁴¹ mü'minlere gülüşmek,³⁴² Mü'minlerle alay etmekten büyük bir keyif ve zevk almak,³⁴³ Mü'minleri sapık olmakla yani yanlış yolda olmakla itham etmek,³⁴⁴ Allah'ın azabının çabucak gelmesini istemek,³⁴⁵ erkek erkeğe ilişki³⁴⁶ ve mütreflik³⁴⁷ (lüks alışkanlığı) sayılabilir. Ahireti inkar da bu suçlardan biri olarak sayılmış, onların sonlarına bakılarak ibret alınması istenmiştir.³⁴⁸

Kur'ân, bir toplumda cinsel sapmaların yaygınlaşmasını, toplumu yok oluğa götürecek boyutta bir suç olarak takdim etmektedir. Hz. Lût ve taraftarlarının kurtarılıp, karısının helâke uğrayanlar arasında kaldığı belirtildikten sonra suçluların ulaştığı kötü son üzerinde düşünülmesi istenmektedir.³⁴⁹ Lût Kavmi'nin olumsuzlukları arasında en çirkin ve tiksindirici olanı, kuşkusuz erkeklerin birbirleri ile cinsel ilişkide bulunmasıdır.³⁵⁰ Bu suç Allah'ın gazabını insanlar üzerine çekecek kadar iğrenç bir suç olarak karşımıza çıkmaktadır. Görüldüğü gibi burada hem ferdi hem de toplumsal boyutu olan bir olumsuzluk, toplumları yok oluğa götüren bir suç olarak nitelendirilmekte ve geçmişte bu yüzden yok edilen bir toplumun düştüğü sona ibretle bakılması ve bu davranışlardan sakınılması istenilmektedir.³⁵¹ Cinsel sapıklık, insanların cinsel hayattaki fesadını ifade etmektedir ki, bu da Allah'ı gazaplandıran bir helâk sebebidir.

Kur'ân'ın icram olarak isimlendirdiği, işleyeni mücrim yapan günahlar aslında her biri ayrı bir helâk sebebidir. helâk sebepleri nedir sorusu ile insanı mücrim yapan günahlar nedir sorusuna verilecek cevap arasında farklılık sözkonusu

³³⁷ Yunus 10/13; Rum 30/47

³³⁸ Tevbe 9/66

³³⁹ Tevbe 9/64-66

³⁴⁰ Hicr 15/11,12

³⁴¹ Mutaffifin 83/30

³⁴² Mutaffifin 83/29

³⁴³ Mutaffifin 83/31

³⁴⁴ Mutaffifin 83/32

³⁴⁵ Yunus 10/50,51

³⁴⁶ Araf 7/80-84

³⁴⁷ Hud 11/116

³⁴⁸ Neml, 27/66-69

³⁴⁹ Araf 7/84

³⁵⁰ Daha geniş bilgi için bkz. Müftüoğlu, Ömer, *Kur'ân'da Hz. Lût Ve Kavmi*, Coşkun, Ahmet, *İlim Ve İslam'ın Işığında Aids*, İst. 1993, s. 59,61

³⁵¹ Pazarbaşı, Erdoğan, *a.g.e.*, s.313

değildir. Yine konu ile ilgili ayetlerde kavramlar arasında çok güçlü bağlar olması çok dikkat çekmektedir.

Cürüm yani suç işlemekten ayrı, helâk olan kavimlerin çok önemli bir özelliği de kendilerini helâke götüren günahlar işlemeleridir. Onları yok eden kendi günahlarıdır. Bu konu bir ayette, toplumların güçlü olmasının Allah'ın azabına engel olamadığı belirtilerek ve bizzat helâk kelimesi kullanılarak şöyle ifade edilir.

أَلَمْ يَرَوْا كَمْ أَهْلَكْنَا مِنْ قَبْلِهِمْ مِنْ قَرْنٍ مَكَّنَّاهُمْ فِي الْأَرْضِ مَا لَمْ نُمَكِّنْ لَكُمْ وَأَرْسَلْنَا السَّمَاءَ عَلَيْهِمْ مِذْرَارًا

وَجَعَلْنَا الْأَنْهَارَ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهِمْ فَأَهْلَكْنَاهُمْ بِذُنُوبِهِمْ وَأَنْشَأْنَا مِنْ بَعْدِهِمْ قَرْنًا آخَرِينَ

‘Kendilerinden önce nice nesilleri helâk ettiğimizi görmediler mi? Yeryüzünde size vermediğimiz imkanları onlara vermiştik. Onlara gökten bol bol yağmur indirmiş, altlarından ırmaklar akıtmıştık. Fakat onları günahlarından dolayı helâk ettik. Ve kendilerinden sonra başka bir nesil yarattık.’³⁵²

Helâk olan toplumların kendi günahları sebebi ile helâk edildiği helâk şekilleri sayılarak da belirtilir. Ayrıca günah ile nefse zulmetmek arasında da bağlantı kurulur. İnsanlar günah işleyerek kendilerine zulmetmiş olmaktadır.

فَكَلَّا أَخَذْنَا بِذُنُوبِهِ فَمِنْهُمْ مَنْ أَرْسَلْنَا عَلَيْهِ حَاصِبًا وَمِنْهُمْ مَنْ أَخَذَتْهُ الصَّيْحَةُ وَمِنْهُمْ مَنْ حَسَفْنَا بِهِ الْأَرْضَ

وَمِنْهُمْ مَنْ أَغْرَقْنَا وَمَا كَانَ اللَّهُ لِيُظْلِمَهُمْ وَلَكِنْ كَانُوا أَنْفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ

‘Her birini günahı sebebi ile yakaladık. Kimini taşlar savuran rüzgarları gönderdik, kimini bir çılgılık yok etti. Kimini yerin dibine geçirdik. Kimini de suda boğduk. Allah Onlara zulmediyor değildi. Fakat Onlar kendilerine zulmediyorlardı.’³⁵³

Görüldüğü gibi günah işlemek, helâk olan tüm kavimlerde ortak bir özelliktir ve helâk sebebidir. Hiçbir kavim masum ve suçsuzken helâk edilmemiştir. Günah kavramını ifade etmek için ‘peşinden ceza gelen kötü fiil’ anlamına gelen zenb kelimesi kullanılmakta dolayısıyla bu sözcüğe ahlâkî bir muhteva kazandırılmaktadır.³⁵⁴ helâk sebeplerden biri günahlara aşırı derecede dalmaktır.³⁵⁵

³⁵² En’am 6/6; ayrıca bkz. Enfal 8/52,54, Âl-i İmran 3/11; Mü’min 40/21

³⁵³ Ankebut 29/40; ayrıca bkz. Âl-i İmran 3/11; Enfal 8/52; Mü’min 40/21

³⁵⁴ Kılıç Sadık, a.g.e., s.126

³⁵⁵ Çimen, Abdullah Emin, a.g.e., s.467

İnsanları bir kısım günahları yüzünden çeşitli felaketlere uğratmak Allah'ın iradesi gereğidir. Allah istediği zaman, istediği birey ve toplumları günahları sebebi ile cezalandırır. Bu tür ayetlerde kullanılan isabet kelimesi, helâki de içine alan musibet ve felaketler için kullanılmaktadır. Konu ile ilgili olarak verdiğimiz şu ilk ayette günah ile fîsk arasındaki ilişki de çok dikkat çekmektedir. Buradan da günahın insanı fâsık olmaya götürdüğü çok rahat anlaşılmaktadır.

يُرِيدُ اللَّهُ أَنْ يُصِيبَهُمْ بِبَعْضِ ذُنُوبِهِمْ وَإِنَّ كَثِيرًا مِنَ النَّاسِ لَفَاسِقُونَ

‘Allah, bir kısım günahları sebebiyle onları musibete uğratmak istiyor. Muhakkak ki, insanların çoğu yoldan çıkanlardır’³⁵⁶

Allah'ın istediği zaman, günahları sebebi ile toplumları cezalandıracağı insanların ibret almalarını sağlamak için de gündeme getirilmiştir.

أَوْ لَمْ يَهْدِ لِلَّذِينَ يَرِثُونَ الْأَرْضَ مِنْ بَعْدِ أَهْلِهَا أَنْ لَوْ نَشَاءُ أَصْنَاهُمْ بِذُنُوبِهِمْ

‘(Önceki) sahiplerin(in helâkin)den sonra, dünya mülküne varis olanları şu (gerçek olaylar) yola getirip hâlâ uyandırmadı mı! Eğer biz dileseydik, günahları yüzünden Onları da musibetlere uğrattırdık’³⁵⁷

Toplumları helâke götüren, daha dünyada imtihan devam ederken, imtihanlarının korkunç bir şekilde ve Allah'ı gazaplandırarak kadar çok büyük bir başarısızlıkla sona ermesine sebep olan bu günahların neler olduğu hakkında malumatlar veren ayetler de vardır. Konu ile ilgili olarak ilk vereceğimiz ayetler, hem helâk olan kavimlerin akıbetlerinden ibret almayı, hem güçlü olmanın toplumları helâktan ve Allah'ın azabından kurtaramadığı hakikatini ifade etmekte; hem de toplumları dünyadaki en korkunç ilahi ceza olan helâke götüren bu günahlar hakkında bilgi vermektedir. Bu ayetlerde özellikle ön plana çıkartılan günah, apaçık delilleri görmezden gelmek ve inkar etmektir.

أَوْ لَمْ يَسِيرُوا فِي الْأَرْضِ فَيَنْظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الَّذِينَ كَانُوا مِنْ قَبْلِهِمْ كَانُوا هُمْ أَشَدَّ مِنْهُمْ قُوَّةً

وَنَائِبًا فِي الْأَرْضِ فَآخَذَهُمُ اللَّهُ بِذُنُوبِهِمْ وَمَا كَانَ لَهُمْ مِنَ اللَّهِ مِنْ وَاقٍ ذَلِكَ بِأَنَّهُمْ كَانَتْ تَأْتِيهِمْ

رُسُلُهُمْ بِالْبَيِّنَاتِ فَكَفَرُوا فَآخَذَهُمُ اللَّهُ إِنَّهُ قَوِيٌّ شَدِيدُ الْعِقَابِ

³⁵⁶ Maide 5/49

³⁵⁷ Araf 7/100

‘(Onlar) yeryüzünde gezip dolaşmadılar mı? Baksalar ya, kendilerinden öncekilerin sonu nasıl olmuştur. Onlar, kendilerinden hem kuvvet, hem de yeryüzündeki eserler yönünden daha üstün idiler. Öyle iken, Allah Onları günahları yüzünden kısıvrak yakalayıverdi.Onları Allah’(ın gazabından) koruyan da olmadı. Bu (dünya azabı)nın sebebi şudur: Onlara peygamberleri açık deliller (mucizeler ve dini, ictimai hükümler) getirdi. Onlar da inkar ettiler. Bu yüzden Allah, kendilerini kısıvrak yakalayıverdi. Çünkü O’nun kudreti sonsuzdur. Azabı pek şiddetlidir.’³⁵⁸

Allahu Teala Semud kavminin helâkini anlatırken zenb kelimesini kullanır. Bu kavmi helâke götüren günah olarak da tekzib ve mucize deveyi kesmek gösterilir.Şems suresindeki aşağıdaki ayetten birkaç ayet öncesinde zikredilen tuğyan da bu kavmi helâke götüren günahlardandır. Bu ayette tuğyan ile beraber tekzib de zikredilmektedir.

فَكَذَّبُوهُ فَعَقَرُوهَا فَدَمْدَمَ عَلَيْهِمْ رَبُّهُمْ بِذُنُوبِهِمْ فَسَوَّاهَا

‘(Semud Kavmi) O’nu (Hz. Salih’i) yalanladı. Onu (deveyi de) ayaklarından biçerek devirip kestiler. Rab’leri de Onları günahları yüzünden kırıp geçirdi.orayı dümdüz etti.’

Günahları sebebi ile, Allah’ın bir toplumu cezalandırdığı hatta helâk ettiği konusu Firavun ve hanedanının ismi özellikle zikredilerek ve Firavun’dan öncekiler ibaresi ile de helâk olan tüm kavimleri içine alacak bir yapıda da çokça ifade edilmiş, bu ayetlerde de günahların açıklaması yapılmıştır.

كَذَّابٍ ءَالٍ فِرْعَوْنَ وَالَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا فَآخَذَهُمُ اللَّهُ بِذُنُوبِهِمْ

‘Bunların durumu Firavun ailesinin ve Onlardan öncekilerin hali gibidir. Onlar ayetlerimizi yalanladılar. Allah’ın azabı da günahları sebebiyle Onları yakaladı’³⁵⁹

كَذَّابٍ ءَالٍ فِرْعَوْنَ وَالَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ كَفَرُوا بِآيَاتِ اللَّهِ فَأَخَذَهُمُ اللَّهُ بِذُنُوبِهِمْ

‘Onların durumu Firavun ailesinin ve ondan öncekilerin durumu gibidir. Allah’ın ayetlerini inkar ettiler. Allah da Onları günahları sebebiyle yakaladı.’³⁶⁰

³⁵⁸ Mü’min 40/21,22

³⁵⁹ Âl-i İmran 3/11

³⁶⁰ Enfal 8/52

كَذَابَ آلَ فِرْعَوْنَ وَالَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ كَذَّبُوا بِآيَاتِ رَبِّهِمْ فَأَهْلَكْنَاهُمْ بِذُنُوبِهِمْ وَأَغْرَقْنَا آلَ فِرْعَوْنَ

‘Bunların adeti de tıpkı Firavun ailesinin/adamlarının ve Onlardan öncekilerin gidişi gibidir. Onlar Rablerinin ayetlerini yalan saydılar. Biz de Onları günahları sebebiyle imha ettik. Firavun ve yandaşlarını suda boğduk. Zaten hepsi zalim idiler.’³⁶¹

Toplumları cezaya, azaba, helâke götüren günahlar, kafir bir zihniyetle, fâsık bir kalp ve kafa ile işlenilen, özellikle mukaddes değerlere karşı zulüm içerikli eylemler taşıyan günahlardır.

Ayetlerde ağırlıklı olan vurgulanan husus, bilinçli olarak ve günah olduğunu bile bile, ısrarcı davranarak Allah'ın yasaklarını ihlal etmek, birey ve toplumların helâkine neden olmuş, bundan sonra da olmaya devam edecektir. Sahibini helâk edici günah, bilinçli bir küfür ve inatçılık felsefesinden kaynaklanan ve Allah'la mücadele içeren bir yapıya sahiptir.³⁶² Normal şartlarda iman, insanın masumiyetini (günahsızlığını) gerektirmez. Mü'min bazen hata eder. Mü'minin hataları O'nu dinden çıkarmaz. Fıtratındaki zafiyetlerin seline kapılan insanoğlu günaha her zaman açıktır.³⁶³ İnsanın günaha düşebilecek zayıf karakterde yaratıldığı Kur'ân'da şöyle ifade edilmiştir. "İnsan zayıf yaratılmıştır."³⁶⁴

Bu sebeple toplumları helâke götüren günahların inadına, bilinçli olarak ve aşırı bir şekilde işlendiğini tekrar hatırlatmakta fayda vardır. Yoksa yeryüzünde günahsız bir toplum bulmak imkansızdır. İnsanın değeri günah işlememesinde değil, kendisini titizlikle korumasına rağmen, işlemekten kurtulamadığı günahların şahsiyetinde oluşturduğu olumsuz etkiyi, kalbinde beliren siyah lekeyi, gönlündeki manevî pisliği temizleyebilmesinde, bu kirlerden arınabilmesinde ve Yaratan'a müeddep bir eda ile son derece mütevâzî bir şekilde kula yakışan şık bir tavır ile soylu bir dönüş gerçekleştirebilmesindedir.

Günah anlamında Kur'ân'da kullanılan helâk sebebi olarak belirtilen en önemli kelimelerden biri de hatîh kelimesidir. Ha-Ta-E kökü 'kasıtlı olarak günah işlemek' anlamına gelmektedir.³⁶⁵ Demek ki kasıtlı olarak işlenen günahlar, bireylerin ve toplumların helâkine sebep olabilmektedir. Nitekim Nuh Kavmi'nin helâkine sebep olan eylemlerin tümünü kapsayıcı nitelikte kullanılan bu kelime, Firavun ve O'ndan öncekilerle, Lût Kavmi'nin de günah içeren eylemler de bulunduklarını vurgulamak için kullanılmaktadır.³⁶⁶ Firavun'dan öncekiler demek, aslında helâk olan tüm kavimler demenin başka bir şeklidir.

³⁶² Çimen, Abdullah Emin, *a.g.e.*, s.469,470

³⁶³ Aydın, Hüseyin, *a.g.e.*, s.100

³⁶⁴ Nisa 4/28

³⁶⁵ Zemahşerî, İmam Ebû Kasım Cârullah Mahmudb. Ömer b. Muhammed, *El Keşşaf, an- Hakaiki Ğavâmıdtı 'Tenzil Ve Uyûnnı'l Ekâvîli Fî Vücûhi't Te'vil.*, Darul Kütübil İlmiyye, Beyrut, 1995, II, 444

³⁶⁶ Çimen, Abdullah Emin, *a.g.e.*, s.468

‘(Nuh Kavmi) günahları (Hatîet) yüzünden suda boğuldular.’³⁶⁷

‘Firavun, O’ndan öncekiler, ve altı üstüne getirilen beldeler halkı (Lût Kavmi) da günah (Hâtie) işledi.’³⁶⁸

İnsanların kendi yaptıkları yüzünden ceza gördüğü, Kur’ân’da defalarca çeşitli ibare ve vesilelerle ifade edilmektedir. Bu konuda ‘el’ anlamına gelen ‘yed’ kelimesinin çoğulu olan ‘eyd’ çeşitli fiillere fâil olarak kullanılmış, helâk dahil her türlü azaba çarptırılmanın insanların suçuna bağlı olduğu vurgulanmıştır.³⁶⁹

2- TOPLUMLARIN YAPISINDAKİ ORTAK ÖZELLİKLER

Helâk ve suç-günah ilişkisi ile konumuza giriş yaptık. Şimdi de kavimlerin ortak suç ve günahlarına geçmeden önce, toplu olarak helâk olan bu insanların toplum yapısını tanımaya çalışalım. Acaba helâk olan kavimlerin toplum yapılarının ana hatları ile ortak yönleri nedir? Kuş bakışı olarak baktığımızda karşımıza çıkan manzara şu şekildedir.

a) Kendilerini Sürekli Uyarın Bir Peygamber

Gayet açıktır ki, helâk olan kavimlere peygamberler gönderilmiştir. Bu peygamberler sürekli olarak kavimlerini uyarmışlardır. Allah’ın bir toplumu, kendilerini uyarın bir peygamber göndermedikçe helâk etmeyeceğine dair bir yasası vardır. Dolayısıyla helâk olan toplumlar, peygamberli toplumlardır. Peygambere iman etmeyen, peygambere ve Allah’ın ayetlerine karşı inkar içerikli eylemlerde bulunan kavimler helâk cezasına çarptırılmışlardır.

ذٰلِكَ اَنْ لَّمْ يَكُنْ رَبُّكَ مُهْلِكَ الْقُرَىٰ بِظُلْمٍ وَّاَهْلُهَا غَافِلُونَ

‘Bu (şundan dolayıdır ki) Rabbin, halkı habersiz iken ülkeleri zulüm ile helâk edici değildir.’³⁷⁰

وَمَا كُنَّا مُعَذِّبِينَ حَتَّىٰ تَبْعَثَ رَسُولًا

‘Biz bir Peygamber göndermedikçe, hiç kimseye azab edecek değiliz.’³⁷¹

³⁶⁷ Nuh 71/25

³⁶⁸ Hakka 69/9

³⁶⁹ Âl-i İmran 3/182; Enfal 8/51; Şûra 42/30 v.s.

³⁷⁰ En’am 6/132

³⁷¹ İsra 17/15

وَمَا كَانَ رَبُّكَ مُهْلِكَ الْقُرَىٰ حَتَّىٰ يَبْعَثَ فِي أُمَمٍ رَسُولًا يَتْلُوا عَلَيْهِمْ آيَاتِنَا

Rabbin memleketlerin ana merkezlerine, onlara ayetlerimizi okuyacak peygamber göndermedikçe, helâk edici değildir.³⁷²

Allah'ın, uyarmadan bir toplumu helâk etmeyeceğine dair bu yasası, zaten helâk olan tüm kavimlerin uyarılıp da helâk olduğu bilgisini de için de barındırmaktadır. Ancak ileride de göreceğimiz gibi, bu toplumlar peygambere karşı akıl almaz küstahlıklarda bulunmuşlar, peygamberlere karşı akla gelebilecek her türlü eziyeti yapmışlardır.

Allah, hiç bir toplumu uyarıcısız bırakmayacağını da belirtmektedir. Yani insanları Allah, bir şekilde uyaracağını ifade etmektedir. Bu tür ayetlerde peygamber yerine 'Nezîr' veya 'Münzîr' kelimeleri kullanılır.

وَإِنْ مِنْ أُمَّةٍ إِلَّا خَلَا فِيهَا نَذِيرٌ

‘Hiçbir ümmet de yoktur ki, içlerinde bir uyarıcı geçmiş olmasın.’

Allah, uyarıcı göndermeden hiçbir toplumu helâk etmediğini ifade etmektedir.

وَمَا أَهْلَكْنَا مِنْ قَرْيَةٍ إِلَّا لَهَا مُنْذِرُونَ

‘Bununla birlikte, biz hangi memleketi helâk ettiyse muhakkak o memleketin uyarıcısı olmuştur.’³⁷³

Peygamberlerin çağrılarındaki ortak özelliklerinden ayrı olarak, peygamberler, kavimlerini başlarına gelecek çok büyük bir günün azabı konusunda uarmıştır.

إِنِّي أَخَافُ عَلَيْكُمْ عَذَابَ يَوْمٍ عَظِيمٍ

‘Doğrusu ben, üstünüze gelecek büyük bir günün azabından korkuyorum’³⁷⁴

Kavmini dokuz yüz elli sene uyan Hz. Nuh,³⁷⁵ bu ayette azîm olarak nitelediği bu günü başka bir ayette elîm olarak nitelemiştir.³⁷⁶ Hz. Hud da kavmini azîm bir günün azabı konusunda uarmaktadır.³⁷⁷ Hz. Şuayb, o korkunç günü muhît

³⁷² Kasas 28/59

³⁷³ Şuara 26/208

³⁷⁴ Araf 7/59

³⁷⁵ Ankebut 29/14

³⁷⁶ Hûd 11/26

³⁷⁷ Şuara 26/135

(kuşatan) olarak vasfetmiştir.³⁷⁸ Örnekleri çoğaltmak mümkündür. Ancak dikkatimizi çeken husus, peygamberlerin helâk olacak olan kavimlerini çeşitli vasıflarla niteledikleri korkunç bir gün konusunda uyarılmış olmalarıdır.

Ancak helâk olan kavimler ilâhî uyarılardan ders almamıştır. İman etmeyenlere uyarılar ve ayetler fayda sağlamamıştır.³⁷⁹ Uyarıları dikkate almadıkları için cezaya çarptırılmak, helâk olan kavimlerin ağırlıklı olarak anlatıldığı Kamer suresinde şöyle dile getirilir.

فَكَيْفَ كَانَ عَذَابِي وَنُذُرِ

‘İşte benim azabım ve uyarılarım nasılmış!’

Bu ayeti kerime Nuh,³⁸⁰ Ad³⁸¹ ve Semud³⁸² kavimleri hakkında olup, Kamer suresinde sürekli tekrar edilmektedir. Lût kavmi ve uyarılardan ders almama ise bu surede daha başka şekillerde ifade edilmiştir.³⁸³ Ayrıca Kamer suresinde Firavun kavminden de uyarıcılar gelmesine rağmen helâk edildiğinden bahsedilmektedir.³⁸⁴

Nuh Kavmi, uyarılmasına rağmen uyarılara kulak vermemiştir. Onlar hakkında Allahu Teala, ‘Ayetlerimi yalanlayanları suda boğduk, şimdi bir bak uyarıldıkları halde uyarılara uymayan insanların sonu nasıl oluyormuş’,³⁸⁵ buyurmaktadır.

Semud Kavmi, Salih (a.s) tarafından ısrarla uyarılmasına rağmen uyarılara kulak vermemiştir. Hz. Salih (a.s) Onlara Allah’ın mesajını tebliğ etmiş,³⁸⁶ nasihat etmiş,³⁸⁷ Onları özellikle kendilerine gönderilen mucize deveye ısrarla kötülük yapmamalarını,³⁸⁸ O’nu serbest bırakmalarını,³⁸⁹ O’nun su içme hakkına riayet etmelerini,³⁹⁰ Allah’ın arzında dilediği gibi otlamasına karışmamalarını³⁹¹ istemiş; aksi takdirde kendilerini yakalayacak elim,³⁹² azîm³⁹³ ve yakın³⁹⁴ bir azap³⁹⁵

³⁷⁸ Hûd 11/84

³⁷⁹ Yunus 10/101; Kamer 54/5

³⁸⁰ Kamer 54/16

³⁸¹ Kamer 54/18,21

³⁸² Kamer 54/30

³⁸³ Kamer 54/33,36,37,39,

³⁸⁴ Kamer 54/41,42

³⁸⁵ Yunus 10/73

³⁸⁶ Araf 7/79

³⁸⁷ Araf 7/79

³⁸⁸ Araf 7/73; Hud 11/64; Şuara 26/156

³⁸⁹ Araf 7/73; Hud 11/64

³⁹⁰ Şuara 26/155, Kamer 54/28; Şems 91/13

³⁹¹ Araf 7/73; Hud 11/64

³⁹² Araf 7/73

konusunda uyarılmıştır. Ancak Semud Kavmi bu uyarı ve öğütleri dikkate almamıştır. Allahu Teala Hazretleri peygamberin uyarılarına kulak asmayan, uyarıları göz ardı eden bu kavmi cezalandırmıştır.³⁹⁶

Allahu Teala Hazretleri, Lût Kavmi'nin cezalandırıldığını anlattıktan sonra, onların uyarıldıklarına dikkat çeker.³⁹⁷ Ama Onların uyarıları göz ardı ettiğini belirterek, 'öyleyse tadın azabı' buyurur.³⁹⁸

Hız. Şuayb da Kavminin başına gelecek, dehşeti ile kendilerini kuşatacak bir azap konusunda uyarıda bulunmuş,³⁹⁹ günaha dalarlarsa kendilerinden önceki Nuh, Ad, Semud, ve Lût Kavimleri gibi helâk olacaklarını onlara haber vermiştir.⁴⁰⁰

Firavun Kavmi de gerek Hız. Musa ve Hız. Harun gibi peygamberler, gerekse asa ve yed'i beyza gibi mucizelerle yıllarca uyarılmışlardır. Bu arada Mü'min suresine de adını veren, Firavun Kavmi'nden cesur bir mü'min adamın uyarılarını da unutmamak gerekmektedir.

Allah, helâk olan kavimlere uyarıcılar göndermiş ama Onlar uyarılara kulak vermedikleri için helâk edilmişlerdir.

وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا فِيهِمْ مُنْذِرِينَ فَأَنْظَرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُنْذَرِينَ

'Kuşkusuz, biz onlara uyarıcılar göndermiştik. Uyarılanların akıbetlerinin ne olduğuna bir bak',⁴⁰¹

Helâk olan kavimlerin bir özelliği de nasihatlerden ders almamak ve kendilerine nasihat edenleri sevmemektir. Nitekim Hız. Salih (a.s.) helâk olan kavmine hitaben 'Ey kavmim! Size Rabbimin mesajını tebliğ etmiş ve öğüt vermiştim. Ama siz nasihat edenleri sevmiyorsunuz',⁴⁰² diyerek Onları helâke götüren bu özelliğine vurgu yapmıştır. Aynı şekilde Hız. Şuayb (a.s.) da yine helâk olan kavmine hitaben 'Ey kavmim ben size Rabbimin mesajlarını tebliğ etmiş, size

³⁹³ Şuara 156

³⁹⁴ Hud 11/64

³⁹⁵ Araf 7/73; Hud 11/64; Şuara 26/156

³⁹⁶ Kamer 54/30

³⁹⁷ Şuara 26/173; Neml 27/58

³⁹⁸ Kamer 54/39

³⁹⁹ Hud 11/84

⁴⁰⁰ Hud 11/89

⁴⁰¹ Saffat 37/72,73

⁴⁰² Araf 7/79

öğüt de vermiştim. Artık kafir bir kavme nasıl üzüleyim!’⁴⁰³ sözü ile nasihat dinlememenin bir kavmi nasıl helâk olmaya sevk ettiğini anlatmış olmaktadır.

Aslında peygamberler, daha işin başında kendi konumlarını ve kavimleri açısından ne anlama geldiklerini belirtirlerken özellikle nasihat etmekle görevli olduklarını ifade etmişlerdir. Hz. Nuh (a.s.) Rabbinin mesajlarını tebliğin yanında onlara nasihat de ettiğini/edeceğini belirtmiş,⁴⁰⁴ Hz. Hud (a.s.) da kavmi için güvenilir bir nasihatçi olduğunu beyan etmiştir.⁴⁰⁵ Buna rağmen Hz. Nuh (a.s.), kavmine nasihatın fayda vermediğini görünce, ‘Ben ne kadar size nasihat etmek istesem de, Allah sizi saptırmak isterse, nasihatim size fayda vermez.’⁴⁰⁶ sözleri ile, herkesin nasihatten faydalanamayacağını ifade etmiştir. Buradan anlaşılan nasihatten istifade edebilmek için, nasihatten istifadeyi hak etmek ve buna layık olmak olduğu gerçeğidir. Sebep ne olursa olsun nasihatten ders almamak ve nasihat edenleri sevmemek helâk olan kavimlerin ortak özelliğidir.

Helâk olan kavimler bırakın nasihat edenleri sevmeyi ve Onların nasihatlerini dinlemeyi, peygamberleriyle ve O’nun getirdiği mesajlarla gerek sözle ve gerekse eylemle her türlü mücadele içinde yer almışlar ve en aşırı ve azılı muhalefeti tercih etmişlerdir. Bugün de peygamberlerin varisleri olan alimleri dinlememek, Onların ikaz, uyarı ve nasihatlerine kulak vermemek bir toplumun dünyevî ve uhrevî bir çok cezaya uğramasına neden olacaktır. Bir toplumun kurtuluşu, dini doğru bilen ve uygulayan alimlere kulak vermekten geçer. Kur’ân’a, Peygambere ve alimlere sırt çevirmek, kurtuluşa, huzura ve mutluluğa sırt çevirmektir.

Helâk olan kavimlere, uyarıcılar göndererek Allahu Teala, rahmet ve adaletinin gereğini yerine getirmiş, kullarına hiçbir şekilde zulmetmediğini göstermiştir. Allah uyarıcılar gönderdiği için, Hedilen kavimlerin haklı hiçbir itiraz öne sürmesi, kabul edilebilir hiçbir mazeret beyan etmeleri de mümkün değildir. helâk olan kavimlerde ilk göze çarpan önemli ortak özellik, kendilerini sürekli uyaran peygamber veya peygamberlerin, daha genel bir ifade ile uyarıcıların varlığıdır. Ancak bu uyarılar Onlara bir fayda sağlamamış, bu toplumlar nasihatlerden de ders almamıştır. Peki bu peygamberler nasıl bir toplumda görev yapmışlardır. Peygamberlerin ısrarlı uyarı ve nasihatlerine, her türlü metodu kullanarak tebliğine

⁴⁰³ Araf 7/93

⁴⁰⁴ Araf 7/62

⁴⁰⁵ Araf 7/68

⁴⁰⁶ Hud 11/34

karşı direnen, inkarda inat eden bu toplumlar hangi tabakalardan teşekkül etmekteydi? Şimdi de bu soruya cevap arayalım.

b) İnkarcı Önde Gelenler

Helâk olan kavimlere gönderilen Peygamberler, karşısında toplumun Mele'sini bulmuşlardır. Seçkinler, yöneticiler, insanların çoğu veya büyük bir kısmı gibi manalara gelen El-Mele' kelimesinin,⁴⁰⁷ Kur'ân-ı Kerim'deki kullanılışından kavmin liderleri ve ileri gelenleri anlamında kullanıldığı anlaşılmaktadır.⁴⁰⁸

Helâk olan kavimlerin kafir olmalarında, toplumların önde gelenleri, siyasi ve ekonomik gücü elinde bulunduran para ve iktidar sahipleri, orijinal ifadesi ile Kavimlerin mele'si çok etkili olmuştur. Onların kararları ve tavırları kendilerinin ve Onların peşinden giden toplumların yok olmasına yol açmıştır. Bu nedenle bu konu çok önemlidir ve bu kavimlerde ortak bulunan bir özelliktir.

Nuh peygambere ilk itiraz kavminin bu zengin ve idareci takımından gelmiştir. Kur'ân-ı Kerim'de Onlar, iki kez 'kavminin inkârcı ileri gelenleri'⁴⁰⁹, iki yerde de onların inkarcılığına değinilmeksizin sadece 'kavminin önde gelenleri'⁴¹⁰ şeklinde tanıtılır. Hz. Nuh'u apaçık bir dalaletle suçlayan,⁴¹¹ yalancılıkla itham eden,⁴¹² O'nun da kendileri gibi bir beşer olduğu için üzerlerinde herhangi bir üstünlüğü bulunmadığını ileri süren,⁴¹³ O'na ayak takımı dedikleri fakirlerin uyduğunu⁴¹⁴ ve Hz. Nuh'a toplumun bu alt tabakası uyduğu müddetçe asla inanmayacaklarını söyleyen,⁴¹⁵ Hz. Nuh'tan bu fakir mü'minleri kovmasını isteyen⁴¹⁶ ve Hz. Nuh gemi yaparken O'nunla alay eden⁴¹⁷ hep bu kavmin önde gelenleridir. Hz. Nuh onları 'serveti ve çocukları yüzünden hızla yok olmaya giden kişiler' olarak niteler ve kavminin bu kişilere uyduğunu bildirir.⁴¹⁸ Yani Nuh Kavmi malı ve çocuğu kendisine ziyandan başkasını artırmayan şımarık ve zengin olan önde gelen kimselere uyarlar. Hz. Nuh gibi kendisine itaatle emrolundukları bir peygambere değil de

⁴⁰⁷ Derveze, İzzet, *a.g.e.*, I,448

⁴⁰⁸ Derveze, İzzet, *a.g.e.*, I,448

⁴⁰⁹ Hud 11/27;Mü'minun 23/24

⁴¹⁰ Araf 7/60; Hud 11/38

⁴¹¹ Araf 7/60

⁴¹² Hud 11/27

⁴¹³ Hud 11/27;Mü'minun 23/24

⁴¹⁴ Hud 11/27

⁴¹⁵ Şuara 26/111

⁴¹⁶ Hud 11/29,30; Şuara 26/111-114

⁴¹⁷ Hud 11/38

⁴¹⁸ Nuh 71/21

kavmin önde gelen bu varlıklı, şımarık ve kafir yöneticilerine uydukları için Nuh Kavminin ekserisi Mü'min değildir.⁴¹⁹ İman edenler ise az bir topluluktur.⁴²⁰

Hız. Hud (a.s.)'ın tevhide, takvaya, istiğfara ve kendisine itaate davetine ilk itiraz Kavmi'nin önde gelen kafirlerinden gelmiştir.⁴²¹ Çeşitli gerekçeler öne sürerek imana gelmeyen ve diğer insanların da Hız. Hud (a.s.)'a inanmasına engel olan Ad Kavmi'nin önde gelen kafirleridir.

Semud Kavmi'nin önde gelenleri de kafirdir. Hız. Salih'e İman eden fakirlere kavmin önde gelen müstekbirleri 'Siz neye iman ediyorsanız biz onları inkar ediyoruz' demişlerdir.⁴²² Hız. Salih (a.s.)'a da, kendilerine getirdiği her şeyi inkar ettiklerini söylemişlerdir.⁴²³

Hız. Şuayb'a Kavminin bir kısmı iman etmiş, ama bir kısmı da iman etmemiştir.⁴²⁴ Hız. Şuayb'ın Kavmi'nin önde gelen kafirleri diğer insanlara Hız. Şuayb'a tabi oldukları takdirde hüsrana uğrayacaklarını⁴²⁵ belirterek, onların hak dine gelmesini engellemeğe çalışmışlardır. Allahu Teala Hazretleri onları kafirlikleri yüzünden cezalandırmıştır.⁴²⁶

Firavun'un yandaşları Hız. Musa'ya hangi mucizeyi ve delili getirirse getirsin asla inanmayacaklarını söylediler.⁴²⁷ Firavun ve bu kavmin önde gelenlerinin yapmış oldukları zulüm herkesin malumudur. Onların bu tutumları helâk oluncaya kadar devam etmiştir.

Kur'an'ın ifadesinden vardığımız açık sonuçlara göre, Nuh, Ad, Semud, Lût Kavimleri ile Medyen ve Eyke halklarında oligarşik bir düzen egemendir. İnsanlar arasında birkaç azgın, tuğyankâr ve zorba kişinin egemen olduğu bu site devleti görünümlü şehirler Allah'ın nimetleri içinde yüzmekteydiler. İbrahim Kavmi de bu kavimlere benzemektedir. Firavun Kavmi'nin başında ise kendisinin ilah olduğunun ilan ve iddia eden, İsrailoğullarına zulüm ve işkence yapan, zalim, azgın ve zorba Firavun vardı. Ancak Hız. Musa ve Hız. Harun'un gönderildiği Firavun

⁴¹⁹ Şuara 26/121

⁴²⁰ Hud 11/40

⁴²¹ Araf 7/66; Müminun 23/33

⁴²² Araf 7/75,76

⁴²³ İbrahim 14/9; Fussilet 41/14

⁴²⁴ Araf 7/87

⁴²⁵ Araf 7/90

⁴²⁶ Hacc 22/44

⁴²⁷ Araf 7/132; Yunus 10/78

Kavmi'nin yönetim sistemi açısından durumu diğer topluluklardan farklılık arz etmektedir.⁴²⁸

Peygamberlere ilk itiraz zengin ve varlıklı kişiler ile yönetici kesimden gelmiştir. Halk üzerinde belli bir nüfuz sahibi olan aristokrat tabaka, kendileri imana gelmedikleri gibi, diğer insanları da imandan vazgeçirmek için çaba sarf etmişlerdir. Bu gayretlerinde başarılı da olmuşlardır. Çünkü tebaya nispetle yönetici, (sultan) bedene nispetle ruh gibidir.⁴²⁹

Toplumun üst kesimini oluşturan elit tabakanın adaletsiz davranışlarına engel olan, haksız kazanç ve menfaat elde etmesine mani olan, zayıflara zulmetmesine dur diyen, hülasa yaşam tarzına müdahale eden peygamber ve getirdiği din, toplumlardaki elit kesimin amansız düşmanı haline gelir. Sahip oldukları ekonomik, siyasi v.b gücü peygamberler ve peygamberlerin getirdikleri dinin aleyhinde kullanmaya çalışırlar. Böylece hak ile batıl arasında amansız bir mücadele başlar. Çoğunluğunu refah içerisinde bir hayat tarzı süren bu elit kesimin oluşturduğu kimselerin önderliğinde yapılan propagandalarla, peygamberler ve getirdikleri dine karşı bir taraftar düşman cephesi oluşturulur. Allah da ilahî kanununu devreye sokarak bu iflah olmaz, kaşarlanmış kafir güruhunu helâk eder.⁴³⁰

Mele' kelimesi, Kur'ân'ın pek çok yerinde geçen siyaset ve sosyoloji ilimleri açısından çok dikkat çeken bir kelimedir. Tefsir alimleri bu kelimeyi ileri gelenler ve eşraf olarak tefsir eder. Fakat bu kelimedeki ileri gelmekten maksadın, bu kişilerin ferdiyetleri bakımından değil, cemiyetleri ve hükmî şahsiyetleri bakımından önemli olduğunun ve zaten önde gelmenin ve şerefın sosyal bir anlam ifade ettiğinin gözden uzak tutulmaması gerekir. Mele', şekil ve görünüşü gözleri, kıymet ve önemi gönülleri dolduran cemaat demektir. Bir toplumun bütünü adına söz söylemeye yetkili kişilerin bir araya gelip bir heyet teşkil etmesi de mele' kavramının içine girer.⁴³¹

Bir yerde yönetimin bozulması, yöneticinin kötü olması bir çok problemi beraberinde getirir. Sırf bu yüzden bir çok sorun doğar. Ve böyle bir toplum çok farklı sonuçlara gebe bir toplumdur. Artık iş çıkırından çıkmış ve toplum rotayı şaşırmıştır. Böyle bir toplumda değerler alt üst olur. Hiçbir şeye hakiki değeri

⁴²⁸ Ünal, Ali, *a.g.e.*, s.73-83

⁴²⁹ Turtûşî, İmam Muhammed b. Ebû Bekir, *a.g.e.*, s.131

⁴³⁰ Çimen, Abdullah Emin, *a.g.e.*, s.429

⁴³¹ Yazır, Elmalılı Muhammed Hamdi, *Hak Dini Kur'ân Dili*, Azim dağıtım, İst. ts, IV, 90,91

verilmez. Nitekim helâk olan toplumlar da hayata bu ileri gelen varlıklı, yönetici kesimin penceresinden bakmışlar, bu yüzden de peygamberleri deli, sefih, sapık, büyücü, büyülü ve yalancı olarak görebilmişlerdir. Çünkü burada ölçüler yanlış, teraziler bozuk, ölçüyü kullananlar da sahtekârdır. Onlardan âdil kararlar beklemek de beyhudedir. Bu durumu şu iki beyit de şairler ne güzel anlatmıştır.

‘Çoban kurdu koyundan savmak için durur.

Ya başlarına kurdu dikersen sürüyü kim korur.’

‘Tuz ile korunur bozulması muhtemel yiyecekler

Ya tuz bozulup tuzluktan çıkmışsa ne yiyecekler’,⁴³²

Hikmet sahibi ulu kimseler de ‘Bir topluma, bin yüce ve temiz kişinin ölümü, bir alçağın yükselip hükmedici olmasından daha az zarar verir’ demişlerdir.⁴³³

Bir atasözü ise şu şekildedir. ‘Devletlerin çöküşü alçakların göreve gelmesi ile olur.’

434

c) Lükse Düşkün- Mütref Toplum

Helâk olan kavimlerin bir özelliği de önde gelenlerle beraber halkın çoğunluğunun mütref olmasıdır. Yerine getirmek, nimetlendirmek, iştah edileni vermek, şımartmak, azdırmak ve coşturmak⁴³⁵ anlamına gelen İtraf, halk arasında kötü alışkanlıkların artmasına yol açan aşırılık ve lüksü ifade eder ve bu yönüyle itraf, halkın alıştığı kolay yaşayış tarzıdır.⁴³⁶ Mütref, refah içinde yaşayan varlıklılara⁴³⁷ ve nimet ile müreffeh hayatın şımarttığı zengin kimseye denir.⁴³⁸ Kısaca mütref, nimet ve bolluğun kendisini şımarttığı ve azdırdığı kişi⁴³⁹ başka bir ifade ile nimet içinde, istediğini bulan, nimet ile şıarmış zengin anlamındadır.⁴⁴⁰ İtraf, toplumun sağlık ve bütünlüğünü mahveden büyük zulümlerin en önemli nedenidir.⁴⁴¹ Çöküş sürecine girmiş olan bir toplumda egemen olan baskı bu aşırılık

⁴³² Et Turtûşî, İmam Muhammed b. Ebû Bekir, *a.g.e.*, s.135

⁴³³ Et Turtûşî, İmam Muhammed b. Ebû Bekir, *a.g.e.*, s.136

⁴³⁴ Et Turtûşî, İmam Muhammed b. Ebû Bekir, *a.g.e.*, s.136

⁴³⁵ Çanga, Mahmut, *a.g.e.*, s. 106

⁴³⁶ Sıddıkî, Mazharuddin, Sıddıkî, Mazharuddin, *Kur’ân’da Tarih Kavramı*, müt. Süleyman Kalkan, Pınar Yay, İst. ts, s.36

⁴³⁷ Taberî, *Muhtasar TaberîTefsiri*, Müt. Mehmet Kesgin, Ümit Yay., İst. ts. III, 1201

⁴³⁸ Sâbûnî, Muhammed Ali, *Safvetüt Tefasir*, Müt., Sadreddin Gümüş - Nedim Yılmaz, Yeni Şafak, İst. 1995 *Safvetüt’ı Tefasir*, III,365

⁴³⁹ Bursevî, İsmail Hakkı, *a.g.e.*, IV, 530

⁴⁴⁰ Ateş, Süleyman, *a.g.e.*, III, 1314

⁴⁴¹ Enbiya 21/11-15; Sıddıkî, Mazharuddin, *a.g.e.*, s.36

ve lüksün bir ürünüdür. Çünkü lüks atmosferi ile çevrili bir toplum, kolaylık ve konfora alıştıklarında o toplumda manevî denetim mekanizması ve toplumsal disiplin gevşer. İnsanların zulüm yapması, zayıflar ve güçsüzlerin haklarını insanlık dışı ve alçakça bir şekilde almasına tepkisiz kalınır veya destek olunur. Kur'ân, gerekli kolaylıklardan yararlanmaya karşı olmamakla beraber; toplumsal refah için tehlike olan ve fedakârlıklara göğüs germe duygusuna karşı insanları isteksizleştiren konfor sevgisine karşıdır. Halkın manevî gücünü yok eden lüks değil, lüks alışkanlığıdır.⁴⁴²

Mütref, her ümmetin nimetler içinde yüzen, mal ve servet sahibi, hizmetçileri olan, rahatları yerinde olan ileri gelenleridir. Bunların nefisleri pörsür, fışk ve ahlaksızlıkta ileri giderler. Değerleri, kutsalları, kıymet ve şeref verici şeyleri küçümser, ırz ve namusu oyuncak haline getirir. Bu kişiler engellenmediği takdirde onlar yeryüzünde fesat çıkartırlar. Toplum içinde hayasızlığı yayarlar. Toplumun yaşamasının bağlı olduğu değerleri ucuzlatırlar. Bunun sonucunda ümmet çözülür ve pörsür. Kimliğini kaybeder, güç unsurlarını, kendisini hayatta bırakacak sebepleri yitirir. Böylelikle helâk olur ve defteri dürülür. İnsanlar mütreflerin günah işlemesine engel olmazlarsa Allah, Onları toplumun başına bela eder. Mütrefler de fâsıklık ederler ve ülkede fâsıklığı yayarlar. Böyle bir millet de çözülür ve pörsür. Allah'ın yasasının uygulanmasını hak eder, yok olur, helâk olur. Başına gelen felaketten sorumlu da bu toplumun kendisidir. Çünkü mütrefleri başıboş bırakan, yapmak istediklerine engel olmayan, bu mütreflerin var olmasına müsaade eden Onlardır. Bizzat mütreflerin varlığı, Allah'ın Onları musallat edip de fâsıklık çıkarmalarının sebebidir. Şayet bir toplumda mütreflerin gelişme yolları engellenir ve bunların çıkmalarına fırsat verilmezse o toplum helâki hak etmez. Allah böyle bir topluma fâsıklık yapacak, fesat çıkartacak dolayısı ile helâke götürecektir kimseleri musallat etmez.⁴⁴³

Bir ülkenin helâkinde O ülkenin mütreflerinin, yani kolay yaşamaya alışmış halklarının kendilerine gelen uyarıları önemsememeleri ve bu ikazlara rağmen yaptığı taşkınlıklar önemli bir rol oynar. Çünkü kolay yaşantı, toplumsal çöküntünün başlıca sebebidir.⁴⁴⁴ Bir ayette bu durum şöyle anlatılır.

وَإِذَا أَرَدْنَا أَنْ نُهْلِكَ قَرْيَةً أَمَرْنَا مُتْرَفِيهَا فَفَسَقُوا فِيهَا فَحَقَّ عَلَيْهَا الْقَوْلُ فَدَمَّرْنَاهَا تَدْمِيرًا

⁴⁴² Sıddıkî, Mazharuddin, *a.g.e.*, s.37

⁴⁴³ Havva, Said, El Esas Fit Tefsir, Müt, M. Beşir Eryarsoy, Abdüsselam Arı, Şamil yay., İst.1992, VII, 168,169

⁴⁴⁴ Sıddıkî, Mazharuddin, *a.g.e.*, s.37

‘Biz bir ülkeyi yok etmeyi dilediğimizde, o ülkenin mütreflerine (kolay yaşamaya alışmış halkına) emirler göndeririz. Ama onlar orada taşkınlık ederler. Biz de orayı tamamen yok ederiz.’⁴⁴⁵

Râzî, bu ayette geçen mütref kelimesini Allah’ın kendilerine maddî bağış yağdırdığı, zenginlik ve bolluk verdiği kişiler olarak açıklamaktadır. Emr kelimesinin ise, emretmek değil çoğaltmak anlamında olduğunu kabul etmektedir. Böylelikle ayet, Allah bir toplumu helâk etmek istediği zaman, kolaylık ve bolluk içinde yaşayanların sayılarını artırır anlamına gelmektedir. Böyle insanlar ise, ilahî emirlere uyacağı ve çevresindeki insanlara namusluca davranacağı yerde, tam aksini yapar ve fesadı yaygınlaştırır. Râzî, bu kişilerden özellikle söz edildiğini ve Allah’ın zenginlik ve bolluk verdiği kişilerin, kendilerine yağdırılan ihsanlar karşılığında daha çok şükretmek zorunda olduğunu bildirir. İbn Kesir’e göre ise bu ayet, Allah’ın bir milleti helâk etmek istediği zaman başlarına kötü insanları getireceği anlamına gelmektedir. İbn Kesir bu anlamı verirken İbn Abbas’dan gelen bir yoruma dayanmaktadır.⁴⁴⁶

Mütref kelimesi Kur’ân-ı Kerim’de farklı türevleri ile beraber 8 kez geçer.

Bu 8 yerden bir tanesi Hud suresindedir.

فَلَوْ لَا كَانَ مِنَ الْقُرُونِ مِنْ قَبْلِكُمْ أُولُوا بَقِيَّةٍ يَنْهَوْنَ عَنِ الْفَسَادِ فِي الْأَرْضِ إِلَّا قَلِيلًا مِمَّنْ أَنْجَيْنَا مِنْهُمْ
وَاتَّبَعَ الَّذِينَ ظَلَمُوا مَا أُتْرِفُوا فِيهِ وَكَانُوا مُجْرِمِينَ وَمَا كَانَ رَبُّكَ لِيُهْلِكَ الْقُرَىٰ بِظُلْمٍ وَأَهْلُهَا مُصْلِحُونَ

‘Sizden önceki devirlerden akıl ve fazilet sahibi olanların yeryüzünde (ilahî buyruklara karşı yapılan) bozgunculuğa engel olmaları gerekmez miydi? Ancak Onlardan (bu vazifeyi yaptığı için) kurtardığımız kimseler (pek) azdır. içinden kurtardığımız pek az kimse bunu yaptı. O zulmedenler ise şımartıldıkları refahın peşine düştüler ve hepsi de suçlu oldular. Senin Rabbin, halkları iken, o memleketleri haksız yere helâk edecek değildir.’⁴⁴⁷

Burada mütref kelimesi, insanları fesaddan alıkoymamak, zulüm ve cürüm gibi diğer ortak özelliklerle beraber kullanılmaktadır. Demek ki, mütref toplumlar fesad eylemlerine seyirci kalan, haksızlığa göz yuman ve bu sebeple de helâki hak

⁴⁴⁵ İsra 17/16

⁴⁴⁶ Sıddıkî, Mazharuddin *a.g.e.*, s.37,38

⁴⁴⁷ Hud 11/116

eden suçlu bir toplum olmuşlardır. Oysa kötülüklerle mücadele etseler, helâk olmaktan kurtulacaklardır.

Enbiya suresinde de itraf kelimesi helâk kavramı ile alakalı olarak ele alınır. Burada da zulüm ve itraf kelimesi arasında da çok ciddi bir ilişki olduğu göze çarpmaktadır.⁴⁴⁸

Sebe suresinde ise uyarıcı olarak memleketlere gönderilen her peygamberi, oranın mütrefleri yani varlıklı şımarıklarının inkar ettikleri, mal ve evlatlarının çokluğuna güvenerek böbürlendikleri ve azaba uğrayacaklarına da inanmadıkları zikredilir.⁴⁴⁹

Zuhruf suresinde de mütreflerin kendilerine uyarıcı olarak gönderilen peygamberlere bu sefer de atalarını hangi din üzerinde buldularsa onların dinine uyacaklarını/uyduklarını, peygamberlerin getirdiği dini tanımadıklarını ifade etmeleri üzerine Allah'ın onlardan intikam aldığı belirtilerek o yalanlayıcıların akıbetlerinden ibret alınması istenir.⁴⁵⁰ Burada da itraf ile taassup, inkar ve tekzip arasında çok yakın bir ilişki söz konusudur.

Vakıa suresinde ashabı şimalin ahiretteki durumu anlatırken onların dünyada mütreflerden olduğu, büyük günahı işlemekte ısrar ettikleri, ahirette dirileceklerini inkar ettikleri ve bu sapık ve yalanlayıcıların çok korkunç cezalara çarptırılacakları anlatılır. Burada itraf ile büyük günahta ısrar, ahireti inkar, sapıklık ve tekzip arasında çok sağlam bir bağ kurulmuştur. Görüldüğü gibi varlık ile şıarmak, sadece dünyada değil, ahirette de sahibinin cezasını çekeceği günahlar grubundandır. Kişiyle imanının, salih amelinin, Allah'a ve insanlara karşı yapması gereken yükümlülüklerin arasını açan lüks; israf, aşırılık ve beyinsizlik ifadesidir.⁴⁵¹

Mü'minun suresinde de itraf; ceza, Allah'ın ayetlerinden yüz çevirme ve istikbar (büyüklenme) kavramlarıyla bağlantılı olarak ele alınır.

Bu bilgilerden de anlaşıldığı gibi insanları helâke sürükleyen kavramlar aslında birbirlerinden tam olarak soyutlanamaz. Her biri birbiri ile şu veya bu şekilde ilişki halindedir. Mesela insanın mütref olması, kibre, kibirli olması, inkara ve tekzibe dolayısıyla dalaletle sürüklemektedir. Kişinin bu duruma düşmesi zulümdür.

⁴⁴⁸ Enbiya 21/11-14

⁴⁴⁹ Sebe 34/34,35

⁴⁵⁰ Zuhruf 43/23-25

⁴⁵¹ Deveze, İzzet, *a.g.e.*, II,203

Ve zulüm de helâk sebebidir. Yani bu kişiyi zulme mütref olması sürüklemiştir. Nitekim En'am Suresinde Allahu Teala Hazretleri kazandıkları günahlardan dolayı zalimlerin bir kısmını bir kısmının başına diktiğini, zalimleri diğer zalimlere musallat ettiğini bildirmiştir.⁴⁵² İbn Abbas (r.a) bu ayet hakkında şunu belirtmektedir. 'Yüce Allah bir milletin iyiliğini istediğinde, başlarına iyi kimseleri hakim kılar. Bir kavmin kötülüğünü murad ettiğinde ise idaresini kötü kimselerin eline verir.'⁴⁵³ Tabi bir toplumda bir kişinin ya da belli sayıda bir topluluğun zalim olması o toplumun helâk olacağı anlamına gelmez. Bir toplumun helâk olması için o toplumda kötülüklerin olağanüstü çoğalması, kötülerin hiçbir nasihatten ders almaması, iyilere ve iyiliğe hayat hakkı tanınmaması gerekmektedir.

Çöküş sürecine girmiş bir toplumda, aşırı konfor ve lükse düşkünlük, yaygın ve hakim bir hayat anlayışı olarak ortaya çıkmaktadır. Bu durum git gide manevî denetim mekanizmalarını devre dışı bırakarak, toplumsal disiplinin gevşemesi sonucunu doğurmaktadır. Böyle bir atmosfer toplumu değer kargaşasına götürmekte, rahatlık ve konforu elde etme, tek hedef olarak görüldüğü ve gösterildiği için, adalet ilkesi zedelenmekte ve haksızlık onun yerine geçirilmektedir.⁴⁵⁴

Bir toplumun yok oluşunda mütrefler büyük bir rol oynaması şu şekilde olmaktadır. Onların davranışları, içinde yaşadıkları toplum tarafından dikkatle izlenmekte ve gözlenmektedir. Toplumun vitrininde yer alan bu insanların şımarıklık ve gösterişin öne çıktığı yaşam tarzları, maddî konumu itibariyle onlardan aşağıda yer alan tabaka tarafından özentî, nefret ve kıskançlık gibi birbirine karışmış duygular içinde izlenmektedir. Bu durum Onlara özentî duyanlarda davranış bozukluklarına, aşağılık kompleksine, ve buna ek olarak onların maddî gücüne erişme çabasından dolayı da haksız kazanç yollarının aranmasına neden olmaktadır.⁴⁵⁵

Mütreflerin, toplumun değer yargılarını hiçe saymaları, değerlerine bağlı insanların biriken nefret ve bunun doğurduğu potansiyel düşmanlıklarına zemin hazırlamaktadır. Şımarık varlıkların aşırılıkları, olumsuz ve hedefsiz harcama ve davranışları, gününü kurtarıp, geçimini sağlamanın ince hesaplarını yapan kesimi, içinde belli oranda kıskançlığın da bulunduğu tavır alma noktasına getirmektedir.

⁴⁵² En'am 6/129

⁴⁵³ Bursevî, İsmail Hakkı, *a.g.e.*, III, 95,96

⁴⁵⁴ Pazarbaşı, Erdoğan, *a.g.e.*, s.314

⁴⁵⁵ Pazarbaşı, Erdoğan, *a.g.e.*, s.318

Görüldüğü gibi, farklı yönleriyle sunmaya çalıştığımız sorun; toplumda sosyal dengelerin altüst olmasına, değer ölçütlerinin değişmesine hatta olumlu değerlerin yok olmasına, bir bütünü oluşturan toplum kesimlerinin arasının kapatılması mümkün olmayacak derece açılmasına ve karşılıklı düşmanlıklara neden olmaktadır. Buna göre toplumu ayakta tutan sütunlar içten içe çürütüldüğü ve tanınan toparlanma süreci de hoyratça harcandığı için artık geriye dönüş yoktur. Çöküş ve yok oluş gerçekleşecektir.⁴⁵⁶

d) Güç ve Kuvveti ile Şımaran Halk

Peygamberlerin karşısında inkarcı ve kibirli önde gelenler ile keyfine düşkün toplumun yanında bir de güç ve kuvveti ile şımaran bir halk tabakası da bulunmaktadır. Aslında güç ve kuvvetle şıarmak, sadece önde gelen eşrafin veya toplumdaki sıradan insanların değil, herkesin ortak özelliğidir.

Nimet içinde bulunan, yaşam seviyeleri yüksek olan, bu yüzden gururlanan, kibirlenen, inkara dalan nice şehirleri Allah helâk etmiştir. Milletler ancak şıarmaları, böbürlenmeleri, haktan gafil olmaları (habersiz olmaları değil), düşünmeksizin dünyevi şehvetlere dalmaları sebebiyle helâk olurlar. Düşünmeleri, olayı kavramaları, orta yolu bulmaları, hak yola girmeleri, sonlarını düşünmeleri, dünya hayatına ve şehvete dalmamaları sebebi ile kurtulurlar.⁴⁵⁷ Kur'ân, maddî yararı olan şeylerin bolluğunun, ekonomik refahın Allah korkusu ve dine dayalı bir manevî denetimle dengelenmedikçe toplumun ahlakını fesada boğma eğilimde tekrar tekrar vurgulamaktadır.⁴⁵⁸ Kur'ân maddî refah ve iktidarla bunların bir ürünü olan kendini beğenmişliğe değinir. Ama bunlar Allah'a karşı bir alçakgönüllülük ve teslimiyet duygusuyla birleştirilmediği ve O'nun egemenliği en güçlü faktörlerden biri olarak ele alınmadığı takdirde, toplumun çöküşüne katkıda bulunur.⁴⁵⁹

Toplumları helâke götüren şımarıklığı ifade etmek için Kur'ân'da kullanılan kelimelerden bir tanesi Fe-Ri-Ha kelimesidir. Şu ayeti kerimede helâke götüren şımarıklığın bu toplumların kendi yanlarındaki (beşerî) bir bilgiden kaynaklandığı ve Onları gurura ve alaya sevk ettiği belirtilmektedir.

فَلَمَّا جَاءَتْهُمْ رُسُلُهُم بِالْبَيِّنَاتِ فَرِحُوا بِمَا عِنْدَهُمْ مِنَ الْعِلْمِ وَحَاقَ بِهِمْ مَا كَانُوا بِهِ يَسْتَهْزِئُونَ

⁴⁵⁶ Pazarbaşı, Erdoğan, *a.g.e.*, s.318

⁴⁵⁷ Derveze, İzzet, *a.g.e.*, II,309

⁴⁵⁸ Siddikî, Mazharuddin, *a.g.e.*, s.38

⁴⁵⁹ Siddikî, Mazharuddin, *a.g.e.*, s.61

‘Çünkü Onlara peygamberleri, delillerle geldikleri zaman, kendilerinde bulunan ilimle şımar(ıp gururlandı)lar da, o alay ettikleri şey onları kuşatıverdi.’⁴⁶⁰

Aşağıdaki ayeti kerimede ise, kendilerine verilen bolluk ve çeşit çeşit nimetler, toplumları şımarıklığa götüren sebepler olup, şımarıklığı yapanlar aynı zamanda zalimler olarak isimlendirilmektedir.

فَلَمَّا نَسُوا مَا ذُكِّرُوا بِهِ فَتَحْنَا عَلَيْهِمْ أَبْوَابَ كُلِّ شَيْءٍ حَتَّىٰ إِذَا فَرِحُوا بِمَا أُوتُوا أَخَذْنَا هُمْ بِغَتَّةٍ
فَإِذَا هُمْ مُبْلِسُونَ فَقُطِعَ دَابِرُ الْقَوْمِ الَّذِينَ ظَلَمُوا وَالْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ

‘Kendilerine hatırlatılan (ikaz ve öğüt)leri unutup, Onlara her şeyin kapısını açtık. Nihayet kendilerine verilen o nimetlerle şımar(ıp günaha dal)dıkları bir sırada, Onları azabımızla ansızın yakalayışımız Hemen ümitsizliğe kapılıp şaşkına döndüler. Böylece zulmeden kavmin kökü kesildi. Âlemlerin Rabbi olan Allah'a hamdolsun.’⁴⁶¹

Kur’ân’da bu anlamda kullanılan kelimelerden biri ‘Betaran’ kelimesidir. Kur’ân’da iki defa kullanılan bu kelime, gösterişe haddi aşmak, küfrani nimet etmek, şükretmemek, nimetle şımarık, çalım satmak ve azgınlık etmek anlamlarına gelir.⁴⁶²

Allahu Teala Hazretleri bu kelimeyi kullanarak şımarıklığı helâk sebebi olarak saymaktadır.

وَكَمْ أَهْلَكْنَا مِنْ قَرْيَةٍ بَطَرَتْ مَعِيشَتَهَا فَتِلْكَ مَسَاكِنُهُمْ لَمْ يَنْصَرُوا مِنْ بَعْدِهِمْ إِلَّا قَلِيلًا وَكُنَّا نَحْنُ الْوَارِثِينَ

‘Biz, (böyle) refahından şımarıp azmış (peygamberlerini ve ilahi hükümleri tanımamış) nice memleketleri helâk ettik. İşte onların meskenleri kendilerinden sonra ancak pek azı oturulabilecek bir halde kalmıştır. Oralara hep biz mirasçı olduk’.⁴⁶³

Tarihsel süreçte Allah taraf olduğu ve iman edenlerin yanında yer aldığı için helâk olanların yerine iman, takva ve iyilik sahibi kişileri mirasçı kılmasına rağmen bu ayette bu cephenin en yetkili mercii olarak kendisinin mirasçı olduğunu zikretmektedir.

⁴⁶⁰ Mü’min 40/83

⁴⁶¹ En’am 6/44,45

⁴⁶² Çanga, Mahmut, a.g.e., s.86

⁴⁶³ Kasas 28/58

Âlûsî'ye göre bu ayet, kendilerini beğenip kendi kendilerini aldatıncaya kadar, hayatın her türlü nimetinden yararlanarak güvenlik ve bolluk içinde yaşayan kasabaları anlatmaktadır. Dahası bu kasabalar, Allah'tan aldıkları ihsanlar karşılığında Allah'a ve insana karşı olan yükümlülüklerini yerine getirmemişlerdir.⁴⁶⁴ İbn Kesir ise, bataran kelimesini eski milletlerin taşkınlık yaptıkları, fitne çıkardıkları ve kendilerine atfedilen nimetler karşılığında Allah'a şükretmemekle suçlu oldukları anlamına almaktadır.⁴⁶⁵

Nitekim Ad Kavmi, Allah'ın kendilerine bahsettiği nimetler karşısında Allah'a boyun eğecekleri, Allah'a itaatkâr olacakları yerde bu nimetler ters etki doğurmuş, mağrur, küstah ve öteki insanlara karşı zalim olmuşlardır. Semud Kavmi de tıpkı Ad Kavmi gibidir. Râzî, Kur'ân'daki Semud Kavmi ile ilgili ayetlerin yoksulluğun zenginlikten daha iyi olduğunu ispatladığını söylemektedir. Çünkü, gurur ve üstünlük duygusuyla başkalarını küçümseme alışkanlığı, çok fazla servet, dünyevî iktidar ve itibar arzusunun tabii sonucudur. Bu nedenle Allah, aşırı servet, dünyevî iktidar ve toplumsal itibarın Onları küstahlık, inkar ve imansızlık yoluna götürdüğünü, servet ve itibardan yoksun olmanın ise fakir grubu iman ve itaate götürdüğünü açıklamaktadır.⁴⁶⁶ Bu arada çok zengin ve hayırsever kişilerin de olduğu, salih bir adama salih bir malın çok güzel yakıştığını unutmamak lazımdır. Ancak, dünyevî iktidar ve mevkiden yoksun olanları aydınlatmak, bunlara sahip olanları aydınlatmaktan çok daha kolaydır.⁴⁶⁷

Malı ile şıarmak denilince, Kur'ân'da, karşımıza Karun portresi çıkmaktadır. Sahip olduğu sadece anahtarlarını bile güçlü bir topluluğun taşımakta zorlandığı malı ve mülkü ile beraber yerin dibine batırılan Karun'a, yere batırılma cezası ile karşılaşmadan önce kavmi şu güzel öğütte bulunmuştur.

⁴⁶⁴ Sıddikî, Mazharuddin, *a.g.e.*, s.39

⁴⁶⁵ Sıddikî, Mazharuddin, *a.g.e.*, s.39,40

⁴⁶⁶ Sıddikî, Mazharuddin, *a.g.e.*, s.83

⁴⁶⁷ Sıddikî, Mazharuddin, *a.g.e.*, s.84

‘Şımarma! Bil ki Allah şımarıkları sevmez.’⁴⁶⁸

لَا تَفْرَحْ إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ الْفَرِحِينَ

Ancak Karun, bu kadar malı kendi bilgisi sayesinde kazandığını ileri sürerek şımarıklığa ve bunun yanında müfsidliğe ve mücrimliğe devam etmiş ve sarayı ile beraber yerin dibine geçirilmiştir.⁴⁶⁹

e) Ataların Dinine Körü Körüne Bağlı İnsanlar

Helâk olan kavimler son derece mutaassıp ve bağınaz kimselerdir. Akla ve mantığa değil, atalarının ne yaptığına göre yönlerini belirlemektedirler. Onlar o kadar tutucu ve bağınaz kişilerdir ki peygamberlerin mucizeleri bile Onları bu inatlarından vazgeçirememiştir. İşte peygamberlerin muhatapları böyle kişilerdir. Bu durum da Onların görevinin zorluğunu göstermektedir. Hiç kimse görmek istemeyen kimse kadar kör, duymak istemeyen kimse kadar sağır değildir.

Kur’ân-ı Kerîm, akla, mantığa, ilme, araştırmaya, tefekküre, tezekküre veriye ve delile çok büyük önem vermekte; bunun aksine taklitçiliğe, taassuba, insan aklının işlevsiz bırakılmasına, bağınazlığa ve iyice düşünmeden alalecele, hamasetle bir fikri müdafaa veya bir düşünceye muhalefet edilmesine de şiddetle karşı çıkmaktadır. İnsan, gelenek ve göreneklerin dimağlarda biriktirdiği peşin hükümlerle, taklit ruhuyla ve zanla değil, bilgi ile konuşmalıdır. Belgelenmiş iddiaları öne sürenler, hangi soydan olurlarsa olsunlar, Kur’ân tarafından muhatap alınmışlardır. Bütün bunlar, tecrübe ve araştırma ruhuna güç katan çok önemli gelişmelerdir.⁴⁷⁰ Kur’ân-ı Kerîm’in delile verdiği önemi, Kur’ân’ın bir çok yerinde gördüğümüz, delil anlamında kullanılan huccet, beyyine ve sultan kelimelerinden de çok rahat anlayabiliriz.

Delilleri atarak, ataları taklit etmek ise, (yani eleştiriye tabi tutmadan bir şeyi hamasetle benimseme) insanoğlunun boğazına difteri gibi güçlü biçimde çöreklenerek, ataların sultası bir türlü aşılamayan belli bir sınırdan kalmayı zorunlu kılar ve ancak bol musibet getirir.⁴⁷¹

⁴⁶⁸ Kasas 28/76

⁴⁶⁹ Kasas 28/77-81

⁴⁷⁰ Aydın, Mehmet, Kur’ân ve İlmi Zihniyet, *İslam Üzerine Düşünceler Kitabının İçersinde*, TDVY, s.88

⁴⁷¹ Said, Cevdet, Said, Cevdet, *Bireysel Ve Toplumsal Değişmenin Yasaları*, Çev. İhsan Kutluer, 4. Baskı, İnsan yayınları, İst. 1998s.122

Helâk olan inkarcı toplumların dinî değerlere muhalefet etmeleri, iyi niyetle yaptıkları derin araştırma ve tetkiklere dayanmamakta, sadece kendilerine tebliğ edilen ilahî mesajın ataları tarafından uygulanmadığından ve atalarını küfür ve inkar üzerinde bulmuş olmalarından kaynaklanmaktadır.. Zaten peygamberleri iyi niyetle ve düşünerek dinleseler, ilk başta itiraz bile etseler bu itiraz yerini gün geçtikçe ikna ve tatmin olmaya bırakabilecek, toplumun tamamı olmasa bile hatırı sayılır bir kısmı peygamberin yanında yer alacaktır. Ancak hakikatin ölçüsü, sırf ataların yapıp ettikleri kabul edilince böyle bir hakikate ulaşma imkanı kalmamakta, ortaya hiç düşünmeden, gittiği yolun doğruluğuna tereddütsüz inanan, araştırmadan kabul ettiği bu yanlış yol için ölümüne mücadeleye hazır, kendilerini yeni bir şeye çağırانları hain telakki eden, aklın yerine atalarını, araştırmak yerine adet ve gelenekleri koyan, son derece fanatik bireyler çıkmaktadır. Bu durum Kur'ân'da daima eleştiri konusu olmaktadır. Konu ile ilgili bir çok ayeti kerimeden sadece iki tanesi, Kur'ân'ın bu tür kişilere karşı tavrını anlamak açısından yeterli olacaktır.

وَإِذَا قِيلَ لَهُمُ اتَّبِعُوا مَا أَنْزَلَ اللَّهُ قَالُوا بَلْ نَتَّبِعُ مَا آَلَيْنَا عَلَيْهِ آبَاءَنَا أَوْ لَوْ كَانَ آبَاؤُهُمْ لَا يَعْقِلُونَ شَيْئًا وَلَا يَهْتَدُونَ

'Onlara: "Allah'ın indirdiğine uyun." dendiği vakit de: "Yok, atalarımızı neyin üzerinde bulduysak ona uyarız." dediler. Ya ataları bir şeye akıl erdiremez ve doğruyu seçemez idiysele de mi onlara uyacaklar?"⁴⁷²

وَإِذَا قِيلَ لَهُمُ تَعَالَوْا إِلَىٰ مَا أَنْزَلَ اللَّهُ وَإِلَى الرَّسُولِ قَالُوا حَسْبُنَا مَا وَجَدْنَا عَلَيْهِ آبَاءَنَا أَوْ لَوْ كَانَ آبَاؤُهُمْ لَا يَعْلَمُونَ شَيْئًا وَلَا يَهْتَدُونَ

'Onlara: "Allah'ın indirdiği (kitabı)ne ve peygamber'e gelin" dendiği zaman:" Atalarımızı üzerinde bulduğumuz şey bize yeter" derler. Ataları bir şey bilmeyen ve doğru yolu da bulamayan kimseler olsa da mı?"⁴⁷³

Çoğu kavmin ve insanların batıl yollara sapmasının tek sebebi, onlara hak mesajı geldiği zaman O'nu reddetmeleri ve atalarının izinden körükörüne gitmekte ısrar etmeleridir. Tarih, atalarının inançlarını bırakmak istemeyen ilahi daveti

⁴⁷² Bakara 2/170

⁴⁷³ Maide 5/104; Ayrıca bkz. Araf 7/28, Enbiya 21/53; Şuara 26/74; Lokman 31/21; Zuhuruf 43/22,23

reddeden toplumların örnekleriyle doludur.⁴⁷⁴ Helâk olan kavimler korkunç derecede mutaassıp, bağnazdır ve eleştirel düşünceden uzaktır. Gittikleri yolun, savundukları görüşün, sahip oldukları fikirlerin doğruluğunu yanlışlığını incelemeden, irdelemekten, tenkit süzgecinden geçirmeden, akıllarını bir tarafa iterek kör bir saplantının içine dalmışlardır. Peygamberlere karşı çıkma sebepleri de aslında gittikleri yolun doğru olduğuna katıyetle inanmaları değil; atalarından böyle bir şey görmemiş ve duymamış olmalarıdır.

Nuh Kavmi peygamberlikle ilgili olarak ‘Biz atalarımızdan asla buna benzer herhangi bir şey işitmedik’⁴⁷⁵ demişler, Hz.Nuh’u da atalarının dinlerinden kendilerini döndürmekle ⁴⁷⁶ suçlamışlardır.

Ad Kavmi atalarının inancına körü körüne bağlı bir kavimdir. Bu sebeple peygamberleri olan Hz. Hud (a.s.)’ı kendilerini atalarının dininden döndürmeye çalışmakla suçlamışlardır.⁴⁷⁷ Ataları da onlar gibi putperesttir.⁴⁷⁸ Ve Ad Kavmi haklılığını ataları gibi davranmalarına bağlamakta;⁴⁷⁹ bu yüzden de azaba uğramayacaklarına inanmaktadır.⁴⁸⁰ Ancak, atalarının yanlış yolundan giden Ad Kavmi’ni bu davranışları Allah’ın cezasından kurtaramamış, tuttukları yol, onlara bir fayda sağlamamıştır

Semud Kavmi de atalarının dini üzeredir. Bu sebeple onlar Hz. Salih (a.s.)’ı kendilerini atalarının kulluk edegeldiği şeylere kulluk etmekten alıkoymakla suçlamıştır.⁴⁸¹

Medyen ve Eyke de bu konuda diğerlerinden farksızdır. Onlar da, Hz. Şuayb’a ‘Ey Şuayb! Atalarımızın taptıkları şeylerden ve mallarımızda istediğimiz gibi harcama yapmaktan vazgeçmemizi, senin namazın mı emrediyor?’⁴⁸² demişlerdir.

Firavun Kavmi de, diğer kavimler gibi Hz. Musa ve Hz. Harun’u kendilerini atalarının dininden döndürmekle suçlamışlardır.⁴⁸³ Ve apaçık mucizeleri görmelerine

⁴⁷⁴ Afzalurrahman, *Sîret Ansiklopedisi*, İnkılab- Yeni Şafak, 2. baskı, İst. 1996, I, 164

⁴⁷⁵ Mü’minun 23/24

⁴⁷⁶ İbrahim 14/10

⁴⁷⁷ Araf 7/70; Ahkaf 46/22

⁴⁷⁸ Araf 7/71

⁴⁷⁹ Şuara 26/137

⁴⁸⁰ Şuara 26/138

⁴⁸¹ Hud 11/62; İbrahim 14/10

⁴⁸² Hud 11/87

⁴⁸³ Yunus 10/78

rağmen önceden atalarından böyle bir şey duymadıklarını söyleyerek bu mucizeleri kabul etmemişlerdir.⁴⁸⁴ Firavun ve elebaşları, sanki Hz. Musa onları din ve takva yoluna çağırarak için değil de, iktidarı zorla ellerinden almak için gelmiş gibi, meseleye siyasal iktidar mücadelesi açısından bakmaktaydılar. Ayrıca Onlar, atalarının geleneklerine, alışkanlıklarına, örf ve adetlerine öylesine bağlıydılar ki, ecdatlarından kendilerine kalan inanç ve geleneklere aykırı olabilecek herhangi bir şey ne kadar rasyonel ve doyurucu olursa olsun asla kabul etmezlerdi. Bu iki faktör, yani kişinin dünyevî çıkarlara bağlılığı ve kötü şeylerle dolu olsa dahi, geçmişe sıkı sıkıya sarılmak, bir ulusun manevî ilerlemesiyle maddî ve manevî güçlerini korumasına karşı en büyük engeli oluşturmaktadır.⁴⁸⁵

Dünyevî ihtişam arzusu veya kişinin öteki insanlar üzerinde nüfuzunu sürdürmesi, insanın nefsini o dereceye getirmektedir ki, insan doğru olduğunu bile bile en sade gerçeğe bile karşı çıkar hale gelmektedir. Öyleyse insanın gerçeği kabullenmesine engel olan her zaman zeka ve yetenek yoksunluğu değildir. İnsanın iç benliği kabullense dahi, gerçeğe karşı insanı körleştiren, kendisinde belirli düşünce alışkanlıklarıyla tavırlarını geliştiren, gelenekler, örf ve adetler yani bütün bir toplumsal çevredir. Başka bir ifade ile insanın doğuştan rasyonel ve gerçek yanlısı olan tabiatı, alışkanlıkları ve adetleri tarafından örtülmüştür.⁴⁸⁶

Elmalı bu konuda şu önemli açıklamalarda bulunur. ‘Gerçekten tarihin esasına, nakle ve ancak ilmi nakillerin tespit edeceği bir çok asırların deneyimlerine, daha doğrusu Allah’ın tayin edip indirdiği delillere bağlı olan hükümlerde geçmişe büsbütün atmak ve ondan habersiz olarak hep yeni şeyler aramak da doğru değildir. Bununla beraber körü körüne geçmişe taparcasına sevgi beslemek, ne olursa olsun atalar yolunu tutmak ve özellikle ilimden, dinden nasibi olmayan, hata ve sapıklıkları açık ve Allah tarafından açıklanmış bulunan ataları taassupla taklit etmek de onları, Allah’a eş ve ortak gibi tutmak, cehalet ve sapıklıkta boğulup kalmaktır.

Bu konuda aranacak olan şey, hak ve batıl, menfaat ve zarar, iyilik ve kötülük, güzellik ve çirkinliktir. Menfaatin, hakkıyla menfaat, iyiliğin hakkıyla iyilik, güzelliğin hakkıyla güzellik olması için de Allah’ın hükmünü, hakkın delilini bulmak lazım gelir. Bundan dolayı bir şeye tabi olma sebebi, eskilik, yenilik veya atalar yolu olup olmaması değil, Allah’ın emrine ve Hakkın deliline uygun olmasıdır. Allah’ın

⁴⁸⁴ Kasas 28/36

⁴⁸⁵ Sıddikî, Mazharuddin, *a.g.e.*, s.118

⁴⁸⁶ Sıddikî, Mazharuddin, *a.g.e.*, s.118,119

emrine uyan ne yaptığını bilen atalara uyulur. Aksine Hakkın emrini tanımayan, ne yaptığını bilmeyenlere atalar bile olsa yine uyulmaz. Bu durum, eskilerde böyle olduğu gibi yenilerde de böyledir. Bunun için fıkıhta ‘Zarar kadim olmaz.’ diye bir genel kaide vardır. ‘Kadim, kıdemi üzere terk olur’ genel kaidesi de bununla kayıtlıdır. Bu bakımdan eski, hiçbir kayda bağlı olmadan eski olduğu için değil, açık bir zarar bulunmaması yönünden geçerli olduğu gibi; İyiliği ve güzelliği ilmin sebeplerinden biriyle bilinen ve Hakkın deliline uygun olup sonradan ortaya konan yeni de geçerlidir. Kısaca hak ve iyilik ölçüsü, ne eski ve yeni, ne de bilgisizlik ve istektir. Allah’ın emrine ve delile dayanan ilim gerçektir. Bunun için eski olsun, yeni olsun Allah’ın indirdiği delillere bakmayıp da ataların halini, yalnız ata olduklarından dolayı taklit etmek, onları Allah’a eşler tutmak ve hakkı bırakıp hayal ve kuruntulara, Şeytan’ın emirlerine uymak, izince gitmektir ki buna tutuculuk denir.⁴⁸⁷

Kur’ân’daki verilen bu bilgilerden hareketle, geçmişe tümenden karşı çıkmak, kültür ve medeniyetimizi silip atmak da doğru değildir. Çünkü, Kur’ân’ın istediği ve hedeflediği de zaten böyle davranmamız, doğru yanlış demeden eskiyi kötü, yeniye iyi addetmemiz olmasa gerektir. Önemli olan düşünerek, doğru olanı tespit etmek, doğru yolu kendimize yol edinmektir. Unutulmamalıdır ki, Hz. Adem ilk insandır ama hâlâ inananlar için örnektir. Diğer peygamberler de iman edenler için üsve-i hasenedir. Ama günümüzde yaşayan herhangi bir kötülük önderi bize örneklik ve önderlik yapamaz. Bir kişinin peşinden gitmek için, önemli olan, yaşadığı çağ değil, sahip olduğu karakter, tuttuğu yol, tebliğ ettiği mesajlardır. Bu noktada geçmişteki alimlerimiz de düşünce denizinin dar boğazlarında dikili fener kulelerdir. Tarihe bakan bir kimse onların kendisine yıldızlar gibi yol gösterdiğini göreceklerdir. Bilim onların ulaştığını çoktan aşsa da, Onlar çağların üstünden ışıklarını yaymaya devam etmektedirler. Onları eleştiren, ya da itham eden kimse, ister onların niyetlerini anlamış, isterse anlamamış olsun, akli temel alarak bir şeyler kavramaya çalıştığında görecek ki, onların kendisini yükselttikleri noktada durmaktadır.⁴⁸⁸ Gelenek, bir başka deyişle tecrübe birikimi öncelikle yok edilmesi gereken değil, değerlendirilmesi gereken çok önemli bir unsurdur.⁴⁸⁹ Kuşkusuz kendisinden yararlanıldığında atalar mirası yüksek bir öneme sahiptir. Bu şekliyle yanlıştan dönülmesini ve asırlar boyu edinilmiş deneyimlerden yararlanılmasını sağlar. Bundan

⁴⁸⁷ Yazır, Elmalılı Muhammed Hamdi , *a.g.e.*, s. 482,483

⁴⁸⁸ Said, Cevdet, *a.g.e.*, s.110

⁴⁸⁹ Tabakoğlu, Ahmet, *Osmanlı Ekonomisinin Temelleri*, İlim Ve Sanat, 1997, sayı 44-45, s.29

yüz çevirmemeliyiz ki, onların yüklendiklerinin bedelini bir kere de biz ödemeyelim. Zira mü'min bir yılan deliğinden iki kere ısırılmaz.⁴⁹⁰

Burada işin püf noktası şudur. İş, ataların tahsil ettikleri ilimden yararlanmaktan çıkarak, bizatihî atalar ilmin ve yasanın kendisi olduğu ve Allah'ın değişmeyen kanunlarını temsil ettikleri düşüncesine varmamalıdır. İşte o zaman, atalarının üzerinde bulunduğu şey, boyunlara asılı değirmen taşları haline gelir. Bu taşlar, insanları hareketten alıkoyar, nefisleri yorar, bedenleri zorlar. Yani ağırlık ve boyunduruklara dönüşür. Oysa insanlığın tüm macerası ataların da oğulların da macerası olmaktadır. Bu yasalar, atalar ve oğulların yanlış düşmelerinde de, doğruyu bulmalarında da, gerçeğe yaklaşmalarında da, ondan uzaklaşmalarında da geçerlidir. Atalar yanlış da düşmüş olabilirler, doğruyu bulmuş da olabilirler. İş böyle olunca ataların düşebilecekleri yanlış düzeltmek, ancak onların görüş ve hayat tarzlarına yönelik araştırmalarla, kural ve yasaları temel alarak yargılamalar yapmakla mümkün olur.⁴⁹¹

Ancak helâk olan kavimlerin ortak özelliklerinden olan taassup, özellikle, atalardan gördükleri şirke, küfre ve aşırılığa saplanmaktır. Peygamberlerin tevhide takvaya ve istiğfara çağrılarına bu sebeple karşı çıkmak, düşünmeden fanatiklik etmektir. Bir toplum, Allah'ın ayetleri ve atalarının görüşleri arasında seçim yapmak durumunda kaldığında yanlış yapanın hâşâ Allah değil, ataları olduğunu bilmelidir. Ama ne yazık ki, günümüzde dinimize ters olduğu bilinmesine rağmen, adet, gelenek, görenek adı altında akla, mantığa, ilme, dine, fitrata aykırı nice yanlışlıklar hâlâ yaşama imkanı bulmaktadır. İşin acı tarafı da dinimizin kesin olarak yasakladığı bu tür davranışlar, sanki dinin emri gibiymiş gibi algılanılmakta ve sahiplenilmektedir. Bu noktada din anlayışımızı sahil bilgi ile ihya, inşa ve imar etmeye çok acil ve hayâtî bir ihtiyaç söz konusudur.

f) Cehalet Egemen Zihniyet

Helâk olan kavimler cahilce davranışlar sergileyen, işin aslına vakıf olmayan, yüzeysel düşünen, anlamadan dinlemeden bir şeye karşı çıkan ve fevrî hareket edip bir anda parlayan kimselerden oluşmaktadır. Hemen işin başında belirtelim ki, bu cehaletin okuma yazma bilmemekle bir ilgi yoktur.

⁴⁹⁰ Said, Cevdet, *a.g.e.*, s.123

⁴⁹¹ Said, Cevdet, *a.g.e.*, s.123

Kur'ân, peygamberlerin uyarılarına kulak asmayan, aldırış etmeyen ve kendileriyle alay eden kavimlerini, cahil bir toplum olarak nitelendirdiklerini bildirmektedir. Hz. Nuh, yanından fakirleri kovmasını isteyen,⁴⁹² Hz. Hud, kendisini atalarının dininden döndürmekle itham eden ve azabı hemen getirmesini isteyen,⁴⁹³ Hz. Lût, cinsel sapıklık içinde bulunan, kadınlar yerine erkeklere şehvetle yaklaşan⁴⁹⁴ kavimlerini cahillik eden bir kavim olarak nitelemişlerdir. Hz. Musa da bir çok nimet ve mucize görmekle beraber hemen bunları unutuveren ve kendisinden, başka kavimlerde olduğu gibi putlar isteyen İsrailoğullarını da bu sıfatla nitelendirmiştir.⁴⁹⁵ Kur'ân-ı Kerim'de Nuh⁴⁹⁶ ve Ad Kavmi⁴⁹⁷ ile İsrailoğulları⁴⁹⁸ hakkında bu kelime, putperestliğin çok tanrıca adetlerine saplanıp kalmış, Allah'a ortak koşmakla yetinmeyip, bir de başkalarına aynı şeyi emredenler kastedilerek kullanılmıştır. Bu noktada cahil kelimesi, minnettarlık duyan anlamındaki şâkir kelimesinin zıddı anlamında kullanılmıştır.⁴⁹⁹ Ayetlerin muhtevâsından müşrik, kibirli, cinsel sapık ve peygamberden azap talebinde bulunan toplumların cahil olarak nitelendirildiklerini görüyoruz.⁵⁰⁰

Helâk olan bazı kavimler için Kur'ân'da bu kelime kullanılmasına rağmen; bazı kavimler için kullanılmamıştır. Nuh, Ad ve Lût kavimleri için bu kelime zikredilmiş ama Semud, Medyen ve Firavun kavimleri için ise bu kelime zikredilmemiştir. Ancak biz buna rağmen cehalet kavramının anlamını irdelediğimizde helâk olan tüm kavimlerde var olduğunu gözlemledik. Ve toplum yapısındaki ortak özellikler içinde bu kavrama da yer vermenin uygun olacağını düşündük.

Bu kavram hakkında Toshihiko İzutsu Kur'ân'da Dinî ve Ahlâki Kavramlar ismi ile Türkçe'ye tercüme edilen eserinde şu açıklamalarda bulunur. 'İslâmî açıdan cahiliyye, iyi ile kötüyü birbirinden ayırtmayı bilmeyen, yaptıkları fena işler için asla af dilemeyen, hayra sağır, gerçeğe dilsiz, ilâhi rehberliğe de kör olanları tanımlamak için kullanılan bir kelimedir. Yani bu toplumlar böylesi kör ve şiddetli bir saplantı içindedir. Ayrıca Arap tarihinde, sonu gelmez kan davalarını

⁴⁹² Hud 11/29

⁴⁹³ Ahkaf 46/22,23

⁴⁹⁴ Neml, 27/55

⁴⁹⁵ Araf 7/138

⁴⁹⁶ Hud 11/29

⁴⁹⁷ Ahkaf 46/23

⁴⁹⁸ Araf 7/134-136

⁴⁹⁹ İzutsu, Toshihiko; *Kur'ân'da Dini ve Ahlaki Kavramlar*, s.59,60

⁵⁰⁰ Araf 7/138; Hud 11/29; Neml 27/55; Ahkaf 46/23

ilham eden ve sayısız sefalet ve felakete sebebiyet veren de bu koyu ve kör saplantıdır.⁵⁰¹

İzutsu'ya göre Kur'ân'da kullanılan cahiliyye kelimesinin bilgisizlik anlamına gelen cehalet kelimesi ile uzaktan yakından bir alâkası yoktur Ayrıca Peygamberimiz ve sahabiler, cahiliyyeyi mazide kalan bir devir olarak görmemişler, her ne kadar yeni İslâmî akım tarafından uzaklaştırılmışsa da o zamanki mü'minlerin kafalarında bile gizliden gizliye varlığını sürdüren, uygun ortamı bulunca hortlamaya hazır ve dinamik bir yapıya sahip bir tehlike olarak telakki etmişlerdir.⁵⁰² Cahil kelimesi bazen Kur'ân-ı Kerim'de şehvetinin yoklanışına yenik düşen ve bilerek eğri ile doğruya göz ve kulak kapayan birisinin hadsiz davranışı anlamında da kullanılmıştır.⁵⁰³ Özellikle Lût Kavmi, erkek erkeğe ilişkiye girerken bu iğrençliği göz göre göre ve günah işlediklerinin tamamen farkında olarak yapmışlardır.⁵⁰⁴ Yaptıkları işin kötülüğünü hem fitratları hem de peygamberleri ısrarla söylediği için bu konuda gafil de değildirler. Biraz öncede belirttiğimiz gibi bu kavim hakkında Kur'ân'da kullanılan cehalet kelimesinin bilgisizlik ile hiçbir ilgisi bulunmamaktadır.⁵⁰⁵ Kur'ân-ı Kerim'de bazen cahil, kafa yapısı olarak kolayca kıskırtılmaya, hiddete, teessüre, bedbinlik veya herhangi bir diğer duyguya kendini kaptırmaya meyyal olan insan anlamında da kullanılmaktadır.⁵⁰⁶

İzutsu, Cehl kelimesine 'Kur'ân'da Allah ve İnsan' ismi ile dilimize tercüme edilen kitabında da genişçe yer ayırır. O'na göre cehl kelimesinin semantik yapısı başlıca şu üç şekilde özetlenebilir.

1- Bu kelimenin birinci ve en belirgin özelliği insanın bir çeşit hareket tarzıyla ilgilidir.

Cehl, en ufak bir kızgınlık anında iradesini kaybedip parlayan, kontrolsüz bir ihtirasla öfkesine kapılıp sonucu düşünmeden hemen körü körüne atılan delikanlı, ateşli, sabırsız kişinin sorumsuz davranışdır. Başka bir ifade ile duygularına ve hırslarına hakim olamayan, aşırı bir insanın davranışdır. Bu insan doğruyu yanlış düşünme ölçüsünü yırtıp kendisini öfkesinin pençesine düşürür. Bu anlamdaki cehlin zıddı hilmidir. Hilm, cehl patlamasını dizginleyebilen insanın ahlakıdır. Halîm o

⁵⁰¹ İzutsu, Toshihiko, *a.g.e.*, s.56

⁵⁰² İzutsu, Toshihiko, *a.g.e.*, s.53

⁵⁰³ Yusuf 12/33; İzutsu, Toshihiko, *a.g.e.*, s. 57

⁵⁰⁴ Neml , 27/54,55

⁵⁰⁵ İzutsu, Toshihiko; *a.g.e.*, s.57,58

⁵⁰⁶ En'am 6/33-35 arası ayetlerdeki kullanılan bu kelime için bkz., İzutsu, Toshihiko, *a.g.e.*, s.58

kimsedir ki, duygularını frenlemesini, kör ihtiraslarını yenmesini, ne olursa olsun canını sıkmayıp sakın kalmasını bilir.

2-Cehlin ikinci anlamı ise olayların içine nüfuz edememek ve daima sathi düşünmek, dolayısıyla basit ve isabetsiz hükümler vermektir Kur'ân bu kelimeyi, genellikle dini bakımdan olaylara yüzeysel bakmak, basit hüküm manasına kullanır. Kur'ân'daki manada cehl, insanın görünen eşya ve olayların arkasındaki ilahi iradeyi anlayamamasıdır. Allah'ın ayetleri olan kainat varlıklarını Allah'ın ayetleri olarak görememesidir. Bu husustaki yetersizliğidir. Böyle kimseler için tabiat varlıkları sadece tabiat varlıklarıdır. Herhangi bir şeyin sembolü değildir. Kur'ân'a göre ise Allah, ayetleri açık bir şekilde, açık işaretler şeklinde gönderdiği için cehl, çok açık olan dini gerçeği bile, hatta ilahi vahyin en kolay tarafını bile anlayamamak demektir. Ayrıca cehl, sadece insanın etrafındaki varlıkları yüzeyden bilmesi, onların derinine inmemesi anlamında değildir. İnsanın kendi kendini görememesi, kendi değerini idrak edememesi anlamına da gelir. Kendini bilemeyen, kendi kapasitesinin sınırını da göremeyen ve bu yüzden kendi insanlık dışına çıkan kimse de cahildir. Kafirlerin haddi aşmalarını ifade eden tuğyan ve bağy kelimeleri cehlin somut ifadeleridir. Bu anlamdaki cehl, zihnî körlük demektir.

3-Cehlin üçüncü ve en yaygın klasik anlamı bir şey bilmeme anlamına gelmektedir. İlk devirlerde fazla yaygın olmayan bu anlamın zıddı, hilim değil ilimdir.⁵⁰⁷

Süleyman Ateş de cahili, düşüncesiz hareket eden, inkarcı ve bir şey bilmez olarak tanımlar. Ve Kur'ân'da bazen, bu kelimenin düşünmeden his ve şehvetlerine göre hareket eden, birden bire kızan, düşüncesiz, kaba ve münkir insan anlamında kullanıldığını belirtir.⁵⁰⁸

Mevdûdî, tefsirinde cehalet ile ilgili olarak şöyle demektedir. 'Arapça cahiliyye kelimesi İslam'ın zıddıdır. İslam'ın yolu bütünüyle her gerçekliğin bilgisine sahip olan Allah'ın gönderdiği ilme dayanırken, İslam'ın yolundan ayrılan ve ona karşı olan her yol cahiliyye yoludur. Arabistan'daki İslam öncesi döneme, halkın yaşama yollarını sadece zan ve hevaya dayanarak kendilerinin icat etmiş olması anlamında 'cahiliyye dönemi' denir. Bu yüzden ne zaman bu yollardan biri

⁵⁰⁷ Daha geniş bilgi için bkz. *Kur'ân'da Allah ve İnsan*, İzutsu, Toshihiko, *Kur'ân'da Allah Ve İnsan*, Çev. Süleyman Ateş, Yeni Ufuklar Neşriyat, İst. ts. s.258-274

⁵⁰⁸ Ateş, Süleyman, *a.g.e.*, II, 1050; Örneğin Araf Suresi 199. ayette kendilerinden yüz çevrilmesi emredilen cahillerden kasıt bunlardır.

benimsense, bu zaman cahiliyye zamanı olacaktır. Bu yüzden ilahi bilgiyi hiçe sayarak, cüz'î bilginin yardımıyla oluşmuş, hayale, zanna ve tahmine dayalı tüm hayat sistemleri, İslam öncesi sistemler gibi cahilî sistemler olmaktan kurtulamayacaklardır.⁵⁰⁹

Muhammed Esed, Cahiliyye kelimesi ile yalnızca Peygamber Efendimiz Hz. Muhammed (S.A.V)'den önceki zamanın kastedilmediğini genelde ahlâkî bir kavrayış eksikliğinin ifade edildiğini ifade etmektedir.⁵¹⁰

Her ne kadar cehlin kökünde bilgisizlik olmadığı ifade edilse de, Cehlin kökünde bilmemek, tanımamak ve bilgisizlik ve zorbalık, kabalık ve barbarlık olmak üzere başlıca iki tür anlamı olduğunu söyleyenler de vardır.⁵¹¹ Ancak daha önceden de belirttiğimiz gibi, cehl kelimesinin Kur'ân'daki helâk olan kavimlerle ilgili kullanımlarına baktığımızda bilgisizliğin kastedilmediği açıktır.

Şu ana kadar söylenen her şeyi bir arada düşünecek olursak, 'cehl'in anlam kategorisinde merkezi bir nosyon olarak en ufak bir tahrik ile patlak vermeye hazır, bir insanı her türlü haddini bilmezliğe ateşli ve tutkulu bir tabiatın bulunduğu, bu tutkunun kendisini Araplara özellikle de çöl bedevilerine has hoyratça bir onur anlayışında göstermek eğiliminde olduğu ve nihayet özellikle Kur'ân ayetlerine bakıldığı zaman kelimenin, İslam düşmanlarının bakış açılarına göre ahlâkî talepleri yüksek olan ve ayrıca insanları (İslam dini için düşünüldüğünde ilk planda Arapları) geleneksel adetlerini ve putlarını terk etmeye davet eden tevhidî inanç sistemine karşı gösterilen özel bir husumet ve saldırganlığı ifade ettiği açık olsa gerektir.⁵¹²

O halde cahiliyye'nin yalnızca İslam'ın ortaya çıkışından önceki belli bir dönemi belirten bir kavram olarak değerlendirilemeyeceğini söylemek yanlış olmayacaktır. Çünkü cahiliyye, her çağda yaşanabilme imkanı olan bir zihniyeti sembolize eden bir kavramdır.⁵¹³ Ramazan Altıntaş da, 'Bütün Yönleriyle Cahiliyye' isimli eserinde cahiliyyenin dar bir zaman ve zemine sığdırmanın mümkün olmadığı sonucuna varmıştır.⁵¹⁴ O halde bugün de İslam'a karşı saldırgan bir tutum sergileyen, İslam'a ve Müslümanlara savaş açan, kendilerini şerre adayan kimseler, kütüphaneler

⁵⁰⁹ Mevdudi, Ebû'l Ala, *a.g.e.*, I, 490

⁵¹⁰ Pazarbaşı, Erdoğan, *a.g.e.*, s. 53

⁵¹¹ Sarıçam, İbrahim, *Cahiliyyenin Asr-ı Saadete Dönüşümünde Kur'ân'ın Rolü*, III, Kur'ân Haftası Kur'ân Sempozyumu, (13-19 Ocak 1997), Fecr Yayınevi, Ank. 1998, s.19

⁵¹² İzutsu, Toshihiko, *Kur'ân'da Dinî Ve Ahlâkî Kavramlar*, s.61

⁵¹³ Pazarbaşı, Erdoğan, *a.g.e.*, s.54

⁵¹⁴ Daha geniş bilgi için bkz. Ramazan Altıntaş, *Bütün Yönleriyle Cahiliyye*, Konya.,1990

dolusu kitap da okusalar, binlerce kişiye konferans da verseler, hatta bilimsel kurumların en üst yerlerinde görevli de olsalar Kur'ân'ın bu tür kişiler için uygun gördüğü kelime, cahil; onların yaşadığı çağ da cahiliyyedir. Çünkü cehalet, bilgisizlik değil, İslam'a karşı tavır alıştır, mukaddes değerlere karşı mücadelede devam etme inadıdır. İslam'ı ve O'na gönül verenleri yok etmek için bilinçli eylemler tertipleyen bir zihniyetin adıdır. Dolayısıyla küfür, şirk ve İslam'a düşmanlık devam ettiği sürece cehalet de cahiliyye de devam edecektir.

Ayrıca cahiliyye, bazı batılı bilim adamlarının, insanlık tarihinin yaşadığını öngördüğü vahşi bir kesitin adı değildir. Ve bu kavramın ileri veya geri bir medeniyet düzeyi ile de bir ilgisi yoktur.⁵¹⁵ Çünkü tarihte büyük medeniyetler kurmuş, kendi çağlarına göre teknolojide ileri gitmiş toplumların bu üstünlükleri bile, çoğu kez, onların cahiliyye kategorisine giren davranışlar sergilemesine engel olmamıştır.⁵¹⁶ Allah'a hizmeti ve itaati esas almayan her türlü medenî ve teknik ilerleme ve üstünlüklerin erdeme değil, zulme dönüştüğüne tarih şahit olmaktadır.⁵¹⁷ Sonuç olarak cehalet, helâk olan kavimlerin yok olmasına sebep olan, inkarcı, inatçı, laf dinlemez, olayların altında yatan gerçeklere nüfuz edemeyen çok kapsamlı bir bakış yapısını sembolize eden bir zihniyetin adıdır. Bu yönü ile cehalet, dünya var oldukça var olmaya devam edecek bir kavramdır. İşte helâk olan toplumlar da böyle cahil kimselerden oluşmaktadır.

g) Yanlışları Engellemeye Çalışmayan Bireyler

Helâk olan toplumlar, kibirli ve inkarcı önde gelenler, sadece kendi rahatını düşünen konfora düşkün halk, güç ve kuvveti ile şımarmış zenginler, atalarının dinlerine körükörüne bağlı mutaassıp insanlar ve yeni olan şeylere düşünmeden karşı çıkan cahil kimselerden teşekkül etmektedir. Onların bu kötü özelliklerine ek olarak sayabileceğimiz bir yönleri de yanlışlara seyirci kalmalarıdır. Çünkü Allah, fesada engel olmayan kimseleri tenkit etmekte ve hataları düzeltmek için çalışan memleketleri helâk etmeyeceğini bildirmektedir.

فَلَوْ لَا كَانَ مِنَ الْقُرُونِ مِنْ قَبْلِكُمْ أُولُوا بَقِيَّةَ يَنَّهُونَ عَنِ الْفَسَادِ فِي الْأَرْضِ إِلَّا قَلِيلًا مِمَّنْ أَنْجَيْنَا مِنْهُمْ وَاتَّبَعَ الَّذِينَ ظَلَمُوا مَا أُتْرِفُوا فِيهِ وَكَانُوا مُجْرِمِينَ وَمَا كَانَ رَبُّكَ لِيُهْلِكَ الْقُرَىٰ بِظُلْمٍ وَأَهْلُهَا مُصْلِحُونَ

⁵¹⁵ Pazarbaşı, Erdoğan, *a.g.e.*,s.54

⁵¹⁶ Rum 30/9,10

⁵¹⁷ Feyizli, Hasan Tahsin, *a.g.e.*,s.404

‘Sizden önceki devirlerden akıl ve fazilet sahipleri yeryüzünde bozgunculuktan vazgeçirmeye çalışsalardı ne iyi olurdu. Fakat onların içinden kurtardığımız pek az kimse bunu yaptı. O zulmedenler ise şımartıldıkları refahın peşine düştüler ve hepsi de suçlu oldular. Senin Rabbin, halkları iyi ve yanlışları düzeltici iken, o memleketleri haksız yere helâk edecek değildir.’⁵¹⁸

Maymuna çevrilmeden önce Ashab’-ı sebte İsriloğulları içinden nasihat edenler de bulunmaktadır. insanlara nasihat edenler, toplumun ıslahı için çalışanlar, azab geldiği vakit kurtarılır.

وَإِذْ قَالَتْ أُمُّهُ مِنْهُمْ لِمَ تَعْظُونَ قَوْمًا اللَّهُ مُهْلِكُهُمْ أَوْ مُعَذِّبُهُمْ عَذَابًا شَدِيدًا قَالُوا مَعْدِرَةٌ إِلَىٰ رَبِّكُمْ
وَلَعَلَّهُمْ يَتَّقُونَ فَلَمَّا نَسُوا مَا ذُكِّرُوا بِهِ أَنْجَيْنَا الَّذِينَ يَنْهَوْنَ عَنِ السُّوءِ وَأَخَذْنَا الَّذِينَ ظَلَمُوا بِعَذَابٍ بَئِيسٍ
بِمَا كَانُوا يَفْسُقُونَ

‘İçlerinden bir topluluk, "Allah'ın helâk edeceği, ya da çetin bir azapla cezalandıracağı bir kavme ne diye nasihat ediyorsunuz" dediği vakit, o uyarıda bulunanlar dediler ki; "Rabbiniz tarafından mazur görülmemiz için, bir de belki günahlardan sakınırlar diye." Onlar yapılan bunca nasihatı unuttukları zaman, o kötülükten sakındıranları kurtardık, o zalimleri de fena hareketlerinden dolayı şiddetli bir azaba uğrattık.”⁵¹⁹

‘Yeryüzünde fesad çıkarmak ve ıslah için çalışmamak’ özellikle Semûd Kavminin etkili çevreleri hakkında kullanılmıştır.⁵²⁰ Ancak ileride fesad bölümünde de göreceğimiz gibi, aslında bu helâk olan tüm kavimlerin ortak özelliğidir. Hatta bu toplumlar yanlışlara seyirci kalmayı bırakın, bu konuda taraf olmuşlar, ne yazık ki, peygambere karşı mücadele eden kişilerle aynı safta yer almışlardır. helâk olan kavimlerdeki inkarcılar, genel olarak peygamberin ve Allah’ın ayetlerinin karşısında çok şiddetli bir düşmanlık sergilemişler, bu sebeple de yeryüzünde fesadı yaygınlaştırmışlardır. Yeryüzünü ifsad etmeye uğraşanların ıslah için çalışmayacakları, fesad çıkaranları engellemek yerine Onlara destek olacakları açıktır. Bir toplumun, peygamber ve O’na iman eden bir kaç kişi hariç, tümü müfsid ise, her işleri fitne ve fesad ise, böyle bir toplumdan muslih olması, fesad ile mücadele etmesi beklenebilir mi?

⁵¹⁸ Hud 11/117

⁵¹⁹ Araf 7/164-165 konunun daha iyi anlaşılması için bkz. Araf 7/163-166

⁵²⁰ Şuara 26/152; Neml 27/48

3- TOPLUMLARIN İNANÇ DURUMUNU İFADE EDEN ORTAK ÖZELLİKLER

a) İnkâr- Küfür- Nankörlük

Kavimlerin helâk olmalarına sebep olan faktörlerden en önemlisi inkardır. helâk olan tüm kavimler peygamberlerini ısrarla inkar etmişlerdir. Bir medeniyetin teşekkülünde o toplumun zihniyeti çok önemli rol oynamaktadır.⁵²¹ Bilindiği gibi bir inanç sistemi, samimiyetle benimsendiği takdirde, gerek insanın iç dünyasında, gerekse onun öteki insanlarla ve bu arada tabiatla olan münasebetlerinde köklü değişiklikler meydana getirir.⁵²² Öte yandan düşüncede meydana gelecek basit bir bozukluktan büyük hatalar çıkar.⁵²³ Bu sebeple helâk olan kavimlerin yaptığı tüm ahlaksızlık, aşırılık, bozgunculuk, zulüm, saygısızlık, fâsıklık gibi onların helâkini gerektiren tüm suçlarının arka planında ve temelinde, onların sağlam bir inanç sisteminden yoksun olmaları ve sahip oldukları kötülük doğuran sakat zihniyet yatmaktadır.

Aslında helâk olan kavimlerin ortak özellikleri olarak sayacağımız bir çok özellik küfrün ve inkarın farklı şekillerdeki tezahürleridir. Dolayısıyla inkar, bir çok alt özelliği içine alan bir üst başlıktır. Hatta helâk olan kavimlerin ortak özelliklerini ifade eden en üst başlıktır. İşte bu noktada ilgili bölümlerde de görüleceği gibi küfrün, tekzip, fısk, mücadele hatta zulüm ve cehalet gibi çok farklı yönleri karşımıza çıkmaktadır. Aşırılığa kaçan, iman edenlere karşı eyleme dönüşen, kutsal şeylere karşı saldırıya geçen, inatçı, ahlaksız ve kasıtlı bir küfür, farklı isimler almakta ve helâk sebebi olmaktadır. Ancak bu eylemleri yapan kişiler her ne kadar farklı isimler alsa da yine de kafirdir ama Onlar tabir caiz ise herhangi bir kafir değil, vasıflı, özellikli ama helâk olacak azılı bir kafirdir.

Küfür, Kur'ân'da olumsuz addedilen tüm dinî- ahlâkî değerlerin en şümüllü kelime karşılığıdır. Ama bu kelime sadece bu fonksiyonu icra etmekle kalmamakta aynı zamanda tüm 'olumsuz' nitelikler sisteminin merkezi işlevini de yerine getirmektedir. Ayrıca bu kelime ile anlamsal kurgu açısından ortak bir çok yanı

⁵²¹Güngör, Erol, *İslam İlkeleri Işığında Birlik Ve Kalkınma, İslam Üzerine Düşünceler Kitabının İçersinde*, Beşinci baskı, TDVY, Ank.1991, s. 74

⁵²²Aydın, Mehmet, *a.g.m.*, s.76

⁵²³Kutup, Muhammed, *İslâmî Açından Tarihe Bakışımız.*, Çev. Talip Özdeş, Risale Yay, İst. 1990, s.114

bulunan, fâsık, Fâcir, zalim, müsrif ve mu'tedî kelimeleri bazen öyle olmaktadır ki, bir çok durumda bunlar arasında tefrike gitmek fevkalade zor olmaktadır.⁵²⁴

Küfür, en büyük günah ve en büyük ahlaksızlıktır. Hatta bundan da öte küfür, günah ve ahlaksızlık zihniyetinin ismidir. Yani küfür, günahların günahı, ahlaksızlığın en ahlaksızı olan bir zihniyettir. Çünkü bu zihniyet, tüm kötülükleri meşru hale getiren bir bakış açısından doğmaktadır.⁵²⁵

Allah (C.C.), kafirleri şu şekilde tavsif etmektedir. Onlar, peşin fikirli, inatlarının, kibir ve gururlarının tutsağı olan insanlardır. Gönülleri hakka kapalı, basiretleri perdelidir. Allah'ın sözünü anlamaz, O'nun nurunu görmezler, Çünkü maddenin ötesinde bir şey düşünmezler. Onlar küfürde o derece ileri gitmişlerdir ki, onları uyarmak ve uyarmamak bir şeyi değiştirmez, Hakkı kabule tenezzül etmezler. Gururlarından dolayı başları odun gibi kalkıktır. Ağaç yutmuşu benzerler. İnkarcıların duyuları üstüne çekilen bu perdeler, aslında onların kendi davranışlarından oluşmaktadır. Peygambere karşı hasedleri, Hakka karşı kibir ve gururları, onların anlayış yeteneğini kapatır.⁵²⁶ Sonuç olarak, kafirlerin kalplerinin mühürlenmesi, Allah'ın bir eylemi olarak insanların sapkınlık ve küfrünün doğal sonucudur. Sapkınlık ve küfür ise, insanın kendi nefsinden kaynaklanan eylemidir. Bu ilişkiyi her yerde göz önünde tutmamız gerekmektedir.⁵²⁷

Muhammed Esed, Kur'ân'da çok tekrar edilen 'Ellezîne Keferû' ibaresini 'Hakikati inkara şartlanmış olanlar' olarak anlamlandırır ve bu ibareyi bir çok müfessirin özellikle de Zemahşerî'nin 'Küfürlerinde bilinçli olarak ısrar edenler' şeklinde anlamlandırıdığını belirtir. Ayrıca Esed, batıl inançlara inatla sarılan ve hakikatin sesini dinlemeyi reddeden kişinin zamanla hakikati kavrama yeteneğini kaybedeceği görüşündedir. Tabiat kanunları Allah'a izafe edildiği için kalbin mühürlenmesi de Allah'a izafe edilmiştir.⁵²⁸

Bursevî, küfrün örtmek ve kapatmak anlamına geldiğini, Şeriat dilinde ise, Peygamberimizin getirdiği zaruri olarak bilinen şeyleri inkar etmek olduğunu belirtir.⁵²⁹ Bu sebeple bu kelime yalnız başına anlaşılması zor olan kelimelerdendir.

⁵²⁴ İzutsu, Toshihiko; *Kur'ân'da Dinî Ve Ahlâkî Terimler*, s.211,212

⁵²⁵ Namli, Tuncer, Namli, Tuncer, *Ahlâkî Kavramlarda Anlam Arayışı 1*, Fecr Yayınevi, Ank. 2001s.128

⁵²⁶ Ateş, Süleyman, *a.g.e.*, I, 97

⁵²⁷ Said, Cevdet, *a.g.e.*, s.53

⁵²⁸ Esed, Muhammed, *a.g.e.*, I, 5

⁵²⁹ Bursevî, İsmail Hakkı, *a.g.e.*, I, 71

Anlam bu kelimenin anlam alanında bulunan diğer kelimelerle tamamlanacaktır. Tüm olumsuzluklara motor görevi yapan küfür kelimesini bu minval üzere algılamalı, bu konudaki diğer kelimelerle beraber ele almaya özen gösterilmelidir. Mesela aslında Kur'ân'da helâk olan kavimlerin helâk sebepleri arasında belki de en çok sayılan tekzib kelimesi ile küfür arasında çok yakın bir ilişki söz konusudur. Bu yakın ilişki şu ayette çok bariz olarak görülmektedir. 'Hakikati inkara şartlanmış olanlar, onu yalanlamakta ısrar ederler'⁵³⁰

Kur'ân'da inançsızlıkları nedeni ile tarihten silinen toplumlardan örnekler verilmekte ve bu davranışın onları yok oluşa götürmede yeterli bir neden olduğu belirtilmektedir. Bir toplumu yok oluşa götüren bütün olumsuzlukların temelinde inançsızlık yatmaktadır ve inançsızlık bir helâk nedenidir. Tabii ki peygamberler kanalıyla gerekli ikazlar yapıldıktan sonra hâlâ inançsız kalan toplumlar helâk edilir.⁵³¹

ثُمَّ أَرْسَلْنَا رُسُلَنَا تَتْرَىٰ كُلَّمَا جَاءَ أُمَّةً رَسُولُهُ كَذَّبُوهُ فَاتَّبَعْنَا بَعْضَهُمْ بَعْضًا وَجَعَلْنَاهُمْ أَحَادِيثَ فَبُعْدًا لِّلْقَوْمِ لَئِيْمُونَ

'Sonra biz peyderpey peygamberlerimizi gönderdik. Herhangi bir ümmete peygamberlerinin geldiği her defasında, onlar bu peygamberi yalanladılar; biz de onları birbiri ardından (yokluğa) yuvarladık ve onları efsâne yaptık. Artık iman etmeyen kavmin canı cehenneme!'⁵³²

مَا ءَامَنَتْ قَبْلَهُمْ مِن قَرْيَةٍ أَهْلَكْنَاهَا أَفَهُمْ يُؤْمِنُونَ

'Onlardan önce helâk ettiğimiz hiçbir karye inanmamıştı. Bunlar mı inanacaklar?'⁵³³

Bu ayete göre, helâke uğrayan bütün toplumların belirgin özelliği inançsızlık olarak ortaya çıkmaktadır. İnançsızlık, peygamberin kurtuluş yolu olarak gösterdiği yolu izlemeyi kabul etmemek demektir. Kurtuluşu reddetmek ise, yok oluşa razı olmak anlamına gelmektedir. Bu bakımdan helâkin tek sorumlusu ve suçlusu bizzat toplumun kendisi olmakta ve bu olumsuz davranışıyla kendi kendilerine haksızlık yapmaktadır. Yukarıda anlamını verdiğimiz ayetin konuyu belli

⁵³⁰ Buruc 85/19

⁵³¹ Pazarbaşı, Erdoğan, *a.g.e.*, s. 298

⁵³² Mü'minin 23/44

⁵³³ Enbiya 21/6

bir bağlam içinde gündeme getiriş tarzı ve geçmiş ümmetlerden verilen örnekler, bu ilkenin, bütün zamanlar için geçerli, evrensel bir ilke olduğunu göstermektedir.⁵³⁴

Nuh Kavmi'nin kafir olarak nitelenmesine Hz. Nuh'un gemisine binmeyi reddeden oğluna hitaben 'Oğulcuğum! Gel bizimle beraber gemiye bin. Kafirlerle beraber olma',⁵³⁵ ve Hz. Nuh'un kavmi için ettiği bedduada 'Ey Rabbim! bu kafirlerden yeryüzünde hiç kimseyi bırakma',⁵³⁶ şeklindeki yalvarışında rastlıyoruz. Onlar ahirette de inkar ettikleri için ateş ehlidir.⁵³⁷

Ad Kavmi, Hz. Hud (a.s.)'a iman etmeyeceklerini hem gıyabında⁵³⁸ hem de O'nun bizzat kendisine açıkça söylemişler⁵³⁹ ve peygamberlerine 'Siz bize neyi ulaştırmak için geldiyseniz biz onları inkar ettik' demişlerdir.⁵⁴⁰ Onlar Rabbini⁵⁴¹ ve Rabbi'nin ayetlerini⁵⁴² inkar etmişlerdir. Onların çoğu da mü'min değildir.⁵⁴³ Onlar iman etmedikleri için Allah, onların kökünü kazımıştır.⁵⁴⁴ Semud Kavmi de Rablerine nankörlük ederek O'nu inkâr etmişlerdir.⁵⁴⁵ Kavminin acı akıbetine şahit olan Hz. Şuayb, kendilerine Rabbi'nin mesajlarını tebliğ ettiğini, nasihatte de bulunduğunu belirttikten sonra 'Artık kafir bir kavme ne diye üzüleyim',⁵⁴⁶ diyerek Onların kafir olduğunu ifade etmiştir.

Hz. Musa da bir duasında onların acıklı azabı görünceye kadar iman etmeyeceklerini ifade etti.⁵⁴⁷ Onlar Allah'ın ayetlerini hiçe sayıp küfre saptılar.⁵⁴⁸ helâk olan tüm kavimler kendilerine mucizeler getiren peygamberlerine 'Biz sizinle gönderilmiş olan her şeyi inkar ettik' diyerek kafirliklerini izhar etmişlerdir.⁵⁴⁹ Allah da Onlara bir süre mühlet vermiş, sonra Onları azapla yakalamış ve kendisini inkâr nasıl olurmuş onlara göstermiştir.⁵⁵⁰

⁵³⁴ Pazarbaşı, Erdoğan, *a.g.e.*, s. 298,299

⁵³⁵ Hud 11/42

⁵³⁶ Nuh 71/26

⁵³⁷ Mü'min 40/6

⁵³⁸ Mü'minin 23/38

⁵³⁹ Hud 11/53

⁵⁴⁰ Fussilet 41/14

⁵⁴¹ Hud 11/60

⁵⁴² Hud 11/59; Fussilet 41/15; Ahkaf 46/26

⁵⁴³ Şuara 26/139

⁵⁴⁴ Araf 7/72

⁵⁴⁵ Hud 11/68

⁵⁴⁶ Araf 7/93

⁵⁴⁷ Yunus 10/88

⁵⁴⁸ Araf 8/52

⁵⁴⁹ İbrahim 14/9

⁵⁵⁰ Hacc 22/42-44

Kur'ân-ı Kerîm'de küfür ve inkar çok fazla yer tutmaktadır. İnkârı anlatmak için Kur'ân'da ağırlıklı olarak tercih edilen kelime küfür kelimesidir. O halde konumuz açısından önce Kur'ân'da küfür kelimesinin hangi şekillerde geçtiğine genel olarak kısaca göz atalım.

Öncelikle şunu belirtelim ki, küfür azab sebebidir. Hem de küfür, en büyük azaba sebeptir.

مَنْ تَوَلَّىٰ وَكَفَرَ فَيُعَذِّبُهُ اللَّهُ الْعَذَابَ الْأَكْبَرَ

'Kim (imandan) yüz çevirir ve küfre saparsa, Allah da Onu en büyük azap ile azaplandırır.'⁵⁵¹

Yüce Allah'ın ezelde almış olduğu ilâhî prensip kararlarından⁵⁵² biri de kafirlere azap edecek olmasıdır.⁵⁵³

وَلَكِنْ حَقَّتْ كَلِمَةُ الْعَذَابِ عَلَى الْكَافِرِينَ

'Kafirlere azap sözü hak olmuştur.'⁵⁵⁴

Allahu Teala, kafirler için bir çok ayette azaptan bahsetmektedir. Bazen Onlar için azap kelimesi azabın şiddetini belirten şedid,⁵⁵⁵ ğaliz,⁵⁵⁶ mühîn⁵⁵⁷ ve elîm⁵⁵⁸ gibi çeşitli vasıflarla tavsif edilmekte, bazen de azap yerine cehennemden çeşitli isimleri kullanılmaktadır.⁵⁵⁹ Küfür sadece ahirette yani cehennemde değil, dünyada da azap sebebidir. Hem de helâk sebebidir. Kur'ân'ın haber verdiğine göre bir kısım kafirler, dünyada verilebilecek en büyük azap olan helâk cezasına çarptırılmışlardır. Onların bu cezaya uğrama nedeni olarak da inkarcılıkları ve küfürleri olduğu en bariz şekilde ortaya konulmuştur. Çünkü helâk olan kavimlerin ortak özelliği, iman etmeyip, küfre sapmalarıdır.⁵⁶⁰

وَالَّذِينَ كَفَرُوا فَتَعَسَا لَهُمْ وَأَضَلَّ أَعْمَالُهُمْ ذَلِكَ بِأَنَّهُمْ كَرِهُوا مَا أُنْزِلَ اللَّهُ فَاحْبَطَ أَعْمَالَهُمْ

أَفَلَمْ يَسِيرُوا فِي الْأَرْضِ فَيَنْظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ دَمَّرَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ وَلِلْكَافِرِينَ أَمْثَالُهَا

'Küfre sapanlar için, helâk olmak vardır. Allah Onların işlerini boşa çıkarmıştır. Bunun sebebi Onların Allah'ın indirdiğini beğenmemiş olmalarıdır. Allah da Onların amellerini boşa çıkarmıştır. Onlar yeryüzünde gezip dolaşmıyorlar

⁵⁵¹ Gâşiye 88/23,24

⁵⁵² Güngör, Mevlüt, *Kur'ân Araştırmaları II*, Kur'ân Kitaplığı, İst. 1996, s.142

⁵⁵³ Güngör, Mevlüt, *a.g.e.*, s.144

⁵⁵⁴ Zümer 39/71

⁵⁵⁵ Âl-i İmran 3/4; İbrahim 14/2; Fâtır 35/7; Fussilet 41/27

⁵⁵⁶ Fussilet 41/50

⁵⁵⁷ Nisa 4/37,102,151

⁵⁵⁸ Maide 5/73; Tevbe 9/3,90; Câsiye 45/11; Fetih 48/25 vb.

⁵⁵⁹ Maide 5/10,86; Mülk 67/6; Beyine 98/6 vb.

⁵⁶⁰ Çimen, Abdullah Emin, *a.g.e.*, s.442

mı? Baksalar ya kendilerinden önceki (inkarcıların) sonu nasıl olmuş? Allah, Onları her şeyi ile kökünden kazımıştır. Bu kafirler için de bunun benzerleri vardır.’⁵⁶¹

Küfür kelimesini tüm yönleri ile incelemek hem konumuzu çok fazla aşacağı hem de maksadımıza da hizmet etmeyeceği için tüm yönleri ile ele almayacağız. Ancak şu kadarını söyleyelim ki, küfür kelimesi Kur’ân’da azabı ve gazabı celbeden özelliğiyle çok fazla karşımıza çıkmaktadır. Küfür, Allah’ın sevmediği⁵⁶² aksine çok kızdığı⁵⁶³ bir suçtur.

Küfrün başlıbaşına helâki gerektiren bir sebep olduğunu açıkça gördükten sonra bu kavramın helâki gerektiren diğer kavramlarla ilişkisine de değinmekte yarar vardır.

Öncelikle küfür ile zulüm arasında çok ciddi bir ilişki söz konusudur. Kafir ve zalim bazen aynı anlamda kullanılmıştır.

‘Kafirler zalimlerin ta kendileridir.’⁵⁶⁴

وَالْكَافِرُونَ هُمُ الظَّالِمُونَ

Bazen de helâk sebeplerinden ve ortak özelliklerden olan insanları Allah yolundan alıkoymak yanyana zikredilmektedir.

إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا وَصَدُّوا عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ قَدْ ضَلُّوا ضَلَالًا بَعِيدًا

‘Muhakkak ki, inkar edip, Allah yolundan alıkoyanlar derin bir sapıklığa düşmüşlerdir.’⁵⁶⁵

Bazı ayetlerde ise, inkar etmeyi, inkarın tipik tezahürlerinden biri olan tekzip takip etmektedir.

وَالَّذِينَ كَفَرُوا وَكَذَّبُوا بِآيَاتِنَا أُولَٰئِكَ أَصْحَابُ الْجَحِيمِ

‘İnkar edip, ayetlerimizi yalanlayanlar, işte Onlar Cehennem ashabıdır.’⁵⁶⁶

Kafirlerin bir özelliği de ortak özellikler arasında yer alan Allah’a eş koşmaktır.

⁵⁶¹ Muhammed 47/8-10

⁵⁶² Âl-i İmran 3/32

⁵⁶³ Fâtır 35/39

⁵⁶⁴ Bakara 2/254; Ayrıca bkz. Bakara 2/258

⁵⁶⁵ Nisa 4/167

⁵⁶⁶ Maide 5/10,86

‘Kafirler Rablerine ortak koşuyorlar’⁵⁶⁷ الَّذِينَ كَفَرُوا بِرَبِّهِمْ يَعْدِلُونَ

Aslında inkar, bir toplumu helâk eden günahların başıdır. Ve en önemlisidir. Bazen küfür, helâke götüren günah olarak isimlendirilmektedir.

كَفَرُوا بِآيَاتِ اللَّهِ فَأَخَذَهُمُ اللَّهُ يَذْنُوبِهِمْ

‘Onlar, Allah’ın ayetlerini inkar ettiler. Allah da Onları günahları sebebiyle yakaladı. (helâk etti.)’⁵⁶⁸

İnkâr ve ortak özelliklerden olan fâsıklık arasındaki ilişki de çok sağlamdır. İnkâr, fâsıkların bir özelliğidir.

وَمَا يَكْفُرُ بِهَا إِلَّا الْفَاسِقُونَ

. ‘Onları (apaçık ayetleri) fâsiklardan başkası inkar etmez’⁵⁶⁹

Aslında bu konuyu uzatmak mümkündür. İnkâr ile, her ortak özelliğin Kur’ân’da ilişkisine delil olabilecek ayet ya da ayetler bulmak çok kolaydır. Çünkü inkar, helâk meselesinde olmazsa olmaz kavramdır. helâkin merkezinde inkar ruhu ve psikolojisi vardır. Ortak özellik olarak bulduğumuz her özelliğin inkar ile mutlaka bir ilişkisi söz konusudur. İnkâr, helâkte motor güçtür, esas sebeptir. Hatta diğer helâk sebeplerini doğuran sebeptir. Allah’ı, peygamberi, ahireti ve Allah’ın ayetlerini inkar eden bir zihniyete sahip olan bir birey ve toplumdan her türlü melanet, günah, ahlaksızlık beklenir. İstisnalar olsa bile böyle bir kişinin günah işlememesi için mantıklı hiçbir neden yoktur. Bu sebeple mukaddes değerleri inkar eden bir kafir, peygambere karşı her türlü olumsuz eylemlerde bulunabilir. Günlük iş ve ilişkilerinde akla gelebilecek her türlü aşırılıklara kaçabilir. İnanç sahasındaki bu fesadı, bireysel ve sosyal, cinsel veya ticarî hayatına taşıyabilir. Kendisini sınırlayan hiçbir manevî güç, kontrol mekanizması olmadığı için, gerek Allah’a ve kutsal değerlere, gerekse diğer canlılara karşı, kibir, şımarıklık, alay etme gibi bir çok ahlaksızlık Ona çok normal gelebilir. İşte bütün bu suçları ve günahları ortaya çıkaran zihniyet inkar zihniyetidir.

Küfrün olumsuz karakter yapısını anlatan bir bakıma küfür kavramının bir açılımı niteliği taşıyan Kur’ân’da başka yan kavramlar da vardır ki, bunlar tekzip, isyan, fışk, fûcur, bağı, tuğyan, istiğna, batâr, istikbar vb. kavramlardır. Bunların her

⁵⁶⁷ En’am 6/1

⁵⁶⁸ Enfal 8/52

⁵⁶⁹ Bakara 2/99

biri aynı zamanda birer helâk sebebidir. Bundan da anlaşılan o ki; helâk sebebi olarak zikredilen maddeler, aslında kafirin karakterini ortaya koymaktadır. Zaten helâk olanlar da gerçek boyutu ile kafirin bütün özelliklerini taşıyan katmerli, kıpkızıl kafirlerden oluşmaktadır. Böyle olmayan ve kafirin sadece bazı özelliklerini taşıyan kafirlere, Allahu Teala Hazretleri bu dünyada yaşam hakkı vermektedir. Eğer böyle olmasaydı, hiçbir kfire Allah bu dünyada hayat hakkı tanımaz ve hemen işini bitiriverirdi.⁵⁷⁰

Küfrün , şükrün zıddı anlamında kullanıldığı çok sayıda ayet vardır.

“Öyle ise siz beni anın ki ben de sizi anayım. Bana şükredin. Nankörlük etmeyin”⁵⁷¹

“Andolsun eğer şükrederseniz size nimetimi artırırım. Ve eğer nankörlük ederseniz azabım çok şiddetlidir.”⁵⁷²

İnsanlara gizli, açık nimetlerini bol bol lûtfeden,⁵⁷³ nimetlerini tamamlayan⁵⁷⁴ Allah’ın nimetleri o kadar çoktur ki, onları insanlar saymaya kalksalar sayamazlar.⁵⁷⁵ Allah insana doğru yolu göstermiş, insanı müteşekkir veya nankör olma konusunda sonuçlarına katlanmak şartı ile muhayyer bırakmıştır.⁵⁷⁶

İslam’da inancın temel noktalarından birisi şükran yani minnettarlık hissidir. Bu, Kur’ân’daki ‘lütufkar Allah’, ‘İnsanların ve tüm varlıkların müşfik sahibi’ kavramının mütekabilidir. Gerçekten Kur’ân, her şeye gücü yeten Allah’ın, hiçbir varlıktan esirgemediği, tümü ile karşılıksız ihsan eylemlerini vurgulamaktan hiç geri durmamaktadır. Bunun karşılığında insan da O’na, lütfu ve iyiliği için şükranını ifade etmeyi borçlanır. Kafir, davranışında hiçbir şükür işareti taşımayan ve taşımaya yanaşmayan kişidir.⁵⁷⁷ Küfür, dünyada da azap görme sebebidir.⁵⁷⁸

Kur’ân’da kendisine verilen nimetlere karşı nankörlükte bulundukları için cezalandırılan bir çok kavim olmakla beraber, nankörlükleri yüzünden büyük bir toplumsal felaket yaşayan Kur’ân’da bahsedilen en önemli örnek belki de Sebe

⁵⁷⁰ Çimen, Abdullah Emin, *a.g.e.*, s.448

⁵⁷¹ Bakara 2/152

⁵⁷² İbrahim 14/7

⁵⁷³ Lokman 31/20

⁵⁷⁴ Maide 5/3

⁵⁷⁵ Nahl 16/18

⁵⁷⁶ İnsan 76/3; Küfrün nankörlük anlamına geldiğini şu ayetler de görmekteyiz. İbrahim 14/28; İsrâ 17/66; Enbiya 21/94; Şûra 42/48

⁵⁷⁷ İzutsu, Toshihiko, *a.g.e.*, s.48

⁵⁷⁸ Mü’min 40/21,22

kavmidir. Allahu Teala Hazretleri onlara daha önce eşi benzeri görülmemiş güzellikte bağlar, bahçeler, bol ve kolay kazanılan bir rızık, emniyetli bir ülke, güven içinde seyahat edebilecekleri geniş bir coğrafya vermişti.⁵⁷⁹ Allah ceza olarak üzerine Arim selini gönderdiği Sebe Kavmini cezalandırma sebebi olarak nimetlere karşı nankörlüklerine çokça vurgu yapmıştır.⁵⁸⁰

En büyük nankörlük, Allah'ı inkar ve O'nun va'z ettiği risalet müessesesini ve o müessesenin Allah tarafından gönderilen elçilerini ve davetlerini kabul etmemek ve onların Allah adına sunduğu prensipleri ve kuralları tanımamaktır. Elbette böyle büyük bir isyan ve başkaldırının cezası da büyük olacaktır.⁵⁸¹

Küfrün kavramlaşma aşamasında en son ulaştığı anlam, imanın zıddı olan Allah'a inanmama anlamındaki inkardır.⁵⁸² Küfrün bu çeşidi dört kısma ayrılır.

1- Küfr-i İnkârî : Allah'ın varlığını hem kalp, hem de dil ile inkar edip, varlığını hiçbir şekilde kabul etmemek. Ateizm küfrün bu çeşidine örnek olarak verilebilir.

2- Küfr-i Cühûd :Allah'ın varlığını kalbiyle kabul etmesine rağmen, diliyle inkar etmek, Şeytan'ın küfrü buna örnek olarak verilebilir.

3- Küfr-i İnâdî: Allah'ın varlığını hem kalbi, hem de diliyle ikrar etmesine rağmen, inat, haset ve isyan sebebiyle bir türlü bunu kabule yanaşmamak. Bu tür küfre Ebû Cehil'in küfrü güzel bir örnektir.

4-Küfr-i Nifak : Allah'ın varlığını diliyle kabul etmesine rağmen, kalbiyle inkar etmek⁵⁸³

Küfür kelimesi hakkında Mevdûdî'nin görüşleri şu şekildedir. 'Küfür, Arapça'da gizlemek anlamında kullanılır. Daha sonra bu kelime hakkın gizlenmesi ve daha sonra da reddedilmesi anlamında, imanın karşıtı olarak kullanılmaya başlanmıştır. İman, inanmak, kabul etmek ve boyun eğmek anlamında olduğuna göre küfür; inanmamak, reddetmek ve karşı çıkmak anlamlarına gelir. Bir kişi Allah'a tamamen inanmayıp, O'nun yüce otoritesini, evrenin mutlak hakimi ve ibadete layık tek varlığı olarak kabul etmediği zaman küfür işlediği gibi; Allah'a inanmasına

⁵⁷⁹ Çimen, Abdullah Emin, *a.g.e.*, s.439

⁵⁸⁰ Sebe 34/15-17

⁵⁸¹ Buladı, Kerim, *Kur'ân'da Nankörlük Kavramı*, Pınar Yay, İst. 2001,s.392,393

⁵⁸² İbn Manzur, *a.g.e.*, V. 144, Soysaldı, Mehmet, *Kur'ân Semantiği Açısından İnançla İlgili Temel Kavramlar*, s.47

⁵⁸³ İbn Manzur, *a.g.e.*, V, 144

rağmen, inanması gereken şeylerden birini inkar ederse de yine küfür işlemiş olur. Kur'ân, bazen küfrü sadece nankörlük anlamında da kullanmaktadır.⁵⁸⁴

Toshihiko İzutsu, bu konuda tespit edilmiş olan hususları maddeler halinde şöyle özetlemektedir.

1- Filolojik malumatımızın elverdiği kadarı ile KFR kökünün temel manası büyük ihtimalle örtmedir. Özellikle hayırların bahşedilişi ve kabulü ile ilgili konularda kelimenin doğal anlamı, 'ele geçen menfaatleri örtmek yani bilmezlikten gelmek' ve bu suretle nankör olmaktır.

2- Kur'ân, gücü sonsuz olan Allah'ın hassaten bir hayır ve kerem ilahı oluşunu şiddetle vurgulamaktadır.O'nun yaratmış olduğu insan, her şeyi, varlığını ve geçimini, Allah'ın sınırsız merhametine borçludur. Bu da demektir ki insan, yaşamının her anında kendisine göstermekte olduğu iyilik karşılığında Allah'a karşı minnet beslemek görevini üstlenmiştir. Kafir, bu sûretle Allah'ın lütfuna mahzar olduktan sonra, davranışlarında hiçbir minnettarlık ifadesi taşımayan ve hatta Yaratana karşı isyankâr davranan kişidir.

3- Allah'ın hayır ve keremine karşı takınılan bu tamamen nankörce davranış, en bariz ve etkin biçimde tekzib'de yani, Allah'a, Elçisi'ne ve Elçi'nin getirdiği ilahi habere iftirada kendini göstermektedir.

4- Bu suretledir ki, esasen Küfr, çok sık olmak kaydıyla iman'ın zıddı olarak kullanılmıştır. Kur'ân'da Mü'min ve Müslim için en belirgin karşıt kafirdir. Öyle görünmektedir ki, o denli sık biçimde imanın karşıtı olarak kullanılan küfür zamanla aslen anlam çekirdeğinde bulunan 'nankörlük, kıymet bilmeme' ögesinden iyice sıyrılarak, gittikçe daha çok 'inançsızlık' anlamını taşımaya başlamış ve nihayet, en yaygın şekli ile, ortada hiçbir şeyin bulunmadığı durumlarda inançsızlık anlamında kullanılan bir kelime olmuştur.

5- İnsan'ın Yaratıcı'yı reddi olan küfür, en tipik olarak küstahça, hoyratça ve düşüncesizce yapılan çeşitli eylemlerde kendisini belli eder. Bu yönü ile de küfür, alçak gönüllülüğün tam karşıtını oluşturmakta ve İslam'ın genel din anlayışının hakikaten merkezi ögesi olan 'Allah korkusu', takva fikri ile doğrudan çatışmaktadır.⁵⁸⁵

⁵⁸⁴ Mevdudi, Ebû'l Ala, *a.g.e.*,I.133

⁵⁸⁵ İzutsu, Toshihiko, *Kur'ân'da Dini Ve Ahlâkî Terimler*, s.165-167

İnançsızlık, kişinin her türlü müsbetlere kendini kapatması ve kilitlenme noktasına gelen sorunlarının çözümünü, yine kendisini bu duruma getiren etkenlerde arayarak, bütün ayrıntılarıyla önüne sunulan çözüm yollarına olumlu karşılıklar vermemesidir. İnançsız toplum, gerçeklerin önündeki perdelerin sürekli kapalı, örtülü tutmak için, bu perdeleri aralayanlara karşı olumsuz bir tavır takınmakta ve gerçeklerin aydınlık yüzünü gösteren peygamberlerine karşı, amansız bir mücadele içine girmektedirler.⁵⁸⁶

Hasta olduğunun farkında olmayan bu insanlar, hastalıklarının ne teşhisleri, ne de tedavileri yolunda hiçbir çaba göstermemekte ve hastalıklarını teşhis edip iyileştirme metotlarını gösterenlere de karşı çıkarak, kendi kendilerine zulmetmekte ve kendi elleriyle yok oluş girdabına düşmektedirler.⁵⁸⁷ Onlar, kendilerine gelen her yeni uyarıyı, büyük bir umursamazlık ve gaflet içinde, eğlenerek dinlemektedirler.⁵⁸⁸

Küfür, insanın yaratıcısına karşı takınabileceği en kötü davranış biçimidir. Küfre düşen kimse artık iflah olmaz bir kimsedir. Küfür dışındaki günahların insan üzerindeki etkileri küfre göre çok daha hafiftir. Çünkü küfür dışındaki günahları irtikap eden bir kimse, hiçbir zaman bu fiiliyle Allah’a karşı başkaldırmayı, Ondan başkasına tapmayı düşünmez. Dininden çıkmayı aklına bile getirmez. Hatta böyle bir duruma düşmekten şiddetli korkar.⁵⁸⁹

Kur’ân’da inkar meselesi, küfür kelimesinden ayrı NE-Kİ-RA fiilinin farklı türevleri ile de karşımıza çıkmaktadır. Zaten inkar kelimesi de bu fiilin if’al babındandır.

Burada bizim için çok önem arzeden konu, bu kelimenin helâk kavramı ile beraber bir helâk sebebi olarak kullanılmış olmasıdır.

وَكُذِّبَ مُوسَىٰ فَأَمْلَيْتُ لِلْكَافِرِينَ ثُمَّ أَخَذْتَهُمْ فَكَيْفَ كَانَ نَكِيرِ

‘Musa da yalanlandı. Ben kafirlere mühlet verdim. Sonra da Onları yakaladım. (helâk ettim.) Beni inkar nasıl olurmuş! (gördüler.)’⁵⁹⁰

⁵⁸⁶ Pazarbaşı, Erdoğan, *a.g.e.*, s.298

⁵⁸⁷ Pazarbaşı, Erdoğan, *a.g.e.*, s.298

⁵⁸⁸ Enbiya 21/2,3

⁵⁸⁹ Bebek, Adil, *Maturide’de Günah Proplemi*, Rağbet Yay, İst. 1998, s.136

⁵⁹⁰ Hacc 22/44

‘Beni inkar nasıl olurmuş! (gördüler)’ ayeti kerimesi Kur’ân-ı Kerîm’de Sebe, Fâtır ve Mülk surelerinde de geçmektedir. Bu dört yerde de tekzib ile inkar arasında çok sıkı bir ilişki göze çarpmaktadır.⁵⁹¹

Küfür ve inkar, Ce-Ha-De fiili ile de Kur’ân’da yer almaktadır.

Kur’ân-ı Kerîm’de iki kez Fiili Mâzi, on kez de fiili muzari olarak sadece fiil kalıbında geçen Ce-Ha-De kelimesi, dokuz yerde cem’î, üç yerde de müfred olarak kullanılmıştır. Cühûdun anlamı, bile bile red ve inkar etmektir.⁵⁹² Ce-Ha-De fiilinin failleri değişmiş, mefulleri ise bir yer hariç değişmemiştir. Failler, Ad Kavmi,⁵⁹³ Firavun Kavmi,⁵⁹⁴ Kafirler,⁵⁹⁵ Zalimler,⁵⁹⁶ hainliğe sapan, gaddar nankörler,⁵⁹⁷ helâk olan kavimler⁵⁹⁸ iken, meful ise, bir yerde Allah’ın nimeti,⁵⁹⁹ diğer yerlerde ise Allah’ın ayetleridir. Failler ise değişmiş gibi görünmesine rağmen aslında değişmemiştir. Çünkü Allah’ın ayetlerini bile bile inkar etmek, helâk olan kavimlerin ortak özelliğidir. Zaten yukarıda da zalimler, kafirler hain ve gaddar nankörler ile Firavun ve Ad kafirleri olarak karşımıza çıkan fâiller bir başka ayette helâk olan kavimler olarak ifade edilmektedir. Bu fiil bazen Ke-Fe-Ra fiili ile beraber kullanılır.

‘Ayetlerimizi ancak kâfirler bile bile inkâr eder.’⁶⁰⁰ وَمَا يَجْحَدُ بِآيَاتِنَا إِلَّا الْكَافِرُونَ

Bu ayetin yanı sıra, başka ayetlerde de küfür- cühud ilişkisi göze çarpmaktadır. Dinlerini oyun ve eğlence yapan, dünya hayatının kendilerini aldattığı kafirleri, Allah’ın ayetlerini inkar ettikleri ve ahireti unuttukları için Allah da ceza içinde unutacağını/terkedeceğini ifade etmekte⁶⁰¹ ve ‘Bu Kur’ân-ı dinlemeyin ve ona karşı gürültü yapın. Belki böylece üstün gelip duyulmasını engellersiniz’ diyen kafirlere şiddetli bir azab tattıracağını ve Onları yapmakta olduklarının en kötüsü ile cezalandıracağını belirten Allahu Teala, Allah düşmanları olarak tanıttığı bu kişilerin cezasının, içinde sürekli kalacakları cehennem olduğunu belirtmiş, bu cezaya

⁵⁹¹ Sebe 34/45; Fâtır 35/26; Mülk 67/18

⁵⁹² Esed, Muhammed, a.g.e., II, s. 814, 45 no’lu dipnot

⁵⁹³ Hud 11/59; Fussilet 41/15

⁵⁹⁴ Neml 27/14

⁵⁹⁵ Araf 7/50,51; Ankebut 29/47; Fussilet 41/27,28

⁵⁹⁶ En’am 6/33; Ankebut 29/49

⁵⁹⁷ Lokman 31/32

⁵⁹⁸ Ahkaf 46/26

⁵⁹⁹ Nahl 16/71

⁶⁰⁰ Ankebut; 29/47

⁶⁰¹ Araf 7/51

gerekçe olarak ayetlerinin inkar edilmesini göstermiştir.⁶⁰² Görüldüğü gibi, bu ayetlerde küfür-cühûd ilişkisi uhrevî ceza bağlamında ele alınmıştır. Ama aynı özellikler ileride de görüleceği gibi, helâk olan kavimlerde de mevcuttur. Bu ayetlerde öne çıkan suçlar, din ile alay etmek, ahirete önem vermemek, Kur'ân'ın okunmasına, sesinin duyulmasına engel olmak için çalışmak ve Allah düşmanlığıdır.

Bazen küfür kelimesi, inkar anlamında değil de nankörlük anlamında kullanılmıştır.

وَمَا يَجْحَدُ بِآيَاتِنَا إِلَّا كُلُّ خَتَّارٍ كَفُورٍ

'Hiç kimse haince bir nankörlüğe kapılmadıkça, ayetlerimizi bile bile reddetmez'⁶⁰³

Bazen de cühûd ile zulüm arasında da çok sıkı bir ilişki dikkat çekmektedir.

وَمَا يَجْحَدُ بِآيَاتِنَا إِلَّا الظَّالِمُونَ

'Ayetlerimizi ancak ve ancak zalimler bile bile inkâr eder'⁶⁰⁴

Konu ile ilgili diğer ayetlerde ise, Ad⁶⁰⁵ ve Firavun⁶⁰⁶ Kavimlerinin helâk sebebi olarak Allah'ın ayetlerini inkar etmeleri gösterilir. Helâk olan tüm kavimler Allah'ın ayetlerini inkar ettikleri ve alay ettikleri için helâk cezasına çarptırılmışlardır.⁶⁰⁷

Cuhûd kelimesinin geçtiği ayetlerde, daha önceden de belirttiğimiz gibi bile bile inkar edilen bir yerde Allah'ın nimeti diğer tüm yerlerde ise, Allah'ın ayetleridir.

Kafirlerin özelliklerine de kısaca temas etmek istiyoruz. Kafirlerin kalpleri katıdır. Hangi tür kafir olursa olsun kalp yapısı bir Müslüman'ın kalp yapısından manen farklılık arz eder.⁶⁰⁸ Allah kafirlerin kalplerini verdikleri sözü bozdukları için katılaştırmıştır.⁶⁰⁹ Onların kalbi kaskatıdır.⁶¹⁰ Kalbi katı tabiri aslında, kafiye has zihnî tavrı göstermek için sürekli olarak kullanılan bir ifadedir.⁶¹¹ Kafir kalbinin tipik

⁶⁰² Fussilet 41/26-28

⁶⁰³ Lokman 31/32

⁶⁰⁴ Ankebut 29/49; Ayrıca bkz. En'am 6/33 ve Firavun Kavmi ile ilgili olarak Neml 27/14

⁶⁰⁵ Hud 11/59; Fussilet 41/15

⁶⁰⁶ Neml 27/14

⁶⁰⁷ Ahkaf 46/26

⁶⁰⁸ Okuyan, Mehmet, *Kur'ân'da Olumsuz İnsan Tipleri*, II, Kur'ân Haftası Kur'ân Sempozyumu, (2-4 Şubat 1996), Fecr Yayınevi, Ank. 1996, s. 159-162

⁶⁰⁹ Maide 5/13; En'am 6/42,43

⁶¹⁰ Bakara 2/74

⁶¹¹ Çimen, Abdullah Emin. *a.g.e.*, s.445

özelliklerinden birisi de kalplerinin bir örtü ile örtülü, bir perde ile kaplı, kilitli olmasıdır.⁶¹²

Kafirlerin kalpleri mühürlüdür. Onlar, kibirli, alay edici, dini parçalayıcı, dindarları engelleyici, Hakka karşı mücadelecı, saldırgan, Hakkı ve Allah'ın ayetlerini yalanlayan, toplumu ve fıtrata konulan kuralları ifsad eden, tağutî özellikler sergileyen, mücrim,nankör, inatçı, zalim ve zorba kimselerdir.

Bu saydığımız olumsuz özelliklere bir bütün olarak baktığımızda Kur'ân'da tenkit edilen bir takım özelliklerin, helâk edilen birey ve toplumlarda birer karakter haline geldiğini görmekteyiz. Düzeltilmesi gereken nankörlük, kıskançlık, kabalık, azgınlık ve mücadelecilik gibi bazı olumsuz vasıflar, bilinçli bir şekilde kişi ve büyük kalabalıkların ayrılmaz bir parçası haline gelmiş olmaktadır. İşte bu durum, bu tür davranış içine giren birey ve toplumları yavaş yavaş helâk olmaya doğru sürükleyen en önemli gerekçe durumundadır.⁶¹³

b) Şirk- Putperestlik

Helâk olan kavimlerin hepsi de müşriktir. Allah, yeryüzünde dolaşarak Onların akıbetlerinden ders almamızı bize öğütlemektedir.⁶¹⁴ Başta Nuh Kavmi⁶¹⁵ olmak üzere Ad⁶¹⁶ ve Semud⁶¹⁷ Kavmi putçuluk hastalığına müptela olmuşlardır. Helâk olan kavimlerde kimilerinin putu Nuh Kavmi'nde olduğu gibi, belirli isimleri olan müşahhas putlar iken, kiminin putu ise, malı, mülkü, saltanatı, bahçesi, sahip olduğu servetler... olmuştur. Tevhidi kabul etmeleri durumunda bunların ellerinden çıkacağı zannıyla içleri yanıp kavrulmuştur. Her tür şirkin büyük zulüm olarak tanımlanmasının nedenlerinden biri de bu olsa gerektir.

İnsanlık tarihi içersindeki ilk putperest toplum Nuh Kavmi'dir. Putları olan Vedd, Suva, Yeğus, Ye'uk ve Nesr'den vazgeçmemelerini ⁶¹⁸ birbirlerine ısrarla teşvik edecek kadar bu konuda fanatiktirler. O putları, Hz. Nuh'un 950 yıllık davetine rağmen terk etmeyecek kadar bağınazdılar. Bu sebeple bir çok kişiyi de sapıtmışlardır.⁶¹⁹

⁶¹² İsra 17/46; Muhammed 47/24

⁶¹³ Çimen, Abdullah emin, *a.g.e.*, s.447

⁶¹⁴ Rum 30/42

⁶¹⁵ Nuh 71/23; Hud 11/26; İbrahim 14/9-10; Mü'minin 23/23

⁶¹⁶ Araf 65/70

⁶¹⁷ İbrahim 14/9,10

⁶¹⁸ Nuh 71/23

⁶¹⁹ Nuh 71/24

Hız. Adem'in durumunun ihtilafly olmasının dışında, diğer tüm rasuller şirke kaymış olan insan topluluklarını yeniden fıtrat dinine çevirmek için gönderilmişlerdir. şirk ve tevhid tarih boyunca tüm insanlığın tabi olduğu iki dinin adıdır. İnsanlar hep genelde bu iki din üzere olagelmişlerdir. Gerçi, çeşitli dönemlerde bu iki dine başka başka adlar verilmişse de, bu başkalıklar yalnızca adlarla sınırlıdır; yoksa temelde değişen herhangi bir şey yoktur.⁶²⁰

Ad Kavmi de putperest bir kavimdir. Hız. Hud (a.s.)'a 'Bir tek Allah'a kulluk edelim de atalarımızın kulluk edegeldiği bütün öteki tanrıları bırakalım diye mi geldin bize'⁶²¹ diyerek karşı çıkmışlar, atalarının ve kendilerinin taptığı, çeşitli isimler verdikleri bu putlar hakkında Hız Hud (a.s) ile tartışmışlardır.⁶²² Hız. Hud (a.s.)'a, O'nun sözüne bakarak ilahlarını terk etmeyeceklerini ifade etmişlerdir.⁶²³ Hatta Ad Kavmi, Hud Peygamber'e 'İlahlarımızdan bazısı seni fena bir halde çarpmış'⁶²⁴ diyecek kadar işi ileri götürmüştür. Hız. Hud (a.s.) ise Allah'ı ve onları şahit tutarak kavminin şirk koştuğu her şeyden uzak olduğunu belirtmiştir.⁶²⁵

Firavun Kavmi, İsrailğulları'nı kendilerine kle yapmış,⁶²⁶ Hatta Firavun, Hız. Musa'yı kendinden başka bir ilah edindiği takdirde zindana atmakla tehdit etmişti.⁶²⁷ Firavun kavminin ileri gelenlerine onlar için kendinden başka bir ilah tanımadığını belirttikten sonra; Hâmân'a çamurun üzerine ateş yak(tıra)arak, tuğla hazırla(t)masını, bu tuğlalar ile de kule inşa et(tir)mesini emretmiş, 'bu şekilde Musa'nın Rabbini belki görürüm' diyerek kafirliğini ortaya koymuştur.⁶²⁸ Halkını ve sihirbazları toplayıp 'Ben sizin en yüce rabbinizim'⁶²⁹ deme cüretini gösterip, kstahlıkta bulunmuştur.

şirkin en büyük küfür olması sebebiyle Allahu Teala Hazretleri bunun asla affedilmeyecek bir suç olduğunu ifade etmektedir.

إِنَّ اللَّهَ لَا يَغْفِرُ أَنْ يُشْرَكَ بِهِ

⁶²⁰ nal, Ali, *a.g.e.*, s.16

⁶²¹ Araf 7/70; Ahkaf 46/22

⁶²² Araf 7/71

⁶²³ Hud 11/53

⁶²⁴ Hud 11/54

⁶²⁵ Hud 11/54

⁶²⁶ M'minun 23/47; şuara 26/22

⁶²⁷ şuara 26/29

⁶²⁸ Kasas 28/38; Mü'min 40/35,36

⁶²⁹ Naziat 79/23,24

‘Allah kendisine ortak koşulmasını asla bağışlamaz’⁶³⁰

Şirk ayrıca büyük bir zulüm olarak da tanımlanmıştır.

إِنَّ الشِّرْكَ لَظُلْمٌ عَظِيمٌ

‘Muhakkak ki şirk, çok büyük bir zulümdür.’⁶³¹

Şirk o kadar büyük bir günahdır ki, bu günahı işleyen peygamber yakını olsa bile kurtulamamakta, peygamberin böyle bir kişi için istiğfar istemesi bile kabul edilmemektedir. Aynı yasak iman edenlere, müşrik yakınları hakkında da konulmuştur.

مَا كَانَ لِلنَّبِيِّ وَالَّذِينَ ءَامَنُوا أَنْ يَسْتَغْفِرُوا لِلْمُشْرِكِينَ وَلَوْ كَانُوا أُولِي قُرْبَىٰ مِنْ بَعْدِ مَا تَبَيَّنَ لَهُمْ أَنَّهُمْ أَصْحَابُ الْجَحِيمِ

‘Bir peygambere ve iman edenlere akrabaları dahi olsa, Onların cehennem ashabı olduğu belli olduktan sonra, müşrikler için istiğfar talep etmek yakışmaz.’⁶³²

Allahu Teala, önceki müşriklerin âkıbetlerinden ders almamızı öğütlemektedir.

قُلْ سِيرُوا فِي الْأَرْضِ فَانظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الَّذِينَ مِنْ قَبْلُ كَانَ أَكْثَرُهُمْ مُّشْرِكِينَ

‘Deki, ‘Yeryüzünde gezip dolaşın da , öncekilerin sonunun nasıl olduğuna bir bakın. Onların çoğu müşriklerdendi.’⁶³³

Helâk ve şirk konusunun işlendiği şu ayetlerde müşrik ve kafir aynı anlamda kullanılmaktadır.

فَلَمَّا رَأَوْا بَأْسَنَا قَالُوا ءَامَنَّا بِاللَّهِ وَحَدَّهُ وَكَفَرْنَا بِمَا كُنَّا بِهِ مُّشْرِكِينَ فَلَمْ يَكُ يَنْفَعُهُمْ ءِيمَانُهُمْ لَمَّا

رَأَوْا بَأْسَنَا سِنَّةَ اللَّهِ الَّتِي قَدْ خَلَتْ فِي عِبَادِهِ وَخَسِرَ هُنَالِكَ الْكَافِرُونَ

‘Şiddetli azabımızı görünce, ‘Allah’ın birliğine inandık ve O’na ortak koştuğumuz şeyleri de inkar ettik’ dediler. Ama şiddetli azabımızı gördükleri zaman inanmaları kendilerine bir fayda sağlamadı. Allah’ın kulları hakkında süregelen kanunu (bu)dur. İşte kafirler (o zaman) orada hüsrana uğrayacaklardır.’

⁶³⁰ Nisa 4/48,116

⁶³¹ Lokman 31/13

⁶³² Tevbe 9/113

⁶³³ Rum 30/42

Müşrik, Allah'a ortak koşan, Allah'tan başka tanrıların varlığına inanıp, Allah'ın yanında onlara da tapmak suretiyle yaratıkları tanrılıkta Allah'a ortak yapan kimsedir. Kur'ân-ı Kerim müşrik tabiri ile, ilâhî bir kitaba sahip olmayan, Allah'a inanmakla beraber başka tanrılara da inanan kimseleri kastetmektedir.⁶³⁴ Buna göre Kur'ân'daki tüm ayetlerde olmasa bile genel olarak şirk, çoktanrıcılık (Animizm) anlamına gelmektedir.⁶³⁵ Muhammed Esed, Allah'a şirk koşma ibaresine 'Allah'tan başkasına ilahlık yakıştırmaya şartlanmış olanlar'⁶³⁶ şeklinde anlam vererek müşriklerin bu konudaki şartlanmışlığını ön plana çıkarmıştır.

İslam, şirkten tamamen uzak durarak kendini Allah'a teslim etmek demektir. Bu vasfı taşıyana müslim denir.⁶³⁷ Tek Allah'ı kabul etmemek, bir yönüyle din kavramını kabul etmemek anlamına gelmektedir. Çünkü kafirlerin din kavramına karşı gelmelerinin bir nedeni de dinin onların hayatlarına belli kurallar getirecek olmasıdır. Bunu istemeyen her inkarcı, tek Allah inancının olmadığı her inanca meyillidir. Çünkü tek Allah inancı vahiy demek, vahiy ise, kayıtlar, şartlar ve sorumluluklar demektir. Tek Allah'a inanmamak, kayıt altına girmeyi kabul etmeme, kanun ve nizamı reddetme ve başıbozukluğu tercih etmek demektir. Onun için şirk, tek Allah inancını kabul etmeyenlerin hepsinin anlayışına verilebilecek ortak bir isimdir. Şirk bir din değil,* bir dünya görüşüdür. Başıbozukluğu tercihtir, zalimin zulmüne devam edebilmesinin dayanağıdır. Bu nedenle şirki putperestlik olarak tanımladığımızda, tarihin her döneminde putçuluğa sarılanlar hep zalimler olmuştur. Çünkü bunun arkasında kurulu düzenlerini daha kolay devam ettirme imkanı bulmuşlardır.⁶³⁸

c) Şüphe

Helâk olan kavimler peygamberlerin davet ettiği her şeyden, özellikle Allah⁶³⁹ ve Ahiretin varlığı⁶⁴⁰ hakkında olmak üzere peygamberlerin tüm çağrılarından derin bir şek ve şüphe duymuşlardır.⁶⁴¹

⁶³⁴ Ateş, Süleyman, *a.g.e.*, I, 381

⁶³⁵ Çimen, Abdullah Emin, *a.g.e.*, s.453

⁶³⁶ Esed, Muhammed, *a.g.e.*, I, 208

⁶³⁷ Ateş, Süleyman, *a.g.e.*, I.197

* Burada şirkin din olmadığı belirtilirken ciddi ve normal bir din olmadığı anlaşılmalıdır. Yoksa Dinler Tarihi kitaplarındaki din olarak anlatılan bir çok dünya görüşü aynı zamanda putperesttir.

⁶³⁸ Çimen, Abdullah Emin, *a.g.e.*, s.453

⁶³⁹ İbrahim 14/10

⁶⁴⁰ Kaf 50/15

⁶⁴¹ İbrahim 14/9;Kaf 50/15

أَلَمْ يَأْتِكُمْ نَبُوءُ الَّذِينَ مِن قَبْلِكُمْ قَوْمُ نُوحٍ وَعَادٍ وَثَمُودَ وَالَّذِينَ مِن بَعْدِهِمْ لَا يَعْلَمُهُمْ إِلَّا اللَّهُ جَاءَتْهُمْ رُسُلُهُم بِالْبَيِّنَاتِ فَرَدُّوا أَعْدِيَّهُمْ فِي أَفْوَهِهِمْ وَقَالُوا إِنَّا كَفَرْنَا بِمَا أُرْسِلْتُمْ بِهِ وَإِنَّا لَفِي شَكٍّ مِّمَّا تَدْعُونَنَا إِلَيْهِ مُرِيبٍ

‘Sizden öncekilerin; Nuh, Âd ve Semûd kavimlerinin ve onlardan sonra gelenlerin haberleri size gelmedi mi? Onları, Allah'tan başkası bilmez. Peygamberleri onlara mucizeler getirdi de onlar ellerini ağızlarına koydular ve dediler ki: Biz sizinle gönderileni inkâr ettik ve bizi çağırdığınız şeyden de şüphe ve endişe içindeyiz.’⁶⁴²

h) Hak’tan ve Allah’ın Ayetlerinden Yüz Çevirmek

İnsanlardan bazıları ne zaman Allah’ın ayetlerinden bir ayet gelse ondan yüz çevirmiştir.⁶⁴³ Oysa Allah’ın ayetleri ile kendisine nasihat edildiği halde uyarılardan yüz çevirenden daha zalim kim vardır.⁶⁴⁴ Allah’ın ayetlerinden yüz çevirene mutlaka azap gelecektir.⁶⁴⁵ helâk olan kavimler de Hak’tan ve Allah’ın ayetlerinden yüz çevirdikleri için azaba çarptırılmışlardır.

Hiz. Nuh, ‘Eğer yüz çevirirseniz, ben sizden bir karşılık beklemiş değilim. Benim ücretimi ödemek Allah’tan başkasına düşmez. Çünkü ben kendimi O’na teslim edenlerden biri olmakla emredildim’⁶⁴⁶ buyurmuştur. Peygamberinin uyarılarına kulak tıkayan Nuh Kavmi, kendilerine ulaşan ilahi mesajı kabul etmemiş, davet edildikleri şeylerden yüz çevirmiştir.

Peygamberleri Ad Kavmine mücrimler olarak yüz çevirmemelerini emretmiş,⁶⁴⁷ eğer yüz çevirirlerse de kendi tebliğ görevini ifa ettiğini, Allah’ın Onlar yerine başka bir nesil getireceğini ve Allah’a da zarar veremeyeceklerini⁶⁴⁸ bildirmiştir.

Allahu Teala Hazretleri Semud Kavmine ayetler vermiştir. Ama Onlar bu ayetlerden yüz çevirmiştir.⁶⁴⁹ Firavun da en büyük mucize’yi görmesine rağmen;

⁶⁴² İbrahim 14/9

⁶⁴³ En’am 6/4

⁶⁴⁴ Kehf 18/57

⁶⁴⁵ Tâ-Hâ 20/48

⁶⁴⁶ Yunus 10/72

⁶⁴⁷ Hud 11/52

⁶⁴⁸ Hud 11/57

⁶⁴⁹ Hicr 15/81

ondan yüz çevirmiştir.⁶⁵⁰ Helâk olan kavimlerin Allah'ın mesajlarını kabul etmedikleri bir vakıadır. Onların helâk olmaları zaten bu gerçeği göstermektedir.

d) Körlük- Basiretsizlik

Kur'ân-ı Kerîm'de bir konunun zihinlere daha iyi yerleşmesi için çeşitli metodlara yer verildiği bilinen bir husustur. Bu metodlardan bir tanesi de teşbihtir. Kur'ân, kafirleri kör, sağır ve dilsiz benzettirmektedir.⁶⁵¹ Körle gören bir değildir.⁶⁵² Kur'ân-ı Kerim'de körlük sapıklığa düşenin, görmek ise hidayete erenin sembolüdür. Bu ifade kafir ve mü'min için bir benzetmedir. Kuşkusuz mü'min, kurtuluş yolunu görüp o yola giren kimse iken, kafir böyle değildir. Körle, gören belli duyu açısından bir olmadıkları gibi aynı şekilde kafirle mü'min iç idrak açısından bir değildir. Buna göre vahye uymayan, körükörüne yapılmış bir amel, kör bir adamın yaptığı işe benzer. Kör gözden, kafir ise basiretten mahrumdur. Aksine kafir, hakkı idrak eden körden daha kötü bir durumdadır. Vahyin gereğini yapmak ise gözü görenin yaptığı işe benzer.⁶⁵³ Helâk olan kavimler de Kur'ân da kör olarak tavsif edilmektedir.

Nuh Kavmi, bir çok hakikati görememiş, gerçekleri idrak edememiştir. Bu yüzden Allah'ın ayetlerini ve resullerini yalanlamışlar, peygamberine isyan etmişlerdir. Allah'ın Hz. Nuh'a verdiği delil ve rahmete karşı Nuh Kavmi kördür.⁶⁵⁴ Böyle olmasaydı O'nun üstünlüğünü kabul ederler, peygamberliğini tartışma konusu yapmazlardı. O'nunla alay etmezler, O'na eziyet etmezler, O'nu kovmazlardı. O'nu dalaletle, delilikle ve yalancılıkla suçlamazlardı. Ve işlemiş olduğu diğer suçları irtikap etmezlerdi. Yüce Allah da onları 'kör bir kavim'⁶⁵⁵ olarak tanıtır. Elbetteki buradaki körlük, fizikî ve bedensel değildir. Buradaki körlük, basiret kapalılığı ve gönül körlüğüdür. Çünkü ayette kullanılan 'Amîn' kelimesi basireti bulunmayan anlamındadır.⁶⁵⁶

Allahu Teala Hazretleri, Ad Kavmi'nin bireylerine kulaklar, gözler ve gönüller vermiştir. Ama Onlara bunlar bir fayda sağlamamıştır.⁶⁵⁷ Yani Onlar gördükleri ve duydukları şeyleri ibret nazarıyla ele alarak Onları yaratıcı

⁶⁵⁰ Naziat 79/22

⁶⁵¹ Bakara 2/18,171; Maide 5/71;

⁶⁵² En'am 6/50; Fâtır 35/19

⁶⁵³ Bursevî, İsmail Hakkı, *a.g.e.*, III, 21,22; VII, 8

⁶⁵⁴ Hud 11/28

⁶⁵⁵ Araf 7/66

⁶⁵⁶ Derveze, İzzet, *a.g.e.*, I,448

⁶⁵⁷ Ahkaf 46/26

bulamamışlar, hakikati idrak edememişlerdir. Aynı zamanda onlar ileriye göremeyen, basiretsiz bir kavimdir.⁶⁵⁸

Semud Kavmi de basiretsizdir.⁶⁵⁹ Allahu Teala Hazretleri onlara doğru yolu göstermiştir. Ama Onlar körlüğü, doğru yolu görmeye tercih etmişlerdir..⁶⁶⁰

Allahu Teala Hazretleri, Lût Kavmi'ni çeşitli suçları sebebiyle hakikati görmekten yoksun bırakmıştır.⁶⁶¹

Burada söz konusu ettiğimiz körlük, biyolojik körlük değil, gözün hak yolda ve doğru şekilde kullanılmadığını ifade eden basiretsizliktir. Kalp gözünün körlüğü şu üç nedene dayanır.

- 1- İnsanların organlarının günah yolunda kullanılması,
- 2- Allah'a ibadet ve taatte yapmacık davranması,
- 3- Yaratılanların elindeki varlıklara göz dikmesi. Manen kör olan kimseler, bundan böyle halka yönelir ve Hakka sırt çevirir.⁶⁶²

e) Allah'tan Korkmamak ve Yanlış Allah Tasavvuru

Helâk olan kavimlere baktığımızda ilk göze batan hatalarından birisi Allah'tan korkmamalarıdır. Nitekim helâk olan kavimlere gönderilen peygamberler, kavimlerinden Allah'a karşı gelmekten sakınmalarını istemişlerdir. Hz. Nuh, Hz. Hud, Hz. Salih, Hz. Lut ve Hz. Şuayb kavimlerine aynı çağrıda bulunmuşlardır. İki kez de aynı çağrı, Hz. İsa tarafından kavmine iletilmiştir. Kur'ân'da bu mesaj, şu şekilde toplam 10 kez geçmektedir.

'Allah'tan korkun ve bana itaat edin'⁶⁶³

فَاتَّقُوا اللَّهَ وَأَطِيعُونِ

Hız. Nuh, kavmini sürekli Allah'tan korkmaya, O'na karşı gelmekten sakınmaya⁶⁶⁴ çağırıştır. Çünkü onların yaptığı hatalar ancak Allah'tan korkmayan

⁶⁵⁸ Ankebut 29/38

⁶⁵⁹ Ankebut 29/38

⁶⁶⁰ Fussilet 41/17

⁶⁶¹ Kamer 54/37

⁶⁶² Bursevî, İsmail Hakkı, *a.g.e.*, I, 94

⁶⁶³ Şuara 26/108,110 ayetlerinde Hz. Nuh, 26/126,131 ayetlerinde Hz. Hud , 26/144,150 ayetlerinde Hz. Salih, 26/ 163 ayetinde Hz. Lût, 26/179 ayetinde Hz. Şuayb ve Âl-i İmran 3/50 ve Zuhuf 43/63 ayetlerinde ise Hz. İsa kavimlerine bu şekilde davette bulunmuştur. Ancak peygamberlerin kavimlerini takvaya daveti sadece bu kadarla sınırlı değildir. Bu ayet sadece ayrı peygamberler tarafından kendi kavimlerine aynı şekilde hitap edildiyine bir örnek olması nedeniyle ilginizi çekmektedir.

⁶⁶⁴ Nuh 71/3 Mü'minun 23/23; Şuara 26/108-110

kişilerin yapacağı hatalardır. Ve bu yanlışları engelleyecek haslet, onları dizginleyecek özellik Allah korkusudur. Allahu Teala Hazretleri'nden hakkıyla korkmak için de O'nun hakkında doğru bilgi sahibi olmak gereklidir.

Allahu Teala Hazretleri, peygamberi aracılığıyla Semud Kavmine gönderdiği, mucize olan dişi deveye kötülük yapmamalarını emretmiştir. Ama Semud Kavmi bu deveyi öldürerek Allah'ın emrinden çıkmıştır.⁶⁶⁵ Semud Kavmi sadece deveye kötülük yapmama emrine değil, Allahu Teala Hazretleri'nin her emrine karşı gelmiştir.⁶⁶⁶ Bu sebeple Hz Salih (a.s), Onları Allah'a karşı gelmekten sakınmaya, O'na karşı günah işlememeye ve O'ndan korkmaya yani takvaya davet etmiştir⁶⁶⁷

Aslında helâk olan tüm kavimlerin ortak özelliği Allah'tan korkmamalarıdır. Bu konuya Peygamberlerin çağrılarındaki ortak özellikler bölümünde temas etmiştir.

Allah'tan korkmak için Allah'ı gerçek bilgiler doğrultusunda anlamak gerekmektedir. Çünkü kulları içinde Allah'tan hakkıyla korkan ancak alimlerdir.⁶⁶⁸ Bilenlerle bilmeyenler elbetteki bir değildir.⁶⁶⁹ Nuh Kavmi de Allah'ın büyüklüğünü takdir etmemiş, O'nun kudretini, azametini ve vakarını kabul etmemiştir.⁶⁷⁰ Dolayısıyla Allah'ı gerçek sıfatlarıyla kabul etmeyen Nuh Kavmi, O'na karşı çok pervasız ve cüretkâr davranmıştır. Allah'tan korkmamak helâk olan tüm kavimlerin ortak özelliğidir.

Semud Kavmi bazı fenalıkları yaparken halktan utanıp gizleniyordu ama, Allahu Teala Hazretleri'nden çekinmiyorlardı.⁶⁷¹ Semud Kavmi, yaptıkları kötülüklerin çoğunu Allah'ın bilmediğini zannederek işlediler.⁶⁷² Allah hakkındaki bu kötü zanları sebebiyle⁶⁷³ Allah onları helâk etti⁶⁷⁴ ve Onlar da hüsrana uğrayanlardan oldular.⁶⁷⁵

⁶⁶⁵ Araf 7/77

⁶⁶⁶ Zariyat 51/44

⁶⁶⁷ Şuara 26/142,144,150

⁶⁶⁸ Fâtır 35/28

⁶⁶⁹ Zümer 39/9

⁶⁷⁰ Nuh 71/13

⁶⁷¹ Fussilet 41/22

⁶⁷² Fussilet 41/22

⁶⁷³ Fussilet 41/23

⁶⁷⁴ Fussilet 41/23

⁶⁷⁵ Fussilet 41/23

Şuayb Kavmi, Hz. Şuayb'a kendisini, Allah'tan değil, kabilesinden korktuğu için taşıyarak öldürmediklerini söylemişlerdir.⁶⁷⁶ Onların bu tavrı, Allah'a saygı ve hürmet göstermediklerini ortaya koymaktadır. Zaten bu yüzden Hz. Şuayb, Onları Allah'tan korkmaya, O'na karşı gelmekten sakınmaya ısrarla davet etmiştir.⁶⁷⁷

Allah mucizelerle yola gelmeyen Firavun Kavmi'ne de öncelikle bir çok bela vermiştir.⁶⁷⁸ Bunun üzerine Firavun Kavmi, Hz. Musa'dan Rabbine kendileri için dua ederek başlarına gelen belayı üzerlerinden kaldırmasını talep etmişlerdir.⁶⁷⁹ Hz. Musa'ya bu arada 'ey sihirbaz'⁶⁸⁰ şeklinde seslenerek bu kadar yardıma muhtaç oldukları bir halde bile terbiyesizlik yapmaktan geri durmamışlardır. Onlar Hz. Musa'dan Rabbi'nin kendisine verdiği ahit gereği kendileri için dua etmesini talep etmişlerdir.⁶⁸¹ Bu da onların aslında vicdanlarının hakikatleri bildiğinin işaretidir. Allah bu belayı kaldırıncı O'na iman edeceklerini⁶⁸² ve İsrailoğulları'nın da kendisi ile gitmesine izin vereceklerine dair söz vermişlerdir.⁶⁸³ Ancak Allah, kendilerinden belayı kaldırır kaldırmaz derhal yan çizmişlerdir.⁶⁸⁴ Ayrıca burada Onların Allah için kullandıkları kelime, seçtikleri üslup da pek şık değildir. Çünkü Hz. Musa Onlara Allah'ın her şeyin Rabbi olduğunu ısrarla söylemesine rağmen 'Rabbimize dua et' demeyip, O'na 'Rabbine bizim için dua et' demişlerdir.⁶⁸⁵ Bu konuda da sayılabilecek bazı özellikler itikâdî genel hatalar başlığı altında incelenmiştir.

Bu örneklerden anladığımız helâk olan kavimlerde yanlış bir Allah tasavvurunun olduğudur. Bu kavimlerde eksik olan marifetullahtır. Allah'ı zatı ve sıfatları ile doğru bir şekilde tanımamaktır. Daha doğrusu marifetullaha ulaşma isteğinin onlarda yoksun oluşudur. Çünkü isteseler Onları Allah'a ulaştıracak, Allah'ın peygamberleri yanlarındadır. Ama bu kavimler, hakka ulaşmak konusunda isteksiz oldukları kadar, Allah'a karşı da edepsizdir.

⁶⁷⁶ Hud 11/91,92

⁶⁷⁷ Şuara 26/177,179,184

⁶⁷⁸ Araf 7/134

⁶⁷⁹ Araf 7/134

⁶⁸⁰ Zuhruf 43/49

⁶⁸¹ Zuhruf 43/49

⁶⁸² Araf 7/134; Zuhruf 43/49

⁶⁸³ Araf 7/134

⁶⁸⁴ Araf 7/135

⁶⁸⁵ Araf 7/135

f) Allah’a Karşı Ahde Vefa Göstermemek

Allahu Teala Hazretleri, helâk olan kavimlere çok geniş yer ayrıldığı Araf suresinde tüm kavimlerin kıssalarını ayrıntılı olarak ele aldıktan sonra ortak özellik olarak onların çoğunda sözünde durma diye bir şey bulamadığını belirtir.⁶⁸⁶

g) Allah’ın İndirdiğini Beğenmemek

Muhammed Suresinde inkar edenlerin hakkının yıkım olduğu, amellerinin boşa gittiği belirtilmiş, buna gerekçe olarak da Allah’ın indirdiklerini beğenmemeleri gösterilmiştir.⁶⁸⁷ Toplular zaten Allah’ın indirdiğini beğenseler, ona iman ederler ve helâk olmazlardı. Demek ki bu helâk olan tüm kavimlerin ortak özelliklerinden bir tanesidir.

h) Azabın Hemen Gelmesini Talep Etmek

Eski milletlerden bazıları Allah’tan gelen azaplarla toplu olarak yok edilmişlerdir. Onların yok edilme sebebi, istekleri üzerine kendilerine mucize gösteren peygamberlerini bu olağanüstü kanıtlara rağmen yalanlamaya devam etmeleridir. Ne gariptir ki, helâk olan kavimler inanmadıkları peygamberlerinden hemen azabı getirmesini istemişlerdir. Allah, Onların azabını belirli bir sürenin sonuna ertelediği zaman ‘bu azabı bizden alıkoyan nedir?’ demişlerdir.⁶⁸⁸

Peygamberler, kavimlerinden aynı cahilce istekle karşılaşmışlardır.. Kur’ân bu durumu bize şu şekilde haber vermektedir.

فَاتِنَا بِمَا تَعِدُّنَا إِن كُنْتَ مِنَ الصَّادِقِينَ

‘Eğer doğru söyleyenlerden isen, bizi tehdit ettiğin (o azabı) getir bize’

Bu istek, kavimleri tarafından Hz. Nuh⁶⁸⁹ ve Hz. Hud’a⁶⁹⁰ yapılmıştır. Hz. Salih (a.s.)’a ise ‘doğru söyleyenlerden isen’ yerine ‘peygamberlerden isen’ şartı ileri sürülmüştür.⁶⁹¹

Lût Kavmi⁶⁹² ile diğer kavimler⁶⁹³ de, Allah’tan ve Peygamberden Azabın Hemen Gelmesini İstemişler.

⁶⁸⁶ Araf 7/102

⁶⁸⁷ Muhammed 47/8,9

⁶⁸⁸ Hud 11/8

⁶⁸⁹ Hud 11/32

⁶⁹⁰ Araf 7/70; Ahkaf 46/22

⁶⁹¹ Araf 7/77

Müşrikler cahil olduğu için, bu azabın ertelenmesindeki hikmeti ve Allah'ın rahmetini kavrayamazlar. Hiçbir mü'min ve aklı başında hiçbir ciddî kimse, yüce Allah'ın azabı bir an önce gelsin istemez. Çünkü bu azap gecikirse bunda hikmet ve rahmet vardır. Böylece iman etmeye hazırlıklı olan kimse o fırsattan yararlanarak iman eder. Mesela yüce Allah'ın, azabını Kureyş'li müşriklerden uzak tuttuğu o 'mühlet' döneminde nice kimseler Müslüman olmuştur. Hem de iyi birer Müslüman olarak, girdikleri sınavlardan alınlarının akı ile çıkmasını bilmişlerdir. Nice kafir çocukları ve torunlarına en verimli yıllarını İslam'ın kucağında yaşamak nasip olmuştur. İşte Allah'ın azabının ertelenmesinin bu ve buna benzer çeşitli sebep ve hikmetleri vardır. Ama kısa görüşlü ve aceleci olan insanlar bu tür inceliklerden habersizdirler.⁶⁹⁴

İnkarcılar, gerçekleri bilmedikleri için, peygamberlerin başlarına geleceğini bildirdiği azabın hemen gelmesini isterler. Peygamberler ise onları soğukkanlılıkla karşılamakta, çileden çıkmamaktadırlar. Çünkü peygamber sadece ilahî mesajı duyurmakla görevlidir. Azaba çarptırmak ise Allah'ın elindedir. Her şeyin önceden tasarlayıcısı O'dur. Azabı öne almanın mı, ertelemenin mi daha yararlı olacağının değerlendirmesini yapacak olan O'dur. O'nun yarası mutlaka uygulanır. Kesinlikle işler. Eğer yüce Allah'ın yarası, azgınlığı ve farklı suçları sebebiyle bir kavmi helâk etmeyi gerektiriyorsa bu kavme peygamber ne kadar öğüt verirse versin kesinlikle haklarında yürürlüğe girer. Ama bu demek değildir ki, Allah onların öğüt almasına engel olmaktadır. Elbetteki durum böyle değildir. İnsanlar kendilerine dönük özgür uygulamaları ile ilahî yasanın kendileri hakkında uygulanmasına ortam ve zemin hazırlamaktadırlar.⁶⁹⁵

Peygamber ise bu yasayı ne geri çevirebilir, ne de değiştirebilir. Peygamber sadece bir elçidir, bir araçtır. Bu sıfatla son ana kadar gerçeği açıklamakla yükümlüdür. Kavminin yalanlaması ve meydan okumaları, peygamberi gerçeği duyurmak ve doğru bildiklerini tebliğ etmekten alıkoymaz.

⁶⁹² Ankebut 29/29; Sad 38/16

⁶⁹³ Şuara 26/187

⁶⁹⁴ Kutup, Seyyid, *a.g.e.*, VI, 43,44

⁶⁹⁵ Kutup, Seyyid, *a.g.e.*, VI, 73

3- TOPLUMLARIN TÜM SUÇ VE GÜNAHLARINI KAPSAYAN ORTAK ÖZELLİKLER

a) Tekzib

Helâk olan tüm kavimlerin Kur'ân'da en çok zikredilen özellikleri tekzibtir. Yalanlama, Allah'ı, peygamberi, ve peygamberin getirdiği ilahî haberleri yalanlayıp reddetme davranışıyla ortaya çıkar. Allah'a karşı böylesi rezilane bir tutum olarak kizb, kendisini başlıca iki şekilde göstermektedir. Öncelikle bu, insan cepesinde, Allah ve O'nun vahyettiği hakkında açık bir yalan söyleme fiili olarak tezahür etmektedir. İkinci olarak da Allah'a iftirada bulunmak şeklinde ortaya çıkabilmektedir. Birinci tür için Kur'ân'daki kelime iftira (el- Kizb), yani yalan uydurmadır. İkinci tür ise, kelime anlamı, 'bir şeyi yalan olarak ilan etmek' demek olan tekzib sözcüğü ile gösterilmektedir.⁶⁹⁶

İsminden de anlaşılacağı gibi tekzib, ilave olarak bir alay ve küçümseme öğesi de mevcut bulunarak ilâhî vahyin doğrudan inkarı, gönderilen hakikatin reddedilmesidir. Yani Kur'ân'daki konumunda tekzib, vahyin gerçekten Allah'tan geldiğini kabule yanaşmamakta ısrar eden ve vahye sadece eskilerin meselleri diye gülmekten asla geri durmayan inatçı kafirlerin tipik tavrını ortaya koymaktadır.⁶⁹⁷ Tekzib, Allah'ın azapla yakalamasına neden olan bir zenb yani g nah⁶⁹⁸ ve cürümdür.⁶⁹⁹

Ke-Ze-Be kökünün Kur'ân'da 182 kez tekrar edilmesi, bu kavramın bir çok kavramdan daha önemli bir yere sahip olduğunu göstermektedir. Bu yönüyle tekzib, Kur'ân'da küfür kavramından daha fazla yer almıştır. Bunun nedeni, küfrün açığa çıkma şekillerinden en önemlisinin tekzib olmasındandır.⁷⁰⁰ Bu nedenle Kur'ân, kafirden söz ederken O'nun yalancı olduğunu söyler.⁷⁰¹ Ayrıca Kur'ân çoğunlukla bu kelimeyi s las  olarak (Kizb) değil, ruba  olarak (Tekzib) kullanır.⁷⁰²

⁶⁹⁶ İzutsu, Toshihiko, *a.g.e.*, s.144

⁶⁹⁷ İzutsu, Toshihiko, *a.g.e.*, s.144

⁶⁹⁸ Âl-i İmran 3/11

⁶⁹⁹ En'am 6/147

⁷⁰⁰ imen, Abdullah Emin, *a.g.e.*, s.449

⁷⁰¹ En'am 6/4,5

⁷⁰² Abdalbaki, Muhammed Fuad, *a.g.e.*, s.760-765

Tekzip, küfrün en tipik tezahürü,⁷⁰³ kafirin en belirgin vasfıdır.⁷⁰⁴ ‘Küfre düşenler ve yalanlayanlar’⁷⁰⁵ şeklindeki ayetlerde önce küfr, ardından da kizb zikredilerek bununla küfrün ortaya çıkış şeklinin en önemlilerinden birinin tekzip olduğu anlatılmak istenmiştir.⁷⁰⁶ Bu gerçeği şu ayet çok güzel bir şekilde ortaya koymaktadır.

بَلِ الَّذِينَ كَفَرُوا فِي تَكْذِيبٍ ‘Doğrusu inkar edenler bir yalanlama içindedirler.’

Tekzip ile inkar ve küfür arasındaki ilişkiyi konu ile ilgili ayetlerin ışığında ele aldığımızda şöyle bir sonuca ulaşmamız kaçınılmazdır. Her kafir mükezziptir ve her mükezzib de kafirdir.

İlk helâk olan toplum olan Nuh kavminin en belirgin özelliği de budur. Allahu Teala Hazretleri, Nuh Kavmi’ni anlatırken genellikle onların bu yönüne vurgu yapar.⁷⁰⁷ Yüce Allah, bazen Nuh Kavmi’nin kimi ve neyi yalanladığını belirtmeksizin sadece yalanladıklarını ifade ederken;⁷⁰⁸ bazı ayetlerde Hz. Nuh’un⁷⁰⁹ ve tüm peygamberlerin,⁷¹⁰ bazen de Allah’ın ayetlerinin⁷¹¹ kavmi tarafından yalanlandığını beyan eder. Sırf yalanladıklarından 4, Hz. Nuh’un yalanlanmasından 6, tüm peygamberlerin yalanlanmasından 4 ve Allah’ın ayetlerinin yalanlanmasından 3 olmak üzere Nuh Kavminin tekzipine toplam 17 kez işaret edilmiş, onların bu özelliğine dikkat çekilmiştir.⁷¹²

Hz. Nuh’un yalanlanmasını anlatan ifadeler ‘O’nu yalanladılar’,⁷¹³ ‘kulumuzu yalanladılar’⁷¹⁴ ve tüm vazifesini eksiksiz olarak yaptığı halde kavminin yola gelmediğini gören bir peygamberin, kendisini elçilikle görevlendiren makama yani Yüce Allah’a rapor sunarak, şikayet etmesi tarzındadır. Hz. Nuh, kavminin irtikap ettiği bu korkunç suçu ellerini semaya kaldırarak, alemlerin Rabbine ‘beni

⁷⁰³ İzutsu, Toshihiko, *Kur’ân’da Allah Ve İnsan*, s.317

⁷⁰⁴ İzutsu, Toshihiko, *Kur’ânda Dinî ve Ahlâkî Kavramlar*, s.144

⁷⁰⁵ Bakara 2/39; Âl-i İmran 3/10; Maide 5/86; Mü’minun 23/33; Rum 30/10; Hadid 57/19; Teğâbün 64/10

⁷⁰⁶ Çimen, Abdullah Emin, *a.g.e.*, s.448

⁷⁰⁷ Araf 7/64; Yunus 10/73; Enbiya 21/77 ; Hacc 22/42; Mü’minun 23/26; Furkan 25/37; Şuara 26/105,117; Sad 38/12,14; Mümin 40/5; Kaf 50/12,14; Kamer 54/9;

⁷⁰⁸ Sad 38/12, Mümin 40/5; Kaf 50/12; Kamer 54/9

⁷⁰⁹ Araf 7/64; Yunus 10/73; Hacc 22/42, Mü’minun 23/26; Şuara 26/117; Kamer 54/9

⁷¹⁰ Furkan 25/37 Şuara 26/105; Sad38/14; Kaf 50/14

⁷¹¹ Araf 7/64; Yunus 10/73; Enbiya 21/77

⁷¹² Abdalbâki, Muhammed Fuad, *a.g.e.*, s.760-762

⁷¹³ Araf 7/64; Yunus 10/73

⁷¹⁴ Kamer 54/9

yalanladılar,⁷¹⁵ cümlesiyle iletmiş, içinde bulunduğu hâleti ruhiyeyi bu sözlerle terennüm etmiştir. Bir de Allahu Teala Hazretleri Peygamberimizi teselli maksadıyla ‘Kavmin seni yalanladıysa Nuh Kavmi de yalanladı’⁷¹⁶ buyurarak, O’na Hz. Nuh’un da kavmi tarafından yalanlandığını hatırlatmıştır.

Sonuç olarak Nuh Kavmi, Yaratıcı ile iletişim kurmaya vesile olacak başta kendi peygamberleri Hz. Nuh olmak üzere tüm peygamberleri yalanlamakla kendilerini felaha kavuşturacak yegane bilgi kaynağı olan Allah’ın vahyi ile irtibatlarını kopartmıştır. Bu durumun kaçınılmaz ve tabîi sonucu olarak da Allah’ın ayetlerini yalanlamışlardır. Elbetteki elçiyi tekzip eden bir toplum, O’nun getirdiği ayetleri tasdik edecek değildir.

Helâk olan kavimlerden olan Ad Kavmi’nin de en büyük ve önde gelen hatalarından biri yalanlama yani tekzibtir. Ad Kavmi Allah’ın ayetlerini,⁷¹⁷ Kıyameti,⁷¹⁸ Ahiret gününü,⁷¹⁹ Hz. Hud’u⁷²⁰ ve tüm peygamberleri⁷²¹ yalanlamıştır. Bazen de Onların sadece yalanladıkları zikredilmekle beraber kimi ve neyi yalanladıkları dile getirilmez.⁷²² Ama bizim anladığımız, Ad Kavmi’nin tüm iman esaslarını yalanladığıdır. Zaten Ad Kavmi, dinin üç ana unsuru tevhid, risalet ve ahireti yalanlamış, semavi alem ile irtibatı kopartmıştır. Onların yalanlamasına Kur’ân-ı Kerim’de toplam olarak 11 kez işaret edilir.

Semud Kavmi’nin de en büyük hatalarından biri yalanlamadır.⁷²³ Semud Kavmi, Hz. Salih’i,⁷²⁴ tüm peygamberleri,⁷²⁵ uyarıları⁷²⁶ ve kıyameti⁷²⁷ yalanlamıştır.

Lût Kavmi de buraya kadar anlattığımız diğer kavimler gibi yalanlama suçunu işlemiştir. Onlar da peygamberleri,⁷²⁸ uyarıları⁷²⁹ ve ahireti⁷³⁰

⁷¹⁵ Mü’minun 23/26; Şuara 26/117

⁷¹⁶ Hacc 22/42

⁷¹⁷ Araf 7/72

⁷¹⁸ Hakka 69/4

⁷¹⁹ Mü’minun 23/33

⁷²⁰ Hacc 22/42; Şuara 26/139

⁷²¹ Şuara 26/123; Sad 38/14; Kaf 50/14

⁷²² Sad 38/12; Kaf 50/12,13; Kamer 54/18

⁷²³ Hicr 15/80; Hacc 22/42; Şuara 26/141; Sad 38/12,13,14; Mü’min 40/5; Kaf 50/12,14; Kamer 54/23; Hakka 69/14; Buruc 85/18,19; Şems 91/14

⁷²⁴ Hacc 22/42; Şems 91/14,

⁷²⁵ Hicr 15/80, Şuara 26/141; Hacc 22/42; Sad 38/14; Kaf 50/14

⁷²⁶ Kamer 54/23

⁷²⁷ Hakka 69/4

⁷²⁸ Şuara 26/160; Sad 38/14; Kaf 50/14

⁷²⁹ Kamer 54/33

⁷³⁰ Hakka 69/4-9

yalanlamıştır.⁷³¹ Kur'ân-ı Kerim'de bazen onların yalanladıkları meful zikredilmeksizin çok genel olarak haber verilir.⁷³² Lût Kavmi'nin yalanlamasına toplam olarak 8 kez yer verilir.

Medyen ve Eyke Ashabı'nın da en belirgin hatalarından biri yalanlamaktır. Hz. Şuayb'ın gönderildiği bu toplumlar, Hz. Şuayb'ı⁷³³ ve tüm peygamberleri⁷³⁴ yalanlamışlardır. Onların Hz. Şuayb'ı yalanlamaları 4, tüm peygamberleri yalanlamaları ise 3 kez zikredilmiştir. Onların yalanlamaları iki yerde de meful zikredilmeksizin haber verilir.⁷³⁵ Onlar peygamberleri yalanladıkları için Allah'ın vaidi⁷³⁶ ve cezasını⁷³⁷ hak etmişlerdir.⁷³⁸

Kur'ân, Firavun ailesini ve Onlardan öncekileri azapla yakalama sebeplerinden biri olarak, bu kavimlerin Allah'ın ayetlerini yalanlamasını gerekçe olarak göstermiştir.⁷³⁹ Yine Kur'ân, Allah'ın Firavun Kavmi'nden intikam almasına ve denizde boğmasına sebep olan şeylerden biri olarak ayetlerinin yalan sayılmasını saymıştır.⁷⁴⁰ Yani bu kavim, Allah'ın tüm ayet ve mucizelerini yalanladığı için, onları güçlü ve mutlak gâlip (olan zatının) yakalayışı ile yakalamıştır.⁷⁴¹ Çünkü Firavun en büyük mucizeyi bile görmüş ama yalanlamış ve isyan etmiştir.⁷⁴² Bu yalanlamanın peşinden Allah, O'nu dünya ve ahiretin ibretlik azabı ile yakalamıştır.⁷⁴³ Firavun Kavmi'nin bu özelliğine çokça vurgu yapılmakta, dikkat çekilmektedir.⁷⁴⁴ Helâk kelimesi de kullanılarak bu kavmin tekzibinden bahsedilen ayetlerden biri şöyledir.

فَكَذَّبُوهُمْ فَكَاتُوا مِنَ الْمُهْلَكِينَ

⁷³¹ Şuara 26/160; Sad 38/14; Kaf 50/14; Kamer 54/33; Hakka 69/4-9

⁷³² Hacc 22/42-43; Sad 38/12,13; Kaf 50/12,13

⁷³³ Araf 7/92 (bu ayette 2 kez geçmektedir.); Şuara 26/189; Ankebut 29/37

⁷³⁴ Şuara 26/176; Sad 38/14; Kaf 50/14

⁷³⁵ Sad 38/12,13; Kaf 50/12-14

⁷³⁶ Sad 38/14

⁷³⁷ Kaf 50/14

⁷³⁸ Sad 38/14; Kaf 50/14

⁷³⁹ Âl-i İmran 3/11

⁷⁴⁰ Araf 7/136

⁷⁴¹ Kamer 54/42

⁷⁴² Naziat 79/20,21

⁷⁴³ Naziat 79/27

⁷⁴⁴ Tâ-Hâ 20/56; Hacc 22/44; Mü'minun 23/48; Şuara 26/12; Kasas 28/34; Sad 38/14; Kaf 50/14

‘Böylece Onları (Hz. Musa ve Hz. Harunu) yalanladılar, bu yüzden de helâk edilenlerden oldular’⁷⁴⁵

Sayha ile yok edilen Ashab-ı Karye de kendilerine gönderilen iki elçiye yalanlamış, Allah bu elçileri üçüncü bir elçi ile desteklemiştir. Ancak bu toplum yine de yalanlamaya devam etmiştir.⁷⁴⁶

Helâk olan kavimlerin helâk vakitlerinin geldiği ve helâklerinin başladığını bildiren ayetlerde özellikle tekzibe vurgu yapıldığı gözlenmektedir. Bu tür ayetlerde ‘Biz Onları helâk ettik’ veya biz ‘Biz şu kavmi helâk ettik’ şeklinde dikkatleri bir kavme ve şahsa çekmekten ziyade; ‘Biz ayetlerimizi yalanlayanları helâk ettik’ tarzında insanların ibret almasının amaçlanması, cezanın sadece belli bir zamana ve kişi veya kişilere değil; aynı suçu işleyen herkese ve her zaman uygulandığı ve uygulanacağı inancını pekiştirmesi açısından çok dikkat çekicidir. Kavimlerin isimleri anılarak da helâk edildikleri bildirilen bir çok ayet olmakla beraber, özellikle helâk kıssalarında kavmin adı kıssanın başında anılmakta, ondan sonra ise bu toplumları helâke götüren hatalara yoğunlaşmaktadır. Kur’ân-ı Kerîm’de bu konuda oldukça çok örnek vardır ancak konunun anlaşılması için şu örneklerle göz atmak yeterli olacaktır.

فَكَذَّبُوهُ فَأَنْجَيْنَاهُ وَالَّذِينَ مَعَهُ فِي الْفُلْكِ وَأَغْرَقْنَا الَّذِينَ كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا

‘O’nu (Hz. Nuh’u) yalanladılar. Biz de O’nu ve O’nunla beraber gemide bulunanları kurtardık. Ayetlerimizi yalanlayanları da boğduk’⁷⁴⁷

فَأَنْجَيْنَاهُ وَالَّذِينَ مَعَهُ بِرَحْمَةٍ مِنَّا وَقَطَّعْنَا دَابِرَ الَّذِينَ كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا وَمَا كَانُوا مُؤْمِنِينَ

‘O’nu (Hz. Hud’u) ve O’nunla beraber olanları katımızdan bir rahmetle kurtardık. Ayetlerimizi yalanlayanların ve iman etmeyenlerin kökünü kazıdık.’

⁷⁴⁸ فَأَخَذْتَهُمُ الرِّجْفَ فَأَصْبَحُوا فِي دَارِهِمْ جَاثِمِينَ الَّذِينَ كَذَّبُوا شُعْبًا كَانُوا لَمْ يَغْتَوُوا فِيهَا الَّذِينَ كَذَّبُوا شُعْبًا

كَانُوا هُمُ الْخَاسِرِينَ

⁷⁴⁵ Mü’ minun 23/48

⁷⁴⁶ Yasin 36/13-29

⁷⁴⁷ Araf 7/64

⁷⁴⁸ Araf 7/72

‘Onları (Meyden halkını) müthiş bir deprem yakaladı da Onlar yurtlarında diz üstü çöküp kaldılar. Şuayb’ı yalanlayanlar sanki orada hiç oturmamış gibi oldular. Şuayb’ı yalanlayanlar, işte asıl hüsrana uğrayan Onlar oldular.’⁷⁴⁹

Kur’ân-ı Kerîm, helâk olan kavimlerin tekzib suçunu irtikap ettiğini genel ifadelerle de dikkatimize sunmaktadır. Bu genel ifadelerden biri ‘Min Kablihîm’ yani ‘Onlardan öncekiler’dir. Bu ayetlerde Kur’ân’ın ilk muhatapları olan Mekke müşriklerinin seleflerinin yanlışlarını aynen yaptıkları ifade edilmekte ve bu durumdan onların hatta tüm insanların ibret alması hedeflenmektedir. Nitekim bugün de yalanlama eyleminde bulunanların bu tür ayetlere muhatap olduğu açıktır.

كَذَلِكَ كَذَبَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ فَاَنْظُرْ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الظَّالِمِينَ

‘Onlardan öncekiler de tıpkı böyle yalanlamışlardı. İşte bak zalimlerin sonu nasıl oldu?’⁷⁵⁰

Bu ayette tekzib eyleminde bulunanların aynı zamanda zalim olduğu da ifade edilmektedir. Bu da bizi şu gerçeğe götürmektedir. Her mükezzip aynı zamanda zalimdir. Ayrıca Kur’ân-ı Kerîm’de Allah’a karşı yalan uyduran ve Allah’ın ayetlerini yalanlayan ve onlardan yüz çeviren kimse en büyük zalim olarak tavsif edilmektedir.⁷⁵¹ Bu da tekzibin bir başka helâk sebebi ve helâk olan kavimlerin ortak özelliklerinin en önemlilerinden biri olan zulüm kavramı ile ilişkisini ortaya koymaktadır. Yani başlıbaşına bir helâk sebebi olan tekzib, aynı zamanda zulüm olduğu için de bir toplumun helâk olmasına sebep olmaktadır.

كَذَلِكَ كَذَبَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ حَتَّىٰ ذَاقُوا بَاسًا

‘Halbuki Onlardan öncekiler de azabımızı tadıncaya kadar böyle yalanlamışlardı.’⁷⁵²

Öncekilerin yalanlama eyleminde bulunduğu bu formda belirtilen diğer ayetlerde Mekke müşriklerinin, öncekilere verilen imkanların onda birine bile

⁷⁴⁹ Araf 7/91,92

⁷⁵⁰ Yunus 10/39

⁷⁵¹ En’am 6/21,157; Araf 7/37; Yunus 10/17

⁷⁵² En’am 6/148

ulaşamadıkları, buna rağmen yalanlama suçunu işledikleri⁷⁵³ ve hiç beklemedikleri bir zaman ve mekanda kendilerinden öncekilere azabın geldiği belirtilmekte⁷⁵⁴ ve Allahu Teala, bu tür ayetleri genel olarak ‘Beni inkar nasıl olurmuş? (Gördüler)’⁷⁵⁵ şeklinde bir tehdit ile bitirmekte; bu şekilde de ısrarla tekzip ile inkar arasındaki bağlantıya da dikkat çekmiş olmaktadır.

وَلَقَدْ كَذَّبَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ فَكَيْفَ كَانَ نَكِيرِ

‘Rasulüm bunlardan öncekiler de yalanladılar ama beni inkar nasıl olurmuş gördüler?’⁷⁵⁶

Helâk olan kavimlerin ‘Min Kablihüm’ veya ‘Kablehüm’ yani ‘Onlardan Öncekiler’ olarak genellendiği ayetlerde en çok dikkat çeken noktalardan bir tanesi de bu ayetlerde Peygamberimizin teselli ediliyor olmasıdır. Aynı zamanda bu ayetlerin bazılarında da tekzip ile inkar arasındaki ilişki yine karşımıza çıkmaktadır.

وَإِنْ يُكَذِّبُوكَ فَقَدْ كَذَّبَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ جَاءَتْهُمْ رُسُلُهُمْ بِالْبَيِّنَاتِ وَالزُّبُرِ وَالْكِتَابِ الْمُنِيرِ

ثُمَّ أَخَذْتُ الَّذِينَ كَفَرُوا فَكَيْفَ كَانَ نَكِيرِ

‘(Rasulüm!Bunlar) seni yalanlıyorlarsa (üzülme, çünkü) onlardan öncekiler de (peygamberlerini) yalanlamışlardı. Halbuki Onların peygamberleri kendilerine, açık açık deliller, hikmetli sahifeler, aydınlatıcı sahifeler de getirmişlerdi. Sonra ben o kafirleri azapla yakaladım. Benim inkar edilişim nasıl oldu? (gördüler)’⁷⁵⁷

Peygamberimizin teselli edildiği bu tür ayetlerde bazen ‘Kablehüm’ yani ‘Öncekiler’ denilmekle yetinilmemiş; ayrıca ‘Öncekiler’ denilerek kastedilen kavimlerin isimleri de açıkça zikredilmiştir. Tekzip ile inkar arasındaki ilişkinin yine canlı tutulduğu şu ayetler bu konuya güzel bir örnektir. Ayet grubunun sonu da bu ilişkiyi gündemde tutacak tarzda konuyla ilgili diğer ayetler gibi aynı mesajla bitirilmiştir.

وَإِنْ يُكَذِّبُوكَ فَقَدْ كَذَّبَتْ قَبْلَهُمْ قَوْمُ نُوحٍ وَعَادٌ وَثَمُودُ وَقَوْمُ إِبْرَاهِيمَ وَقَوْمُ لُوطٍ وَأَصْحَابُ مَدْيَنَ

⁷⁵³ Sebe 34/45

⁷⁵⁴ Zümer 39/25

⁷⁵⁵ Sebe 34/45 ; Mülk 67/18

⁷⁵⁶ Mülk 67/18

⁷⁵⁷ Fatır 35/25,26 Benzer bir ayet için bkz. Âl-i İmrân 3/184

وَكَذَّبَ مُوسَى فَأَمْلَيْتُ لِلْكَافِرِينَ ثُمَّ أَخَذْتُهُمْ فَكَيْفَ كَانَ نَكِيرِ

‘(Ey Muhammed!) seni yalanlıyorlarsa (üzülme, bil ki) Onlardan önce Nuh kavmi, Ad ve Semud (kavimleri) İbrahim kavmi, Lût kavmi ve Medyen halkı da (peygamberlerini) yalanlamışlardı. Musa da yalanlanmıştı. Ben de kafirlere mühlet verdim. Sonra onları azapla alıverdim. Beni inkar nasıl olurmuş (görsünler)!’⁷⁵⁸

Bu tür ayetlerin bazılarında dikkat çeken bir özellik de isimleri sayılan bu kavimler hakkında ‘ahzab’ kelimesinin kullanılmasıdır.

كَذَّبَتْ قَبْلَهُمْ قَوْمُ نُوحٍ وَعَادٌ وَفِرْعَوْنُ ذُو الْأَوْتَادِ وَثَمُودُ وَقَوْمُ لُوطٍ وَأَصْحَابُ الْأَيْكَةِ أُولَئِكَ الْأَحْزَابُ
إِنْ كُلُّ إِلَّا كَذَّبَ الرُّسُلَ فَحَقَّ عِقَابُ

‘Onlardan önce Nuh kavmi, Ad (kavmi), ordu ve saltanat sahibi Firavun da (peygamberleri) yalanlamıştı. Semud (kavmi), Lut kavmi ve Eyke halkı da (yalanladı.) İşte bunlar (Allah’a ve emirlerine çağıran peygamberlerine karşı birleşmiş) gruplardır. Onlardan her biri peygamberleri yalanlamaktan başka bir şey yapmadılar. Azabım da Onlara hak oldu.’⁷⁵⁹

Hız. İbrahim de tekzip eyleminde bulunan kendi kavmini uyarırken, kendilerinden önceki ümmetlerin de tekzip fiilini işlediklerine dikkat çekmiştir.⁷⁶⁰

Tekzip, dünyevî veya uhrevî ilahî cezayı celbeden bir cürümdür. Bu ceza, helâk olan tüm kavimlerde olduğu gibi, bir toplumun tümünden helâki şeklinde gerçekleşebileceği gibi daha hafif başka ceza da olabilir. Ancak helâk olmak gibi korkunç bir ceza ile yok edilen birey ve toplumları ahirette çok daha korkunç bir ceza beklemektedir. Tekzibin azabı ve helâki gerektiren bir eylem olduğuna dair Kur’ân-ı Kerîm’de çok sayıda ayet vardır.

Yalanlamanın ahirette de ceza sebebi olduğuna dair bir çok ayetten bir tanesi şu şekildedir.

⁷⁵⁸ Hacc 22/42-44; Benzer ayetler için bkz. Sâd 38/12-14; Kaf 50/12-14

⁷⁵⁹ Sâd 38//12-14 Benzer bir ayet için bkz. Mü’min 40/5 Bu ayette kavimlerin ismi zikredilmeyip, ‘Onlardan önce Nuh Kavmi ve Onlardan sonraki topluluklar’ şeklinde helâk olan tüm kavimler anlatılma yopluına gidilmiştir. Ancak burada ‘Onlardan sonraki topluluklar’ derken kullanılan kelime ‘ahzab’ kelimesidir. Burada kavimlerin özellikle peygamberlerine karşı olumsuz eylemlerine dikkat çekilmektedir.

⁷⁶⁰ Ankebut 29/18

وَالَّذِينَ كَفَرُوا وَكَذَّبُوا بِآيَاتِنَا أُولَٰئِكَ أَصْحَابُ النَّارِ خَالِدِينَ فِيهَا وَبِئْسَ الْمَصِيرُ

‘Küfre sapıp, ayetlerimizi yalanlayanlar işte Onlar cehennem ehlidir. Onlar cehennemde ebedi kalacaklardır. Orası gidilecek ne kötü bir yerdir.’⁷⁶¹

Allahu Teala Hazretleri, yalanlayıcıların dünyada da cezalandırıldıklarını genel bir ifade ve onlardan ibret almamızı öğütler mahiyette şöyle zikretmektedir.

‘Sizden evvel nice olaylar gelip geçti. Yeryüzünü dolaşın da yalanlayanların sonunun nasıl olduğunu (bir) görün’⁷⁶²

Tekzib aynı zamanda intikam alınmasına neden olan çirkin eylemlerden biridir.

‘Biz de onlardan intikam aldık. Ayetlerimizi yalan saydıkları ve onları umursamadıkları için kendilerini denizde boğduk’⁷⁶³

وَالَّذِينَ كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا يَمَسُّهُمُ الْعَذَابُ بِمَا كَانُوا يَفْسُقُونَ

‘Ayetlerimizi yalanlayanlara, fâsık olmaları sebebiyle azap dokunacaktır.’⁷⁶⁴

Bu ayeti kerimede yalanlamanın azabı gerektiren bir eylem olmasının yanında, tekzib ile fîsk arasındaki ilişki de dikkat çekmektedir. Daha önceden en büyük zalim ve kafir olarak gördüğümüz mükezzib, bu sefer de fâsık olarak karşımıza çıkmaktadır.

كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا فَأَخَذَهُمُ اللَّهُ بِذُنُوبِهِمْ

‘Onlar ayetlerimizi yalanladılar. Allah da günahları sebebiyle Onları yakaladı.’⁷⁶⁵

كَذَّبُوا بِآيَاتِ رَبِّهِمْ فَأَهْلَكْنَاهُمْ بِذُنُوبِهِمْ

‘Onlar ayetlerimizi yalanladılar. Biz de Onları günahları sebebiyle helâk ettik.’⁷⁶⁶

⁷⁶¹ Teğabün 64/10; benzer ayetler için bkz. Bakara 2/39; Maide 5/10,86; Araf 7/36

⁷⁶² Âl-i İmran 137

⁷⁶³ Araf 7/135

⁷⁶⁴ En’am 6/49

⁷⁶⁵ Âl-i İmran 3/11

Bu ayetlerde de tekzib, zenb yani günah olarak isimlendirilmektedir. Buradan da anlaşılacağı gibi tekzib eylemi bazen zulüm bazen küfür ve fışk bazen de zenb adını almaktadır. Bu da tekzib kavramının çok yönlü ve şumüllü bir kavram olduğunu göstermektedir. Tekzib bir yönü ile fesad, başka bir yönü ile aşırılık olarak da karşımıza çıkabilir. Onu cehalet olarak görebileceğimiz gibi cürüm olarak da müşahede edebiliriz. Bu aslında ortak özellik olan bir çok kavram için böyledir. Bir çok kavram, bazen diğerinin yerine kullanılabilecek kadar birbiri ile örtüşmekte; kavramlar arasında bir çok ortak nokta göze çarpmaktadır.

İstikbar (büyüklenme) ve cürüm ile beraber kullanılarak bir ayette de yalanlayıcılar hakkında şu ifadeler yer verilmektedir.

‘Ayetlerimizi yalanlayıp da ona (inanmayıp) büyüklük taslayanlar var ya! Göğün kapıları onlar(ın ruhların)a açılmayacak, halat iğne deliğinden geçinceye kadar onlar cennete giremeyeceklerdir. İşte günahkarları böyle cezalandırırız.’⁷⁶⁷

Ayetin orjinalinde geçen cemel kelimesi, kökü itibari ile hem deve hem de halat anlamına gelmektedir. Sahabe ve tabiin halat ifadesini kullanmıştır. Zemahşerî de İbn Abbas’dan bu anlamda bir rivayete dayanarak halat ile iğne arasındaki mecazın uygunluğunu ifade etmiştir. Bazı müfessirler ise deve ifadesini tercih etmişlerdir.⁷⁶⁸

Yalanlama tek başına değerlendirilebilecek bir tepki biçimi değildir. Bunun gerisinde inançsızlık bulunmakta ve inançsızlığın harekete geçirdiği tepki de yalanlama olarak ortaya çıkmaktadır. Bu bakımından yalanlama konusunun, helâke götüren davranış biçimlerinin hepsi ile de yakın bir ilişkisi vardır.⁷⁶⁹

Açıkça görüldüğü gibi, Tekzib, Kur’ân’da en çok zikredilen helâk sebebidir. Helâk olan kavimlerle az çok ilgilenen herkese helâk olan kavimlerle ilgili beş kavram söylemesi istense ilk söyleyeceği kavramlardan biri büyük ihtimalle tekzib olacaktır. Gerçekten tekzib o denli önemlidir ki, bazı durumlarda kavimlerin tüm hataları es geçilmekte, sadece tekzib ettikleri belirtilmektedir. Bu da tekzibin

⁷⁶⁶ Enfal 8/54

⁷⁶⁷ Araf 7/40; Ayrıca aynı Surenin 36. ayetinde de tekzib ile istikbar yan yana kullılmakta, bu iki günahı işleyenlerin cehenneme gideceği belirtilmektedir.

⁷⁶⁸ Feyizli, Hasan Tahsin, *a.g.e.*, s.154

⁷⁶⁹ Pazarbaşı, Erdoğan, *a.g.e.*, s.299

diğer helâk sebeplerini içine alan, kapsamlı bir kavram olduğunu ve bu kavramın toplumların helâk sebeplerinin adeta özeti olduğunu bize telkin etmektedir. Bazı ayetlerde tekzibin konusu özel olarak belirtilirken, bazı ayetlerde ise meful zikredilmeksizin kavimlerin sadece yalanladıkları genel olarak belirtilmektedir. Çünkü, bu toplumlar, peygamber ne getirdi ise hepsini inkar etmişlerdir. Allah'ın ayetlerini, kıyamet gününü, peygamberin mesajlarını, peygamberlerini ve tüm peygamberleri yalan saymışlardır. İşte insanlık tarihindeki her peygamberin, tüm mesajlarının toplumları tarafından inkarlarını, her alanda reddedilişlerini anlatan kavram tekzibdir. Allah'a, Peygambere kısaca tüm iman esaslarına iman tasdik olarak isimlendirildiği gibi, bunun aksi de tekzib olarak isimlendirilmektedir. Tasdik, doğrulamak ve onaylamak; tekzib ise yalanlamak ve yalan saymak demektir.

Kavimler sadece peygamberlerini yalanlamalarına rağmen, kendilerine gönderilen peygamber tüm peygamberleri temsil ettiği için, Allah bu kavimlerin tüm peygamberleri yalanladığını belirtmiş, böylece zaman, mekan, şahıs, toplum farklılıkları bir yana bırakılarak, tarihin tüm çağlarındaki, yeryüzünün her köşesindeki peygamberler, peygamberlik kurumu ve onları yalanlayanlar birlikte değerlendirilmiştir..⁷⁷⁰

Yalanlama meselesini Kur'ân'ın ne kadar önemseydiğini bize şu örnekler de göstermektedir. Toplam 78 ayet olan Rahman suresinde 'O halde Rabbinizin hangi nimetlerini yalanlayabilirsiniz'⁷⁷¹ ayeti surenin yarısına yakın bir şekilde tam 31 defa zikredilmiştir. Buna benzer bir durum da Mürselat Suresi'nde göze çarpmaktadır. 'Yalanlayanların o gün vay haline'⁷⁷² ayeti de bu sure de 10 kez tekrar edilmiştir. 50 ayetten oluşan Mürselat Suresinin beşte birinin sadece bu ayetten meydana gelmiş olması bu işin önemini anlatmaya yetecek bir durum olsa gerektir. Ayrıca suredeki tekzibin türevleri bu orana dahil edilmemiştir. Mürselat suresinde helâk- tekzib ilişkisine örnek olabilecek ayetler de vardır. O ayetlerden biri şu şekildedir.

⁷⁷⁰ Seyyid Kutup, *a.g.e.*, VI, 499

⁷⁷¹ Rahman, 55/ 13,16,18,21,23,25,28,30,32, 34,36,38,40,42,45,47,49,51,53,55,57,59,61,63,65,67,69, 71,73,75,77

⁷⁷² Mürselat, 77/15,18,24,28,34,37,40,45,47,49

‘(Hüküm gününü) Yalanlayanların o gün vay haline! Biz öncekileri bu yüzden helâk etmedik mi? Sonra gerideki inkarcıları da onların peşine takarız. Biz günahkarları böyle yaparız. (Bunları) yalanlayanların o gün vay haline’⁷⁷³

Kur’ân’ın kizbi ağırlıklı olarak kullandığı anlam, hakikati bildikleri halde bunu kabule yanaşmayıp dilleriyle yalan olduğunu söylemekle ilgilidir. Bu açıdan bu kavramda, işin aslının doğru olduğunu bildiği halde, bunu bilerek saptırma ve bu sebeple doğruyu söylememe anlamı vardır. Yani bilinçli ve kasden inkar söz konusudur.⁷⁷⁴

Maun suresinde dini yalanlayan kişinin aynı zamanda yetimi itip kaktığı, miskini doyurmaya teşvik etmediği gibi özelliklerine de yer verilmiştir.⁷⁷⁵ Bu özellikler bütün insanlardaki ortak değer olarak kabul edilen insandaki acıma, başkalarına iyilik yapma ve iyilik yapanları da teşvik etme gibi duygulardan mükezziblerin yoksun olduğu bize vahiy bilgisi ile haber verilmiştir. Böylece onların dinî- insanî davranış biçimlerini daha yakından tanıma fırsatına kavuşmuş bulunmaktayız. Dini yönden makbul bir insan olma bir tarafa, mükezzib olan bu kişiler insan olarak bile aşağı karakterde, alçak tabiatlı, beş para etmez bir kişiliğe sahip insanlardır. Çünkü normal insanlar, başkalarına acıma, zayıf ve muhtaç kimselere imkanı nispetinde yardım etme, iyilik yapanların bu davranışlarından haz alma özelliklerine sahiptirler. Bütün toplumlarda bu özellikler asgari bir insani özellik olarak kabul edilir. Tersî davranış sergileyenler ise diğer insanlar tarafından hoş görülmezler. Ancak tekzip özelliğine sahip olan kişiler, sıradan insanların bile mazluma, fakire, muhtaca yardım etmekten mutlu olacağı bir psikolojik karakterden mahrumdurlar. Çünkü içlerine sinen, her şeyleriyle şahsiyetlerini yoğuran bu karakter, onları muhtaçtan alıkoyduğu gibi, bunlarla da tatmin olmayıp başkalarının yaptığı yardımlara da engel olmaya sevk etmektedir. Bir başka ifade ile mizaçları iyilik yapmaya ve iyilik yapılmasına asla razı olmamaktadır. Aslında bu tür çirkin ve iğrenç davranışlar da ahireti yalanlamanın sonucu olarak meydana gelmektedir.⁷⁷⁶

⁷⁷³ Mürselat 77/15-19

⁷⁷⁴ İbn Manzûr, *a.g.e.*, I. 707 Çimen, Abdullah Emin, *a.g.e.*, s.448

⁷⁷⁵ Maun 107/1-3

⁷⁷⁶ Mevdudî, Ebû'l Ala, *a.g.e.*, VII, 258; Çimen; Abdullah Emin, *a.g.e.*, s. 451

Allah, ayetlerini yalanlayanları hiç bilmeyecekleri bir yerden yavaş yavaş helâke yaklaştıracığını belirtmektedir.⁷⁷⁷

Helâk sebepleri olarak saydığımız ve sayacağımız özellikleri üzerinde bulunduran herkes, her defasında helâk olacak şekilde anlaşılmamalıdır. Çünkü helâkin gerçekleşmesi için bir çok faktör rol oynamaktadır. Nitekim tekzib özelliğine sahip olan İlyas Kavmi, helâk olmamış, daha hafif başka cezalara çarptırılmıştır⁷⁷⁸

Toplumsal boyutu olan yalanlama eylemi, neftse olan şeylerin sonucudur. Yalanın kökü kavramlar, düşünceler ve itikatlardan müteşekkil bir psikolojik yapıya ilişkindir. Sonuçta bu kaynaktan yalan ve yalanlama çıkmaktadır. Bir toplum kendi içlerine yerleşmiş bulunan yalanlama güdülerini değiştirmedikçe o toplumdan yalancı ve yalanlayıcı özellikler kaldırılamaz.⁷⁷⁹

Kur'ân'ın yalanlama - helâk ilişkisi içinde verdiği bilgilerden yola çıkarak, yalanlamanın iki farklı boyutu olduğunu söyleyebiliriz. Bunlardan biri, alışılmış şeylerin, statükonun o toplumun fertlerine yerleşmesi ve bunun dışında kalan her şeyin gerçek dışı kabul edilmesi ki bunu halk düzeyinde bir tepki biçimi olarak değerlendirebiliriz. Bu tür yalanlamanın gerisinde, bilgisizlik ve şartlanma yatmaktadır. Diğeri ise, toplumun yapısının değişmesi, kendi çıkarına ters düşen çıkarıcı grupların, bilinçli bir karşı çıkış ve yalanlamasıdır ki, bu tür grupların toplumu yönlendirme konusundaki etkinlikleri de oldukça fazladır. Bu bakımından toplumun halk düzeyinin bilinçlendirilmesi, bu noktada büyük bir önem arz etmektedir. Halk bilinçlendirildiği takdirde, gerçeklere çıkarları gereği karşı çıkan gruplar da kendiliğinden devre dışı kalacaktır. Bu sebeple, peygamberlere ilk karşı çıkanlar, genelde toplumda ekonomik gücü tekelinde bulunduran varlıklı kişiler olmaktadır.⁷⁸⁰

Kur'ân'daki yalanlama ile ilgili ayetler incelendiğinde şu sonuçlarla karşılaşırız:

1- Yalanlama zulümdür.

⁷⁷⁷ Araf 7/182

⁷⁷⁸ Saffat 37/127

⁷⁷⁹ Said, Cevdet, *a.g.e.*, s.119

⁷⁸⁰ Pazarbaşı, Erdoğan, *a.g.e.*, s.300

2- Geçmiş Kavimler de yalanlamışlardır. Yalanlayıcı Mekke halkı ile aynı karaktere sahiptir.

3- Yalanlayıcıların akıbeti çok tehlikeli ve fecidir.

4- Yalanlamanın büyüklenmeyle bir bağlantısı vardır.

5- İnsan ilmen kuşatamadığı şeyleri yalanlar.

6- İnsan bazen bazı bilgilere sahip olduğu için veya başka maksatlar hedefleyerek de yalanlamada bulunur.

7- Yalanlama bilgisizce saptırma sebebidir.

8- Yalancı ve yalanlayan gerçeğe yol bulamaz.⁷⁸¹

b) Zulüm

Toplumlari yok oluşıa götüren en önemli faktörlerden biri, toplumda adaletin yerini zulmün almasıdır. Kur'ân'da zulüm kavramı üzerinde önemle durulmuş ve zalimler şiddetle yerilmiştir. Gerek kişisel ve gerekse sosyal alanda zulüm konusunun işlendiği ayetlerde, gerçekte Allah'ın değil, insanların kendi kendine zulmettiği olgusu vurgulanmakta ve Allah'ın kulları ile olumsuz bir ilişkiye girmediği, insanların başlarına gelen bütün istenmeyen durumların, yine insanların yaptığı şeylerin bir sonucu olduğu belirtilmektedir.⁷⁸²

Kur'ân'da helâk olduğu bildirilen ilk kavim olan Nuh kavminin en belirgin özelliklerinden birisi zalim olmalarıdır. Kur'ân-ı Kerim'de Nuh Kavmi 10 kez bu yönüyle ele alınır. Allahu Teala, Hz. Nuh'a 'O zalimleri muhakkak helâk edeceğiz',⁷⁸³ diye vahyetmiştir. Onların çok zalim oluşu helâk olmalarına yol açmıştır.⁷⁸⁴

Hz. Nuh (a.s) 'Zulüm işleyenleri her zaman helâke uğrat. Zalimlere helâkten ve şaşkınlıktan başka bir şey artırma',⁷⁸⁵ şeklinde dua etmiştir. Yüce Allah onları korkunç bir şekilde cezalandırmıştır. Allah, Kur'ân-ı Kerim'de, zalimlere

⁷⁸¹ Said, Cevdet, *a.g.e.*, s.118

⁷⁸² Pazarbaşı, Erdoğan, *a.g.e.*, s.303-305

⁷⁸³ İbrahim 14/13

⁷⁸⁴ Necm 53/52

⁷⁸⁵ Nuh 71/24,28

daima acıklı bir azap hazırladığını haber vermektedir.⁷⁸⁶ Nuh Kavminin helâkinin başlangıcını anlatan bir ayette onların zalim oluşu vurgulanır. ‘Onlar zulme devam ederlerken tufan onları yakaladı’⁷⁸⁷ Hz. Nuh’un, bu zalimlerin helâkten kurtulması için dua etmesi de Allah tarafından yasaklanmıştır.⁷⁸⁸ Çünkü Allah’ın hükmü kesindir. Onlar boğulacaktır.⁷⁸⁹ helâk bittikten sonra da ‘uzak olsunlar, yok olup gitsinler o zalimler topluluğu’⁷⁹⁰ denilmiştir.

Ad Kavmi de işledikleri muhtelif günahlardan dolayı kendisine zulmetmiştir.⁷⁹¹ Zorba bir kavim⁷⁹² olan Ad Kavmi, Hz. Hud (A.S)’a çeşitli şekillerde zulmetmişlerdir.⁷⁹³ Bu zalimleri helâk edeceğini⁷⁹⁴ peygamberine vahyeden Allahu Teala Hazretleri, Onları helâk ettikten sonra da Onlar hakkında da tıpkı Nuh Kavminde olduğu gibi ‘Uzak olsun böyle bir zalimler toplumu’⁷⁹⁵ buyurmuştur.

Semud Kavmi de zalim bir kavimdir.⁷⁹⁶ Onlar kendilerine mucize olarak gönderilen dişi deveyi öldürerek kendilerine zulmetmiştir.⁷⁹⁷ Yüce Allah, o zalimleri helâk edeceğini peygamberine bildirmiş,⁷⁹⁸ o zalimleri de sayha yakalamıştır.⁷⁹⁹ Onlar zalimliklerinden helâk olmuşlardır.⁸⁰⁰

Lût Kavmi’ni helâk etmek için gönderilen melekler, Hz. İshak’ı müjdelemek için uğradıkları Hz. İbrahim’e Lût Kavmi’ni helâk edeceklerini Çünkü Onların zalim olduklarını haber vermiştir.⁸⁰¹ Onlar helâk edildikten sonra da onları helâk eden taşın, zalimlere uzak olmadığı belirtilerek⁸⁰² Lût Kavmi’nin zalimliğine gönderme yapılır ve zulümden vaz geçmeleri takdirde sonraki zalimlerin de helâk edileceği belirtilir.

⁷⁸⁶ Furkan 25/37

⁷⁸⁷ Ankebut 29/14

⁷⁸⁸ Hud 11/37; Mü’minun 23/27

⁷⁸⁹ Hud 11/37; Mü’minun 23/27

⁷⁹⁰ Hud 11/44

⁷⁹¹ Tevbe 9/70

⁷⁹² İbrahim 14/15; Şuara 26/130

⁷⁹³ İbrahim 14/12,13; Mü’min 40/5

⁷⁹⁴ İbrahim 14/13

⁷⁹⁵ Mü’minun 23/41

⁷⁹⁶ Necm 53/50-52

⁷⁹⁷ İsra 17/59

⁷⁹⁸ İbrahim 14/13

⁷⁹⁹ Hud 11/67

⁸⁰⁰ Naml 27/51,52

⁸⁰¹ Ankebut 29/31

⁸⁰² Hud 11/83

Hız. Şuayb'ın Kavmi gerçekten çok zalim bir kavimdir.⁸⁰³ Allahu Teala Hazretleri O zalimleri bir sayhanın yakaladığını⁸⁰⁴ bildirerek onların helâkini anlatırken bu özelliğini ön plana çıkarmıştır.

Allah, Hız. Musa'yı Firavun Kavmi'ne gönderirken Onları 'zalim kavim' olarak nitelemiştir.⁸⁰⁵ Firavun Kavmi, Allah'ın ayetlerine haksızlık (zulüm) ettiler.⁸⁰⁶ Vicdanları onların doğru olduğuna kesin inandığı halde, sırf haksızlık (zulüm) ve kibirden dolayı bilerek inkar ettiler.⁸⁰⁷ Firavun ailesi ve Firavun'un adamları ile önceki helâk olan tüm kavimler zalimdir.⁸⁰⁸ Firavun Kavmi'nin boğulma sebeplerinden biri de zalim olmalarıdır.⁸⁰⁹ Allah, Onları denize attığını bildirdikten sonra 'İşte bak, o zalimlerin sonu nasıl oldu?' buyurmaktadır.⁸¹⁰ Onların zulüm (Bağy) ve saldırganlık (Adv) vasfı, boğulmadan önce İsrailoğullarının ardına düştükleri zamanda da müşahede edilmektedir.⁸¹¹

Allah tarafından mü'minlere örnek olarak gösterilen, Firavun'un karısı da şu duasında Firavun Kavmini zalimler olarak vafsetmektedir. "Ey Rabbim! Bana katında, Cennet'in içinde bir ev yap ve beni Firavun'dan ve O'nun (kötü) işinden kurtar. Hem de beni o zalimler topluluğundan selamete çıkar" demişti.⁸¹²

Hız. Musa gençliğinde hata ile bir adamı öldürüp,⁸¹³ hakkında Firavun ve adamları tarafından öldürölmek üzere arama emri çıkınca⁸¹⁴ gittiği Medyen'de⁸¹⁵ başından geçenleri⁸¹⁶ orada kızı ile de evlendiği⁸¹⁷ (kesin olmamakla beraber Hız. Şuayb olduğu bildirilen)⁸¹⁸ salih⁸¹⁹ bir ihtiyara⁸²⁰ anlatınca, O salih zat, 'korkma , o

⁸⁰³ Hicr 15/78

⁸⁰⁴ Hud 11/94

⁸⁰⁵ Şuara 26/10

⁸⁰⁶ Araf 7/103

⁸⁰⁷ Neml, 27/17

⁸⁰⁸ Enfal 8/53

⁸⁰⁹ Enfal 8/54

⁸¹⁰ Kasas 28/40

⁸¹¹ Yunus 10/90

⁸¹² Tahrir 66/11

⁸¹³ Kasas 28/15 vb.

⁸¹⁴ Kasas 28/20

⁸¹⁵ Kasas 28/22; Medyen ile Hız. Musa arasında akrabalık bulunduğı, Hız. Musa ve Medyenlilerin Hız. İbrahim'in evlatları olduğu hatta Medyen isminin Hız. İbrahim'in bir oğlunun adı olduğu için buraya verildiğı rivayet edilmektedir. Ayrıca Meyden, Firavun'un zulmü altında olmayan bir mıntika idi. (Özek, Ali, Meal, s.387)

⁸¹⁶ Kasas 28/25

⁸¹⁷ Kasas 28/27

⁸¹⁸ Meallerde genel olarak bu salih zatın Hız. Şuayb olduğu bildirilmektedir. (Hasan Tahsin Feyizli, meal, s. 387; Özek, Ali, meal, s.387) Beydâvî de bu zatın Hız. Şuayb olduğunu kabul etmektedir. (Beydâvî, a.g.e., II, 191) Ancak bu konuda Hız. Şuayb'a hiç değinmeyenler, bu şahıs hakkında sadece

zalimler topluluğundan kurtuldun'⁸²¹ diyerek, Hz. Musa'yı teskin etmiş, Firavun Kavmini de zalimler olarak nitelemiştir.

Firavun, İsrailoğulları'na erkeklerini katledip, kadınları sağ bırakmak sureti ile zulmün en kötüsünü reva görmüştür.⁸²² Onlar kafirlik ve sapıklıkları ile kendilerine yazık ettikleri gibi; erkek çocuklarını boğazlamak ve kadınlarını dul bırakmakla, alay ve işkence ederek de İsrailoğullarına zulmetmişlerdir.⁸²³ Firavunun zalimlik özelliği, sihirbazlar Hz. Musa ve Hz. Harun'a iman edince, onları elleri ve ayaklarını çaprazlama kesmek ve hepsini asmak ile tehdidinde de kendini göstermiştir.⁸²⁴

Firavun acımasız bir zorbaydı. Kötülüklerin en iğrencini, suçların en çirkinini işliyordu. İnsanları aşağılıyor, onları sınıflara bölüyordu. İsrailoğullarının erkeklerini zulüm ve zorbalıkla öldürüyor, kadınları erkeksiz bırakmak sureti ile korkunç bir soykırım uyguluyordu.⁸²⁵

Helâk olan kavimler, peygamberlerinin getirdiği apaçık mucizelere inanmadığı için helâk olmuş, bu sebeple kendilerine zulmetmişlerdir.⁸²⁶

Helâk olan kavimlerde zulüm konusuna ne kadar vurgu yapıldığı bu örneklerden çok rahat anlaşılmaktadır. Demek ki, helâk olan kavimlerde en çok dikkati çeken kavramlardan biri zulüm kavramıdır. Zulüm bir toplum için helâk sebebidir ve helâk edilen tüm toplumlarda ortak bir özellik olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu tür ayetlerin büyük bir kısmı helâk edilen kasabalardan söz etmekte, bu kasabaların mutlaka zalim olduğu için helâk edildiğini ifade etmektedir.

'o zat' şeklinde anlam verenler de vardır. (Çantay, Hasan Basri , meal, s. 388, Esed, Muhammed, a.g.e., II, 786)

Bu konuda Ahmet Lütfi Kazancı ise 'Çeşitli Yönleriyle Nübüvvet Kavramı' isimli eserinde şu açıklamalarda bulunur. 'Bütün bunlara rağmen bu zatın Hz. Şuayb olmaması ihtimali daha da kuvvetlidir. Çünkü Hz. Şuayb, kavmini ıslah için çalışırken sırasıyla Nuh, Hud Ve Salih peygamberlerin kavimlerinin başlarına gelen belayı hatırlatıyor ve "Lût'un Kavmi size uzakta değil" diyordu. (Onların nasıl helâk edildiğini sizler unutmuş olamazsınız.) diyordu. (Hud 11/89) Hz. Lût'un ise Hz. İbrahim'in devrinde olduğu kesindir. Lut Kavmi'ni mahvetmek üzere indirilen melekler evvela Hz. İbrahim'i ziyaret etmişler ve Lût Kavmi'ne gitmek üzere olduklarını bildirmişlerdir. (Hud 11/70-74). Hz. Musa'nın Hz. İbrahim'den yüzlerce yıl sonra geldiği tartışma konusu bile olmamalıdır. En azından arada Hz. İshak, Hz. Ya'kup ve Hz. Yusuf vardır. Bunların torunlarının Mısır'da yerleşmeleri ve önemli ölçüde çoğalmaları ise epeyce bir zamana muhtaç olmalıdır. (Kazancı, Ahmet Lütfi, a.g.e.,s.17)

⁸¹⁹ Kasas 28/27

⁸²⁰ Kasas 28/23

⁸²¹ Kasas 28/25

⁸²² Bakara 2/49; Araf 7/127, 141; İbrahim 14/6; Kasas 28/4; Mü'min 40/25

⁸²³ Kutup, Seyyid, a.g.e., VII, 587

⁸²⁴ Araf 7/124; Tâ-Hâ 20/71; Şuara 26/49

⁸²⁵ Kutup, Seyyid, a.g.e., VIII, 162,163

⁸²⁶ Tevbe 9/70

Türkçemize kasaba veya memleket olarak tercüme edilen kelime, bu ayetlerde karye kelimesidir.

وَمَا كَانَ رَبُّكَ مُهْلِكَ الْقُرَىٰ حَتَّىٰ يَبْعَثَ فِي أُمَمٍ رَسُولًا يَتْلُوا عَلَيْهِمْ آيَاتِنَا وَمَا كُنَّا مُهْلِكِي الْقُرَىٰ

إِلَّا وَأَهْلُهَا ظَالِمُونَ

‘Senin Rabbin, memleketlerin ana merkezlerine, ayetlerimizi Onlara okuyacak bir peygamber göndermedikçe, o memleketleri helâk edici değildir. Zaten biz, ancak halkı zalim olan memleketleri helâk etmişizdir.’⁸²⁷

Bu ayetten anlaşıldığı üzere helâk olan kavimlerde zulmün yönü peygamberlere ve Allah’ın ayetlerine doğrudur. Nitekim daha önceden de belirttiğimiz gibi peygamberleri ve Allah’ın ayetlerini kısaca tasdik edilmesi gereken şeyleri tekzip etmek de Kur’ân’da zulüm olarak isimlendirilmektedir,

İlâhî tehditlere aldırış etmeyen, tuttukları zulüm yolunda gittikçe azıtıp şımaran, peygamberlerin uyarılarına aldırış etmemekle, kulak asmamakla kalmayıp, onların getirdikleri mucizeleri, ‘büyüdür, gözbağıdır’ şeklinde damgalayıp mahkum etmek isteyen ve hatta azgınlıklarını peygamberlerine ‘Eğer bu söylediğin doğru ise, bizi tehdit ettiğin azabı (acele) getir’ demeye kadar vardıran, inanç ve fücürda zalim, kafir ve fâcirlere Allah, sonra geleceklere de ibret olmak üzere daha dünyada cezalarını vermiştir.⁸²⁸

وَتِلْكَ الْقُرَىٰ أَهْلَكْنَا هُمْ لَمَّا ظَلَمُوا

‘İşte zalim oldukları vakit kendilerini helâk ettiğimiz memleketler!’⁸²⁹

Bazı ayetlerde ‘karye’ veya bu kelimenin çoğulu olan ‘kura’ kelimesi ‘zalime’ sıfatı ile nitelenmektedir.

وَكَذَٰلِكَ أَخَذَ رَبُّكَ إِذَا أَخَذَ الْقُرَىٰ وَهِيَ ظَالِمَةٌ إِنَّ أَخَذَهُ أَلِيمٌ شَدِيدٌ

‘İşte Rabbin, zalim memleketleri cezalandırdığı zaman böyle cezalandırır. Çünkü O’nun cezası çok acı, çok çetindir’⁸³⁰

⁸²⁷ Kasas 28/59

⁸²⁸ Ulutürk, Veli, *Kur’ân-ı Kerim ve Zalim Dedikleri*, Atatürk Üniv. İlahiyat Fakültesi, sayı 10, Erzurum, 1991, s. 110

⁸²⁹ Kehf 17/59

وَكَمْ قَصَمْنَا مِنْ قَرْيَةٍ كَانَتْ ظَالِمَةً وَأَنْشَأْنَا بَعْدَهَا قَوْمًا آخَرِينَ

'Biz halkı zalim olan nice memleketleri kırıp geçirdik ve onlardan sonra başka milletler var ettik'⁸³¹

كَأَيِّنْ مِنْ قَرْيَةٍ أُمْلِيتُ لَهَا وَهِيَ ظَالِمَةٌ ثُمَّ أَخَذْتُهَا وَإِلَيَّ الْمَصِيرُ

'Zulmedip dururlarken kendilerine mühlet verdiğim nice memleket halkı vardı ki, sonunda onları azabımla yakaladım. Dönüş ancak banadır.'⁸³²

فَكَأَيِّنْ مِنْ قَرْيَةٍ أَهْلَكْنَاهَا وَهِيَ ظَالِمَةٌ فَهِيَ خَاوِيَةٌ عَلَى عُرُوشِهَا وَبِئْسَ مَعْطَلَةٌ وَقَصْرٌ مَشِيدٌ

'Zulüm ve haksızlıkta çok aşırı düzeylere vardıkları için nice şehirleri yok ettik. Öyle ki şimdi hepsinin yerinde yeller esiyor. Çatıları çökmüş, kuyuları kurumuş. (Bir zamanlar göğe doğru) yükselen sarayları (şimdi yerle bir olmuş)'⁸³³

Her tür haksızlığın kol gezdiği, can güvenliğinin ve mal emniyetinin bulunmadığı, ırz ve namus kutsiyetinin kalmadığı, din hürriyetinin emniyet altına alınmadığı, her tür gasp, soygun, katl, saldırı, tecavüz, terör, baskı v.b zulümlerin hakim olduğu mekanlarda, bir süre sonra bu zulümleri yapanların helâk edilmesiyle, devrim niteliğinde bir müdahale gerçekleşir. Eğer zulüm yapma eğilimi, halkın geniş bir tabanına yayılmış bir gerçekse, bu durumda onların yaşadıkları bölgenin tamamı, ilahi cezadan bir pay sahibi olmakta, evleri, barkları, sarayları, bahçeleri, yerle bir edilerek harabelere döndürülmekte, böylece de zulümleri nedeniyle medeniyetleriyle beraber tarih sahnesinden silinip gitmektedirler.⁸³⁴

Zulüm, bir toplumun yok olmasına neden olduğu gibi, toplumun somutlaşan eserlerinin, medeniyetinin de yok olmasına neden olmaktadır. Geçmiş toplumların oluşturdukları medeniyetlerin ayakta kalmayışında en önemli etken, bu toplumlarda adaletin yerine zulmün ikame edilmesi ve zulmün medeniyetleri çökertecek sonuçlara ulaşmasıdır.⁸³⁵

Toplumların çöküş ve çözülüşüne yol açan asıl nedenler üzerinde dururken, Kur'ân, zevali gerektiren bir çok faktörden söz eder. Ama bu faktörler arasında, esas olarak adaletsizlik, zulüm ve baskının bir toplumun mahvına sebep olduğu düşüncesi

⁸³⁰ Hud 11/102

⁸³¹ Enbiya 21/11

⁸³² Hacc 22/48

⁸³³ Hacc 22/45

⁸³⁴ Çimen, Abdullah Emin, *a.g.e.*, s.462

⁸³⁵ Pazarbaşı, Erdoğan, *a.g.e.*, s.305

ortaktır.⁸³⁶ Kur'ân'a göre toplumu çöküşe götüren bir çok faktörlerin üstünde adaletsizlik ve zulüm, toplumsal dayanışmanın ve toplum içi bağlılığın en kötü düşmanıdır.⁸³⁷

Kur'ân-ı Kerim, her türlü zulmün, hiçbir grubun başarı ya da refahına neden olmayacağını açıklar. Tarihsel süreç zalimlerin amaçlarını yerle bir etmiştir.⁸³⁸ Zalimler Allah'ın ahbine erişemezler.⁸³⁹ Allah, insanların önderliğini, ahlâkî bakımdan aşağı derecede bulunan, adaleti hem kendi aralarında hem de başkaları ile ilişkilerinde koruyamayacak olan bir topluma emanet etmez.⁸⁴⁰ Çünkü tarihsel süreç ahlâkî konumlu bir süreçtir ve bu nedenle başkalarıyla ilişkilerinde adaletin, iyi davranışın ve doğruluğun asgarî şartlarını bile yerine getiremeyen bir toplumun ilerlemesine ve önderlik makamına gelmesine izin vermez.⁸⁴¹ Onlar ancak çürümüş bir siyasal sistem karşısında başarı kazanabilirler ama bu başarıları kısa ömürlü olur.⁸⁴²

Allahu Teala sadece zalimlerin helâk edildiğini 'kavm' ve 'kurûn' kelimesini kullanarak da ifade etmektedir. Israrla vurgulanan nokta aynıdır. Allah sadece zalim memleketleri, toplumları ve nesilleri helâk etmektedir. Önceki nesiller içersinde yer alan bazı toplumları helâk etmesi gibi, Allah bundan sonraki nesiller içersindeki zalimleri de her an helâk edebilir. Allah'ın kanunun bu şekilde işlediği hatırlatılarak zalimlere zulümlerine bir an önce son verme çağrısı yapılmaktadır.

هَلْ يُهْلِكُ إِلَّا الْقَوْمَ الظَّالِمُونَ

'Zalimler toplumundan başkası helâk olur mu?'⁸⁴³

وَلَقَدْ أَهْلَكْنَا الْقُرُونَ مِنْ قَبْلِكُمْ لَمَّا ظَلَمُوا وَجَاءَتْهُمْ رُسُلُهُمْ بِالْبَيِّنَاتِ وَمَا كَانُوا لِيُؤْمِنُوا

كَذَلِكَ نَجْزِي الْقَوْمَ الْمُجْرِمِينَ

⁸³⁶ Sıddıkî, Mazharuddin, *a.g.e.*, s.35

⁸³⁷ Sıddıkî, Mazharuddin, *a.g.e.*, s.62

⁸³⁸ Sıddıkî, Mazharuddin, *a.g.e.*, s.14

⁸³⁹ Bakara 2/124

⁸⁴⁰ Sıddıkî, Mazharuddin, *a.g.e.*, s.16

⁸⁴¹ Sıddıkî, Mazharuddin, *a.g.e.*, s.16

⁸⁴² Sıddıkî, Mazharuddin, *a.g.e.*, s.16

⁸⁴³ En'am 6/47

‘Andolsun ki, sizden önceki devirlerin bir çok neslini, peygamberleri kendilerine bir çok belge ile geldikleri halde zulmettikleri ve imana gelmedikleri için helâk ettik. İşte günahkârlar topluluğunu biz böyle cezalandırırız’⁸⁴⁴

Bu ayeti kerimede zulmün cürüm olarak isimlendirildiğini görmekteyiz. Demek ki zulmeden bir toplum, suç işlemiştir ve Allah tarafından cezalandırılması da bu yüzdendir.

Zulüm ile ilgili ayetler helâk konusu ile bağlantılı olarak ele alındığında, bu ayetlerde genel olarak toplumların helâk olma nedenlerinin zalim olmaları olduğu çokça vurgulanmıştır.⁸⁴⁵ Kur’ân’ın bu üslubu, muhtemelen zulmün, tekzip gibi tüm helâk sebeplerini içine alan genel bir helâk sebebi olduğunu gösterir gibidir.⁸⁴⁶

Zulüm hakkındaki ayetlerde üzerinde çok durulan konulardan bir tanesi, insanların kendi kendilerine zulmetmeleridir. Bu tür ayetlerin bir kısmında özellikle şu hakikat vurgulanır. ‘İnsanlar çeşitli suçlar işleyerek, bize değil, asıl kendilerine zulmederler.’

وَمَا ظَلَمُونَا وَلَكِنْ كَانُوا أَنْفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ

‘Onlar zulmü bize yapmadı. Fakat asıl kendi nefislerine zulmediyorlardı.’⁸⁴⁷

İnsanların kendi nefislerine zulmettiği belirtilen bazı ayetlerde ise, Allah’ın Onlara zulmetmediği ancak Onların kendilerine zulmettiği gerçeği üzerinde önemle durulur.

فَمَا كَانَ اللَّهُ لِيَظْلِمَهُمْ وَلَكِنْ كَانُوا أَنْفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ

Allah, Onlara zulmediyor değil, lâkin onlar kendi kendilerine zulmediyorlardı.⁸⁴⁸

İnsanlara kendilerinin zulmettiği, Allah’ın zulmetmediği bildirilen ayetlerde, Allah’ın insanlara zulmetmediğini belirten bölümler, genel olarak ‘Allah Onlara zulmetmedi’⁸⁴⁹ ve ‘Allah Onlara zulmediyor değil’⁸⁵⁰ şeklinde belirtilirken;

⁸⁴⁴ Yunus 10/13

⁸⁴⁵ En’am 6/45,47,131; Yunus 10/13; Hud 11/117; İbrahim 14/13; Hacc 22/45; Kehf 18/59; Kasas 28/58

⁸⁴⁶ Çimen, Abdullah Emin, *a.g.e.* s.462

⁸⁴⁷ Bakara 2/57; Araf 7/160

⁸⁴⁸ Tevbe 9/70; ayrıca bkz. Âl-i İmran 3/117; Yunus 10/44; Nahl 16/33; Ankebut 29/40; Rum 30/9

⁸⁴⁹ Âl-i İmran 3/117; Nahl 16/33

⁸⁵⁰ Tevbe 9/70; Ankebut 29/40; Rum 30/9

bu durum bir yerde ‘Biz Onlara zulmetmedik’⁸⁵¹ bir başka yerde de ‘Şüphesiz ki, Allah insanlara hiçbir şekilde zulmetmez’⁸⁵² formunda anlatılma yoluna gidilmiştir.

Allah’ın kullarına asla zalim olmadığı, kulların başına gelenlerin kendi ellerinin işledikleri yüzünden olduğu vurgusu da Kur’ân’da çok dikkat çekmektedir. Kur’ân’da beş yerde geçen Allah’ın kullarına asla zalim olmadığı gerçeği belirtilirken fail üç yerde ‘Allah’,⁸⁵³ yine Allah kasdedilerek, bir yerde ‘Rabb’in’⁸⁵⁴ bir yerde de ‘Ene’⁸⁵⁵ zamiridir.

ذٰلِكَ بِمَا قَدَّمْتُمْ اَيْدِيَكُمْ وَاَنَّ اللّٰهَ لَيْسَ بِظَالَمٍ لِّلْعَبِيدِ

‘İşte bu, ellerinizle kazandığınız yüzündendir. Şüphesiz ki, Allah kullarına hiçbir şekilde zalim biri değildir.’⁸⁵⁶

Bir kişinin cezalandırmayı gerektiren bir suç işlemesi de kendisine zulmü olarak ele alınır.⁸⁵⁷ İnsanın kendine zulmetmesi hem inanç hem de davranış biçimi olarak ortaya çıkar. İtikadî açıdan bakıldığında inkar, ayetleri yalanlamak, kıyameti inkar etmek kişinin kendi öz nefesine zulmetmesidir. Davranış şekli olarak da büyük ve küçük günahların her biri, aslında kişinin nefesine karşı işlediği zulümden ibarettir. Adam öldürmek, Allah’ın koyduğu sınırları aşıp çiğnemek, bir şeyi helal veya haram kılmak, hicret etmesi gerektiği halde hicret etmemek, nankörlük etmek, itikaden ve amelen helâk olan kavimleri takip etmek, kitaba uymada kusurlu olmak gibi kusurları irtikab eden kimseler, nefislerinin zalimidirler. Bu kişiler böyle davranmakla nefislerine zulmetmişlerdir. Çünkü günahlar nefse karşı işlenen zulümler olarak kabul edilmektedir. Hz. Yunus’un yaptığı gibi Rabbinden izinsiz görevi terk etmek de nefse karşı işlenen bir zulümdür.⁸⁵⁸

Kur’ân’da Allah tarafından tespit edilip insanlara farz kılınmış davranış kurallarına hududullah “Allah’ın sınırları” denmektedir. Tüm yaşamı boyunca Allah’ın çizdiği sınırlar dahilinde kalana, kıyamet gününde altından ırmaklar akan cennet bahçelerine girme izni verilecekken;⁸⁵⁹ Allah’ın sınırlarını aşan ise kendi

⁸⁵¹ Nahl 16/118

⁸⁵² Yunus 10/44

⁸⁵³ Enfal 8/51; Âl-i İmran 3/182; Hacc 22/10

⁸⁵⁴ Fussilet 41/46

⁸⁵⁵ Kaf 50/29

⁸⁵⁶ Enfal 8/51; ayrıca bkz. Âl-i İmran 3/182; Hacc 22/10; Fussilet 41/46; Kaf 50/29

⁸⁵⁷ Zemahşerî *a.g.e.*, I. 407

⁸⁵⁸ Ulutürk, Veli, *a.g.m.*, s.97; Çimen, Abdullah Emin, *a.g.e.*, s.459

⁸⁵⁹ Nisa 4/13

nefsine zulmetmiş⁸⁶⁰ ve zalimlerden olmuştur.⁸⁶¹ Ve Cehennem’de sürekli kalacaktır.⁸⁶²

Allah hiçbir şekilde hiç kimseye zulmetmemeyi kendisine bir ilke olarak benimsemiş, zulmü sevmediği, kendisi yapmadığı, kendisine haram kıldığı gibi, kullarından da birbirlerine zulmetmemelerini istemiştir.⁸⁶³ Ayrıca Allah zalimlere lanet etmiştir.⁸⁶⁴ Zulüm konusundaki ilâhî yasa, Müslüman veya kafir ayrımı yapmaksızın tüm insanlık için aynı sonuçları doğuracak şekilde işlemekte ve zulmü kim yaparsa yapsın onun mutlaka bir şekilde helâk edileceğini haber vermektedir.⁸⁶⁵

فَأَوْحَىٰ إِلَيْهِمْ رَبُّهُمْ لَنُهْلِكَنَّ الظَّالِمِينَ

‘Rableri Onlara (peygamberlere) şöyle vahyetti. Zalimleri mutlaka helâk edeceğiz’,⁸⁶⁶

İzutsu, zulmü cehaletin belirtisi olarak görür. O’na göre bir duygu olan cehlin, görünür, fiziki davranış hali zulümdür. Zulüm, cehlin özel bir şeklidir. Kısaca cehl, kavramın içi, zulüm ise dışıdır. Zulüm sadece basit bir kötülük yapma değildir. Bu kelimenin inatçı kafirlerin halini tasvir ederken de kullanılmış olması, bu kelimenin cehl kavramı ile beraber ele alınması gerçeğini ortaya koyar. Çünkü kafirlerin peygamberlere ve arkadaşlarına karşı izledikleri bütün zulüm hareketlerinin arkasında cehl ruhu vardı. Her şeyin kaynağı bu cehl ruhu idi. Peygambere ve ilahi öğretiye karşı inat ve direnç göstermekle onlar, zulümlerini açıkça Allah’a yöneltmiş oluyorlardı. Ama Kur’ân’a göre Allah’a kimse zulmedemez. Binaenaleyh Onlar aslında yine kendilerine zulmediyorlardı. İşte Kur’ân’ın zulmü’n nefis ‘kendine kötülük etmek’ deyiminin manası budur.⁸⁶⁷ Zulüm kavramı Kur’ân’da son derece önemli bir rol oynamaktadır. Bu kavramın Kur’ân’ın en mühim menfi değer sözcüklerinden biri olduğunu söylemek mübalağa olmaz. Gerçekten bu kelime, Kur’ân’ın hemen hemen her sayfasında bir çok farklı şekillerde karşımıza çıkmaktadır.⁸⁶⁸

⁸⁶⁰ Talak 65/1

⁸⁶¹ Bakara 2/229

⁸⁶² Nisa 4/14

⁸⁶³ Coşan, Mahmud Es’ad, *Doğru İnanç Ve Güzel Kulluk*, Seha Neşriyat, İst.1998, s. 263

⁸⁶⁴ Hud 11/18

⁸⁶⁵ Çimen, Abdullah Emin, *a.g.e.*, s.461

⁸⁶⁶ İbrahim 14/13

⁸⁶⁷ İzutsu, Toshihiko, *Kur’ân’da Allah Ve İnsan*, s.266

⁸⁶⁸ İzutsu, Toshihiko, *Kur’ân’da Dini ve Ahlaki Kavramlar*, s. 221

Zulüm kelimesi Kur'ân'da üç yüz küsur yerde kullanılmıştır. Bu, Kur'ân'ın bu kelimeye verdiği önemi gösterir. Zulüm hak yoldan sapma, adaletin karşısı olan cevır, kişinin başkalarının ve kendi ruhunun hakkına saldırması, insanların özgürlüklerine, mallarına, canlarına tecavüz etmek, günaha sapmak, haksızlıklar yapmak hep bu kelimenin kapsamına girer. Kişinin kendisine yaptığı en kötü iş olan şirk de zulmün başı sayılır. Ve zulüm şirk anlamında da kullanılmıştır.⁸⁶⁹ Kur'ân-ı Kerim'de 'Şüphesiz şirk büyük bir zulümdür'⁸⁷⁰ buyurulmuştur. İsrailoğulları da buzağıya taptıkları için –ki bu bir şirktir- zulüm işlemekle nitelendirilmişlerdir.⁸⁷¹

Zulüm, bir şeyi kendine ait olmayan bir yere koymak demektir.⁸⁷² Bu kelime; gadr, haksızlık, adalete aykırı hareket, haktan batıla intikal ve bir şeyin hak sahibinden men edilmesi anlamlarına gelir.⁸⁷³ İnsanın uhdesine teveccüh eden şahsı, İctimaî, ve ilahi vazifelerden herhangi birini terk etmesi de bir zulümdür.⁸⁷⁴ Zulüm kelimesine 'Yazık etmek',⁸⁷⁵ 'haddi aşp, bir hakkı yerinden başka yere koymak'⁸⁷⁶ 'insanın adalete aykırı olarak yaptığı her şey, her haksızlık, yanlış olan, adalete uymayan her iş' şeklinde anlamlar verilmiştir..⁸⁷⁷ İnsana verilen hilafet mutlak olmayıp, sınırları vardır ve bu sınırları aşmak da zulümdür.⁸⁷⁸

Selahiyet sahibi bir çok dil bilimciye göre, zulüm kelimesinin ilk plandaki manası 'bir şeyi yanlış yere koymak'tır. Ahlak ilmi sahasındaki ilk ve en mühim anlamı 'belirlenen haddi aşmak ve bir başkasının hakkını ihlal etmek' demektir. Kısaca zulüm, kişinin kendi sınırlarını aşması ve yapmaya hiç hakkı olmayanı yapması anlamında adaletsizlikte bulunmasıdır.⁸⁷⁹

Mevdûdî, zulüm kavramı hakkında şu açıklamalarda bulunur. 'Arapça'da zalim kelimesi çok geniş kapsamlı bir kelimedir. Zulüm bir hak veya görevi ihlal etmektir. Zalim ise bir hak veya görevi ihlal eden kişiye denir. Allah'a isyan eden kişi üç temel hakka tecavüz etmiş demektir. İlk olarak o, itaate layık olan Allah'ın haklarına tecavüz etmiştir. Daha sonra isyanına alet ettiği tüm eşya ve varlıkların,

⁸⁶⁹ Ateş, Süleyman, *a.g.e.*, IV, 1730

⁸⁷⁰ Lokman 31/13

⁸⁷¹ Araf 7/148

⁸⁷² Cebecioğlu, Ethem, *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü*, Rehber Yay, Ank. 1997, s.786;

Bilmen, Ömer Nasuhi, *a.g.e.*, s.68

⁸⁷³ Bilmen, Ömer Nasuhi, *a.g.e.*, s.68

⁸⁷⁴ Bilmen, Ömer Nasuhi, *a.g.e.*, s.68

⁸⁷⁵ Feyizli, Hasan Tahsin. *a.g.e.*, s.386

⁸⁷⁶ Yazır, Elmalılı Muhammed Hamdi, *a.g.e.*, I, 276

⁸⁷⁷ Coşan, Mahmud Es'ad, *a.g.e.*, s. 263,264

⁸⁷⁸ Bakara 2/35; Yazır, Elmalılı Muhammed Hamdi, *a.g.e.*, I. 276

⁸⁷⁹ İzutsu, Toshihiko, *a.g.e.*, s.221,222

örneğin kendi organ ve yetilerinin, diğer insanların, işlerine yardım eden meleklerin ve zulmü sırasında kullandığı bütün her şeyin haklarına tecavüz etmiş olur. Çünkü bütün bunların Allah'ın dileği doğrultusunda kullanılmaya hakları vardır. Son olarak kendi haklarına tecavüz etmiş olur. Çünkü kendi nefsinin de kendisi üzerinde, kendisini ziyana uğramaktan korumak gibi bir hakkı vardır. Kendisi isyan etmek suretiyle Allah'ın azabına uğradığında da kendi kendisine zulmetmiş olur. Bu nedenle Kur'ân, günahı bir çok yerde zulüm olarak niteler.'⁸⁸⁰ Ayrıca zulüm, Allah'a kul olmanın hadlerini aşan insanların işlediği tüm günah biçimini kapsamına almaktadır.⁸⁸¹

İsmail Hakkı Bursevî, şükürün yerine küfrü, itaat yerine isyanı ikame etmeyi zulüm olarak tarif etmiştir. Zulüm yok edilme sebebidir. O'na göre zulüm üç kısımdır. Bu kısımlar da şunlardan ibarettir.

1-İnsanla Allah arasında cereyan eden zulüm. Bu zulmün en büyüğü inkar, şirk ve nifaktır.

2-İnsanla diğer insanlar arsında cereyan eden zulüm.

3- Kendisi ile nefsi arasında olan zulüm.⁸⁸²

Zulüm, muayyen sınırı geçen ve başkalarının haklarına tecavüz eden herhangi bir insan fiili olarak da kullanılabilmektedir. Bu anlamıyla zulüm, görünür herhangi bir sebep olmaksızın birisinin ciddi biçimde canını yakmaktır. Kur'ân-ı Kerim'de bazen zulüm, kişinin meseleye bakış için seçtiği mihenge göre izafidir. Nitekim putları kıran Hz. İbrahim, kavmi tarafından zalim olarak nitelenmiştir.⁸⁸³ Çünkü bir müşrik için putların kırılması için hiç mi hiç neden yok iken Mü'minler zaviyesinden aynı hareketi haklı gösterecek bir çok haklı sebep bulunmaktadır. Müşrikler için putları kırmak için haklı bir neden yok olduğu için putların tahribi bir zulüm eylemi teşkil etmektedir. Ancak bu kelimenin Kur'ân'daki başlıca kullanımı Müslüman'ların bakış açılarındandır. Ve doğal olarak en ziyade alâkalı olduğu konu kafirlerin Allah'a ve mü'minlere tipik davranış halidir.⁸⁸⁴

Muhammed İzzet Derveze tefsirinde zulüm kavramı ve boyutları hakkında şöyle açıklamalarda bulunmaktadır. 'Kur'ân'da üç yüz küsur geçen zulüm

⁸⁸⁰ Mevdudi, Ebû'l Ala, *a.g.e.*, I, 65

⁸⁸¹ Mevdudi, Ebû'l Ala, *a.g.e.*, II, 315

⁸⁸² Bursevî, İsmail Hakkı, *a.g.e.*, III, 16, VII, 17

⁸⁸³ Enbiya 21/58,59

⁸⁸⁴ İzutsu, Toshihiko, *a.g.e.*, s.225-227

kelimesinin bu kadar tekrar edilmesi, Kur'ân'ın bütün kötülüklerin ve hayasızlıkların tedavisine, bu kötülüklerin ortadan kaldırılmasına gösterdiği özeni ortaya koymaktadır. Zulmü en yaygın biçimiyle somutlaştıran ifadeler içeren ayetleri kapsayan bir çok surede, kelimenin içerdiği değişik anlamıyla birlikte zulüm ve zalimlere sert eleştiriler yöneltilmektedir. Zalimler aşağılayıcı saldırılara maruz kalmışlar ve onlara lanetler yağdırılmıştır. Dünya ve ahirette zalimlerin uğrayacakları onur kırıcı ve rezil hayata işaret edilmiştir. Ezilen kitlelere zalimlere boyun eğmemeleri ve susmamaları emredilmiştir. Onlarla yapılacak mücadelenin onur, saygınlık, hak ve Allah'ın dinine yardım etme mücadelesi olduğu vurgulanıyor. Kur'ân zulüm ve zalimler sorununu çözücü bir mesaja sahiptir. Zulüm ve zalimlerden kaçınmayı istemektedir. Zulmü ortadan kaldırmak, toplumsal adaletin bir gereğidir.⁸⁸⁵

Kur'ân-ı Kerim'de zulüm ile küfür bazen aynı anlamda kullanılmaktadır. İzutsu, Beydâvî'nin zulmün küfür'den daha genel ve şümullu olduğunu belirttiğini nakletmektedir.⁸⁸⁶ Şu ayette bu iki kelime aynı anlamda kullanılmıştır.

'İman edip, Rasulün hak olduğuna şahitlik ettikten ve kendisine apaçık deliller geldikten sonra küfre sapan bir kavmi, Allah nasıl hidayete erştirir. Allah zalimler topluluğunu hidayete erdirmez.'⁸⁸⁷

Bazen ise küfrün en tipik niteliklerinden bazılarının sık sık zulüm kategorisi içinde tasnif olunduğunu görürüz. Mesela vahyi sadece alayla dinleyen ve Rasul'e büyüücü ya da şair diyen kişi bazen kafir yerine zalim adını almaktadır.⁸⁸⁸ Tekzip veya Allah'ın ayetleri için yalandır demek küfrün en tipik vechelerinden biridir. Ve doğal olarak zulüm küresine dahildir.⁸⁸⁹

'Yazık Allah'ın ayetlerini yalanlayanlara, Çünkü Allah zalimlere kılavuzluk etmez.'⁸⁹⁰

Tekzip hakkında söz konusu olan şey, aynen Allah hakkında yalan uydurmak (iftira) hastalığı için de geçerlidir. Tekzib, başkasının getirdiği hakikat için

⁸⁸⁵ Derveze, İzzet, *a.g.e.*, IV,443,444

⁸⁸⁶ İzutsu, Toshihiko, *a.g.e.*, s.227

⁸⁸⁷ Âl-i İmran 3/86

⁸⁸⁸ Enbiya- 21/2-3,5; Kehf 18/57

⁸⁸⁹ İzutsu, Toshihiko, *a.g.e.*, s.227

⁸⁹⁰ Cuma 62/5

yalandır demek, iftira ise bir yalan icat etmektir. Bazı hallerde bu ikisi , aynı ayette yan yana gözüktür ve zulüm adını alır.⁸⁹¹

‘Allah hakkında yalan söyleyenden ve kendisine gelen hakikat için yalandır diyenden daha zalim kim vardır’⁸⁹²

Zulmün helâk sebebi olması için belli bir dozajı, toplumda da belli bir oranı aşması gerektiği, Allah’a karşı bilinçli bir düşmanlık ruhu ile yapılması icap ettiği veya toplumun manevî hayatı, ahlâkî yapısı, huzur ve sükunu için tehlike oluşturmasının şart olduğu unutulmamalıdır. Zulüm helâk sebebi olmakla beraber, her zulüm, ceza sebebi olsa da helâk sebebi değildir. Bazen bir kişiyi azarlamak ceza yerine geçerken, bazı kişilerin işlediği suç için müebbed hapis cezası bile hafif kalabilir. Bu noktada zulmün anlamının çok geniş olduğu, cezanın suç ile uyumlu olması gerektiği hatırlanmalıdır. Her zulüm işleyen helâk olsaydı yaptığı iş zulüm olarak nitelenen Hz. Yunus’un da helâk olması gerekirdi. Ayrıca helâk konusunda herhangi bir faktörün helâk sebebi olması için belli bir zaman bu zulmün uyarılara rağmen ısrarla sürdürülmesi gerekmektedir. Bu durumu toplumun helâki için uyarladığımızda ise toplumun geneli tarafından zulmün işlenmesi ve halkın genelinin işlenen bu zulümlere karşı mücadelede bulunmaması şart olduğu gibi, kendilerini bu zulümden vaz geçirmeye çalışanlar var ise onlarla organize bir düşmanlık içinde bulunması gerekmektedir. Bu kural, helâk sebebi olarak ele alınan tüm etkenler için geçerlidir. Yani helâk, ancak tüm şartlar oluşunca ve şartlar olgunlaşınca gerçekleşir.

Zulmün dini boyutunun yanı sıra dünya ile ilgili çok önemli boyutları da vardır. Zulmün yaygın olduğu toplumlar ideal anlamda bir gelişmeyi yakalayamazlar. Çünkü zulmün hakim olduğu toplumlardaki insanlar mutlu değildir. Mutlu olmayan insanlardan tam olarak verim almak mümkün değildir. Özgürlüklerin kısıtlanıp siyasal baskıların aşırı dereceye vardığı baskıcı ve despot idari sistemlerle yönetilen toplumlar, İbn Haldun’un da tespitiyle ekonomik kalkınma ve gelişmeyi asla başaramazlar. Çünkü zulüm ve baskı, insanların kabiliyetini köreltir. Bu nedenle zulüm, bu tür toplumlarda insanları hayatta bıktıran bir fonksiyon icra eder.⁸⁹³ Dünyada sosyal çalışmaların kâr ve zararının adaletli dağıtılmasını sağlayamayan ve

⁸⁹¹ İzutsu, Toshihiko, *a.g.e.*, s.228

⁸⁹² Zümer 39/32

⁸⁹³ Doğan, İsmail, *Sosyoloji Kavramlar Ve Sorunlar*, Sistem Yay, İst. 1998, s. 30-40

başkasının emeğinden, haksız yere faydalanmaya kalkışan toplumlar çabuk yıkılırlar.⁸⁹⁴

Toplumların helâkinde bahsedilen zulüm sıradan bir zulüm değildir. Çünkü sıradan zulüm her toplumda mevcuttur. Kur'ân burada baskıya ve büyüklenmeye yol açan zulümleri kastetmektedir. Bununla, bir halkın birbirine karşı baskıcı olması ve bir bütün olarak bir halkın başka halk ve uluslara karşı adaletsizce davranması anlatılmaktadır.⁸⁹⁵ Kur'ân, bu zulümlerin temelini halkın alıştığı kolay yaşama tarzı olduğuna da değinmektedir.⁸⁹⁶

Zulmün anlamı çok geniş olmasına rağmen, zulüm ilk anladığımız haksızlık ve adaletsizlik anlamı ile de bir toplumun çöküşüne neden olmakta ve Allah'ın gazabını çekmektedir. Muhammed b. Turtûşî yöneticilerin adil olmaları ile ilgili şu görüşlere sahiptir. 'Bir toplumu yönetenlerin otoritesini devam ettirmeleri için gözetmeleri şart olan en önemli kural adalettir. Adalet mülkün temeli, devletlerin varlığını devam ettirmesinde en temel etken, tüm devletlerin var oluşundaki asıl sebeptir. Adalet, Allahu Teala Hazretleri'nin yeryüzündeki terazisidir. Zayıfın hakkı güçlüden ancak adaletle alınır. Hakkı gasbedilen kişi gâsıptan ancak adaletle kurtulabilir. Adalet terazisi sadece tebalar arasında geçerli değil, yönetici ile yönetenler arasında da geçerlidir. Kim dosdoğru kurulması Allah tarafından emredilen bu teraziyi yamultursa Allah'ın hışmına uğrayacaktır.'⁸⁹⁷ Zalimin hasmı Allah'tır. Allah zulme uğrayanın daima yanındadır.⁸⁹⁸

Bir toplumda zulmün yaygınlaşması, o toplumun ölümünün yakın olduğunun göstergesidir. Zulme müptela olan bir toplumun çok büyük bir bela ile karşılaşması yakındır. Açlık, kıtlık, kuraklık, savaş, terör, deprem, sel, kasırga, yangın, volkanik patlama, yıldırım gibi çeşitli felaketlere, veya bunlardan hafif cezalara ya da helâk ve toplu kırıma uğraması kaçınılmazdır. Zulmün cezasından ümmeti korumak için zalime karşı çıkmak, zalime boyun eğmemek, zalimlere meyletmemek, zalimin zulmüne yardım etmemek gerekmektedir. Zulmün devamı

⁸⁹⁴ Aydın, Hüseyin, *İslam'da Günah Proplemi*, İlim Ve sanat Dergisi, sayı 44-45, İst. 1997, s.105

⁸⁹⁵ Sıddikî, Mazharuddin, *a.g.e.*, s.36

⁸⁹⁶ Enbiya 21/11-15; Sıddikî, Mazharuddin *a.g.e.*, s.36

⁸⁹⁷ Et Turtûşî, İmam Muhammed b. Ebû Bekir, *a.g.e.*, s.137

⁸⁹⁸ Cebecioğlu. Ethem. *a.g.e.*, s.786

için de zalimlere yardım edilmemelidir.⁸⁹⁹ Zulüm ile varlık sahibi olan kişinin sonu mutlaka felakettir, mahvolmaktır.⁹⁰⁰

c) Fısk

Helâk Olan kavimlerin en önemli ortak özelliklerinden bir tanesi de onların fâsık olmaları yani Allah'ın emirlerine karşı gelmeleri ve Hakka kulluktan çıkmalarıdır.

Çıkmak anlamına gelen fıskın ismi faili olan Fâsık, Allah'a itaatten çıkan kişiye denir.⁹⁰¹ Kur'ân-ı Kerim'de isyan etmek, Allah tarafından konulan sınırları aşmak, insanla Allah arasında veya insanla diğer insanlar arasındaki ilişkileri bozup kesmek ve yeryüzünde fesat çıkarmak anlamlarında da kullanılmıştır.⁹⁰² Kur'ân'da fâsık kelimesi, kafir, müşrik ve münafık için kullanılmıştır. Anlamı da dinden çıkmak, ilahî yasaları çiğnemek, haramlara dalmak ve İslâmî emirleri yerine getirmemektir.⁹⁰³

Bursevî, bu konuda şunları söylemektedir. 'Fâsık, Allah'ı inkar eden ve O'nun emrinin dışına çıkan kişiye denir. Büyük günah işlemek ve küçük günahlarda ısrar etmek de fıstır.'⁹⁰⁴

Hasan Tahsin Feyizli, fâsık kelimesinin Kur'ân'da küfür, masiyet, kötülük işleyen, yalan söyleyen, Allah'ın emrini yerine getirmeyen, Allah'a isyan eden ve doğru yoldan sapan kimse anlamlarında kullandığını belirtir.⁹⁰⁵

Elmalılı bu kelime hakkında özetle şu açıklamalarda bulunur. 'Lügatte çıkmak anlamına gelen Fısk, üç derecede ele alınır. Birinci derece, günahı çirkin görmekle beraber ara sıra işlemek, ikincisi günahın üzerine düşerek devamlı işlemek ve üçüncüsü de günahları, günah olmadığını söyleyerek yapmaktır. İşte bu üçüncü tabaka küfür derecesidir. Ehli Sünnete göre fâsık, bu duruma gelmedikçe mü'min kabul edilir. Fâsık denilince daha çok, büyük günah işeyerek veya küçük günahlara

⁸⁹⁹ Zeydan, Abdulkerim, *İlahi Kanunların Hikmetleri (Sünnetullah)*, Çev. Nizameddin Saltan, İhtar Yay, İst.1997, s.164-168

⁹⁰⁰ Cebecioğlu, Ethem, *a.g.e.*, s.786

⁹⁰¹ Sâbûnî, Muhammed Ali, *Safvetüt Tefasir*, Müt., Sadreddin Gümüş - Nedim Yılmaz, Yeni Şafak, İst. 1995, I, 75

⁹⁰² Mevdudi, Ebû'l Ala, *a.g.e.*, I, 58

⁹⁰³ Namli, Tuncer, *a.g.e.*, s.256

⁹⁰⁴ Bursevî, İsmail Hakkı, *a.g.e.*, I, 110

⁹⁰⁵ Feyizli, Hasan Tahsin, *a.g.e.*, s.4

ısrarla devam ederek Allah'a uymaktan çıkma anlaşılır. Fısk, küfrü veya küfranı içerir ve sonucu zarardır.'⁹⁰⁶

Süleyman Ateş bu konuda şu açıklamada bulunur. 'Fısk, Allah'a itaati bırakmak, doğru yoldan ayrılmak demektir. Kur'ân-ı Kerim'de fısk, genellikle müşrik insan anlamında kullanılır. bununla beraber inandığı halde büyük günah işleyen kimselere de fâsık denilir. Fıskın üç mertebesi vardır. Birincisi günahı çirkin kabul etmekle beraber yine de bazen nefse uyup günah işlemektir. İkincisi günahı günah bilerek sık sık günah işlemektir. Üçüncüsü günahın çirkinliğini inkar ederek, onu iyi bir şey kabul edip günah işlemektir ki bu tür fısk, küfürdür.'⁹⁰⁷

Helâk olan kavimlerin ortak özelliklerinden olan fıskın küfrün ve şirkin bir türü olduğu muhakkaktır. Hatta helâk olan kavimlerde aslında günah kavramı gelişmemiştir. Çünkü günah, inancın olduğu yerde vardır. Oysa Allah'a ve peygambere inanmayan, kendini kul, Allah'ı yegane ilah kabul etmeyen ve nefsinin her istediğine sahip olmak için her türlü yolu mübah gören bir kimse için günah kavramının hiçbir anlamı olmasa gerektir. Helâk olan toplumlarda böyle düşünen bireylerden oluşmaktadır. Dolayısıyla böyle bir toplum, her türlü sahtekarlığı, ahlaksızlığı, zulmü yapabilir, peygambere her türlü eziyeti reva görebilir ve akla gelebilecek her fesad eyleminde bulunmayı normal görebilir. Nitekim öyle olmuş ve bu toplumlar Allah tarafından çok korkunç şekillerde yok edilmişlerdir.

Nuh Kavmi'nin helâk sebeplerinden biri olarak fâsık yani yoldan çıkmış bir kavim olmaları sayılır.⁹⁰⁸ Lût Kavmi'nden iki yerde fâsıklar olarak söz edilir. Bu iki yerin birinde Rabbimiz, Lût Kavmi'nin yaptığı fâsıklık yüzünden üzerine gökyüzünden azap indirdiğini⁹⁰⁹ belirtirken; diğerinde ise Hz. Lût'u bu fâsıklardan kurtardığını haber vermektedir.⁹¹⁰ Enbiya ve Ankebût surelerinde Lût Kavmi, malum fiilleri işledikleri için fâsıklar olarak tanımlanmıştır.⁹¹¹ Fâsık olmaları onların helâk nedenidir.⁹¹² Allah, İsrailoğullarına, (Firavun Kavmi'ni kastederek) fâsıkların, Allah'ın emrinden sapanların yurdunu nasıl harap ettiğini, ibret almaları için göstereceğini söylemiştir.⁹¹³ Allah'ın Firavun ve kavmine Hz. Musa'yı peygamber

⁹⁰⁶ Yazır, Elmalılı Muhammed Hamdi, *a.g.e.*, I,245,246

⁹⁰⁷ Ateş, Süleyman, *a.g.e.*, I,115

⁹⁰⁸ Zariyat 51/46

⁹⁰⁹ Ankebut 29/33

⁹¹⁰ Enbiya 21/74

⁹¹¹ Enbiya 21/74; Ankebut 29/34

⁹¹² Ankebut 29/34

⁹¹³ Araf 7/145

olarak gönderme sebebi Onların yoldan çıkmış (fâsık) olmalarıdır.⁹¹⁴ İsrailoğulları içinden de fâsık olduğu için azaba uğrayan gruplar vardır.⁹¹⁵

Kur’ân-ı Kerîm’e helâk ve fîsk ilişkisi açısından baktığımızda çok önemli ayetlerle karşılaşırız. Bu ayetlerden birinde Allahu Teala, sadece fâsık toplumların helâk edildiğini belirtmektedir. Bu da göstermektedir ki helâk olan tüm kavimler fâsıktır yani Allah’ın emrinden çıkmış toplumlardır.

فَهَلْ يَهْلِكُ إِلَّا الْقَوْمُ الْفَاسِقُونَ

‘Hiç yoldan çıkan fâsıklar topluluğundan başkası helâk edilir mi?’⁹¹⁶

Başka bir ayette ise, helâk olan kavimlerin mütreflerinin helâk öncesi fîsk eylemlerini irtikap ettiği bildirilmektedir.

وَإِذَا أَرَدْنَا أَنْ نُهْلِكَ قَرْيَةً أَمَرْنَا مُتْرَفِيهَا فَفَسَقُوا فِيهَا فَحَقَّ عَلَيْهَا الْقَوْلُ فَدَمَّرْنَاهَا تَدْمِيرًا

‘Biz, bir memleketi helâk etmek istediğimiz zaman, onun refahtan şırmamış elebaşlarına/mütreflerine ibadet ve itaati emrederiz. Onlar da fâsıklığa saparlar/dini kuralları çiğnerler. Artık o ülkenin üzerine azap sözü hak olur. Derken biz de onu yerle bir ederiz.’⁹¹⁷

Fâsıklık hem dünyada hem de ahirette azaba uğrama sebebidir. Allah’ın ayetlerini tekzib edenlere de bu fâsıklıklarından dolayı azap dokunur.⁹¹⁸ Tekzib konusunu işlerken de belirttiğimiz gibi, en önemli helâk sebeplerinden ve helâk olan kavimlerin ortak özelliklerinden olan tekzib, Kur’ân’da fîsk olarak isimlendirilmiştir.

Ayrıca Allah, zalimlere fâsıklıklarından dolayı gökten azab indirdiğini ifade etmektedir. Üzerlerine fâsıklık sebebi ile azap indirildiği belirtilen kavimlerden bir tanesi Lût Kavmi’dir.⁹¹⁹ Bir diğeri de şu ayette belirtilen İsrailoğullarından bir gruptur.

فَأَنزَلْنَا عَلَى الَّذِينَ ظَلَمُوا رِجْزًا مِنَ السَّمَاءِ بِمَا كَانُوا يَفْسُقُونَ

⁹¹⁴ Neml 27/12

⁹¹⁵ Bakara 2/59; Araf 7/165

⁹¹⁶ Ahkaf 46/35

⁹¹⁷ İsra 17/16

⁹¹⁸ En’am 6/49

⁹¹⁹ Ankebut 29/34

‘Biz fâsıklıkları sebebiyle, zulmedenlerin üzerine gökten bir azap indirdik’⁹²⁰

Bu ayeti kerimede de yine helâk sebebi ve helâk olan kavimlerin ortak özelliklerinden olan iki kavramın birbiri ile yakın ilişkisine şahit olmaktayız. Bu kavramlar zulüm ve fîsk kavramlarıdır. Demek ki fîsk, mükezziplerden sonra zalimlerin de bir özelliği olarak karşımıza çıkmaktadır. Fîsk ve zulüm kavramlarının ilişkisini şu ayette de görmekteyiz.

وَأَخَذْنَا الَّذِينَ ظَلَمُوا بِعَذَابٍ بَئِيسٍ بِمَا كَانُوا يَفْسُقُونَ

‘Zâlimlik yapanları fâsıklıklarından dolayı şiddetli bir azap ile yakaladık’⁹²¹

Burada zalimlik yapanlar İsrailoğullarından bir grup, şiddetli ceza da bir ayet sonra açıklandığı üzere maymuna çevrilmedir. Demek ki, fîsk insanı zalim yapmakta ve şiddetli azaba götürmektedir. Ya da zalimlerden kendilerine azaba götüren fâsıklık sadır olmaktadır.

Kur’ân’da fâsıkların bir özelliği olarak da Allah’ın apaçık ayetlerini örtmek ve inkar etmek sayılmakta, kafir ve fâsık kelimeleri bazı ayetlerde aynı anlamda kullanılmaktadır. Fîsk ve küfür ilişkisi açısından şu ayetler çok dikkat çekmektedir.

وَلَقَدْ أَنْزَلْنَا إِلَيْكَ آيَاتٍ بَيِّنَاتٍ وَمَا يَكْفُرُ بِهَا إِلَّا الْفَاسِقُونَ

‘Andolsun ki, biz sana apaçık ayetler indirdik. Onları fâsıklardan başkası inkar etmez.’⁹²²

إِنَّهُمْ كَفَرُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ وَمَاتُوا وَهُمْ فَاسِقُونَ

‘Yemin ederim ki Allah’a ve elçisine iman etmediler. (Keferû) ve fâsikûn olarak öldüler’⁹²³

İzutsu’ya göre küfür, belli bir sınırı aştığında fîska dönüşmektedir. Yani fîsk küfrün daha yüksek bir derecesidir. Fâsık, Beydavî’nin tefsirinde belirttiği gibi, kafirin çok inatçı bir türüdür. Ancak kabulü çok yaygın olan görüşe göre fîsk, Allah’ın emirlerine baş eğmemek demektir. Bu nedenle fâsık teriminin kullanım alanı kafir kavramından daha geniştir. Allah’a herhangi bir mânada itaatsizlikte bulunana

⁹²⁰ Bakara 2/59

⁹²¹ Araf 7/165

⁹²² Bakara 2/99 Allah’ı ve peygamberi inkar edenlerin aynı zamanda fâsık olduklarını gösteren bir başka ayet için bkz. Tevbe 9/84 ayrıca fîsk-küfür ilişkisi için bkz. Nur 24/55

⁹²³ Tevbe 9/84

fâsık denilebilir ama Allah’a itaatsizlikte bulunan herkese kafir denemez. Çünkü, kafir daha sınırlı bir anlama sahiptir. Buna rağmen az önce de belirttiğimiz gibi kafir ve fâsık kelimeleri bazı ayetlerde anlamdaş olarak da kullanılır.⁹²⁴

İzutsu yukarıdaki son ayet ile ilgili olarak şu tespitlerde de bulunur. ‘Burada dolaylı olarak anlatılmakta olan cihet, fâsıkın kişinin Allah’a ve Peygambere karşı kafirce eylemlerde bulunmasından doğan bir durum olduğudur. Bu ayetin geçtiği yerlere bakıldığında iyi Müslüman görünümünde ve büyük bir dini şevk gösterişi içinde bulunanların iş cihada, Allah yolunda harbetmeye geldiğinde gerçek kişiliklerini ortaya çıkartıp, mazeret beyan ederek, yan çizen münafıklardan söz edildiği ortaya çıkar. ‘Bu laf çok, icraat yok’ prensibi, dildeki sadakatin arkasından gelen davranış ihaneti, Kur’ân ayetlerinde bir fâsıkın tipik niteliğinin tespitinde kritik rolü oynayan öge görünümündedir.’⁹²⁵

Fâsık kelimesinin sadakat göstermeme anlamında kullanıldığı bir diğer ayet de Hz. Musa’nın kavmi hakkında Allah’a niyazda bulunduğu şu ayettir. ‘Yâ Rabbi dedi. Kendimden ve kardeşim Harun’dan başkasına hükmüm yok.! N’olur, bizimle fâsıkların arasına bir had koy!’⁹²⁶

Hz. Musa, bu sözleri kavmi hakkında Allah’a söylemektedir. Şöyle ki; Hz. Musa, o ana kadar peşine giden halkına, düşmanları ile savaşırılsa mutlaka galip geleceklerini haber vermesine rağmen, kavmi, sayıları çok fazla olan düşmana karşı savaşmayacaklarını söylemiş ve peygamberine karşı gelerek, itaatten çıkmışlardır.⁹²⁷ Şüphesiz İsrailoğulları’nın yapmış olduğu bu davranış da küfrün bir tezahürüdür. Fakat burada bir nüans mevcuttur. Ve bu nüans kelimeyi semantik olarak salt küfürden daha ziyade nifak’a, ‘inanç aldatmacasına’ dinsel riyaya yaklaştırmaktadır ve esasında mürailerin fâsıkı olduklarını kâlen ve açıkça teyit eden bir ayet de vardır.⁹²⁸

‘Muhakkak ki münafıklar fâsıktırlar’⁹²⁹

إِنَّ الْمُنَافِقِينَ هُمُ الْفَاسِقُونَ

⁹²⁴ İzutsu, Toshihiko, *Kur’ân’da Dinî Ve Ahlâkî Kavramlar*, s.211,212

⁹²⁵ İzutsu, Toshihiko, *a.g.e.*, s.213

⁹²⁶ Maide 5/25

⁹²⁷ Hatta burada Hz. Musa’nın Kavmi olan İsrailoğulları çok büyük saygısızlık yaparak Hz. Musa’ya ‘Ey Musa ! Onlar orada oldukları müddetçe biz oraya asla giremeyiz. Artık sen ve Rabbin gidiniz, ikiniz o zorbalarla) savaşınız. Biz burada oturacağız’ şeklinde söyleme terbiyesizliğini ve küstahlığını göstermişlerdir. Maide 5/24

⁹²⁸ İzutsu, Toshihiko, *a.g.e.*, s.214

⁹²⁹ Tevbe, 9/67

Onlar hakkında fîsk ile beraber kullanılan bir çok ayetten biri de şudur.

‘(Ey Rasulüm!) onların bağışlanmasını ister dile, ister dileme! Onlara yetmiş defa bağışlanma dilesen de, Allah onları bağışlamayacaktır. Bu Allah’a Rasulü’ne karşı (imanda samimi olmayıp) küfre sapmalarındandır. Allah fâsık bir toplumu doğru yola erdirmez.’⁹³⁰

Sadakatsizlik ve hainlik bu şahısların tıynetlerinde yatan nifak, yapmış olabilecekleri herhangi bir ahit yahut anlaşmaya bağlılığı içeren meselelerde açık bir biçimde kendini belli eder. Bir yasağı çiğnemek, bir emri ifa etmemek veya Allah’ın emirlerine zıt davranışlarda bulunmak Kur’ân’da sık sık en çetin cezayı gerektiren fîsk olarak lanetle anılmaktadır. Zaman zaman bu bir adım daha ileri gitmekte o zaman fîsk, ilahi tiksintiye işaret eder gibi görünmektedir. İmanın zıddı olarak kullanılan fîsk kelimesi aynı zamanda alt plandaki küfre işarete bulunan tüm fiiller için de kullanılabilir. Allah adı kesilmeyen şeyleri yemek,⁹³¹ Homoseksüellik,⁹³² salih kadınlarla zina iftirası⁹³³ gibi bir çok suç fîsk olarak nitelenmiştir. Fâsık, doğrudan mü’min karşıtı⁹³⁴ olarak kullanılabildiği gibi Allah’a ortak koşan putperestler⁹³⁵ için de kullanılmıştır. Bundan açıkça görülmektedir ki şîrk de bir fîsk halidir. Allah’ın gönderdiği risalete tabi olmayan ve vahye uymayanlar da fâsıktır.⁹³⁶ Allah’ı unutmak da fîsk olarak isimlendirilmektedir.⁹³⁷

‘Allah’ı unutanlar gibi olma ki, Allah da onlara kendi canlarını unutturmuştur. Bunlar fâsıklardır.’⁹³⁸

Fîsk kavramı, İslam düşünce hayatında hem küfür anahtar kavramını çevreleyen kelimelerden birisi olması ve hem de Kur’ân’ın inişinin tamamlanmasından sonra mürtekiye kebir anlamına sahip kılınarak köklü kelâmî tartışmalara konu olması sebebiyle özel bir ehemmiyete haizdir. Başlı başına fîsk kavramının ele alınması, odak noktasında küfür kavramının durduğu bir satranç tahtasındaki karelerden sadece birinin aydınlanmasına vesile olabilecektir. Bu bakımdan kavram, esas itibarıyla nihai anlamını diğer kavramların da aydınlatılması

⁹³⁰ Tevbe 9/80

⁹³¹ En’am 6/121

⁹³² Ankebut 29/34

⁹³³ Nur 24/4

⁹³⁴ Maide 5/81

⁹³⁵ Yunus 10/33

⁹³⁶ Hadid 57/26

⁹³⁷ İzutsu, Toshihiko, *a.g.e.*, s.218

⁹³⁸ Haşr 59/19

neticesinde bulacaktır.⁹³⁹ Aslında bir çok kavram çok güçlü bir şekilde birbirine bağlı görünmektedir. Kavramlar arasında çok sıkı bir ilişki her fırsatta göze çarpmaktadır. Ayrıca Kur'ân'ın fîsk kavramına verdiği anlam ile şu anda literatürdeki fîsk kavramının arasında muazzam bir fark sözkonusudur.

Gerek Kur'ân'ın inişiyle, gerekse Kur'ân'ın inişinden sonra ortaya çıkan gelişmelerle anlam alanında köklü değişikliklere uğramış kavramlardan birisi fîsk kavramıdır.⁹⁴⁰ Fîskın kavramlaşma aşamasında Kur'ân'ın içerisinde değişik evrelerden geçtiğini görmekteyiz. Fîsk bu sebeple cahiliyye dönemi Arapçası'nda bitkinin kabuğundan çıkması anlamına gelirken, Kur'ân'da yeni bir anlam yapısına kavuşturulmuş, böylece eski anlamından farklı olarak insanların inanç ve amel durumlarını ortaya koyan bir kavram haline dönüştürülmüştür. Mekke'de iman dairesi dışında kalan kimselerin şîrk ve küfür yönlü⁹⁴¹ davranışları için kullanılan fîsk, Medine'de ise, önceki anlamına ilave olarak münafıkları, hatta Mü'minleri de içine alacak şekilde bir anlam formuna kavuşturulmuştur.⁹⁴² İlahiyatta, yani İslâmî literatürde Mürtekibi kebiye, 'büyük günah işlemiş' birine isim olarak kullanılan bir terim olan fâsık kelimesi, Kur'ân'daki kullanımlarında bu kelime böyle teknik bir anlama sahip değildir. Bu sebeple fîsk kelimesini incelerken bu bilgi hiçbir zaman unutulmamalıdır.⁹⁴³

Fîsk kavramı hakkındaki bu bilgilerden sonra şunları söyleyebiliriz. Her ne kadar fîsk kavramının anlam alanı içine büyük günah işleyen ve nifak eylemlerinde bulunan kişilerin davranışları girse de helâk olan kavimlerin fîskı bu anlamda değildir. Çünkü Onlar gerçekte Müslüman olmadıkları gibi, Müslüman görünmeye de ihtiyaç duymayan kişilerdir. Zira helâk olan toplumlarda Müslümanlar çok zayıftır ve Onlardan görünmeye gerektirecek dünyevî bir korku veya menfaat de söz konusu değildir. Dolayısıyla helâk olan kavimlerin fâsıkları, küfrün daha yüksek derecesine sahip olan kafirlerdir. Fâsık, Allah'ın emrinden çıkmaya denir, bu inanç sahasında olabileceği gibi, ahlak ve ahkam sahasında da olabilir. Ancak konu helâk olan kavimler olduğunda Fâsık, öncelikle itikâdî olarak kâfirdir. Ancak Onların küfrü söylemlerine ve eylemlerine de yansımıştır. Bu nedenle Allah'ın emrinden çıkmayı

⁹³⁹ İzutsu, Toshihiko, *Kur'ân'da dinî ve Ahlakî Kavramlar*, s.211; Ünver, Dr. Mustafa, Ünver, Mustafa, *Sinokronik Semantik Ve Tarih Bağlamında Bir Kur'ân Terminolojisi Oluşturmaya Doğru*, III. Kur'ân Haftası Kur'ân Sempozyumu, 13-19 Ocak 1997, Fecr Yayınevi, Ank. 1998, s.171,172

⁹⁴⁰ Kılıç, Sadık, *a.g.e.*, s.148

⁹⁴¹ Ünver, Mustafa, *a.g.m.*, s. 174

⁹⁴² Ünver, Mustafa, *a.g.m.* s.178

⁹⁴³ İzutsu, Toshihiko, *Kur'ân'da dinî ve Ahlakî Kavramlar*, s.211

bilinçli, kasıtlı ve inatla, istihza ve istikbar gibi kötü ahlakla beraber icra etmişler, hayatın her alanında din düşmanlığı yapmayı, dine karşı tavır almayı kendileri için görev addetmişlerdir.

d) Yeryüzünde Fesad Çıkarmak, Bozgunculuk Etmek

Medyen ve Eyke'nin ticari hayatın normal kurallarını alt üst eden sahtekarlıkları,⁹⁴⁴ Lût Kavmi'nin eşcinsel ilişkisi,⁹⁴⁵ Nuh, Ad ve Semud Kavmi'nin peygamberlerine karşı yürüttükleri inatçı ve aşırı mücadele ve varlıklarıyla şımarıp, fakirleri hor görmeleri fesad örnekleridir. Ad ve Semud ile Firavun'un yeryüzünde çok fesat çıkardığı zikredilir.⁹⁴⁶

Yeryüzünde fesad çıkarmak, azap sebebidir. Azaba özellikle de helâk olmaya sebep olan ifsadın başında, Allah'ı inkar ve insanları Allah yolundan alıkoymak gelmektedir. Yani kendilerine inanç olarak, manevi değerleri inkarı seçen ve bu kişilerce doğru inanç sahibi dindarlara karşı bilinçli fesad eylemleri, inkar kaynaklı ve küfür merkezli, insanların maneviyatına yönelik ifsad girişimleri, toplumları helâk olmaya sürüklemektedir. İnançtaki ifsad, küfür, inkar, şirk, tekzib, fışk gibi Allah'ı inkar ve O'na başkaldırıyı ifade eden en büyük zenb, en korkunç cürüm ve zulümlerdir. Eylemdeki ifsad ise, insanları Allah yolundan alıkoymak, din aleyhine propagandada bulunmak, peygamberlere ve tüm kutsal şeylere savaş açmak, iman edenlere eziyet etmek gibi daha çok inkarın davranışa olumsuz etkisi diyebileceğimiz tarzdeki fiillerdir. Sosyal hayattaki ifsad, ölçü ve tartıda hile yapmak yani ticarî ahlaksızlık; fitrata yönelik ifsad ise, erkek erkeğe ilişki yani cinsel sapıklıktır. Aslında esas olarak yaratılış amacının dışında kullanılan her şey fesada uğramıştır. Bununla beraber her fesad eylemi ıslah edilmediği takdirde azabı gerektirse de, helâki gerektirmez. helâk olmayı gerektiren ifsad, dine, Allah'a, peygambere, Allah'ın ayetlerine, tüm mukaddes değerlere, iman edenlere, sosyal hayata ve fitrata konulan kurallara karşı toplumun geneli veya önde gelenleri tarafından bilinçli, kasıtlı ve saldırganca bir ihlal olup, bu tavrın toplum tarafından genel kabul görmesidir.

الَّذِينَ كَفَرُوا وَصَدُّوا عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ زِدْنَاهُمْ عَذَابًا فَوْقَ الْعَذَابِ بِمَا كَانُوا يُفْسِدُونَ

⁹⁴⁴ Araf 7/85 vb.

⁹⁴⁵ Araf 7/81 vb.

⁹⁴⁶ Fecr 89/6-12

‘İnkâr eden ve (insanları) Allah yolundan çevirenler, diğer kimseleri de bozdukları (ifsad ettikleri) için onlara azab üstüne azab artırdık.’⁹⁴⁷

Fesad içerikli eylemleri sebebiyle helâk edilen kavimlerin başında Nuh Kavmi yer almaktadır. Gerçekten bir çok kişiyi yoldan çıkarıp saptıran ⁹⁴⁸ Nuh Kavmi, bu ve buna benzer fesad içerikli fiillerden ötürü Hz. Nuh’un ifadesi ile mutlaka helâk edilmelidir. Yoksa onlar hem kendileri sapık yolda devam ederler, hem de başkalarını saptırırlar ve ahlaksız, kötü, nankör nesiller yetiştirirler. Bu durumu Hz. Nuh’un Kurân’da yer alan şu duasından öğreniyoruz. ‘Çünkü sen onları bırakırsan senin kullarını saptırırlar, sadece ahlaksız, nankör insanlar doğururlar. (yetiştirirler)’⁹⁴⁹

Kur’ân-ı Kerîm’de müfsidler olarak dolaşmak yasaklanmıştır.

وَلَا تَعْتَوُوا فِي الْأَرْضِ مُفْسِدِينَ

‘Yeryüzünde fesatçılar olarak karışıklık çıkarmayın’⁹⁵⁰

Bu ayeti kerime, Kur’ân-ı Kerîm’de beş kez geçmektedir. Bakara Suresinde İsrailoğulları, Araf Suresinde Semud Kavmi, Hud, Şuara ve Ankebut Surelerinde Medyen ve Eyke, Peygamberleri tarafından bu ayete muhatap olmuşlardır.

Medyen ve Eyke hakkında, bu yasağın daha çok zikredilmiş olması, onların ticarî hayatındaki bozulmanın ne kadar çok olduğunu da bize göstermiş olmaktadır. Kısmî helâke uğrayan İsrailoğullarının fesad eylemleri başlıbaşına bir araştırma konusudur. Hz. Musa, kırk günlüğüne Allah ile sözleşmesi gereği Tûva vadisine giderken yerine bıraktığı kardeşi Hz. Harun’a, ıslaha çalışmasını, müfsidlerin yoluna tâbi olmamasını öğütlemiştir.⁹⁵¹ Bu da İsrailoğullarının içinde Müfsidlerin olduğunu göstermektedir. Nitekim İsrailoğulları, Karun’a, yeryüzünde fesad çıkarmayı istememesini, çünkü Allah’ın müfsidleri sevmediğini belirterek nasihat etmişlerdir.⁹⁵² Gerçekten de her şeyden önce bilinmesi gereken bir kural vardır, o da, Allah kesinlikle fesadı da, müfsidleri de sevmemektedir.⁹⁵³

⁹⁴⁷ Nahl 16/88

⁹⁴⁸ Nuh 71/24

⁹⁴⁹ Nuh 71/27

⁹⁵⁰ Bakara 2/60; Araf 7/74; Hud 11/85; Şuara 26/183; Ankebut 29/36

⁹⁵¹ Araf 7/142

⁹⁵² Kasas 28/77

⁹⁵³ Bakara 2/205; Maide 5/64

Semud Kavmi ise, Allah'tan başkasına kulluk ederek, Peygamberin getirdiği her şeyi inkar ederek, insanlara din aleyhinde propoganda yaparak, peygamberlerine suikast girişiminde bulunarak, mucize Olan Allah'ın devesini öldürerek ve yeryüzünde haksız yere kibirlenerek bir çok fesad eyleminde bulunmuşlardır.⁹⁵⁴ Hz. Salih (a.s) da müfsid bir kavim olan Semud Kavmi'ne bozgunculuk yapmamaları ve karışıklık çıkarmamaları yönünde tavsiyelerde bulunmuştur.⁹⁵⁵ Şuara Suresinde de Onların bu yönüne, 'Yeryüzünde fesad çıkaran ve ıslah etmeyenler' şeklinde vurgu yapılmaktadır.⁹⁵⁶ Yine Neml Suresinde Hz. Salih'e yapmak istedikleri suikastın planını hazırlayan dokuz kişi de 'Yeryüzünde fesad çıkarmak ve ıslah etmemek' suçları ile anılmaktadır.⁹⁵⁷ Ancak bilinçli fesad eyleminde bulunmak, sadece bu toplumların değil, ileride de görüleceği gibi, helâk olan tüm kavimlerin ortak özelliğidir. Zaten peygamberler genelde sosyal, ahlakî ya da dini yönden çökmüş topluluklara gönderilmişlerdir.⁹⁵⁸

Kur'ân-ı Kerîm, tarihte ifsad eylemlerinde bulunanların akıbetlerinden ders almamızı öğütlemektedir.

وَانْظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُفْسِدِينَ

'Müfsidlerin akıbetlerinin nasıl olduğuna bakın',⁹⁵⁹

Kur'ân-ı Kerîm'de üç yerde geçen bu ayetlerden biri, Hz. Şuayb'ın Medyen Ashabına hitabı şeklindedir.⁹⁶⁰ Bu ayeti kerimeden hem Medyen ashabının hem de Medyen'den önceki helâk olan kavimlerin ifsad eylemlerinde bulunduğu anlaşılmaktadır. Diğer iki ayette ise, Firavun, Firavun kavmi ve bu kavmin önde gelenleri Müfsid olarak ismlendirilmektedir.⁹⁶¹

Peki Medyen Ashabı ve Firavun Kavminin müfsid olarak vasıflandırılma sebepleri nelerdir.? Bu toplumların hangi suçları, onların müfsid olmalarına sebep olmuştur. Öncelikle bu ve helâk olan tüm kavimlerin dine aykırı olarak yaptıkları her eylemin fesad ve ifsad dairesine girdiğini söylememiz yanlış olmaz. Ancak ayetlerde

⁹⁵⁴ Araf 7/73-77

⁹⁵⁵ Araf 7/74

⁹⁵⁶ Şuara 26/152

⁹⁵⁷ Neml 27/48

⁹⁵⁸ Müftüoğlu, Ömer, *a.g.e.*, s.48

⁹⁵⁹ Araf 7/86,103; Neml 27/14

⁹⁶⁰ Araf 7/86

⁹⁶¹ Araf 7/103; Neml 27/14

özellikle bu bağlamda zikredilen suçlarına bakarsak, şu suçların toplumu helâk ettiren ifsad eylemleri olduğunu söyleyebiliriz.

Önce Medyen Ashabına bakalım. Medyen Ashabı, Allah'tan başkasına kulluk eden, ölçü ve tartıda hile yapan, kul hakkına dikkat etmeyen, yollara pusu kurarak yani çeşitli hile ve entrikalarla insanları Allah yolundan alıkoyan, Allah yolunu eğri göstermek isteyen, din aleyhine propoganda yapan kimselerden teşekkül etmiştir.⁹⁶² Ve bütün bu eylemlere Kur'ân'ın verdiği isim ifsad, bu eylemleri yapanlara da verdiği isim müfsiddir.

Firavun, Kavmi ve bu kavmin önde gelenleri ise, Allah'ın ayetlerine zulmeden, fâsık, apaçık mucizelere sihir diyen, mucizelere vicdanları kesin olarak inandıkları halde, zulüm ve kibirden dolayı bu mucizeleri inkar eden ve özellikle bu sebeplerle müfsid olarak isimlendirilen kimselerdir.⁹⁶³ Firavun'un isyan etmesi de ifsad sebebi olarak ayrıca zikredilmektedir.⁹⁶⁴ Burada isyandan özellikle kastedilen, Firavun'un kendisini tanrı ilan etmesidir.⁹⁶⁵ Ayrıca Firavun, yeryüzünde kibirlenmesi, halkı gruplara bölmesi, İsrailoğullarını zayıf düşürerek, Onların kızlarını sağ bırakıp, oğullarını boğazlaması da müfsid olduğunu ifade etmek için ayrıca belirtilen özelliklerindendir.⁹⁶⁶ Hz. Musa döneminde Firavun'un uyguladığı nüfus politikası,⁹⁶⁷ İsrailoğulları üzerindeki dayanılmaz baskı ve dolayısıyla onların gerçeklerden habersiz bir şekilde hep aldatılmaları, fesada yönelik toplum sağlığını bozan tutumlardır.⁹⁶⁸

Helâk olan kavimlerin hepsi müfsid olmakla beraber özellikle Lût Kavmi'nde fesadın boyutları çok aşırı noktalara ulaşmıştır. Bu toplum ahlakî ve insanî bakımdan çöküntü içindedir. Onların, bahçeleri arasından geçen yolları kullanan yolculara yaptıkları ırza geçme muameleleri ve yine kendi aralarında erkek erkeğe eçcinsel ilişki kurmaları bunun en açık delilidir.⁹⁶⁹ Homoseksüelliğin beraberinde getirdiği zührevi hastalıkları da Lût Kavmi'nde başlamış olabileceği ihtimali onların aynı zamanda tıbbî açıdan da bir bozulma yaşadığını gösterir. Kısacası bu kavim hem sağlığını kaybederek bir fesad içersindeyken; ahlaksızlaşarak

⁹⁶² Araf 7/85,86

⁹⁶³ Araf 7/103; Neml 27/12-14

⁹⁶⁴ Yunus 10/91

⁹⁶⁵ Naziat 79/24

⁹⁶⁶ Kasas 28/4

⁹⁶⁷ Ankebut 29/29 vb.

⁹⁶⁸ Müftüoğlu, Ömer, *a.g.e.*, s.49

⁹⁶⁹ Ankebut 29/29

insanî değerlerini yitirdiklerinden de ikinci bir fesad içersindedirler.⁹⁷⁰ Homoseksüelliğin yanı sıra yol kesmek ve meclislerde çirkin işler yapmak gibi eylemleri de Lût Kavmi'nin fesadı olarak nitelenmiştir.⁹⁷¹ Hz. Lût (a.s.), Allah'tan kendisine yardım etmesini talep ederken 'Bu müfsid kavme karşı bana yardım et'⁹⁷² buyurmuştur. Kavimler içinde özellikle Lût Kavminde ahlak dibe vurmuş, ahlaksızlık ise zirveye çıkmıştır. Erkeklere tecavüz etmek için yol kesen, hayvanlar gibi topluluklarda erkek erkeğe çiftleşen bir toplumdan daha alçak ve ahlaksız başka bir toplum olabilir mi? Böyle bir toplumun helâk olması kadar tabii ne olabilir? Her zevk-i selim ve temiz fıtrat sahibi böyle bir olaydan iğrenir ve tiksindir. Nitekim Allah, fıtrata konulan kuralı ihlal, bu konuda normal cinsellik kurallarını ifsad eden bir toplumu, ibreti alem olması için imha etmiştir.

Kur'ân-ı Kerim'de fesad çıkaranların sahip oldukları vasıflar olarak başlıca şu eylemler sayılmaktadır. Ekinleri tahrip edip nesilleri bozmak,⁹⁷³ halkın şerefliilerini alçaltmak,⁹⁷⁴ kan dökmek,⁹⁷⁵ halkı değişik fırka ve gruplara ayırarak onları zayıf ve güçsüz hale getirmek,⁹⁷⁶ homoseksüellik yapmak, yol kesmek ve meclislerde çirkin fiiller işlemek,⁹⁷⁷ Allah'a isyan etmek,⁹⁷⁸ kendileri küfür içinde oldukları yetmezmiş gibi bir de başkalarını Allah yolundan alıkoymak,⁹⁷⁹ zulmetmek ve kibirlenmek.⁹⁸⁰

Kur'ân'ın fesad eylemi olarak nitelendirdiği bu fiillerin hemen hepsinde bu fiili işleyen kişinin fiili, kendisiyle sınırlı kalmayıp bir başkasına etki etmekte, hatta büyük kalabalıkları etki altında bırakmaktadır. Böylece fesad, etkisi toplumsal olan, ve çok geniş kitleler üzerinde olumsuzluk meydana getiren kapsamlı bir değişimi tetiklemiş olmaktadır. Bu kapsamlı değişim de dinin mukaddes kabul ettiği ve koruma altına aldığı beş temel ilkenin tüm alanlarında kendini gösterebilmektedir. Bu yönüyle fesad yıkıcı eylemler arasında belki de en tehlikeli olanı unvanına sahip olmaktadır. Bu sebeple Fesad ve fâsidler ya da ifsad ve müfsidler karşılarında direkt olarak Allah'ın müdahalesini bulmakta, böylece Allah'ın sevmediği bir eylem tarzı

⁹⁷⁰ Müftüoğlu, Ömer, *a.g.e.*, s.49

⁹⁷¹ Ankebut 29/28,29

⁹⁷² Ankebut 29/30

⁹⁷³ Bakara 2/205

⁹⁷⁴ Neml, 27/34

⁹⁷⁵ Bakara 2/30

⁹⁷⁶ Kasas 28/4

⁹⁷⁷ Ankebut 29/28,29

⁹⁷⁸ Yunus 10/91

⁹⁷⁹ Nahl 16/88

⁹⁸⁰ Neml 27/14

olan fesada ve müfsidlere⁹⁸¹ geçit verilmemiş olmaktadır.⁹⁸² Yoksa hem dünya hem de yeryüzü fesadla dolar, her şeyin dengesi, aslı ve faslı birbirine karışır, her şey altüst olurdu.⁹⁸³ Bu da kainatta bir karışıklık çıkması anlamına geleceğinden fesad ve ifsad eylemleri hem dünyada hem de ahirette çok çetin azaplarla cezalandırılmıştır.⁹⁸⁴

Helâk olan bir çok kavmin ismi belirtilerek, ortak helâk sebeplerinden biri olarak, yeryüzünde çok fesad yapmanın, ifade edildiği ayetler de vardır.

أَلَمْ تَرَ كَيْفَ فَعَلَ رَبُّكَ بِعَادِ إِرَمَ ذَاتِ الْعِمَادِ الَّتِي لَمْ يُخْلَقْ مِثْلُهَا فِي الْبِلَادِ وَتَمُودَ الَّذِينَ جَابُوا الصَّخْرَ

بِالْوَادِ فِرْعَوْنَ ذِي الْأَوْتَادِ الَّذِينَ طَغَوْا فِي الْبِلَادِ أَكْثَرُوهَا فِيهَا الْقِسَادُ فَصَبَّ عَلَيْهِمْ رَبُّكَ سَوْطَ عَذَابٍ

‘Görmedin mi Rabbin ne yaptı Âd kavmine? Sütunlar sahibi İrem’e? Ki, ülkeler içinde onun benzeri yaratılmamıştı. Vâdide kayaları yontan Semud kavmine? Kazıklar sahibi (güçlü, kuvvetli) Firavun’a? Bunlar ülkelerde azmışlardı. Oralarda çok bozgunculuk yapmışlardı. Bu yüzden Rabbin onların üstüne azap kamçısı yağdırdı.’⁹⁸⁵

Açıkça görüldüğü gibi, yeryüzünde fesad çıkarmak, kutsal değerleri inkar etmek, mukaddes şeylere saldırmak, fıtrata veya sosyal hayata konulan yasaları ifsad etmek, helâk olan kavimlerin ortak özelliğidir. İnsanlık tarihi, insanın sürekli olarak bozgunculukla mücadele ettiği bir sahne olmuştur. Peygamberler, bozgunculuğun önlenmesine çalışmışlar ve toplumlarına yeryüzünde bozgunculuk çıkarmamalarını emretmişlerdir.⁹⁸⁶ Az önce de belirttiğimiz gibi, Hz. Salih,⁹⁸⁷ ve Hz. Şuayb,⁹⁸⁸ kavimlerine bu emri veren peygamberlerdir. Hz. Musa kardeşi Hz. Harun’a kavmini ıslah etmesini, bozguncuların yoluna uymamasını tavsiye etmektedir.⁹⁸⁹ Çünkü bozgunculukla toplumların yok oluşlarında çok yakın bir ilgi bulunmaktadır. Toplumların ileri gelenleri, fazilet, hayır ve akıl sahipleri fesada engel olmadığı takdirde o toplumlar tümünden yok edilir. Ama toplumlar birbirini ıslah edip dururken helâk edilmezler.⁹⁹⁰

⁹⁸¹ Bakara 2/205; Maide 5/64; Kasas 28/77

⁹⁸² Çimen, Abdullah Eminm, *a.g.e.*, s.475

⁹⁸³ Mü’minun 23/71; Bakara 2/251; Enbiya 21/22; Çimen, Abdullah Eminm, *a.g.e.*, s.475

⁹⁸⁴ Çimen, Abdullah Emin, *a.g.e.*, s.475

⁹⁸⁵ Fecr 89/6-13

⁹⁸⁶ Pazarbaşı, Erdoğan, *a.g.e.*, s.140

⁹⁸⁷ Araf 7/74

⁹⁸⁸ Hud 11/85; Şuara 26/183; Ankebut 29/36

⁹⁸⁹ Araf 7/142

⁹⁹⁰ Hud 11/116,117

Müfsid kelimesi, her türlü kötü işi işaret edecek güce sahip olacak derecede kapsamlı bir kelimedir. Bu kelime, Sodom halkının adını çıkaran özellikleri⁹⁹¹ için kullanıldığı gibi, İsrailoğullarına haksız yere zulmeden Firavun⁹⁹² için de kullanılmaktadır. Müfsid kelimesi bazı durumlarda da tekzibi vurgulanan kafir anlamında kullanılır.⁹⁹³

‘Onların bazıları Kur’ân’a iman eder, bazıları da etmez. Ama Rabbin müfsidlerin kimler olduğunu iyi bilir.’⁹⁹⁴

Râzî, dünya hayatında korunması gereken en önemli beş prensibi temel olarak bunların bozulmasına sebep olan fesad şekillerini beş maddede özetlemiştir.

1- Nefsin (bedenin) Fesadı: öldürme ve organları kesme ile olur.

2- Malın fesadı: Gasp, çalma ve değişik hilelerle olur.

3- Dinin Fesadı: Küfür ve bid’atlere dalmakla olur.

4- Soyun (Neslin) Fesadı : Zina, homoseksüellik ve zina iftirası atmakla olur.

5- Aklın Fesadı: Sarhoşluk veren şeylerin içilmesiyle olur.⁹⁹⁵

Bu fesad çeşitlerine genel bir perspektiften baktığımızda, bunların hemen hemen her birinin ayrı bir helâk sebebi olduğunu görürüz. Dolayısıyla fesad kavramı, bir çok helâk sebebini içeren çok geniş boyutlu bir kavramdır.⁹⁹⁶

Bursevî bu konuda şu bilgileri vermektedir. ‘Fesad yani bozgunculuk, bir şeyin anormal duruma gelmesidir. Bunun zıddı ıslah yani düzeltmektir. Bozgunculuk denince, savaş ve fitnenin tahriki, mü’minlere ait sırların kafirlere aktarılması ve buna benzer küfür ve kötülük türleri akla gelir.’⁹⁹⁷

Kur’ân’a göre, dünyadaki karışıklık ve düzensizliğin ana kaynağı, insanın Allah’a ibadetten ayrılıp başkalarına ve nefesine kulluk etmesi, Allah’ın yol gösterici hidayetini bırakıp ahlaki, içtimaî ve kültürel yapısını inşa etmesi için başkalarının kılavuzluğu altına girmesidir. Bu durum fesad ve ona bağlı diğer kargaşa ve

⁹⁹¹ Ankebut 29/28-30

⁹⁹² Kasas 28/3,4

⁹⁹³ İzutsu, Toshihiko, *Kur’ân’da Allah ve İnsan*, s.280

⁹⁹⁴ Yunus 10/40

⁹⁹⁵ Ayrıca bkz. Dumlu Ömer, ‘*Salah Kavramı Üzerine Bir İnceleme*’ İlahiyat Fakt. Dergisi, VII, D.E.Ü. Yay, İzmir 1992

⁹⁹⁶ Çimen, Abdullah Emin, *a.g.e.*, s.474

⁹⁹⁷ Bursevî, İsmail Hakkı, *a.g.e.*, I, 85

düzensizlikleri doğurduğu için, Kur'ân bunun kökünden kazınıp atılmasını amaçlar. Kur'ân, aynı zamanda bu düzensizlik ve kargaşanın dünyanın kendi tabiatından olmadığını, arızî olduğunu ve dolayısıyla yeniden düzen ve huzur haline inkılab ettirilebileceğine de dikkat çeker. İnsan dünya hayatına huzur ve nizam içersinde başlamasına rağmen, bu huzur, günahkarların, kötülerin fitne-fesadlarıyla bozulmuştur. Allah o fesadı ve düzensizliği gidermek ve ilk, orijinal şekline tekrar döndürmek için peygamberler göndermiştir. Peygamberler insanlığı, ilk huzur ve düzen halini korumaya ve kargaşayı yarmaktan kaçınmaya davet etmişlerdir.⁹⁹⁸

Yeryüzüne halife olarak gönderilen insan, yeryüzünün fiziki yönden hayata hazırlanmasının yanında, buranın sosyal açıdan insanların huzur ve güven içinde yaşayabilecekleri bir yer durumuna getirilmesiyle de görevlidir. Bir başka deyişle, yeryüzünde barışı sağlamak, insanın hayatını ve malını güvence altına almak bu görevin en belirgin yönünü oluşturmaktadır. Bu konuda insanlar arasından seçilen peygamberler, alimler ve yöneticilerin toplumsal açıdan büyük görev ve sorumlulukları bulunmaktadır. Peygamberler, getirdikleri mesajlarla, toplumdaki olumsuzlukları giderecek çözümler sunmakta; toplumların tıkanmış, bozulmuş, kokuşmuş hayat anlayışlarını kökünden değiştirip, her şeyi yerli yerine koyan yeni bir bakış açısı, yeni bir dünya görüşü getirerek, onların bu kötü gidişatını olumlu yöne çevirmektedirler. Bu noktada peygamberler, insanlık kültür ve medeniyetinin oluşturulmasında rehberlik etmişlerdir.⁹⁹⁹ Helâk olan kavimler ise bu rehberliğe karşı çıkmış, kulak tıkamış ve hatalarında inadı tercih etmişlerdir.

Toplumda gerek inanç, gerekse sosyal düzen boyutunda, yerleri ve hedefleri sapmış bütün şeyleri esas yerine koyma mücadelesi veren peygamberlerin karşısında, kargaşa ortamı ve düzensizliğin devamından yana olan bozguncu bir kitle bulunmaktadır. Ancak bozgunculuk ve bozguncuların hakim olduğu toplumlarda helâkin kaçınılmaz olacağını Kur'ân, geçmiş örnekleriyle birlikte, açık bir şekilde bildirmekte ve insanların geçmişten dersler alarak, aynı olumsuz sonuçlara düşmemesini istemekte,¹⁰⁰⁰ bu noktada Kur'ân, kendisine inanmayanları da bozguncu olarak nitelemektedir.¹⁰⁰¹

⁹⁹⁸ Mevdudi, Ebû'l Ala, *a.g.e.*, II, 44,45

⁹⁹⁹ Pazarbaşı, Erdoğan, *a.g.e.*, s.139

¹⁰⁰⁰ Pazarbaşı, Erdoğan, *a.g.e.*, s.323

¹⁰⁰¹ Yunus 10/40

e) Aşırılık

Bireysel ve toplumsal bazda insanı yavaş yavaş tüketerek sonunda helâk olmasına sebep olan davranış şekillerinden biri de hiçbir ölçü ve sınır tanımaksızın fiil ve eylemlerde aşırı bir yol izlemesidir. İnsanın tüm hayatını içine alabilen bu ölçüsüzlük, bazen onun ekonomik hayatında, bazen aile düzeninde, bazen de dinî anlayışında ortaya çıkabilmektedir.¹⁰⁰²

İsraf (aşırılık) ile helâk arasında çok yakın bir ilişki söz konusudur. Allah müsrifleri cezalandıracağını haber vermektedir.

وَكَذَلِكَ نَجْزِي مَنْ أَسْرَفَ وَلَمْ يُؤْمِنْ بِآيَاتِ رَبِّهِ وَلَعَذَابُ الْآخِرَةِ أَشَدُّ وَأَبْقَى أَفَلَمْ يَهْدِ لَهُمْ كَمْ أَهْلَكْنَا قَبْلَهُمْ
مِنَ الْقُرُونِ يَمْشُونَ فِي مَسَاكِينِهِمْ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِّأُولِي النُّهَى

‘Biz israf eden (aşırılık yapan) ve Rablerinin ayetlerine inanmayanları böyle cezalandırırız. Elbette Ahiret azabı daha şiddetli ve daha sürekli. Bizim, kendilerinden evvel nice nesilleri yok etmemiz onları hâlâ doğru yola getirmedim mi? Halbuki şimdi kendileri onların yurtlarında dolaşıp durmaktadırlar. Elbette bunda akıl sahipleri için ibretler vardır’¹⁰⁰³

Aşırılık, helâk olan kavimlerin ortak özelliğidir. Aşırılık anlamında kullanılan kelimelerden biri olan İsraf, bir helâk sebebidir. Konu şu ayeti kerimede açık bir şekilde ifade edilmiştir.

‘Aşırı gidenleri yok ettik’¹⁰⁰⁴ أَهْلَكْنَا الْمُسْرِفِينَ

Allahu Teala, peygamber ve dilediği kimseleri helâk olmaktan kurtarmış, aşırı gidenleri ise helâk etmiştir.¹⁰⁰⁵ Helâk olan kavimlerin hepsi aşırı giden kimseler olmakla beraber Semud,¹⁰⁰⁶ Lût Kavmi,¹⁰⁰⁷ Karye Ashabı,¹⁰⁰⁸ ve Firavun¹⁰⁰⁹ ayrıca bu özellikleri öne çıkartılarak anlatılmıştır. Firavun Kavminden imanını gizleyen Mü’min bir adam da Firavun ve Önde gelenleri uyarırken, iki kez Onların aşırı gidenler olduğuna temas etmiş, bu iki yerde Onların Müsrif

¹⁰⁰² Çimen, Abdullah Emin, *a.g.e.*, s.486

¹⁰⁰³ Tâ- Hâ 20/127,128

¹⁰⁰⁴ Enbiya 21/9

¹⁰⁰⁵ Enbiya 21/7-9

¹⁰⁰⁶ Şuara 26/151

¹⁰⁰⁷ Araf 7/81; Zariyat 51/34

¹⁰⁰⁸ Yasin 36/19

¹⁰⁰⁹ Yunus 10/83; Duhan 44/31

olmalarının yanında kezzab (yalancı)¹⁰¹⁰ ve mürtâb (şüpheli)¹⁰¹¹ oldukları da belirtilmiştir. Mekke müşrikleri de aşırı giden bir kavimdir.¹⁰¹²

Firavun'un yaptığı müsriflik, zulüm, bozgunculuk, kibir, inatçılık, küstahlık ve ilahlık iddia etmek şeklinde tezahür etmişti.¹⁰¹³ Tabi ki bu aşırılık yolculuğunun sonu helâk ile noktalandı. Haddi aşmalarının cezası yok edilmek oldu.

Hz. Salih'in kavmindeki müsrifler, dünyada kokuşmuşluktan başka bir şeyi yaymayan ve hiçbir zaman doğru iş yapmayan bir kişilerdir.¹⁰¹⁴ Hz. Salih de Semud Kavmine aşırı gidenlerin emrine uymamalarını istemiştir.¹⁰¹⁵ Bu da demektir ki, Semud Kavmi üzerinde etkili olan aşırı giden bir topluluk mevcuttur. Helâk olan kavimlerin önde gelenlerinin, mütreflerinin olumsuz tavırları helâk sebebi olduğuna göre, bu aşırı giden etkili grup, Semud Kavminin önde gelenleri ve mütrefleridir. Anlaşıldığına göre Semud Kavmi peygamberlerinin çağrısına kulak vermeyerek, bu aşırı gidenlere itaat etmişler ve helâk olmayı hak etmişlerdir. Başka bir ifade ile Semud Kavmi de aşırı giden bir kavimdir. Hz. Salih, Kavmin önde gelenlerini kast ederek diğer insanlara aşırı gidenlerin emirlerine uymamalarını emretmektedir.

Biraz sonra i'tida ve fahşa kavramlarını incelerken göreceğimiz Lût Kavmi'nin eşcinsel tutumu, burada karşımıza israf kavramını irdelerken çıkmaktadır.

'Ve Lût, Kavmi'ne demişti ki 'Ne, sizden evvel yeryüzünde hiç kimsenin işlememiş olduğu iğrenç bir iş mi işliyorsunuz? Şehvetle kadınlara değil de erkeklere yaklaşıyorsunuz! Gerçekten müsrif insanlarsınız siz!'¹⁰¹⁶

Ashab-ı Karyeye gönderilen elçiler de bu toplumu müsrif yani aşırı giden bir toplum olarak nitelemişlerdir.¹⁰¹⁷

İsraf, Günahları işlemeye ifrat gösterip kendilerine zulüm ve haksızlık etmek, Orta yolu aşmak, iktisatsızlık etmek, israf etmek (özellikle mal harcama hususunda) anlamlarında kullanılır.¹⁰¹⁸ İsraf, kaynak ve imkanların yersiz ve ölçüsüz kullanılmasıdır. İslâmîyet itidal ve ölçü dinidir. Allah aşırı gidenleri daima

¹⁰¹⁰ Mü'min 40/28

¹⁰¹¹ Mü'min 40/34

¹⁰¹² Zuhuruf 43/5

¹⁰¹³ Zemaşşerî, *a.g.e.*, II. 350

¹⁰¹⁴ İzutsu, Toshihiko, *a.g.e.*, s.234

¹⁰¹⁵ Şuara 26/151

¹⁰¹⁶ Araf 7/80,81

¹⁰¹⁷ Yasin 36/19

¹⁰¹⁸ Çanga, Mahmut, *a.g.e.*, s.241

kınamıştır.¹⁰¹⁹ Kur'ân'da israf kelimesinin her ne kadar harcamalardaki aşırılıklar¹⁰²⁰ için kullanımı öne çıksa da, esas olarak her türlü aşırı davranış israf, bu aşırılıkları sergileyenler de müsrif olarak nitelendirilmektedir.¹⁰²¹

Kök itibariyle, haddi aşmak, ölçüyü kaçırmak, ölçüsüz yapmak anlamına gelen bu sözcük, Kur'ân'da, haddi aşmak anlamının yanında,¹⁰²² haram,¹⁰²³ uygun olmayan yere harcamak,¹⁰²⁴ şirk,¹⁰²⁵ küfür,¹⁰²⁶ gûnahta ifrat,¹⁰²⁷ yalanda aşırılık,¹⁰²⁸ intikamla öldürme¹⁰²⁹ vs. anlamlarda da kullanılmaktadır.

Müsrif kelimesinde de tıpkı zalim ve az sonra göreceğimiz mu'tedi kelimelerinde olduğu gibi anlam yapısını çekirdeğinde 'haddi aşmak' nosyonu vardır. Bu kelimelerin temelinde 'doğru ölçüyü aşmak ya da ihlal etmek' anlamı vardır. Ne var ki, kesin olarak bir başkasının haklarına husumet, saldırganlık ya da tecavüz fikrini hamil zulüm ve i'tida'dan – ki zulüm ile olan ayrılık daha belirgindir.- ayrı olarak, israfın birincil anlamı, başkasının hakları söz konusu olmaksızın 'meşru sınırların ötesine geçmek,' 'aşırı sarfiyatta bulunmak' ve o nedenle de 'i'tidal sahibi olmamak', 'aşırılık yapmak şeklinde görünmektedir. Eylemin kendisi, kendi içinde yanlış olmadığı halde aşırılığa kaçıldığında bazı eylemler ahlaken hatalı olmaktadır. Örneğin yeme ve içme eylemi esasen yanlış olmamakla beraber israfa kaçıldığında Allah'ın nefretine konu olmaktadır.¹⁰³⁰ 'Yiyin. İçin ama israf etmeyin. Çünkü o, müsrifleri sevmez.'¹⁰³¹

Aslında Kur'ân'da aşırılık ve haddi aşmak denilince akla gelen ilk kelime i'tidâ kelimesidir. Bu kelimenin ismi faili olan mu'tedî, 'kişinin normal haddinin ötesine geçmesi' ve bu yüzden de 'birisine karşı saldırganlık ve haksızlık etmesi' demektir. Bu sözcük ile zulüm sözcüğünün genişçe bir ortak anlam alanına sahip olduklarını görmek zor olmayacaktır. Nitekim bazı ayetlerde çok mühim konularda mu'tedî ve zalim kelimeleri birbirinin tam karşılığı yani anlamdaşı olarak kullanılır.

¹⁰¹⁹ Temel, Ali Rıza, *İslama göre İnsan Çevre ilişkisi*, İlim ve Sanat, Haziran 1991, sayı 29, s.58

¹⁰²⁰ Furkan 25/67 vb.

¹⁰²¹ Pazarbaşı, Erdoğan, *a.g.e.*, s.323

¹⁰²² Araf 7/31

¹⁰²³ Nisa 4/6

¹⁰²⁴ Furkan 25/67

¹⁰²⁵ Mü'min 40/43

¹⁰²⁶ Zuhuruf 43/5

¹⁰²⁷ Zümer 39/53

¹⁰²⁸ Mü'min 40/28

¹⁰²⁹ İsrâ 17/33

¹⁰³⁰ İzutsu, Toshihiko, *a.g.e.*, s.233- 234

¹⁰³¹ Araf 7/31

Bu durum Maide Suresinde vasiyet konusunun ele alındığı, ‘Biz asla haddi geçmeyiz. (İ’tedaynâ) Çünkü (öyle yaparsak) muhakkak zalim oluruz.’¹⁰³² ayetlerinde çok bariz olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu noktada zulmün önemli bir cihetinin, ‘Allah’ın hudutlarına’ tecavüz olduğunun hatırlanması yararlı olacaktır. İ’tida sözcüğü de tamamıyla benzer durumlarda , bu anlamda kullanılmaktadır.¹⁰³³

وَمَنْ يَتَعَدَّ حُدُودَ اللَّهِ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الظَّالِمُونَ

‘Her kim Allah’ın hududunu aşarsa, işte onlar zalimlerdir.’¹⁰³⁴

Bu durumlardan biri de, maymuna çevrilen Ashab-ı Sebt hakkındadır

‘Cumartesi günü içinizden haddi aşanları elbette bilmektesiniz. İşte onlara aşağılık birer maymun olun dedik’¹⁰³⁵

İ’tida kelimesinin yine sınırı aşma anlamını kapsayan, bu yönü ile zulüm ile aynı anlama geldiği bir başka durumda eşcinsellikle ilgilidir. Helâk olan kavimlerden biri olan Lût Kavmi hakkında da bu kelimenin bir türevi kullanılmıştır.

‘Rabbinizin sizin için yaratmış olduğu eşleri bırakıp, insanlar içinden erkeklerle mi temasta bulunuyorsunuz? Doğrusu siz, haddi aşmış (i’tida kökünden Adûn) bir kavimsiniz.’¹⁰³⁶

‘Allah’ın hudutlarının ihlali’ nosyonu, pislik yani daha somut bir ifadesi ile Allah’ın tiksinti duyduğu herhangi nesne kavramına kayda degecek derecede yakındır. Homoseksüelliğin ekseriyetle ‘tikinti verici şey’ fikrinin tam karşılığı vasfındaki fahişe sözcüğü ile betimlenmesi bu görüşü desteklemektedir.¹⁰³⁷ Fahşa yahut fahişe, ölçünün ötesinde kötü ve tiksinti verici olan herhangi bir şeyi belirtir. Bu kelime Kur’ân-ı Kerim’de bazen zinayı anlatmak için kullanılır.

‘Zinaya yaklaşmayın. Yemin ederim ki, bu bir fahşadır ve kötü bir yoldur.’¹⁰³⁸

Kur’ân’da eşcinselliğe çok sık olarak fahşa adı verilmektedir. Bu konuya örnek teşkil edecek ayetlerden birinin meali şöyledir.

¹⁰³² Maide 5/107

¹⁰³³ İzutsu, Toshihiko, *Kur’ân’da Dini ve Ahlaki Kavramlar*, s.231

¹⁰³⁴ Bakara 2/229; Ayrıca bkz. Talak 65/1

¹⁰³⁵ Bakara 2/65

¹⁰³⁶ Şuara 26/166

¹⁰³⁷ İzutsu, Toshihiko, *a.g.e.*, s.232

¹⁰³⁸ İsra 17/32

‘Ve Lût, Kavmine ‘Ne, bütün dünyada sizden önce kimsenin işlemediği böyle bir fahşa mı işliyorsunuz siz? demişti’¹⁰³⁹

İ’tida, özellikle İsrailoğullarına verilen cezaların bir sebebi olarak Kur’ân’da yer almaktadır. İsrailoğulları’nın aşağılanma ve yoksulluğa düşme cezasına çarptırılma sebeplerinden biri olarak da sayılmaktadır. Onların bu cezaya çarptırılmasına neden olan diğer suçları Allah’ın ayetlerine karşı kafirce tutumları, peygamberleri haksız yere katletmeleri ve isyan etmeleridir.¹⁰⁴⁰ Onlara aşağılık ve yoksullukla damgalanmalarından ayrı, lanetlenmelerine uğramalarının,¹⁰⁴¹ Allah’ın hışmına uğramalarına ve miskinliğe mahkum edilmelerinin¹⁰⁴² gerekçesi i’tida kelimesi ile Kur’ân’da belirtilmiştir. Ancak özellikle az önce de belirttiğimiz gibi, İsrailoğullarının cumartesi konusunda haddi aşarak maymuna çevrilmelerine sebep olarak bu kelime zikredilmiştir.¹⁰⁴³ Allah, cumartesi konusunda haddi aşmamaları konusunda Onlardan misak aldığı halde, Onlar sözlerinde durmamışlardır.¹⁰⁴⁴

Son olarak da küfrün tipik özelliklerinden biri olan tekzip ile sınırı ihlal eylemi olan i’tida arasında yakın bir anlam ilişkisi olduğunu gösteren şu ayete kulak verelim! Ayeti kerimede günah ile, aşırı gitmek ve tekzip arasındaki ilişki de dikkat çekmektedir

‘Vay haline o gün her zaman yalanlayanların! Hesap gününe yalandır diyenlerin! Onu da her haddi aşan (Mu’tedi), günaha düşkün olandan başkası yalanlamaz’¹⁰⁴⁵.

Helâk olan kavimler başta inanç konusunda olmak üzere akla gelebilecek bir çok konuda aşırılık yapan kimselerden oluşmaktadır. Ancak önemli olan husus, bu aşırılıklara inançtaki aşırılığın sebep olmasıdır. Onlar inkarda haddi aştıkları ve kendilerini manen ve vicdanen kontrol edecek bir mekanizma da olmadığı için eylem ve söylemlerinde de haddi aşmışlar, yapmamaları gereken bir çok fiili bilerek işlemişler, söylememeleri gereken bir çok sözü keyifle söylemişlerdir. Aslında

¹⁰³⁹ Araf 7/80

¹⁰⁴⁰ Bakara 2/61

¹⁰⁴¹ Maide 5/78

¹⁰⁴² Âl-i İmran 3/112

¹⁰⁴³ Araf 7/163-166

¹⁰⁴⁴ Nisa 4/154,155

¹⁰⁴⁵ Mutaffifin 83/10-12

Onların yaptığı bu aşırılıklar, aynı zamanda bir başka ortak özellik ve helâk sebebi olan zulümdür.

4- ALLAH'A DÜŞMAN OLMAYI, DİNE VE DİNDARLARA SAVAŞ AÇMAYI İFADE EDEN ORTAK ÖZELLİKLER

a) Hakka Karşı Mücadele ve Din Aleyhinde propaganda

Helâk edilen birey ve toplumların ortak özelliklerinden biri, Hakla organize bir şekilde mücadele etmektir. Hangi helâk olan kavmi ele alırsanız alın, hepsi de peygamberlerine ve iman edenlere kan kusturmuşlar ve dünyayı dar etmişlerdir. Tek amaçları hakkın susturulması, kendi menfaatlerin devamıdır. İşte böyle kimselerin şerleri, kendileriyle sınırlı kalmayıp, toplumun tamamını, dolayısıyla da insan neslini iman aleyhine tehdit eder bir hal almaktadır. Böyle bir durum karşısında ilâhî irade, bu duruma müdahale etmekte ve insan neslini ifsad eden bu tür hareketleri ya da şahısları ortadan kaldırmaktadır. Böylece de insan nesli güven altına alınmış olmaktadır.¹⁰⁴⁶

وَيَعْلَمُ الَّذِينَ يُجَادِلُونَ فِي آيَاتِنَا مَا لَهُمْ مِنْ مَحِيصٍ

‘Âyetlerimiz hakkında mücadele edenler bilsinler ki, kendileri için kaçacak bir yer yoktur.’¹⁰⁴⁷

Helâk olan tüm kavimler, Hak yolunun değil batılın yolcusudur. Tüm uğraşları, mücadeleleri hakkı yok etmek, yerine batılı ikame etmektir.

Allah’la mücadele, helâke götüren en önemli sebeplerin başında sayılabilecek bir eylemdir. Kafirlerin karakteri, Allah’la mücadele etmeye müsaittir. Çünkü Allah’la ve O’nun ayetleriyle, vahyiyle, diniyle, kitabıyla sadece kafirler mücadele eder.¹⁰⁴⁸ Mücadele ettikleri şey Allah’ın ayetleri ile kendilerine yapılan uyarılar, mücadele metodlarından biri ise alay etmektir.

مَا يُجَادِلُ فِي آيَاتِ اللَّهِ إِلَّا الَّذِينَ كَفَرُوا

‘Kafirlerden başka hiç kimse Allah’ın ayetleri hakkında mücadele etmez.’¹⁰⁴⁹

¹⁰⁴⁶ Çimen, Abdullah Emin, *a.g.e.*, s.176

¹⁰⁴⁷ Şûra 42/35

¹⁰⁴⁸ Çimen, Abdullah Emin, *a.g.e.*, s.431

¹⁰⁴⁹ Mü’min 40/4

وَمَا تُرْسِلُ الْمُرْسَلِينَ إِلَّا مُبَشِّرِينَ وَمُنْذِرِينَ وَيُجَادِلُ الَّذِينَ كَفَرُوا بِالْبَاطِلِ لِيُدْحِضُوا بِهِ الْحَقَّ
وَاتَّخَذُوا آيَاتِنَا وَمَا نُنْذِرُوا هُزُوًا

‘Halbuki biz peygamberleri ancak müjdeciler ve uyarıcılar olarak göndeririz. Kâfir olanlar ise hakkı, batılla ortadan kaldırmak için mücadele ediyorlar. Onlar, âyetlerimizi ve korkutuldukları azabı da alaya almışlardır.’¹⁰⁵⁰

İnkarcıların vahye karşı mücadeleleri, ortaya koydukları tüm fiilleri içine alan geniş çerçeveli bir kavram olarak değerlendirilebilir. Onların küfürleri, Allah’ı, Peygamberi, dini, imanı yalanlamaları, peygamberlerin tebliğlerini engellemeye çalışmaları gibi akla gelebilecek her türlü fiilleri, Kur’ân’da mücadele olarak tanımlanmıştır. Bu şekilde mücadele edenlerin sonu ise, Kur’ân’ın ifadesi ile Nuh Kavmi ve benzeri kavimleri helâk eden ilâhî bir cezalandırmadır.¹⁰⁵¹

كَذَّبَتْ قَبْلَهُمْ قَوْمُ نُوحٍ وَالْأَحْزَابُ مِنْ بَعْدِهِمْ وَهَمَّتْ كُلُّ أُمَّةٍ بِرَسُولِهِمْ لِيَأْخُذُوهُ وَجَادَلُوا بِالْبَاطِلِ
لِيُدْحِضُوا بِهِ الْحَقَّ فَأَخَذْتَهُمْ فَكَيْفَ كَانَ عِقَابِ

‘Onlardan önce Nuh kavmi ve Onlardan sonra gelen topluluklar da (Peygamberlerini) engellemeye, her ümmet kendi peygamberini yakalamaya yeltenmişti. Batılı hakkın yerine koymak için mücadele etmişlerdi. Bunun üzerine ben onları kısıvrak yakaladım. İşte cezalandırmamın nasıl olduğunu gör!’¹⁰⁵²

Ayetten de çok rahat anlaşıldığı gibi, bâtılı hakkın yerine koymak için çalışmak, Nuh Kavmi ve onlardan sonraki helâk edilen toplumların ortak özelliğidir. Burada yine en çok zikredilen ortak özellik olan tekzip suçu ile karşılaşıyoruz. Ayrıca ileride üzerinde duracağımız peygamberi öldürmeye çalışmak suçu da bu ayette zikredilen helâk olan kavimlerin ortak özelliklerindendir. Bu da mücadelenin hem sözlü hem de fiilî olduğunu göstermektedir.

Mekke’li müşrikler de bu konuda bir çok konuda olduğu gibi, geçmiş kavimlerle aynı özelliğe sahiptir. “O kafirler sana geldiklerin de, bu Kur’ân eskilerin masallarından başka bir şey değildir” diyerek seninle mücadele ederler’¹⁰⁵³ Allah,

¹⁰⁵⁰ Kehf 18/56

¹⁰⁵¹ Çimen, Abdullah Emin, *a.g.e.*, s.432

¹⁰⁵² Mü’min 40/5

¹⁰⁵³ En’am 6/25

kendi hakkında mücadele edenleri yıldırım çarpması ile tehdit etmektedir.¹⁰⁵⁴ Allah hakkında mücadele edenler, bu mücadeleyi, delilsiz olarak,¹⁰⁵⁵ bilmeden, rehberleri ve apaçık kitapları olmadan,¹⁰⁵⁶ azgın Şeytana uyarak yapmaktadırlar.¹⁰⁵⁷

Kur'ân'da bu ve benzeri şekilde Hakka karşı yapılan mücadeleleri konu edinen çok sayıda ayet-i kerime vardır.¹⁰⁵⁸ Tüm imkanların ortaya konulmasıyla 'Allah'ın nurunu söndürme' hedefini gerçekleştirmek için ortaya konan en şiddetli muhalefete mücadele adı verildiğinden, böyle bir tutum içine girenlerin sonu da, yaptıkları eylemleriyle paralellik oluşturacak şekilde şiddetli olmuştur. Nuh Kavmi'nin ve diğer toplumların bu yöndeki tutumlarına temas eden ayette geçtiği gibi böyle bir mücadeleye girişenlerin sonu Allah tarafından helâk edilmek olmuştur.¹⁰⁵⁹

Mücadele anlamında kullanılan diğer kavramlar ise, Müşâkka, muhadde, muhacce ve muharebe kavramlarıdır. Her biri bir şekilde mücadele etmek anlamına gelen bu kavramlar aynı zamanda helâk sebebidir. Helâk olan kavimler Allah'la, O'nun peygamberi ve iman edenlerle sürekli olarak mücadele etmişlerdir. Bu konuda psikolojik, sosyal, siyasi, askeri tüm metodları denemişler, örgütlü bir şekilde Hakka karşı koymuşlar, iman edenleri yıldırma ve sindirme eylemlerinde bulunmuşlar ve Allah'ın nurunun sönmesi için her türlü yola başvurmuşlardır.¹⁰⁶⁰

Bu konuyu işleyen ayetlerde 'insanları Allah yolundan alıkoymak ve Allah yolunu insanlara eğri göstermeye çalışmak' ibareleri yan yana kullanılmaktadır. Bu özellikler, Kur'ân-ı Kerîm'de ehli kitabın,¹⁰⁶¹ kafirlerin¹⁰⁶² ve zalimlerin¹⁰⁶³ özellikleri olarak zikredilmektedir. Demek ki tarih boyunca insanları Allah yolundan alıkoymak için çalışan, Hak yolu eğri ve yanlış göstermeye kalkan insanlar daima var olmuştur. Bu günün ehli kitabı, kafir ve zalimleri de aynı yolu kullanmaya devam etmektedirler. Ancak bu özellik, bir toplumun Allah'ın gazabını üzerine çekmesine sebep olmakta, böyle bir toplum dünyada ve ahirette azaba müstehak olmaktadır.

¹⁰⁵⁴ Ra'd 13/13

¹⁰⁵⁵ Mü'min 40/35,56

¹⁰⁵⁶ Hacc 22/3,8; Lokman 31/20

¹⁰⁵⁷ Hacc 22/3

¹⁰⁵⁸ Abdülbakî, Muhammed Fuad, *a.g.e.*, s. 210

¹⁰⁵⁹ Râzî, *a.g.e.*, XXVII, 27; Çimen, Abdullah Emin, *a.g.e.*, s. 432

¹⁰⁶⁰ Daha geniş bilgi için bkz. Çimen, Abdullah Emin, *a.g.e.*, s. 431-435

¹⁰⁶¹ Âl-i İmran 3/99

¹⁰⁶² İbrahim 14/3

¹⁰⁶³ Araf 7/45; Hud 11/19

Örneğin korkunç bir depremle¹⁰⁶⁴ helâk olan kavimlerden olan Medyen ve Eyke ashâbı da, Allah yolunu insanlara eğri göstermek için,¹⁰⁶⁵ her yol başına pusu kurmuşlar,¹⁰⁶⁶ iman edenleri de tehdit ederek¹⁰⁶⁷ Allah yolundan alıkoymaya çalışmışlardır.¹⁰⁶⁸ Onların en bariz vasfı olan sahtekârlık ve düzenbazlığı burada da ortaya çıkmaktadır.

Bir çok ayette ise ‘Allah yolunu eğri göstermeye çalışmak’ zikredilmeyip sadece ‘Allah yolundan alıkoymak’ konusu ön plana çıkartılmıştır. Aslında Allah yolunu eğri göstermeye çalışmak da insanları Allah yolundan alıkoymanın bir çok yolundan bir tanesidir. Ama çok önemli olduğu için ayrıca zikredilme yoluna gidilmiştir.

‘İnsanları Allah yolundan alıkoymak’ hakkındaki ayetlere baktığımızda üzerinde durulan bazı konular şunlardır.

Şeytan, Ad ve Semud kavmine amellerini süslü göstermiş, Onları hak yoldan alıkoymuştur.¹⁰⁶⁹ İnsanlara amellerini süslü göstermek ve Onları Hak yoldan alıkoymak Şeytanın bir özelliğidir.¹⁰⁷⁰

Bir çok ayette ise, mazi siga kullanılarak ‘inkar edenler ve Allah yolundan alıkoyanlar’ ibaresi peş peşe gelmektedir ki, bu da Allah yolundan insanları alıkoymanın ancak kafirlerin özelliği olabileceğini göstermektedir. Bu cümle yapısı ile başlayan ayetlere göre, inkar eden ve Allah yolundan insanları alıkoyanlar, derin bir sapıklığa sapmışlardır.¹⁰⁷¹ Bu suçları işleyenler için, toplumu ifsad etmelerinden dolayı Allah, azab üstüne azap edecek ve Onların azaplarını artıracaktır.¹⁰⁷² Bu kişilerin tüm amelleri boşa gitmiştir.¹⁰⁷³ Onlar Allah’a hiçbir şekilde zarar veremezler ama Allah, Onların amellerini boşa çıkartacaktır.¹⁰⁷⁴ Tevbe etmeden öldükleri takdirde ise, Allah bu suçları işleyenleri bağışlamayacaktır.¹⁰⁷⁵ Bir ayette de muzari sigası ile ama bu sefer insanları Mescidi Haramdan alıkoymak ilavesi ile konu

¹⁰⁶⁴ Araf 7/91,92

¹⁰⁶⁵ Araf 7/86

¹⁰⁶⁶ Araf 7/86

¹⁰⁶⁷ Araf 7/86

¹⁰⁶⁸ Araf 7/86

¹⁰⁶⁹ Ankebut 29/38

¹⁰⁷⁰ Neml 27/34

¹⁰⁷¹ Nisa 4/167

¹⁰⁷² Nahl 16/88

¹⁰⁷³ Muhammed 47/1

¹⁰⁷⁴ Muhammed 47/32

¹⁰⁷⁵ Muhammed 47/34

gündeme getirilmiştir. Yapılan bu suça zulüm ismi verilerek, bu suçu işleyenlere acıklı bir azap tattırmak cezası hükmü konulmuştur.¹⁰⁷⁶

Görüldüğü üzere insanları Allah yolundan alıkoymak mutlaka azaba sebep olmaktadır. Helâk olan kavimlerde bu konunun sayısız misali mevcuttur. Onlar peygamber ve O'na iman edenlerle, ileride de değineceğimiz gibi, her yola başvurarak mücadele etmişlerdir. Peygamberi itham, iman edenlerle alay, Müslümanlara her türlü zulüm hep insanları Allah yolundan alıkoymak içindir. Kıssalarda bu toplumların önde gelenleri ile peygamber arasında geçen bir çok diyaloga yer verilir. Bu kıssalarda hep sataşma, itham, istihza, istikbar ve tehdit hakim öge konumundadır. Ancak bu suçları işleyen bu toplumlar çok feci şekilde tarih sahnesinden silinmiştir. Aynı suçu bugün de işleyenler, bu hatadan dönmedikleri takdirde, aynı hüsrarla karşılaşacaklardır.

b) Peygambere Karşı Topyekün Mücadele

Eski toplumları helâke sürükleyen en önemli nedenler peygamberlerine karşı takındıkları tavırlardan kaynaklanmakta, suçlar ve günahlar bu konuda yoğunlaşmaktadır. Onlar kendilerini uyarmak için gelen peygamberlerini akıl almaz muamelelere tabi tutmuşlardır. Yalanlama, alaya alma, küçümseme, Onları yalancılık, delilik, cinlenmek, beyinsizlik, sapıklık, uğursuzluk, küstahlık gibi peygamberlerde olması muhal olan özelliklerle itham etme, onların misafir kabul etmelerini yasaklama, onları peygamberlik vazifesini terk etmedikleri takdirde taşlamak ve vatanlarından sürgünle tehdit, peygamberleri ve ailelerini öldürmek için komplo ve suikastlar tertipleme gibi akla gelebilecek tüm zulüm çeşitlerini peygamberlere reva görmüşlerdir.

Peygambere karşı gelmelerinin esas sebebi, peygamberin getirmiş olduğu dinin, bu kavimlerin sahip oldukları mal, mülk, saltanat, otorite, istediği gibi yeme-içme, eğlenme gibi dünya nimetleri diye adlandırdığımız maddî rant ve zevklerden kendilerini mahrum bırakacağı korkusuna kapılmış olmalarıdır. Özellikle ekonomik ve siyasi gücü elinde bulunduran toplumun elit kesiminin, karşılıklarına aniden çıkan ve sahip oldukları her şeyi birden kaybetmelerine sebep olacağını zannettikleri Peygamberlere ve onların getirdikleri dine karşı koymalarının ardında, işte bu rant kavgası ve menfaatlerini kaybetme korkusu yatmaktadır. Bu tip kişilerin tanrısı, arzu

¹⁰⁷⁶ Hacc 22/25

ve istekleridir.¹⁰⁷⁷ Onlar, nefislerinin arzu ve heveslerini kendilerine ilah edinen kimselerdir.¹⁰⁷⁸

aa) Beşer Peygamber Olgusuna İtiraz

Helâk olan toplumların en büyük hataları ve temel yanlışı peygamberlerine karşı tavır ve tutumlarında yoğunlaşmaktadır. Çünkü bu konudaki sakat anlayış ve çarpık düşünceleri Onların zincirleme hatalar yapmasına sebep olmuştur. O hatalardan birincisi şudur. Bir kere kural olarak daha işin başında, helâk olan kavimlerin bireyleri, kendileri gibi bir insandan peygamber gönderilemeyeceğini, peygamberin asla bir beşer olamayacağını iddia etmişler, Aksine melek olması gerektiğini dile getirmişlerdir. Oysa peygamberler bir beşerdir, Allah'ın kulu ve rasulüdür. Farklı zaman ve coğrafyada yaşayan helâk olan kavimler, ağız birliği etmişçesine, sanki mensuplarını bağlayıcı grup kararı almış partilerin üyeleri gibi aynı ortak itirazı ileri sürmüşlerdir.

‘Siz sadece bizim gibi bir insansınız’¹⁰⁷⁹

إِنْ أَنْتُمْ إِلَّا بَشَرٌ مِثْلُنَا

Tüm Kavimlerin peygamberi kabul etmemelerine gerekçe olarak ileri sürdükleri ilk itiraz peygamberin bir insan olmasıdır. Her toplum için geçerli olan bu itiraz, Nuh Kavmi tarafından Hz. Nuh’a şöyle belirtilmektedir.

فَقَالَ الْمَلَأُ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ قَوْمِهِ مَا نَرَاكَ إِلَّا بَشَرًا مِثْلَنَا

‘Nuh Kavminin kafir olan ileri gelenleri dedi ki: Biz seni ancak, bizim gibi bir insan olarak görüyoruz’¹⁰⁸⁰

Başka bir ayette ise, Nuh Kavminin önde gelen kafirlerinin, aynı sözleri, bu sefer peygamberin meleklerden olması gerektiğini de ilave ederek diğer insanları saptırmak için söylediğini görmekteyiz. Çünkü helâk olan kavimlerin kafa yapısına göre insandan peygamber olmaz. Eğer Allah bir peygamber gönderecek olsa, bir insanı değil meleği peygamberlikle görevlendirirdi.

فَقَالَ الْمَلَأُ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ قَوْمِهِ مَا هَذَا إِلَّا بَشَرٌ مِثْلَكُمْ يُرِيدُ أَنْ يُتَفَضَّلَ عَلَيْكُمْ وَلَوْ شَاءَ اللَّهُ

¹⁰⁷⁷ Çimen, Abdullah Emin, *a.g.e.*, s.429

¹⁰⁷⁸ Furkan 25/43; Câsiye 45/23

¹⁰⁷⁹ İbrahim 14/10

¹⁰⁸⁰ Hud 11/27

لَا نُزِلَ مَلَكُهُ مَا سَمِعْنَا بِهِذَا فِي آبَائِنَا الْأَوَّلِينَ

‘(Nuh) Kavminin içinden kâfir kodaman topluluğu "Bu, dediler, tıpkı sizin gibi bir beşer olmaktan başka bir şey değildir. Size üstün ve hakim olmak istiyor. Eğer Allah (peygamber göndermek) isteseydi, muhakkak ki bir melek gönderirdi. Biz geçmişteki atalarımızdan böyle bir şey duymadık.’¹⁰⁸¹

Ad Kavmine göre de, ‘Allahu Teala Hazretleri peygamber göndermek istese bir beşeri değil melekleri gönderirdi’¹⁰⁸² Kendilerine, toz, toprak ve kemik olduktan sonra yeniden dirileceklerini söyleyen Hz. Hud (a.s)’ın bu sözünü, sadece O’nun beşer olduğunu ileri sürerek reddetmişlerdir.¹⁰⁸³

Sürekli olağanüstü özelliğe sahip peygamber tasavvur eden Nuh Kavmine, Hz. Nuh, ‘Ben size Allah’ın hazineleri benim yanımdadır demiyorum. Ben bir meleğim de demiyorum’¹⁰⁸⁴ diyerek beşer bir peygamber olduğunun altını çizmiş, hatta kendisinin de onlar gibi bir beşer olduğunu açıkça ifade etmiştir.¹⁰⁸⁵ Bununla beraber Hz. Nuh kavmine mucizeler de göstermiştir.¹⁰⁸⁶ Ama Hz. Nuh’un gösterdiği mucizenin keyfiyetine dair Kur’ân-ı Kerim’de bir bilgi mevcut değildir. Beşer bir peygambere karşı olan Nuh ve Ad Kavmi, kendi içlerinden kendilerini uyarmak, muttaki kılmak ve Allah’ın merhametine nail olmalarını sağlamak üzere gönderilen peygamberleri aracılığıyla kendilerine gelen zikri, haberi, uyarı ve mesajı hayret ve şaşkınlıkla karşılamışlardır.¹⁰⁸⁷

Âd Kavminin önde gelen kafirleri, ahirete inanmayan mütrefleri ise Nuh Kavminin önde gelenleri gibi diğer insanları saptırmak maksadıyla şöyle demişlerdir.

مَا هَذَا إِلَّا بَشَرٌ مِثْلَكُمْ يَأْكُلُ مِمَّا تَأْكُلُونَ مِنْهُ وَيَشْرَبُ مِمَّا تَشْرَبُونَ

‘Bu dediler, sadece sizin gibi bir insandır; sizin yediğinizden yer, sizin içtiğinizden içer.’

¹⁰⁸¹ Mü’minun 23/24

¹⁰⁸² Fussilet 41/14

¹⁰⁸³ Mü’minun 23/34-36

¹⁰⁸⁴ Hud 11/31

¹⁰⁸⁵ İbrahim 14/11

¹⁰⁸⁶ Tevbe 9/70; İbrahim 14/9

¹⁰⁸⁷ Araf 7/63,69

Nuh Ve Ad Kavimleri gibi Semud Kavmi de, Peygamberlerine kendileri gibi bir beşer olmasını ileri sürerek iman etmemişlerdir.¹⁰⁸⁸ Hz. Salih’e ‘Sen de bizim gibi bir insandan başkası değilsin’¹⁰⁸⁹ demişlerdir. Kendileri gibi, kendi içlerinden birine tabi olmayı yadırgamışlar¹⁰⁹⁰ ve bir insana uydukları takdirde sapıklık ve delilik etmiş olacaklarını ifade etmişlerdir.¹⁰⁹¹ Bu hatırlatma işinin, risalet vazifesinin Hz. Salih (a.s.)’a verilmesini de kabullenememişlerdir.¹⁰⁹² Ve Allahu Teala Hazretleri’nin peygamber göndermek istese, bir beşeri değil, bir meleği peygamber olarak gökten indireceğini Onlar da iddia etmişlerdir.¹⁰⁹³

Medyen ve Eyke’de de durum farklı değildir. Onlar da Hz. Şuayb’a ‘Sen de bizim gibi bir beşerden başka bir şey değilsin’¹⁰⁹⁴ diyerek karşı çıkmışlar, O’na iman etmemişlerdir. Hatta Kavmin inkara şartlanmış elebaşları diğer insanları O’na ittiba ederlerse hüsrana uğrayacaklarını söyleyip,¹⁰⁹⁵ Onların da iman etmelerine engel olmuşlardır.

Firavun Kavmi de kendileri gibi iki insana iman etmeyi garipsemişlerdir.¹⁰⁹⁶ Firavun ise, Hz. Musa’nın dediği doğru olsaydı kendisine gökten altın bileziklerin atılacağını ve beraberinde birbiri ardınca (O’nu tasdik eden ve O’na yardım eden) meleklerin geleceğini ileri sürmüştür.¹⁰⁹⁷ O, bu sözleriyle ‘böyle birine inanılır mı?’ demek istemiş,¹⁰⁹⁸ beşer peygamber olgusuna karşı gelmiştir.

Her peygamberin karşılaştığı değişmez soru şu olmuştur: ‘Allah, bir insanı mı peygamber gönderdi?’ Aslında bu sorunun kaynağı, insanın değerinin sağlıklı bir biçimde kavranmamasıdır. Bu cahilce kuşku, insan denen şu canlı türüne güvenmemekten kaynaklanmaktadır. Onlara göre insanoğlu, yüce Allah’ın elçiliğini taşıyamayacak kadar küçük ve yetersiz bir canlı türüdür. Onlar bir insanın Allah’ın elçisi olmasını çok görmektedirler. Oysa insanı Allah, yeryüzünde halife olarak seçmiştir. Bu son derece zor görevi insana bahşeden Allah, insana bu göreve denk düşecek yetenek ve güçler de bağışlamıştır. Özellikle peygamberleri, bu

¹⁰⁸⁸ İbrahim 14/9

¹⁰⁸⁹ Şuara 26/154

¹⁰⁹⁰ Kamer 54/24

¹⁰⁹¹ Kamer 54/24

¹⁰⁹² Kamer 54/25

¹⁰⁹³ Kamer 54/25

¹⁰⁹⁴ Şuara 26/186

¹⁰⁹⁵ Araf 7/90

¹⁰⁹⁶ Mü’minun 23/47

¹⁰⁹⁷ Zuhruf 43/53

¹⁰⁹⁸ Feyizli, Hasan Tahsin, *a.g.e.*, s.492

peygamberlik görevini taşıyacak yeteneğe sahip olmalarını mümkün kılacak düzeyde yaratmıştır. Peygamberleri Allah seçtiğine göre, Onların hamuruna, insan türünün genel niteliklerinden fazla olarak hangi özel yetenekleri katacağını O, herkesten iyi bilir. Bütün bunlara rağmen insana gerçek değerini vermeyen o inkarcılar, Allah'ın bir meleği veya Allah katında insandan daha yüksek bir dereceye sahip bulunan başka bir varlığı peygamber olarak göndermesini beklemektedirler.¹⁰⁹⁹ Ama Onlara göre bir insan asla peygamber olamaz. Ama ille de olacaksa bu insan kendileri gibi toplumun kaymak tabakasını oluşturan egemenler arasından seçilmelidir. Oysa peygamberliğin malla, mülkle, servetle, mevki ve egemenlikle uzaktan yakından bir ilgisi yoktur. Allah'ın seçmesi ve vicdan temizliği ve özel yetenekle ilgisi vardır.¹¹⁰⁰

Bu örneklerden de çok rahat anlaşılacağı gibi, helâk olan kavimlerin ortak özelliklerinden birisi kendi aralarından birine, bir insana, kendileri gibi yiyen, içen, uyuyan, çarşılarda dolaşan ve buna benzer işler yapan bir beşere peygamberlik verilmesine şaşkınlıkları, hayret etmeleri, bunu tuhaflıkla karşılamalarıdır. Bu durum bir çok ayette dile getirilir. Bu ayetlerden biri de şudur. 'Bizim aralarından bir insana 'insanları uyar' ve 'Mü'minlere, Rableri katında sarsılmaz bir derecenin sahibi oldukları müjdesini ver' diye vahyetmemiz, insanların tuhafına mı gitti ki, kafirler, 'bu adam açık bir büyücüdür' dediler.'¹¹⁰¹

Tıpkı eski peygamberlere yöneltilen eleştiriler Peygamberimize de yöneltilmiştir. Hatta O'ndan peygamberliğini ispat etmek için melekleri indirmesi istenmiştir.¹¹⁰² Müşrikler ısrarla peygamberlerin meleklerden olması gerektiğini ileri sürmüşlerdir.¹¹⁰³ Melekleri aslî suretlerinde gördükleri halde inkar eden insanların hayatta kalmaları vakî değildir.¹¹⁰⁴ Hem Allah, ille de bir meleği peygamber gönderecek olsa, O'nu da insan şekline çevirirdi.¹¹⁰⁵ Oysa Allah melekleri ancak hak ile, bir hikmet gereği indirir ve o zaman kafirlere mühlet tanınmaz.¹¹⁰⁶

İnsana uyarıcı olarak melek indirilmesini önerenler, meleklerin peygamberlik görevine daha layık olduğunu düşünüyorlar. Oysa yüce Allah, melekleri insana secde ettirmiş, insanoğluna meleklerle üstünlük sağlayan nitelikler

¹⁰⁹⁹ Kutup, Seyyid, *a.g.e.*, V, 470, VI, 65

¹¹⁰⁰ Kutup, Seyyid, *a.g.e.*, VI, 66

¹¹⁰¹ Yunus 10/22

¹¹⁰² Hicr 15/7

¹¹⁰³ En'am 6/8

¹¹⁰⁴ Yıldırım, Suat, *Fatiha ve En'am Sureleri'nin Tefsiri*, Çevik Matbaacılık, İst. 1989, s. 56

¹¹⁰⁵ En'am 6/9

¹¹⁰⁶ Hicr 15/8

armağan etmiştir. İnsanı uyarmak için Onlar gibi bir insanı peygamber olarak görevlendirmesi Allah'ın insanı onurlandırmasıdır.¹¹⁰⁷

Öte yandan beşer bir peygamber, kendileri gibi bir insan olan hemcinsleri olan insanların duygularını paylaşır, Onların algılarını tadar, Onların psikolojik deneyimlerini yaşar, acılarını ve umutlarını kavrar, içgüdülerini ve özlemlerini tanır, ihtiyaçlarını ve bağımlılıklarını yakından bilir. Bu yüzden yetersizliklerini ve kusurlarını hoş görür, yükselmelerini ve güçlenmelerini gönülden diler; onları adım adım ileri götürürken psikolojik faktörlerini, nelerden etkilendiklerini ve nelere nasıl tepki gösterdiklerini başka bir canlı türüne nisbetle çok daha iyi değerlendirir. Çünkü eninde sonunda O da onlardan biridir.¹¹⁰⁸

Ayrıca kendileri gibi bir beşer olan peygamber, insanlar için daha özendirici ve cesaretlendiricidir. Ve yüce Allah'ın insanlara farz kıldığı davranışları ve yükümlülükleri, uygulamalarını istediği ahlak modelini, gözleri önünde hayata yansıtır. Kendi kişiliği ile insanlara anlatmakla görevli olduğu hayat sisteminin canlı tercümanı odur. O'nun hayatı, hareketleri, tutum ve davranışları diğer insanların önlerine açılmış bir kitap sayfası oluşturur. İnsanlar bu sayfayı satır satır okurlar, cümlelerinin anlamlarını aşama aşama özümserler. O'nu yanbaşılarında gördükleri için vicdanlarında O'nu taklit etmeye, O'na özenip O'nun gibi olmaya ilişkin güçlü bir heves uyanır. Kendileri gibi bir insanda somutlaşan söz konusu hayat biçimini, hiçbir zaman yapamayacakları, özü itibarıyla düzeylerini aşan bir yaşama tarzı olarak algılamazlar. Ama eğer başlarındaki peygamber bir melek olsaydı O'nun davranışlarını düşünce süzgecinden geçirmeye kalkışmazlar, O'nu taklit etmeye, O'na özenmeye girişmezlerdi. O zaman insanlar şöyle düşünürlerdi: Her şeyden önce O'nun yapısı bizimkinden farklıdır. Buna göre bu melek peygamberin davranışlarının da bizimkilerden farklı olması normal ve kaçınılmazdır. Bizim O'na benzemeyi ummamız, O'nun örneğini pratik hayatımıza yansıtmaya özenmemiz yersizdir, yaratılışımızın çapını aşan bir hayaldir.¹¹⁰⁹

Müşriklerin peygamber olgusuna başka bir itirazları da peygamberin çarşıda pazarda dolaşıp geçimini sağlamaya çalışmasıdır. Onlara göre bir peygamber çalışmamalı, alın teri dökmemeli, Allah O'nun geçimini sağlamalı ve O'na bol mal

¹¹⁰⁷ Kutup, Seyyid, *a.g.e.*, VII, 530

¹¹⁰⁸ Kutup, Seyyid, *a.g.e.*, VII, 531

¹¹⁰⁹ Kutup, Seyyid, *a.g.e.*, VII, 531

başışlamalıdır. Allahu Teala Hazretleri, bize müşriklerin, yemek yediği,¹¹¹⁰ çarşılarında dolaştığını¹¹¹¹ öne sürerek peygamberi inkar ettiklerini, O'nun yanında bir tane de uyarıcı bir melek olması gerektiğini¹¹¹² teklif ettiklerini ve bir peygamberin yanında hazinesi¹¹¹³ ve ürünleri ile beslenebileceği bir bahçesi¹¹¹⁴ olmasını şart koştuklarını ve bu zalimlerin¹¹¹⁵ peygamberin büyüğü biri olduğunu¹¹¹⁶ iddia ettiklerini haber verdikten sonra onların saptığını¹¹¹⁷ ve doğru yolu bir türlü bulamadıklarını¹¹¹⁸ zikreder ve Allah'ın istediği takdirde peygamberine onların sözünü ettiği şeylerden daha hayırlısını,¹¹¹⁹ alt tarafından ırmaklar akan (bu dünyada dahi)¹¹²⁰ cennetleri vereceğini ve bu peygamber için köşkler yapacağını haber verir.¹¹²¹ Bu ayetlerde zikredilen peygamber, Hz. Muhammed (s.a.v), inkarcılar da Mekke müşrikleridir. Görünen o ki, Mekke müşriklerinin ve peygamberimizi inkar edenlerin zihniyet olarak önceki inkarcı nesillerden pek bir farkı yoktur. Peygamberimiz de tıpkı diğer peygamberlere yöneltilen eleştirilere muhatap olmuştur. Çünkü zaman ve mekan ne kadar değişirse değişsin peygamber aynı mesajları, aynı kaynaktan, aynı hassasiyet ve ciddiyet, aynı inanç ve samimiyet ile insanlara aktarmakta; öte yandan konuları, menfaatleri, zihniyetleri, dünya görüşleri, değer yargıları, hayat ölçüleri ve felsefeleri aynı olan farklı çağ ve ayrı coğrafyaların inkarcılarının peygamberin mesajına tepkisi ve cevabı da hiçbir zaman değişmemektedir.

Müşrikler Allahu Teala Hazretleri'nin peygambere hazine ve bahçe vermesini önermesine rağmen Allah, peygamberinin bir hazineye konmasını, ürünleri ile rahatça beslenebileceği bir bahçesinin olmasını uygun görmemiştir. Çünkü yüce Allah, peygamberinin ümmeti için tam anlamı ile canlı bir örnek olmasını istemiştir. Peygamber bir yandan o kadar olağanüstü derecede önemli olan peygamberlik görevinin gereklerini yerine getirirken, öte yandan tıpkı ümmetinin bir ferdi gibi geçimini sağlamak için çalışacak, ter dökcektir. Yüce Allah böyle istemiştir. Çünkü peygamberin ümmetinden alın teri ve emeği ile çalışarak geçimini sağlayan herhangi

¹¹¹⁰ Furkan 25/7

¹¹¹¹ Furkan 25/7

¹¹¹² Furkan 25/7

¹¹¹³ Furkan 25/8

¹¹¹⁴ Furkan 25/8

¹¹¹⁵ Furkan 25/8

¹¹¹⁶ Furkan 25/8

¹¹¹⁷ Furkan 25/9

¹¹¹⁸ Furkan 25/9

¹¹¹⁹ Furkan 25/10

¹¹²⁰ Çantay, Hasan Basri, *a.g.e.*, s. 360

¹¹²¹ Furkan 25/10

bir ferdi, şöyle konuşmaya kalkmasın. Efendim peygamberin geçimi Allah tarafından karşılandığı için hayat kavgasının sıkıntılarını çekmedi. Bu yüzden kendini inancına, peygamberlik görevine adadı. Benim çektiğim hiçbir sıkıntıyı çekmedi. Çünkü benim önümdeki hiçbir engel, O'nun önünde yoktu.¹¹²²

Ama Allah, hiç kimsenin bu ve buna benzer bahaneler öne sürmesini istememişti. Bu yüzden peygamber hem geçimini sağlamak için ter dökerek hem de peygamberlik vazifesini icra edecektir. Böylece ümmetin hiçbir ferdi, omuzlarına yüklenecek zorluklardan kaçamaz; O'nun önereceği hiçbir göreve karşı hiçbir haklı mazeret ileri süremez. Çünkü önderinin oluşturduğu somut örnek önünde durmaktadır.¹¹²³

Mevdûdî, tefsirinde bu konuda şu görüşlere yer vermektedir. ‘Allah bir melek göndermiş olsaydı, kendilerini düzeltmek ve ıslah etmek için insanlara hiçbir süre tanınmazdı. Allah, İnsanlara inanmaktan başka seçenek bırakmayacak hakikati çıplaklaştırmak için melek göndermemiş, böylece onlara bir fırsat tanımıştır. Melek gelmesi demek, dünya imtihanının boşa çıkması demektir. Bu yüzden her hangi bir melek gönderilmemiştir. Görünmeyenin, imtihan gereği görünmez olarak kalması gerektiği açıktır.’¹¹²⁴

İşte Kur’ân olağanüstü güçlerle donatılan bir peygamber anlayışını reddetmiş, bütün peygamberlerin insan olduğunu beyan etmiştir. Peygamberlerin görevi yol göstermektir. İnsanları doğru yola getirmekle yükümlü olmadıkları gibi, insanların kalbini zorla İslam’a açma gücüne de sahip değildirler. Onlar da diğer insanlar gibi tabii bir insan hayatı yaşamış, evlenmiş, çocuk sahibi olmuş, acı ve ıstırap çekmiş ve Allah aşkına güçlüklerle göğüs germişlerdir.¹¹²⁵ Zaten hiçbir peygamber de olağanüstü bir güce sahip olduğu iddiasında bulunmamıştır. Kendilerini Allah’ın elçisi, insanların rehberi olarak tanımlamışlardır.¹¹²⁶

Bu demek değildir ki peygamber ille de fakir olmalıdır. Elbette böyle bir şart mevzu bahis değildir. Peygamber Allah istediği takdirde pek tabii ki zengin de olabilir. Nitekim Hz. İbrahim, Hz. Yusuf, Hz. Süleyman ve Hz. Davut gibi mal ve makam sahibi peygamberler de vardır. Burada önemli olan incelik Allah’ın

¹¹²² Kutup, Seyyid, *a.g.e.*, VII, 532

¹¹²³ Kutup, Seyyid, *a.g.e.*, VII, 532

¹¹²⁴ Mevdudi, Ebû'l Ala, *a.g.e.*, I, 535

¹¹²⁵ Afzalurrahman, *a.g.e.*, I, 90-92

¹¹²⁶ Araf 7/188; Enam 6/50; Yunus 10/49; Kasas 28/56; Cin 72/21-23 vb.

peygambere sırf peygamber olduğu için hazineler ve zenginlik vermeyeceği gerçeğidir. Eğer böyle olsaydı tüm peygamberlerin zengin olması gerekir ki, zaten müşriklerin önerisi de budur ve Kur’ân bu teklifi reddetmektedir.

Peygamber efendimiz hayatının sonraki dönemlerinde bol mala da sahip olmuştur. Ama O’nu bu mallar peygamberlik görevini ifa etmekten alıkoyamamıştır. O, bu kadar mala sahip olduğu yıllarda da yağmur yüklü bir bulut gibi cömertti. O böylece servet sınavını başarı ile geçerek dünya malının değeri insanın gözünden düşürmüştür. Hem peygamberimiz sadece fakirlerin değil, zenginlerin de peygamberidir. Ve onlara da mallarını nasıl kullanacakları konusunda örnek olmalıdır. Nitekim peygamberimiz fakirken olduğu gibi zenginken de Allah’a kulluktan ve peygamberlik görevini yerine getirmekten geri durmamıştır. Artık hiç kimse O’nun fakir olduğu ve vaktini alacak malı olmadığı için kendisini Allah’a adadığını ileri süremez.¹¹²⁷

Elbetteki peygamberimiz bir beşer olmasına rağmen alelade bir beşer değildir. O, beşerin en olgunudur. Yakut da taştır ama diğer taşlardan farklıdır. Tıpkı bunun gibi peygamber de bir beşerdir. Ama diğer beşerlerden farklıdır. Israrla söylediğimiz gibi bunları ifade ederken peygamberin bir insan olduğu asla unutulmamalıdır. Peygamberler, insanlar arasından, insanlar için seçilmiş birer insandırlar. Ancak peygamberler sadece kendilerine vahyedilene uyarlar.¹¹²⁸

Bu arada Müslümanlar arasında da bazı kimselerde olağanüstü peygamber imajı gelişebilmiştir. Bu yüzden peygamberin bir türlü bizler gibi birisi olduğunu kabullenemeyen, O’nu insan üstülikle, gerçeğe uygun olmayan bir vasıfla tanımaya çalışanlar vardır. Halbuki O’nun insan oluşu, yemesi, içmesi, çarşı ve pazarda dolaşması vahyin ilk yıllarında müşriklerin itirazlarına sebep olmuştur. Allah’ın elçisi ile elçisi olmayan arasında temelde iki fark vardır. Birincisi vahiy, ikincisi peygamberlerin yanlışlarının dünyadayken düzeltilmesi, ahirete bırakılmamasıdır. Bunların dışında peygamberler gerçekten bizler gibi birer insandırlar. Ne gaybı bilir, ne karnını gökten inen yiyeceklerle doyurur, ne uykusu gelmez, ne yaralanmaz, kanı akamaz, unutmaz, aldanmaz, aldatılmaz değildir. Bizler nasıl acıkırsak Peygamberimiz de öyle acıkırdı. Bizim nasıl uyku ihtiyacımız olursa O’nun da olurdu. Biz nasıl gaybı bilmiyor ve bilemez isek O da bilmezdi. Bizlerin aldandığı ve

¹¹²⁷ Kutup, Seyyid *a.g.e.*, VII, 532

¹¹²⁸ Ünal, Ali, *a.g.e.*, s.52

aldatıldığı gibi O da aldanmış ve aldatılmıştır. Örneğin Uhud savaşında yaralanması, Hendek savaşında karnına taş bağlaması, Bi'ri Maune faciası ve benzeri olaylar bunun delilidir.¹¹²⁹

bb) Peygamberi İtham

Helâk olan kavimler birbirine ne kadar da çok benzemektedir! Helâk olan tüm kavimler peygamberlerini itham etmişlerdir. Har kavim peygamberleri benzer şekilde suçlamış, zan altında bırakmaya çalışmışlardır. İtham edilen yönler, uğursuzluk, yalancılık, büyülenmek, sihirbazlık, delilik, küstahlık, beyinsizlik, sapıklık, otorite sahibi olmayı hedeflemek gibi yönlerdir. Bir peygamberin bu tip özelliklere sahip olmadığı ise bir hakikattir. Bu ithamların amacı, insanların kafalarında soru işaretleri oluşturmak, zihinleri bulandırmak ve ilgileri dağıtarak peygamberlerin etkisini azaltmaktır. Kendisine sürekli deli, sihirbaz, yalancı gibi sözler söylenen, çok doğru oldukları halde sahtekar muamelesine maruz kalan bu kimselerin, peygamber olmalarına rağmen, çok üzüldükleri ve bu durumdan olumsuz etkilendikleri açıktır. Nitekim Kur'ân'da bu ve buna benzer sebeplerle Allah'ın Peygamberimizi teselli ettiği bir çok ayet yer almaktadır. Aslında 'sen bir beşersin, peygamber değilsin' demek de 'Sen bir sahtekar ve yalancısın' demenin farklı bir şeklidir. Kavimlerden gelen bu tür iddialar, dine ve peygambere olan düşmanlığın zihnî ve sözlü safhasını oluşturmaktadır. Bu düşmanlık ileride fiilî safhaya geçecek, Allah'ın ayetlerine ve peygambere karşı, inkar içerikli eylemlere dönüşecektir. Şu ana kadar gördüğümüz peygambere karşı sözlü söylemler de, bir nevi inkar içerikli küfür ve düşmanlık eylemleridir. Ancak henüz eylem, şiddete, fiili müdahaleye, kaba kuvvete dönüşmemiş, henüz bir nevi sözlü düello, sataşma, tartışma ve psikolojik müdahale aşamasındadır. Bu bakış açısıyla kavimlerin peygamberlere karşı itham içerikli söylemlerine kısaca göz atalım.

Nuh Kavmi, Hz. Nuh'u, çok çirkin, yakışsız ve haksız şeylerle itham etmiş, uygun olmayan sıfatlarla nitelemiş, O'nun peygamber olma gerçeğini örtmek için gerçeği çarpıtma yoluna gitmiştir. Çok ilginçtir, kendilerini tevhide çağıran ve kendilerini çok büyük bir günün azabı hususunda uyaran bir peygambere, Kavminin kafir olan yönetici ve zenginlerinin ilk tepkisi, 'Muhakkak biz seni apaçık bir sapıklık

¹¹²⁹ Bülbül, Hüseyin, *II. Konuşması, I. Kur'ân Sempozyumu*, (3-5 Şubat 1995) Fecr Yayınevi, Ank. 1995, s.85,86

içinde görüyoruz'¹¹³⁰ şeklinde olmuştur. Yani Nuh Kavmi, peygamberi bile dalaletle itham edecek kadar sapık bir kavimdir.

Nuh kavmi Hz. Nuh'u delilikle de suçlayacak kadar ileri gitmiştir. Kur'ân-ı Kerim'de bu durum iki kez söz konusu edilir.¹¹³¹ Hatta 'O kaçık bir adamdan başka biri değil. O'nu bir süre gözaltında tutun'¹¹³² tarzında alaylı bir üslup kullanarak Hz. Nuh'un tebliğinin tesirini yok etme hedefini gütmüşlerdir. Bir kez de Kavmi O'nu Yalancılıkla itham etmiştir.¹¹³³

Ad Kavmi ise, Hz. Hud (a.s.)'ı sefahet,¹¹³⁴ yalancılık,¹¹³⁵ ve Allah'a yalan isnat etmekle¹¹³⁶ ve bunlara ek olarak apaçık bir delil de getirmemekle¹¹³⁷ suçlamışlardır. O'na inanmama gerekçesi olarak O'nun kendi uydurduğu yalanları Allah'a yakıştıran, yalancı bir adamdan başka biri olmadığını iddia etmişlerdir.¹¹³⁸ Ancak, keyfiyeti Kur'ân-ı Kerim'de açıklanmamakla beraber Hz. Hud (a.s.), Onlara mucize de göstermiş, apaçık deliller de getirmiştir.¹¹³⁹

Semud Kavmi de, daha önceden istikbali hakkında ümit besledikleri Hz. Salih (a.s.),¹¹⁴⁰ peygamberliğini ilan edince, O'nu çeşitli şeylerle itham etmeye başladılar. O'nu büyülenmekle,¹¹⁴¹ yalancılıkla,¹¹⁴² küstahlıkla,¹¹⁴³ itham ettikleri gibi Hz. Salih (a.s.) ve O'na iman edenleri bir de uğursuzlukla¹¹⁴⁴ suçladılar

Hz. Şuayb'ın Kavmi de diğer kavimlerden farksızdır. Meyden ve Eyke de Hz. Şuayb'ı, büyülenmekle¹¹⁴⁵ ve yalancılıkla¹¹⁴⁶ itham etmişlerdir. O'na 'Aslında sen halim ve raşid yani akli başında ve yumuşak huylu birisin',¹¹⁴⁷ diyerek de Onlar Hz. Şuayb'ın davet ettiği şeylerin bu özellikteki bir kişiden sadır olamayacağını ima

¹¹³⁰ Araf 7/61

¹¹³¹ Müminun 23/25; Kamer 54/9

¹¹³² Müminun 23/25

¹¹³³ Hud 11/27

¹¹³⁴ Araf 7/66

¹¹³⁵ Araf 7/66

¹¹³⁶ Mü'minun 23/38

¹¹³⁷ Hud 11/53; İbrahim 14/10

¹¹³⁸ Mü'minun 23/38

¹¹³⁹ Tevbe 9/70; İbrahim 14/9

¹¹⁴⁰ Hud 11/62

¹¹⁴¹ Şuara 26/153

¹¹⁴² Kamer 54/25

¹¹⁴³ Kamer 54/25

¹¹⁴⁴ Neml 27/47

¹¹⁴⁵ Şuara 26/185

¹¹⁴⁶ Şuara 26/186

¹¹⁴⁷ Hud 11/87

ederek O'nun haşa saçmaladığını alaylı bir dil kullanarak anlatma yoluna gitmişlerdir.

Firavun Kavmi de bu konuda farklı bir yol takip etmemiştir. Onlar da Hz. Musa Ve Hz. Harun'u yeryüzünde otorite ve büyüklüğün yalnız ikisine ait olması için çalışmakla suçlamıştır.¹¹⁴⁸ Firavun ise Hz. Musa'yı, yeryüzünde fesad çıkarmakla itham etmiştir.¹¹⁴⁹

Hz. Musa'nın en çok suçlandığı konu sihirbaz veya büyülenmiş olması ile ilgilidir. Firavun Kavmi'nin ileri gelenleri Hz. Musa'yı Firavun'a 'Sizi yurdunuzdan çıkarmak isteyen çok bilgili bir sihirbaz'¹¹⁵⁰ şeklinde tanımlayarak, hedef göstermişler, Firavun da Hz. Musa'ya 'Ey Musa sihrinle bizi yurdumuzdan çıkarmak için mi geldin?'¹¹⁵¹ demiştir. Firavun Kavmi, Hz. Musa'ya, gösterdiği mucizelerin kendilerini sihirlemeyi amaçladığını belirtmişler,¹¹⁵² Firavun da Hz. Musa'ya 'ben senin büyülendiğini zannediyorum' diyerek bu konudaki tavrını ortaya koymuştur.¹¹⁵³ Hz. Musa'yı Firavun,¹¹⁵⁴ Hâmân ve Karun sihirbaz olarak nitelemişlerdir.¹¹⁵⁵ Başlarına gelen bir felaketi Allah'ın kaldırması için Hz. Musa'nın Allah'a dua etmesini isterlerken de Hz. Musa'ya 'Ey sihirbaz' şeklinde hitap etmişlerdir.¹¹⁵⁶

Hz. Musa'nın apaçık mucizelerini görünce 'bu apaçık bir sihirdir' demişlerdir.¹¹⁵⁷ Allah da onların kendilerine gelen her mucizeye apaçık bir sihir demeyi alışkanlık haline getirdiğini zikreder.¹¹⁵⁸ Hz. Musa da onların bu karakter ve zihniyetine karşı çıkmış 'Sihir mi bu? Doğrusu sihirbazlar umduklarına/kurtuluşa eremezler' buyurmuştur.¹¹⁵⁹

Hz. Musa'nın Firavun Kavmi tarafından itham edildiği diğer bir yön ise O'nun yalancı biri olduğudur. Firavun O'nun yalancılardan olduğunu

¹¹⁴⁸ Yunus 10/78

¹¹⁴⁹ Mü'min 40/26

¹¹⁵⁰ Araf 7/109,110

¹¹⁵¹ Tâ-Hâ 20/57

¹¹⁵² Araf 7/132

¹¹⁵³ İsrâ 17/101

¹¹⁵⁴ Mü'min 40/24; Zariyat 51/39

¹¹⁵⁵ Mü'min 40/24

¹¹⁵⁶ Zuhuruf 43/49

¹¹⁵⁷ Kasas 28/36; Neml 27/13

¹¹⁵⁸ Yunus 10/76

¹¹⁵⁹ Yunus 10/77

zannettiğini/inandığını¹¹⁶⁰ belirtmiştir. Firavun ile beraber, Hâmân ve Kârûn da ‘O, yalancının tekidir’¹¹⁶¹ demişlerdir.

Hız. Musa Firavun tarafından delilikle,¹¹⁶² nankörlükle¹¹⁶³ itham edilmiş; bunlara ek olarak Hız. Musa ve O’na iman edenler Firavun Kavmi tarafından uğursuzlukla nitelenmiştir.¹¹⁶⁴

İnkâr edenler Peygamberimizi de itham etmişler, O’na da mecnun demişlerdir.¹¹⁶⁵

Peygamber Efendimizin yalancı olduğuna dair iftira ve ithamlara Thomas Carlye ‘*Kahramanlar Ve Kahramanlara Tapınma*’ isimli eserinde şu şekilde tepki göstermektedir.

‘Bu çağın uygar insanı için İslâm dininin yalan, Hız. Muhammed’in hilekâr olduğu sanısına kulak vermek, utançların en büyüğü olmuştur. Yazık! Ne kötü bir sanı! Hem sonra bilimden belli bir düzeye ulaşmak isteyen kimsenin bu düşüncesizlerin sözlerinden hiçbir şeyi onaylamaması gerekir... Hiçbir bilgin bundan daha düşük, gerçeği bundan daha çok gizleyici bir görüş sahibi olamaz. Siz hiçbir din getirip, onu bu denli yayabilen bir yalancının etrafında böyle kardeşler topluluğu gördünüz mü? Yemin olsun ki hayret; yalancı bir adamın tuğladan bir ev yapmaya bile gücü yetemez.’¹¹⁶⁶

cc) Peygamberle ve O’nun Mesajları İle Alay Etmek

Artık iş ilerlemiş, peygamber ve mesajları ile alay edilmeye başlanılmıştır. Bu alay içinde çeşitli sözlerin yanı sıra gülüşmeler, kahkahalar, göz ve kaş işaretleri gibi Allah’ı gazablandıracak, peygamberi üzecek bir çok yön vardır. Kendisiyle alay edilen bir kişinin, insanları etkilemek için ne kadar zorlanacağı açıktır. Artık daha fazla gayret göstermeli, alayın olumsuz etkisini zihinlerden silebilmek için daha çok efor sarfetmelidir. İşte bu sebeple Allah, peygamberleri ve mesajlarıyla alay edilmesine son derece kızmakta ve alay sahiplerini cezalandırmaktadır.

¹¹⁶⁰ Kasas 28/38; Mü’min 40/36

¹¹⁶¹ Mü’min 40/24

¹¹⁶² Şuara 26/27; Zariyat 51/39

¹¹⁶³ Şuara 26/19

¹¹⁶⁴ Araf 7/131

¹¹⁶⁵ Hicr 15/6

¹¹⁶⁶ Said, Cevdet, *a.g.e.*, s.95

Peygamberle ve mesajları ile alay edenleri, alay ettikler şeyin kendilerini kuşatması yani bu kişilerin helâk olması Allah'ın peygamber gönderdiği ümmetler hakkındaki kanunudur.¹¹⁶⁷ Peygamberle alay etmek, görüle gelmiş bir yol, bu alaycılara ceza vermek de Allah'ın uygulanagelmiş bir sünnetidir.¹¹⁶⁸ Önceki nebilerle alay eden kavimlerin cezası toptan imha edilmek olmasına rağmen, Cenab-ı Allah, Peygamber Efendimizle alay eden ve beş kişi olduğu söylenen Kureyş reislerini bir günde helâk etmek sureti ile, onları kavimlerinin helâkine sebep kılmamıştır.¹¹⁶⁹

Sadece peygamberle değil, kutsal olan her şeyle alay etmek Allah'ın azab ve gazabına sebeptir.¹¹⁷⁰ Bu sebeple, Allah'ın ayetlerini alaya almak,¹¹⁷¹ hatta ehli kitaptan İslam dinini oyun ve eğlence konusu edinenler ve kafirlerle dostluk kurmak¹¹⁷² yasaklanmıştır. Çünkü ehli kitap, müslümanların birbirini (ezanla) namaza çağırma larını oyun ve eğlence konusu yaptıkları için, akletmeyen ve çoğu fâsık bir kavim olarak nitelendirilmiş, bu suçu işleyenler Allah'ın lanet ve gazabına uğramakla, maymunlara ve domuzlara çevrilmekle tehdit edilmiştir.¹¹⁷³ Allah'ın ayetleri ve uyarıldıkları şeyleri alaya almak, ancak kafirlerin yapabileceği bir suçtur.¹¹⁷⁴ Kafirler Peygamberimizi gördükleri zaman, O'nu alaya almaktan başka bir iş yapmazlar.¹¹⁷⁵ Bu ve başka suçlar zulüm olarak isimlendirilmiş, tarih boyunca bir çok memleketin helâkine sebep olduğu ifade edilmiştir.¹¹⁷⁶ Allah'ın ayetleri ve peygamberi ile alay etmek ve küfür, amellerin boşa gitmesine ve mizan bile kurulmadan Cehenneme gitmeye de sebeptir.¹¹⁷⁷

Peygamberle alay etmenin hem helâk edilen tüm kavimlerin bir ortak özelliği hem de helâk sebebi olduğu Kur'ân'da şöyle ifade edilmektedir.

يَا حَسْرَةً عَلَى الْعِبَادِ مَا يَأْتِيهِمْ مِنْ رَسُولٍ إِلَّا كَانُوا بِهِ يَسْتَهْزِئُونَ أَلَمْ يَرَوْا كَمْ أَهْلَكْنَا قَبْلَهُمْ مِنَ الْقُرُونِ
أَنَّهُمْ إِلَيْهِمْ لَا يَرْجِعُونَ

¹¹⁶⁷ Yıldırım, Suat. *a.g.e.*, s.58

¹¹⁶⁸ Havva, Said. *a.g.e.*, s.272

¹¹⁶⁹ Yıldırım, Suat. *a.g.e.*, s.58

¹¹⁷⁰ Lokman 31/6; Casiye 45/9,10,45

¹¹⁷¹ Bakara 2/231

¹¹⁷² Maide 5/57

¹¹⁷³ Maide 5/58-60

¹¹⁷⁴ Kehf 18/56

¹¹⁷⁵ Enbiya 21/36; Furkan 25/41

¹¹⁷⁶ Kehf 18/57-59

¹¹⁷⁷ Kehf 18/105,106

‘Yazıklar olsun o kullara ki, kendilerine gelen her bir peygamberle mutlaka alay ediyorlardı. Görmediler mi ki, kendilerinden önce nice kuşakları helâk etmişiz. Onlar artık kendilerine dönüp gelmiyorlar.’¹¹⁷⁸

Aynı durum helâk konusundan bahsedildiği, başka bir surede ise, farklı bir açıdan gündeme getirilmiştir. Buradaki ayetlere göre alay, Allah tarafından mücrimlerin kalplerine sokulmaktadır. Yani bu ayetlerde, peygamberle alay etmenin, helâk olmayı hak eden mücrim toplumların olmazsa olmaz bir özelliği olduğunu öğrenmekteyiz.

وَمَا يَأْتِيهِمْ مِنْ رَسُولٍ إِلَّا كَانُوا بِهِ يَسْتَهْزِئُونَ كَذَلِكَ نَسْلُكُهُ فِي قُلُوبِ الْمُجْرِمِينَ

‘Onlara bir peygamber gelmeye görsün, mutlaka Onunla alay ederlerdi. Böylece biz onu (o alayı) mücrimlerin kalplerine sokarız.’¹¹⁷⁹

Tevbe Suresinde Münafıkların bir özelliği olarak karşımıza çıkan, Allah, Allah’ın ayetleri ve peygamberi ile alay etmek, kişiyi imandan sonra kafir yapan ve mutlaka azabı gerektiren, özür dilemenin dahi yasaklandığı bir suç olarak karşımıza çıkmakta, bu suçu işleyenler mücrim olarak isimlendirilmektedir.¹¹⁸⁰ Nisa suresinde ise, Allah’ın ayetlerinin inkar edildiği ve Allah’ın ayetleri ile alay edildiği bir yerde bu suçu işleyen kafir ve münafıklarla, bu suç engellenemediği takdirde, oturmak bile yasaklanmıştır.¹¹⁸¹

İstihza, alay etmektir. Bu alaydan maksat, şaka değil, şeref ve haysiyeti kırarak maskara etmek, budalalığı gizlice anlatıp sezdirmeden hakaret etmek ve hafife almak bunlardan da bir hoşnutluk duymaktır.¹¹⁸² Peygamberlerle veya kutsal şeylerle alay etmek helâk sebebidir.

وَلَقَدْ اسْتَهْزَىٰ بِرُسُلٍ مِنْ قَبْلِكَ فَأَمْلَيْتُ لِلَّذِينَ كَفَرُوا ثُمَّ أَخَذْتَهُمْ فَكَيْفَ كَانَ عِقَابِ

¹¹⁷⁸ Yasin 36/30,31

¹¹⁷⁹ Hicr 15/11,12; Zuhuruf 43/ 7,8 ayetlerinde de her peygamberle mutlaka alay edildiği belirtildikten sonra öncekilerin daha güçlü olmalarına rağmen helâk edildiği ifade edilir.

¹¹⁸⁰ Tevbe 9/65,66

¹¹⁸¹ Nisa 4/140

¹¹⁸² Yazır, Elmalılı Muhammed Hamdi, *a.g.e.*, I, 216

‘Andolsun ki, senden önce nice peygamberlerle alay edildi. Ben de o küfre sapanlara önce (imtihan için) mühlet verdim. Sonra onları (azabımla) yakalayiverdim. Benim azabım nasılmış (gördüler!)’¹¹⁸³

Bu ayeti kerimede peygamberlerle alay etmek, kafirlerin bir özelliği olarak zikredilmektedir. Peygamberlerle alay eden kafirlerin kendilerine verilen mühlet dolduğunda helâk edildiği belirtilmektedir. Aynı zamanda peygamberimiz teselli edilmektedir.

Allah, alay edenlere ve müşriklere karşı peygamberimize teminat vermiştir. Allah’a ortak koşmak ve mukaddes şeylerle alay etmek, kesin olarak Allah’ın gazabına sebep olmaktadır. Bugün de aynı yanlış yapanlar, tarih boyunca toplumların uğradığı cezanın benzerine mutlaka uğrayacaklardır. Bu nedenle insanları güldürmek için dini konular malzeme olarak seçilmemeli, manevi konulara gerekli ciddiyet gösterilmelidir. Kur’ân ve peygamber ile alay edenler, karşılarında daima Allah’ı bulacaklardır.

إِنَّا كَفَيْنَاكَ الْمُسْتَهْزِئِينَ الَّذِينَ يَجْعَلُونَ مَعَ اللَّهِ إِلَهًا آخَرَ فَسَوْفَ يَعْلَمُونَ

‘Allah’la beraber başka bir ilah edinen o (seninle ve Kur’ân ile) alay edenlere karşı biz sana yeteriz. Onlar yakında bilecekler’¹¹⁸⁴

İstihza ve helâk konusunun işlendiği 9 ayette ise helâkin anlatılması için hâka kelimesinin tercih edilmesi dikkat çekmektedir.¹¹⁸⁵ Ancak tekrar belirtelim ki, helâk olan kavimler sadece peygamberle değil, dünyevî ve uhrevî azapla, Allah’ın ayetleri ile hatta az önce de belirttiğimiz gibi Allah’la bile alay etme cüretinde bulunabilmişlerdir.

وَحَاقَ بِهِمْ مَا كَانُوا بِهِ يَسْتَهْزِئُونَ

‘Alay edip durdukları o azap kendilerini kuşattı’¹¹⁸⁶

Bu tür ayetlerin bazılarında az önceki ayeti kerimede de olduğu gibi, Peygamberimizin teselli edildiği gözlenmektedir. Öncekilerin alay ettikleri şey ise,

¹¹⁸³ Ra’d 13/32

¹¹⁸⁴ Hicr 15/95,96

¹¹⁸⁵ En’am 6/10; Hud 11/8; Ra’d 13/32; Nahl 16/34; Enbiya 21/41; Zümer 39/48; Mü’min 40/83; Câsiye 45/33; Ahkaf 46/26

¹¹⁸⁶ Nahl 16/34; Hud 11/8 Ayet, Bu şekli ile Ahkaf 46/26da Ad Kavminin helâkini ifade için de kullanılmaktadır.

uyarıldıkları dünyevî ceza olan helâktir. Tabi ki helâk cezası ile alay etmek, bu haberi veren peygamberle alay etmek anlamına gelmektedir. Nitekim aşağıdaki ayette de bu durum peygamberlerle alay etmek kavramı ile ifade edilmiştir.

وَلَقَدْ اسْتَهْزَىٰ بُرْسُلٌ مِّنْ قَبْلِكَ فَحَاقَ بِالَّذِينَ سَخِرُوا مِنْهُمْ مَا كَانُوا بِهِ يَسْتَهْزِئُونَ قُلْ سِيرُوا فِي الْأَرْضِ
ثُمَّ انظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُكْذِبِينَ

‘(Ey Rasulüm) Hiç şüphesiz senden önceki peygamberlerle de alay edildi. Fakat Onlarla alay edenleri, alay ettikleri şeyler kuşat(ıp mahvet)ti. De ki, Yeryüzünde gezip dolaşın, sonra da (peygamberleri) yalanlayanların sonunun nasıl olduğuna bir bakın.’¹¹⁸⁷

Bu ayetlerden peygamberlerle alay etmenin, mükezziplerin bir özelliği olduğu da anlaşılmaktadır. Bu durum, bir çok yerde olduğu gibi, ortak özelliklerin birbiri ile ne kadar sıkı bir ilişki içinde olduğunu bir kere daha göstermektedir.

Kur’ân-ı Kerîm’de istihza, tekzip ilişkisine daha net bir şekilde örnek olacak başka ayetler de vardır. Onların biri şu şekildedir.

فَقَدْ كَذَّبُوا بِالْحَقِّ لَمَّا جَاءَهُمْ فَسَوْفَ يَأْتِيهِمْ أَنْبَاءُ مَا كَانُوا بِهِ يَسْتَهْزِئُونَ

‘Hak, kendilerine gelince onu yalanladılar. Alaya aldıkları şeyin haberi yakında kendilerine gelecektir.’¹¹⁸⁸

En’am Suresindeki bu ayetin siyak ve sibakına baktığımızda, Allah’ın ayetlerinden yüz çevirmek günahı ile karşılaşmaktayız. Aynı zamanda kendi günahları sebebiyle helâk edildiği belirtilen bu toplumların da çok varlıklı olduğu ifade edilmektedir. Onların varlıklı olması mütref olduğunu göstermektedir. Hak ile yani peygamber ve kutsal değerlerle alay etmek, şımarık zengin toplumların bir özelliğidir. Aynı zamanda varlıklı ve güçlü olmak kimseyi Allah’ın azabından kurtaramamaktadır.

Şuara Suresinde ise, ‘Rahman’dan gelen yeni bir öğütten yüz çevirmek, tekzip ve istihza’ ilişkisi En’am Suresine benzer bir şekilde karşımıza çıkmaktadır.¹¹⁸⁹

¹¹⁸⁷ En’am 6/10,11; aynı konu için bkz. Enbiya 21/41

¹¹⁸⁸ En’am 6/5

¹¹⁸⁹ Şuara 26/5,6

Bazen de hâka fiilinin kullanıldığı bu tür ayetlerden, insanların uhrevî ceza ile bir başka deyişle cehennem ile alay ettiği de anlaşılmaktadır. Ama alay ettikleri o azap, kendilerini kuşatacaktır. Bu durum iki ayette birbirine benzer ifadelerle anlatılmaktadır. Zümer Suresindeki konu ile ilgili ayet şöyledir.

وَبَدَأَ لَهُمْ سَيِّئَاتُ مَا كَسَبُوا وَحَاقَ بِهِمْ مَا كَانُوا بِهِ يَسْتَهْزِئُونَ

‘Kazandıkları kötülükler (o gün) ortaya çıkmış ve alay edip durdukları (azap), kendilerini sarmış (olacak)tır.’¹¹⁹⁰

Câsiye Suresinde ise, Zümer Suresindeki ‘Kesebû’ ‘Kazandıkları’ yerine, aynı anlamı ifade etmek için ‘Amilû’ ‘işledikleri’ fiili tercih edilmiştir. Ama ayetin geri kalan kısmı aynıdır.

Hâka fiili ile beraber istihza konusunun işlendiği şu ayetlerde ise alay etmenin nasıl bir toplumdan sâdır olduğu üzerinde de durulur. Ayetlerden de açıkça anlaşılacağı gibi, toplumları mukaddes değerlerle ve peygamberlerle alay etmeye sevk edici olarak görünen sebepler, sayıca çokluk, özellikle eser inşa etmekte olmak üzere güç, kuvvet ve ihtişam ayrıca beşerî ilimlerin sebep olduğu şımarıklıktır. Şımarıklık da ayrıca ortak özelliklerdendir ve helâk sebebidir. Ayrıca bu özellikleri üzerinde bulunduran kişilerin özellikle, o toplumun önde gelenleri, Kur’ân’ın ifadesiyle mele’si, mütref ve ekâbiri olduğu da unutulmamalıdır. Ancak helâk olan toplumlar, bu kişilere ses çıkarmadığı gibi, onları kendilerine örnek almış ve önde gelen bu mücrim ve müfsid kimselere tabi olmuşlardır.

أَفَلَمْ يَسِيرُوا فِي الْأَرْضِ فَيَنْظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ كَانُوا أَكْثَرَ مِنْهُمْ وَأَشَدَّ قُوَّةً وَءِثَارًا
فِي الْأَرْضِ فَمَا أَغْنَىٰ عَنْهُمْ مَا كَانُوا يَكْسِبُونَ فَلَمَّا جَاءَتْهُمْ رُسُلُهُمْ بِالْبَيِّنَاتِ فَرِحُوا بِمَا عِنْدَهُمْ مِنَ الْعِلْمِ
وَحَاقَ بِهِمْ مَا كَانُوا بِهِ يَسْتَهْزِئُونَ

‘Onlar, yeryüzünde gezip de bir bakmazlar mı? Kendilerinden öncekilerin sonu nasıl olmuş? Üstelik, Onlar kendilerinden hem daha çok, hem de kuvvetçe ve yeryüzündeki eserlerinin sağlamlığı bakımından daha güçlü idiler. Öyle iken o kazandıkları şeyler, kendilerini kurtaramadı. Çünkü Onlara peygamberleri, delillerle geldikleri zaman, kendilerinde bulunan (beşeri) bilgilerle şımarıp, gururlandılar da o alay ettikleri şey onları kuşatıverdi.’¹¹⁹¹

¹¹⁹⁰ Zümer 39/48

¹¹⁹¹ Mü’min 40/82,83

Allah'ın emretmediği şeyleri, sanki Allah emrediyormuş gibi, eğlence ve oyun olsun diye, insanlara haber vermek, Hz. Musa tarafından cahillerin bir özelliği olarak ifade edilmektedir.¹¹⁹² Cehalet ise helâk olan kavimlerde bulunan ortak özelliklerden bir tanesidir.

Hız. Nuh, Allah'tan aldığı vahiyle gemi yapmaya başlayınca O'nun gemi yaptığını gören Kavminin ileri gelenleri O'nunla alay etmeye başladılar.¹¹⁹³

Lût Kavmi, kendilerini o güne kadar kimsenin yapmadığı bir fuhşu yaptıkları,¹¹⁹⁴ kadınları bırakıp şehvetle erkeklere yaklaştıkları¹¹⁹⁵ için cahil¹¹⁹⁶ ve müsrif¹¹⁹⁷ yani aşırı giden bir kavim olarak niteleyen Hz. Lût'u ve O'na iman edenleri, hemen memleketlerinden sürmelerini birbirlerine emretmiş¹¹⁹⁸ ve Hz. Lût ve O'na inananlarla 'Besbelli kendilerini temize çıkaran insanlar bunlar'¹¹⁹⁹ diyerek alay etmişlerdir.

Firavun Kavmi ise, kendilerine gelen her mucizeye gülmüşlerdir.¹²⁰⁰

Kur'ân'da istihza edenlerle aslında Allah'ın istihza ettiğı belirtilir.¹²⁰¹ Allah'a istihza yakışmaz. Fakat Kur'ân'da cezalar, işlenen fillere denk olarak zikredilir ki, buna müşakele denir. Alay edenlerin cezası, kendilerinden daha büyüğün, kendileriyle alay etmesidir.¹²⁰²

İstihza kelimesi Kur'ân-ı Kerim'de 34 kez geçmektedir. Ancak peygamber ve O'nun getirdikleri ile alay etmeyi ifade için kullanılan kelime sadece istihza kelimesi değildir. İçinde istihza kelimesi kullanılmamakla beraber bu konuyu ele alan ayetlerden birinde Allahu Teala Hazretleri şöyle buyurmaktadır. 'İnsanlar ne zaman kendilerine Rablerinden yeni bir öğüt, ikaz ve haber gelse hemen onunla alay etmişler (Yel'abûn), hem de onu kalpleri oyuna ve eğlenceye dalarak (Lâhiye) dinlemişlerdir.'¹²⁰³

¹¹⁹² Bakara 2/67

¹¹⁹³ Hud 11/38

¹¹⁹⁴ Araf 7/80

¹¹⁹⁵ Araf 7/81; Neml 27/55

¹¹⁹⁶ Neml 27/55

¹¹⁹⁷ Araf 7/81

¹¹⁹⁸ Araf 7/82; Neml 27/56

¹¹⁹⁹ Araf 7/82; Neml 27/56

¹²⁰⁰ Zuhuf 43/47

¹²⁰¹ Bakara 2/15

¹²⁰² Ateş, Süleyman, *a.g.e.*, I.101; Kur'ân'da Allah'ın istihza ettiğine dair ayetler bu minval üzere değerlendirilmelidir. Örnek olarak Bakara Suresi 14 ve 15. ayetlerde Müslümanlarla alay ettiklerini ifade eden münafıklarla Allah, istihza ettiğini belirtmektedir.

¹²⁰³ Enbiya 21/2,3

Peygamberlerini gerçek anlamda tanıyıp, takdir edemeyen toplumlar, insan haysiyetine de değer vermeyerek, alaya alma gibi, insan onuru ile bağdaşmayan bir tavır sergilemişlerdir. Onlar, bu olumsuz yaklaşımlarıyla, yaşadıkları hayatı bütünüyle çıkmaza sokmaktadırlar. Alaya alma şeklinde ortaya çıkan, ciddi meselelere duyarsızlık, sosyal yönden gelişmemiş, hayata tek yönden ve dar açıdan bakan fert ve toplumların temel özelliği olarak karşımıza çıkmaktadır.¹²⁰⁴

dd) Peygamberi Tehdit

Peygamberleri tehdit, helâk olan kavimlerin ortak özelliğidir. Peygamberler, kendilerine karşı yapılan bu kadar akıl almaz muhalefete ve mücadeleye rağmen, yılmadan, bıkmadan, usanmadan, bitmeyen bir enerji ve aşk ile peygamberlik vazifesini icra etmeye devam etmişlerdir. Bir sürü uğraşa rağmen peygamberlik davasından vazgeçmeyen, bu aşık ve sâdık, samimi ve sabırlı Allah elçilerinden kurtulmak için, bu toplumların başvurduğu yollardan biri de tehdite başvurmaktır.

وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لِرُسُلِهِمْ لَنُخْرِجَنَّكُمْ مِنْ أَرْضِنَا أَوْ لَتَعُوذُنَّ فِي مِلَّتِنَا فَأَوْحَى إِلَيْهِمْ رَبُّهُمْ لَنُهْلِكَنَّ الظَّالِمِينَ

‘İnkâr edenler peygamberlerine dediler ki: "Ya sizi mutlaka yurdumuzdan çıkaracağız, ya da mutlaka dinimize döneceksiniz!" Rableri de onlara: "Zâlimleri mutlaka helâk edeceğiz" diye vahyetti.’¹²⁰⁵

Ayrıca Nuh Kavmi, Hz. Nuh’a peygamberlik iddiasını bırakmasını teklif etmiştir. Uyarı, tebliğ ve davet görevini bırakmadığı takdirde Hz. Nuh’u taşılayarak öldürmekle de tehdit etmiştir.¹²⁰⁶ Lût Kavmi’nin ise, kendilerini eşcinselliği terk etmeye çağıran peygamberlerine cevapları çok sert olmuştur. Hemen O’nu ve O’na iman eden ailesini memleketinizden sürün diye birbirlerine emrettiler.¹²⁰⁷ Hz. Lût’a da ‘Bu işi bırakmazsan mutlaka kovulanlardan olacaksın’¹²⁰⁸ dediler.

Medyen ve Eyke toplumunun ileri gelen, kendini beğenmiş kişileri, Hz. Şuayb’a, kendi dinlerine dönmedikleri takdirde, O’nu ve O’na iman edenleri yurtlarından sürgün edeceklerini söylemiştir.¹²⁰⁹

Firavun da, Hz. Musa’yı kendinden başka bir ilah edindiği takdirde zindana atmakla tehdit etmiştir.¹²¹⁰ Hz. Musa, taşlanmakla tehdit edilmiş olacak ki Firavun

¹²⁰⁴ Pazarbaşı, Erdoğan, *a.g.e.*, s.302

¹²⁰⁵ İbrahim 14/13

¹²⁰⁶ Şuara 26/116

¹²⁰⁷ Araf 7/82; Neml 27/56

¹²⁰⁸ Şuara 26/167

¹²⁰⁹ Araf 7/88

Kavmi'ne 'Şüphesiz ben, beni taşıyarak öldürmenize karşı benim de Rabbim, sizin de Rabbiniz olan Allah'a sığındım'¹²¹¹ demiştir.

ee) Peygamberi Kendi Dinlerine Çağırarak

Helâk olan tüm kavimler, az önce metnini ve mealini verdiğimiz ayette de görüldüğü gibi, peygamberleri kendi dinlerine çağırmışlardır.¹²¹² Hz. Şuayb'ı, Kavmi zorla dinlerine döndürmek istemişlerdir.¹²¹³ O da bu teklifi kesin bir ifade ile reddetmiş, ve bu tekliflerinin yanlışlığını onlara anlatmaya çalışmıştır.¹²¹⁴ Bir peygamberin, tehdit edildiği için, risalet vazifesini terk etmeyeceği açıktır. Nitekim hiçbir peygamber bu tehditlere pabuç bırakmamış ve görevlerinden vazgeçmemişlerdir. Kendilerini imana, tevhide, takvaya çağırarak ve uyarmakla görevlendirilen bir peygamberi inkara, şirke ve isyana çağırarak ancak helâk olan kavimlerin işleyebileceği, garip bir suç olsa gerektir.

ff) Peygambere Eziyet Etmek

Hangi kavim olursa olsun, helâk olan kavimlerin hepsi de peygamberlerine olağanüstü yanlış tavır takınmışlar, edepsizlik yapmışlar ve peygamberlerine topyekün savaş açmışlardır İtham ve istihzanın, aleyhte propaganda ve tehditin yollarından döndürmediği peygamberleri, yollarından döndürmek için sadece söylem ve şiddetsiz eylem bölümü bitmiştir. Artık iş, şu ana kadar ki inkar içerikli sözlü propaganda ile beraber şiddete ve fiili müdahaleye, peygamberle çok yönlü inkardan kaynaklanan düşmanca mücadeleye dönüşmüştür.

وَلَنَصْبِرَنَّ عَلَىٰ مَا آذَيْتُمُونَا

'(Peygamberler kavimlerine) 'Sizin yaptığınız eziyetlere karşı katlanacağız (dediler)',¹²¹⁵

Helâk olan kavimler içinde kavmine eziyet etmeyen kavim olmamasına rağmen Lût Kavmi'nin Hz. Lût'a eziyeti daha bir farklılık arz etmektedir. Misafirleri olan meleklerle kötülük yapmamaları için çırpınan, kendilerini Allah'tan

¹²¹⁰ Şuara 26/29

¹²¹¹ Duhan 44/20

¹²¹² İbrahim 14/13

¹²¹³ Araf 7/88

¹²¹⁴ Araf 7/88,89

¹²¹⁵ İbrahim 14/12

korkmaya,¹²¹⁶ kendisini utandırmamaya¹²¹⁷ ve rezil etmemeye¹²¹⁸ çağıran Hz. Lût'a, Kavmi; 'Biz seni insanlardan men etmemiş miydik?'¹²¹⁹ demişlerdir. Buradan da anlaşıldığı gibi Lût Kavmi, Hz. Lût'a yasak koymuş, O'nun insanlarla görüşmesini, onlara kol kanat germesini yasaklamıştır.¹²²⁰

gg) Peygamberi Öldürmeye Çalışmak

Peygamberi Yakalayıp Öldürmek istemek de helâk olan kavimlerin ortak özelliklerindendir. İşte bu nokta, azabın, helâkin gelmek üzere olduğunu haber veren alarm özelliği taşımaktadır. İnsanları, hayat verecek şeylere çağıran, hasta kalpleri marazdan kurtarmak için gönderilen, şirk ve inkarla ölmüş kalpleri tevhid ve imanla ihya etmek üzere görevlendirilen peygamberleri öldürmeye teşebbüs, mühletin dolduğunu, sabrın ve müsamahanın sona erdiğini haber vermektedir. Böyle bir cinayeti işlemeyi bırakın sadece tasarlamak bile, o toplumun çok feci şekilde yok edilmesine sebeptir. Böyle bir cinayetin gerçekleşmesi, sonuç olarak, kavimlerin helâkinden daha büyük manevî kayıplara ve fesada sebep olacaktır. Bu ve buna benzer nedenlerle, Allah, peygamberleri ve iman edenleri kurtarmış, onları öldürmek için komplo kuranları ise, hiç beklemedikleri bir anda, hayal bile edemeyecekleri kadar korkunç şekilde, sonradan gelenlere birer ibret olarak tarih sahnesinden silmiştir.

كَذَّبَتْ قَبْلَهُمْ قَوْمُ نُوحٍ وَالْأَحْزَابُ مِنْ بَعْدِهِمْ وَهَمَّتْ كُلُّ أُمَّةٍ بِرَسُولِهِمْ لِيَأْخُذُوهُ وَجَادُلُوا بِالْبَاطِلِ لِيُدْحِضُوا
بِهِ الْحَقَّ فَأَخَذْتَهُمْ فَكَيْفَ كَانَ عِقَابِ

'Onlardan önce Nuh kavmi, arkalarından da çeşitli topluluklar yalanlamışlardı. Her ümmet, kendi peygamberlerini yakala(yıp öldür)mak kastında bulundu. Hakkı batılla gidermek için boşuna mücadele ettiler. Ben de onları azabımla yakaladım. (Bak o zaman) azabım nasıl oldu?'¹²²¹

Genel olarak helâk olan tüm kavimlerin ortak özelliklerinden olan bu çirkin eylem, bazı kavimlerin kıssaları anlatılırken özel olarak da anlatılmıştır. Misal olarak,

¹²¹⁶ Hicr 15/69

¹²¹⁷ Hicr 15/68

¹²¹⁸ Hicr 15/69

¹²¹⁹ Hicr 15/70

¹²²⁰ Esed, Muhammed, *a.g.e.*, II, 521; Hz. Lut'un kaldığı zor durumu görmek için ayrıca bkz. Hud 11/77-80; Ankebut 29/33

¹²²¹ Mü'min 40/5

Semud Kavmi peygamberini yakalayıp öldürmek istemiştir.¹²²² Hz. Salih (a.s.)’a ve ailesine komplo kurmayı tasarlamışlar, faili meçhul bir suikastla onları katletmeyi planlamışlardır.¹²²³ Semud Kavmi’nin baş şehrinde,¹²²⁴ yeryüzünde bozgunculuk yapıp,¹²²⁵ ıslah etmeye yanaşmayan¹²²⁶ dokuz kişi,¹²²⁷ Allah adına and içerek¹²²⁸ Hz. Salih (a.s.) ve ailesini bir gece baskını ile öldürmeyi,¹²²⁹ sonra da Hz. Salih (a.s.)’ın hakkını arayıp, nasıl öldürüldüğünü soruşturacak olanlara da ‘Biz O’nun öldürüldüğünü görmedik. Ve biz kesinlikle doğru söyleyen kimseleriz’¹²³⁰ diyerek işin içinden sıyrılmayı hedeflemişler, peygamberlerine karşı böyle sinsi bir plan kurmuşlardır.

Firavun ise, İsrailoğulları’nı yer yüzünden silip atmak, onların kökünü kazımak istedi.¹²³¹ Firavun Kavmi, Hz. Musa ile beraber iman edenlerin oğullarını¹²³² öldürmek, kadınları sağ bırakmak tarzında bir zulmü benimsediler.¹²³³ Firavun, yeryüzünde fesad çıkarmasından, dinlerini değiştirmesinden korktuğunu söyleyerek, ‘Bırakın beni. Şu Musa’yı öldüreyim de O (kurtulabilecekse) Rabbine yalvaradursun.’¹²³⁴ diyerek ne kadar inançsız ve acımasız biri olduğunu göstermiştir. Hz. Musa da, Onlardan Allah’a sığınmıştır.¹²³⁵

hh) Peygambere İsyan

Buraya kadar peygamberlerine karşı tavır ve tutumlarına değindiğimiz helâk olan kavimlerin peygamberlerine isyan ettiği açıktır. Hem de bu isyan düşmanca, kasden ve inatla yapılan bir isyandır. Kavimlerin isyanı bazen isyan kelimesi kullanılarak da ifade edilmiştir. Örneğin Nuh kavmi, peygambere itaatle emredilmesine¹²³⁶ rağmen isyan etmiştir. Bunu Hz. Nuh’un Allah’a durumu rapor

¹²²² Mü’min 40/5

¹²²³ Neml 27/48,49

¹²²⁴ Neml 27/48 Bu şehrin adı Hicr’dir. Semud Kavmi Kur’ân-ı Kerim’de bir yerde bu şehrin adı ile anılır ve içinde bu olayın da anlatıldığı bu ismi taşıyan bir de sure vardır.

¹²²⁵ Neml 27/48

¹²²⁶ Neml 27/48

¹²²⁷ Neml 27/48

¹²²⁸ Neml 27/49

¹²²⁹ Neml 27/49

¹²³⁰ Neml 27/49

¹²³¹ İsrâ 7/103

¹²³² Sadece erkek çocuklar anlaşılmamalıdır. Kısaca Müslüman erkekler de denebilir.

¹²³³ Mü’min 40/25

¹²³⁴ Mü’min 40/26

¹²³⁵ Mü’min 40/27

¹²³⁶ Şuara 26/108-110, Nuh 71/3

ettiği şu ayetten öğreniyoruz. ‘Ey Rabbim Onlar bana isyan ettiler.’¹²³⁷ Firavun Kavmi de Hz. Musa’ya isyan etmiştir.¹²³⁸

c) Allah’ın Ayetlerine Karşı Büyüklenmek

Kibir, helâk olan tüm kavimlerin ortak özelliklerindendir. Bu toplumlar peygamberleri ve iman edenleri her zaman hor ve hakir görmüşlerdir. Kibir, büyük olmak ve nefse ağır gelmek anlamlarına gelmektedir.¹²³⁹ Kibir, insanın hiçbir şekilde hak sahibi olmadığı bir eylem çeşididir.¹²⁴⁰ Kur’ân-ı Kerim’e göre, kendisinin Allah’a boyun eğmekten, kul olmaktan daha üstün olduğunu düşünen, O’nun emirlerine aldırış etmeyen ve sanki Allah’ın kulu ve Allah da onun rabbi değilmiş gibi tavır takınan bir kimse yeryüzünde mağrur ve kendini beğenmiş biridir. Açıkça böyle bir küstahlık hiçbir haklı gerekçeye dayanamaz. Zira hiçbir kulun Allah’ın arzında yaşarken sanki O’nun kulu değilmiş gibi bir tavır içinde olmaya hakkı yoktur.¹²⁴¹

Kavimlerin kibirleri, bir çok kez istikbar, bazen de tekebbür kalıbı ile ifade edilmektedir. Tekebbür kelimesinin kullanıldığı ayeti kerime şu şekildedir.

سَاصْرَفُ عَنْ آيَاتِي الَّذِينَ يَتَكَبَّرُونَ فِي الْأَرْضِ بِغَيْرِ الْحَقِّ وَإِنْ يَرَوْا كَلَّ آيَةٍ لَا يُؤْمِنُوا بِهَا وَإِنْ يَرَوْا سَبِيلَ الرُّشْدِ لَا يَتَّخِذُوهُ سَبِيلًا وَإِنْ يَرَوْا سَبِيلَ الْغَيِّ يَتَّخِذُوهُ سَبِيلًا ذَلِكَ بِأَنَّهُمْ كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا وَكَانُوا عَنْهَا غَافِلِينَ

‘Yeryüzünde haksız yere büyüklük taslayanları ayetlerimden engelleyeceğim. Onlar her ayeti görseler bile ona inanmazlar. Dosdoğru yolu da görseler, onu yol olarak benimsemezler. Azgınlık yolunu gördüklerinde ise onu yol olarak benimserler. Bu, Onların ayetlerimizi yalan saymaları ve onları (anlamaktan)tan gafil olmaları dolayısıyladır.’¹²⁴²

İstikbarın yansımalarından biri de hakkı ve hakikati yalanlamaktır. Ya da ayetleri yalanlamak ve ayetlerden gafil olmak insanı yeryüzünde haksız yere yeryüzünde kibirlenmeye sevk etmektedir. Yani bu durumlar bir birlerinin hem

¹²³⁷ Nuh 71/21

¹²³⁸ Müzzemmil 73/16

¹²³⁹ Çanga, Mahmut, *a.g.e.*, s.416

¹²⁴⁰ Çimen, Abdullah Emin, *a.g.e.*, s.472

¹²⁴¹ Mevdudi, *a.g.e.*, II, 93

¹²⁴² Araf 7/146

sebebi hem de sonucu gibidir. Birbirleri ile çok sıkı bir ilişki içindedir. Kibirli olanların bir özelliği de Allah'ın ayetlerine inanmamaları, azgınlık yolunu gördüklerinde hemen ona sarılmalarıdır. Haksız yere kibirlenmekten maksat, Allah'ın ayetlerini yalanlamak ve Onlara gereken önemi vermemek demektir. Bu özelliğe sahip olmak demek, manen kör, sağır ve dilsiz olmak, kalbin Allah tarafından mühürlenmesi demektir. Bir kişinin basiretinin kapanması, manevi yeteneklerinin iptal edilmesidir. Bilindiği üzere tekzip ve basiretsizlik de helâk olan kavimlerin ortak özelliklerindendir.

Kibirlenme psikolojik bir durumdur. Yani nefsi yanlış değerlendirme durumudur. Böyle durumda insan yapmadığını söylemeye, gücünün yetmediğini iddia etmeye başlar. Büyüklenmenin kaynağı zaten anlayıştan uzaklaşmak ve gerçeği kavrayıştan kopmaktır. Bu uzaklığın nedeni, yanlış bir psikolojik içeriğe sahip olan gururdur.¹²⁴³ İnsanın kendini beğenip her şeyden üstün görmesi faziletleri yok eder, rezaletlere yol açar. Kibir makam sebebi ile oluşur, kendini beğenme dediğimiz ucub ise bazı imkanlar, yetenekler ve diğerlerinden üstün olmakla vücut bulur.¹²⁴⁴ Nitekim Allah, bazı ayetlerde kötü hileyi sahibinin başına geçirme nedeni olarak kibirlenmeyi sayarken;¹²⁴⁵ bazı ayetlerde ise, kibirlenme yerine körlük, sağırlık ve kilitli kalplerden bahsetmektedir.¹²⁴⁶

Kur'ân'ı Kerim'de bazen kibri anlatmak için istikbar kelimesi kullanılır. Kur'ân'ı Kerim'de en önemli olumsuz değerleyicilerden biri olan bu fiil, kibirli olmak, hoyratça ve küstahça davranmak anlamına gelmekte ve kafiri tanıtan bir nitelik olarak kullanılmaktadır.¹²⁴⁷ İstikbar, insandan Allah'a karşı bir davranış olarak ortaya çıktığında 'bir kişinin Allah'a ihtiyacı olmadığı zannına dayanarak kendini müstağni görmesi'¹²⁴⁸ şeklinde tezahür eder. Müstekbir, büyük olmadığı halde haksız yere kibirli olan demektir. Allah hiç kimseyi büyük yaratmamıştır; Çünkü büyük olan yalnızca kendisidir. Oysa, hevasının peşinde giden insanlar sahip oldukları bir takım varlıklar nedeniyle kendilerinde bir büyüklük hissederek. Bunlar akıllarını, servetlerini oğullarının çokluğunu veya çevrelerini ya da güçlerini v.s ileri sürerek kendileri gibi servete ve güce sahip olmayanlar karşısında büyüklük taslarlar ve

¹²⁴³ Said, Cevdet, *a.g.e.*, s.97,98

¹²⁴⁴ Et Turtûşî, İmam Muhammed b. Ebû Bekir, *a.g.e.*, s.151

¹²⁴⁵ Fâtır 35/42-44

¹²⁴⁶ Muhammed 47/24

¹²⁴⁷ İzutsu, Prof, Dr. *a.g.e.*, s.67

¹²⁴⁸ Görgün Tahsin, "Müzakereler", II. Kur'ân Haftası Kur'ân Sempozyumu, (2-4 Şubat 1996), Fecr Yayınevi, Ank. 1996, s.171

onları kendilerinin hizmetçileri olarak görmeye başlarlar.¹²⁴⁹ İstikbar unsuru öne çıkan inkarcılar, diğerlerine nispetle mütecaviz ve inkarcılardır.¹²⁵⁰ istikbar, Allah tarafından ceza almaya neden olan bir cürümdür.¹²⁵¹

Bir ayeti kerimede, Allah'ın ayetlerine karşı kibirlenmenin, kafirlerin bir özelliği olduğu ve bir toplumun mücrim olmasına sebep olduğu belirtilir. Bilindiği üzere mücrim yani suçlu olmak, helâk olan kavimlerin ortak özelliklerindendir. Demek ki, kavimlerin helâk ile ceza görmesine sebep olan suçlardan bir tanesi de, Allah'ın ayetlerine karşı kibirlenmektir. Bu suç, ancak kafirlerin yapabileceği bir suçtur. Ancak bahsettiğimiz ayeti kerime, uhrevî ceza olan Cehennemden bahsetmektedir. Elbette bir kişi veya toplumun ahirette ceza görecektir, hak ettiği cezanın bir kısmını dünyada çekmesine engel değildir. Nitekim helâk cezasına çarptırılan tüm birey ve toplumların ortak özelliği, ahirette de çok korkunç bir şekilde azaba uğrayacak olmalarıdır. Bu bilgilerden sonra inkar, istikbar ve cürüm kavramının çok ciddi ilişkisini gösteren sözkonusu ayete geçebiliriz.

وَأَمَّا الَّذِينَ كَفَرُوا أَفَلَمْ تَكُنْ أَتَايَنِي تُتْلَىٰ عَلَيْكُمْ فَاسْتَكْبَرْتُمْ وَكُنْتُمْ قَوْمًا مُّجْرِمِينَ

‘Kâfirlere denilir ki; "Size âyetlerim okunmadı mı? Siz büyüklük tasladınız ve günah işleyen bir kavim oldunuz değil mi?"¹²⁵²

Allah'ın ayetlerine karşı istikbar sebebiyle mücrim olmak, Firavun Kavmi hakkında da açıkça zikredilmiştir. Kendilerinin boğulmak suretiyle, azap görmelerine sebep olarak zikredilen suçları, bir çok ayete karşı kibirlenmeleridir.¹²⁵³

İstikbar kavramı bazen de tekzib ile beraber zikredilmiştir. Bu tür ayetlerde önce tekzib sonra istikbar zikredilir. Tekzib de istikbar da Allah'ın ayetlerine karşıdır. Yani yalanlanan da, kendilerine karşı kibirlenilen de Allah'ın ayetleridir. Cezası da ebedî olarak Cehennemde kalmaktır.

وَالَّذِينَ كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا وَاسْتَكْبَرُوا عَنْهَا أُولَٰئِكَ أَصْحَابُ النَّارِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ

¹²⁴⁹ Ünal, Ali, *a.g.e.*, s.32

¹²⁵⁰ Ekin, Yunus. *Kur'an'a Göre Küfür Kavramı*, Sakarya Üniv. Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Basılmamış Doktora Tezi), Sakarya, 2000, s.141; Çimen, Abdullah Emin; *a.g.e.*, s.471

¹²⁵¹ Araf 7/40,41; Câsiye 45/30,31

¹²⁵² Câsiye 45/31

¹²⁵³ Araf 7/133-136

‘Kim de âyetlerimizi yalanlar ve onlara karşı büyüklük taslarsa, İşte onlar cehennemliktirler ve orada ebedî olarak kalacaklardır’¹²⁵⁴

Ayrıca istikbar- tekzib ilişkisi için hatta bu kavramlarla cürüm ve zulüm kavramlarının ilişkisini görmek için daha önce de zaman zaman değindiğimiz şu ayetlere de göz atmak yararlı olacaktır.

إِنَّ الَّذِينَ كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا وَاسْتَكْبَرُوا عَنْهَا لَا تُفَتَّحُ لَهُمْ أَبْوَابُ السَّمَاءِ وَلَا يَدْخُلُونَ الْجَنَّةَ حَتَّى يَلِجَ الْجَمَلُ فِي سَمِّ الْخِيَاطِ وَكَذَلِكَ نَجْزِي الْمُجْرِمِينَ لَهُمْ مِنْ جَهَنَّمَ مِهَادٌ وَمِنْ فَوْقِهِمْ غَوَاشٍ وَكَذَلِكَ نَجْزِي الظَّالِمِينَ

‘Bizim âyetlerimizi yalanlayan ve onlara inanmaya tenezzül etmeyenler (kibirli olanlar) var ya, işte onlara göğün kapıları açılmayacak ve halat (veya deve) iğne deliğinden geçinceyse kadar onlar cennete giremeyeceklerdir. İşte suçluları böyle cezalandırırız. Onlara cehennemde ateşten bir yatak, üstlerine de (ateşten) örtüler vardır. Biz zalimleri işte böyle cezalandırırız.’¹²⁵⁵

Görüldüğü üzere suç, Allah’ın ayetlerini yalanlamak ve bu ayetlere karşı büyükmek; ceza, asla cennete girememek, üstelik yatağı ve örtüsü ateşten olan Cehenneme gitmektir. Kur’ân’ın bu kişilere verdiği isim ise mücrim ve zalimdir. Yani bu insanlar, Allah’ın ayetlerine karşı haksızlık ettikleri için zalim ve hadlerini aştıkları, hukuken kendi hakları olmayan bir eylemi gerçekleştirdikleri için de mücrimdirler. Hiçbir kişi veya toplumun Allah’ın ayetlerini yalanlamak ve küçük görmek gibi bir hakkı ve selahiyeti yoktur. Dolayısıyla bugün, İslam’ın tesettür, zikir, namaz, oruç, zekat veya hacc gibi emirleri ile zina, faiz, içki, domuz eti v.s gibi yasaklarını yalanlamak, bu gibi konularla alay etmek ve ‘bu zamanda da böyle şeyler olur mu?’ tarzında Allah’ın ayetlerini küçümseyerek, Allah’ın kitabına karşı eleştirilerde bulunmak son derece tehlikeli olup, kişiyi veya toplumu ya bu dünyada ya da öbür dünyada mutlaka Allah’ın azabı ile karşılaşmaya maruz bırakacaktır. Bu sebeple Allah’ın ayetlerine karşı daima mütevâzî, hürmetkâr, son derece saygılı olunmalı, kişiyi dünyada veya ahirette rezil edecek ve ebedi cehennemlik olmasına sebep olacak, cahilce ve küstahça hareketlerden son derece sakınılmalıdır.

İstikbar; mele’, mütref ve ekabir ismi verilen önde gelenlerin bir özelliği olarak da çokça zikredilir. Bütün peygamberleri inkar edenler, hep kibirli kimselerdir. Bu kişiler, Allah’a teslim olarak, otoritelerinden vazgeçmeyi gururlarına

¹²⁵⁴ Araf 7/36;

¹²⁵⁵ Araf 7/40,41

yediremezler. Bunlar toplumları arasında hakimler, aristokratlar, şöhret ve otorite sahiplerinden oluşan kavmin ileri gelenleri, mele'sidirler. Onlar otorite ve hakimiyetlerini kaybetmemek için mahvoluncaya değin bu uğurda direnip durmuşlardır.¹²⁵⁶

Kur'ân'da sadece bir yerde geçen 'ekabir' kelimesinin kullanıldığı ayette, Allah tarafından her köy ve şehrin günahkarlarının, orada hilekarlık yapmaları için, oranın ileri gelenleri yapıldığı belirtilmektedir.¹²⁵⁷ Buna rağmen helâk olan kavimlere baktığımızda sadece önde gelenler değil, tüm toplum helâk edilmiştir. Çünkü Kur'ân, önde gelenlerin inkarının ve zulmünün, toplumun inkarına haklılık kazandırmadığını, ilahi imtihan ne kadar çetin olursa olsun, insanın onurlu bir şekilde Hakkın yanında yer alması ve imanı uğruna her türlü zulme göğüs germesi gerektiğini ifade etmektedir. Çünkü az sonra da belirteceğimiz gibi, iman etmemenin hiçbir haklı sebebi olmadığı ve bu konuda hiçbir mazeretin kabul görmediği Kur'ân'da defalarca ifade edilmiştir. İşte Mü'min Suresinde, Cehennemde, ortak paydası inkar olan müstekbir veya mustazaf olan kişilerin karşılıklı birbirlerini suçlayıcı sözlerinden sonra bu konuyu ifade eden şöyle bir ayet vardır.

يَوْمَ لَا يَنْفَعُ الظَّالِمِينَ مَعَذِرَتُهُمْ وَلَهُمُ اللَّعْنَةُ وَلَهُمْ سُوءُ الدَّارِ

'O gün zalimlere, özür dilemeleri, mazeretleri fayda vermeyecektir. Onlara lanet vardır, onlara yurdun kötüsü (cehennem) vardır.'¹²⁵⁸

Toplumun tümünün helâki meselesi açısından konuya baktığımızda, bu ayette belirtildiği gibi, Ahirette kafirleri azaptan kurtarmayan mazeretler, dünyada da azaptan kurtarmamakta, toplumun önde gelen mütreflerinin suçları, toplum tarafından genel olarak kabul gördüğü takdirde, zengin, fakir, müstekbir, mustazaf ayırımı olmaksızın bütün toplumun helâkine sebep olmaktadır.

Uhrevî cezaya örnek olarak, Sebe ve Mü'min Surelerinde ahirette cereyan edecek müstekbir, mustazaf diyaloguna yer verilmekte ancak tüm inkar edenlerin azap ile karşılaşacağı belirtilmektedir.¹²⁵⁹ Sebe Suresindeki bu konuyu takip eden ayetlerde ise, memleketlere gönderilen uyarıcıların getirdikleri her şeyin, oranın mütrefleri tarafından tümüyle inkar edildiği, mallarının ve çocuklarının çokluğunu

¹²⁵⁶ Kutup, Seyyid, *a.g.e.*, IV, 322

¹²⁵⁷ En'am 6/123

¹²⁵⁸ Mü'min 40/52

¹²⁵⁹ Sebe 34/31-33; Mü'min 40/47-52

gerekçe göstererek, azaba uğramayacaklarını iddia ettikleri belirtilir. Mütrefin, varlıklı şımarıklar ve toplumun önde gelenleri olduğunu tekrar hatırlamakta yarar vardır. Ayrıca uhrevî cezadan evvel, Allah'ın ayetlerine karşı kibirlenenlerin, daha ölüm melekleri tarafından canları alınırken cezalandırmaya başlanacağı ifade edilmektedir.¹²⁶⁰

Helâk Olan Kavimlerin önde gelenlerine göre üstünlüğün dayanağı servettir. Akıllılığın dayanağı mevki, bilginin dayanağı iktidardır. Onların bu yanıltıcı ölçüsü ve sakat mantıklarına göre zenginler daha üstün, mevki ve rütbe sahipleri daha akıllı, iktidarda bulunanlar daha bilgilidirler. Bu kavramlar ve değer yargıları her zaman tevhid inancının tamamen yok olduğu ya da etkisiz olduğu toplumlar da egemen olurlar.¹²⁶¹ Kavimlerin önde gelenleri, yoksul halk yığınlarını ayak takımı olarak görmektedirler. Her toplumun ileri gelenleri, kendi dışlarındaki serveti ve mevkii olmayan halk kitlelerini her dönemde bu gözle görmüşlerdir. Oysa bütün peygamberlerin taraftarları genellikle bu yoksul halk kitleleri arasından çıkmıştır. Çünkü sıradan halk kitlelerinin fitratı, tek Allah'a bağlanmaya daha yatkındır. Bunun sebebi, yoksul halk kitlelerinin doğal yapılarını, fitratını şımarıklık ve lüks hayatı bozmamıştır. Şahsi menfaatler, kişisel çıkarlar, göz kamaştırıcı nişanlar, mevki ve makamlar Onları, ilahî çağrıya olumlu cevap vermekten alıkoymaz. Çünkü Onların Allah'a inandıkları takdirde kaybedecekleri mevkileri yoktur. Oysa kavimlerin önde gelenleri, halk üzerindeki saltanatlarını kaybetmekten korkarlar.¹²⁶²

Nuh peygamber, kavminin özelliklerini sayarken 'Onlar büyüklendikçe büyüklendiler'¹²⁶³ buyurmaktadır. Nuh Kavmi Hz. Nuh'a iman eden fakir ve zayıf kişileri basit ve dar görüşlü aşağı insanlar¹²⁶⁴ olarak görmektedir. Kendilerini o kadar büyük görmektedirler ki, onlar bu fakir kişilerle asla bir konuda birleşemez ve ortak bir noktada buluşamazlar. Bu fakir kimselerin anıldıkları bir isimle anılamazlar. Bu nedenle Hz. Nuh'a, Kavmi 'Ardına toplumun en düşük tabakasından bayağı kişiler takılmışken, bunları göre göre tutup sana mı iman edeceğiz'¹²⁶⁵ demişlerdir. Yani Nuh Kavmi, fakirleri o kadar hor görmektedir ki, onlarla iman etme paydasında bile birleşemezler. Bu yüzden Hz. Nuh'a 'O fakirleri yanından kovarsan, sana iman

¹²⁶⁰ En'am 6/93

¹²⁶¹ Kutup, Seyyid, *a.g.e.*, VI, 67

¹²⁶² Kutup, Seyyid, *a.g.e.*, VI, 66

¹²⁶³ Nuh 71/7

¹²⁶⁴ Hud 11/27

¹²⁶⁵ Şuara 26/111

ederiz’ önerisini götürmüş olacaklar ki, Hz. Nuh ‘(siz küçük görüyorsunuz diye) ‘Ben iman edenleri kovacak değilim. Çünkü onlar Rablerine kavuşacaklardır. Hem ben onları kovarsam Allah’a karşı bana kim yardım eder?’¹²⁶⁶ buyurmuş, ve onlara ‘Gözlerinizin hor gördüğü (mü’min) kimseler için ‘Allah onlara asla bir hayır vermeyecek’ diyemem. (Eğer onları siz iman edeceksiniz diye kovarsam) o takdirde ben mutlaka zalimlerden olurum’¹²⁶⁷ demiştir.

Ad Kavmi de yeryüzünde haksız yere kibirlenip,¹²⁶⁸ ‘Bizden daha kuvvetli kimse var mı?’¹²⁶⁹ diyerek büyüklük taslamışlardır.

Semud Kavmi’nin de, özellikle önde gelenleri büyüklenmişler, Hz. Salih (a.s.)’a iman edenleri imanlarından döndürmek için çalışmışlar¹²⁷⁰ ve kibirlerinden dolayı Hz. Salih (a.s.)’ın getirdiği mesajları da inkar etmişlerdir.¹²⁷¹ Konu ile ilgili iki ayette de istikbar kelimesinin kullanılmış olması Semud Kavmi’nin kibrini anlatmak açısından yeterlidir. Ayrıca bu iki yerin birincisinde ‘O’nun Kavminden kibirlenen önde gelenler’ ibaresi büyüklenmenin önde gelenler tarafından yapıldığını göstermektedir.

Hz. Şuayb’ı sürgünle tehdit eden ve O’nu dinlerine girmeye zorlayan da kavminin kibirli elebaşdır.¹²⁷² Onlara kibirleri bir çok günahı işlemeye cüret ettirmiştir. Semud Kavmi hakkında geçen ‘O’nun Kavmi’nden kibirlenen önde gelenler’ ibaresi aynı şekilde Medyen ashabının da bir özelliğidir.

Firavun Kavmi ise tüm mucizelere rağmen yine de büyüklük taslamışlar, iman etmeyi kibirlerine yedirememişlerdir.¹²⁷³ Zaten onlar kibirlenen, dik başlı bir kavimdi.¹²⁷⁴ Sırf bu kibirleri ve zalimlikleri yüzünden, vicdanları mucizelerin kesinlikle doğruluğuna inandığı halde inkarı tercih ettiler.¹²⁷⁵ Firavun da bulunduğu yerde (Mısırda) kibirlenmiş,¹²⁷⁶ Kendi kavmini ahmak yerine koymuş,¹²⁷⁷ haddi aşan, üstünlük taslayan bir zorbadır.¹²⁷⁸ Hem Firavun hem de askerleri haksız yere

¹²⁶⁶ Hud 11/29,30

¹²⁶⁷ Hud 11/31

¹²⁶⁸ Fussilet 41/15

¹²⁶⁹ Fussilet 41/15

¹²⁷⁰ Araf 7/75

¹²⁷¹ Araf 7/76

¹²⁷² Araf 7/88

¹²⁷³ Araf 7/133; Yunus 10/75; Mü’minun 23/46

¹²⁷⁴ Mü’minun 23/46

¹²⁷⁵ Neml 27/14

¹²⁷⁶ Kasas 28/4

¹²⁷⁷ Esed, Muhammed, *a.g.e.*, III, 1004; Zuhurf 43/54

¹²⁷⁸ Duhan 44/31

büyüklik taslamışlardır.¹²⁷⁹ Firavun’la beraber, Hâmân ve Kârûn da kendilerine apaçık mucizeler gelmesine rağmen büyüklenmiştir.¹²⁸⁰ Büyüklenmeleri Onları suçlu/günahkar bir kavim yapmıştır.¹²⁸¹ Hz. Musa bu kavme, Allah’a karşı yücelik taslamamayı, O’nun emirlerine baş kaldırmamayı öğütlemiş,¹²⁸² kendini büyük gören bu kavimden Allah’a sığınmıştır.¹²⁸³ Firavun Kavmi’nden Mü’min bir adam da, Allah’ın her mütekebbir ve zorba kişinin kalbini mühürlediğini ifade etmiştir.¹²⁸⁴ Sonuç olarak büyüklenmeleri onların helâk olmalarına yol açmıştır.¹²⁸⁵

Kibir anlamında kullanılan kelimelerden birisi de bağı kelimesidir. Bu kelimenin temel anlamı, başkalarına karşı aşırı kibir yüzünden haksız ve hukuksuz davranışta bulunmaktır. Nitekim Kur’ân-ı Kerim’de Allah’ın, kullarına rızık ölçüsüz vermesi halinde insanların yeryüzünde bağı yapacakları buyurulmaktadır.¹²⁸⁶ İzutsu, Beğavî’nin bu ayetteki bağı kelimesine ‘böbürlenmek, tekebbür etmek, şırmak ve ifsat etmek’ anlamını verdiğini nakletmektedir.¹²⁸⁷ Firavun ve ordusu için de bu kelime kullanılmaktadır.¹²⁸⁸ Bağı, helâk olan bireylerden Karun’un da bir özelliğidir.¹²⁸⁹ Yahudiler de azgınlık yaptıkları için cezalandırılmıştır.¹²⁹⁰

Helâk sebebi olup, kibirlenme anlamında kullanılan kelimelerden bir tanesi de ‘utüvv’ kelimesidir,

وَكَايْنٍ مِّنْ قَرْيَةٍ عَتَتْ عَنْ أَمْرِ رَبِّهَا وَرُسُلِهِ فَحَسَبْنَاهَا حِسَابًا شَدِيدًا وَعَذَّبْنَاهَا عَذَابًا نُّكَرًا فَذَاقَتْ وَبَالَ أَمْرِهَا
وَكَانَ عَقِبَهُ أَمْرُهَا خُسْرًا

. ‘Nice kent var ki, Rablerinin ve O’nun elçilerinin emrine başkaldırdı, biz de onları çetin bir hesaba çektik ve onlara görülmemiş şekilde azab ettik. İşlerinin vebalini tattılar. İşlerinin sonucu tam bir hüsrân olmuştur.’¹²⁹¹

Allah ve peygamberlerinin emrine küstahça karşı çıkmak,¹²⁹² Rablerinin emrine isyan etmek,¹²⁹³ azgınlık ve dikbaşlılık etmek, başkaldırmak,¹²⁹⁴ emir ve

¹²⁷⁹ Kasas 28/39

¹²⁸⁰ Ankebut 29/39

¹²⁸¹ Araf 7/133; Yunus 10/75

¹²⁸² Duhan 44/19

¹²⁸³ Mü’min 40/27

¹²⁸⁴ Mü’min 40/35

¹²⁸⁵ Ankebut 29/29

¹²⁸⁶ Şura 42/27

¹²⁸⁷ İzutsu, Toshihiko, *a.g.e.*, s.199

¹²⁸⁸ Yunus 10/90

¹²⁸⁹ Kasas 28/76

¹²⁹⁰ En’am 6/146

¹²⁹¹ Talak 65/8,9

buyruğun dışına çıkmak,¹²⁹⁵ Allah'ın emrine karşı çıkmak,¹²⁹⁶ anlamlarında kullanılmaktadır. Atev, karşı çıktılar, isyan ettiler demektir.¹²⁹⁷

Allah tarafından helâk edilmiş bir çok toplumun helâk ediliş sebebinin büyüklük taslayıp kendini bir şey zannetmek ve bu sebeple Allah'ın emirlerini yapma gereği duymamak olduğunu ortaya koymak için kullanılan utuvv¹²⁹⁸ kelimesinin, Kur'ân'da Ad¹²⁹⁹ ve Semud¹³⁰⁰ kavimleri ve bunun yanı sıra maymuna çevrilen ashab-ı sebt¹³⁰¹ gibi toplumların da helâk sebebini açıklamak için kullanılan bir kelime olduğunu görmekteyiz. İstikbar ve utuvv kelimeleri bir ayette ise, birlikte kullanılmıştır.¹³⁰²

Kur'ân'ın Firavun'a yönelttiği en önemli suçlamalardan biri O'nun büyüklenmesidir. Bu durum bazen A-Lâ kelimesi çeşitli türevlerde kullanılarak ifade edilmiştir.¹³⁰³ Bu özellik sadece Firavunun değil, Firavun kavminin de bir özelliğidir.¹³⁰⁴ Firavun kendi kendisini bir kanun koyucu olarak saymakta ve ilahî kanuna teslim olmamaktaydı. Bundan da önemlisi kendini halkına böyle kabul ettirmişti. Burada Kur'ân'ın ulusal çöküntünün başlıca nedenlerinden biri olarak, halkın herhangi bir ulusal önderi ya da başka bir otoriteyi kendi başına bir yasa koyucu kabul etmesini gördüğü sonucuna varabiliriz. Çünkü kendisine halk tarafından böyle bir yetki verilen bir insan, otoritesi sebebiyle istediği biçimde sınırsız güç kullanmayı ister ve otoritesine sınırlamalar koymak isteyen ilahi yasaya bağlılığı reddeder.¹³⁰⁵

d) Düşmanlıkta İnat Etmek

Helâke götüren eylemlerden biri de vahye karşı inatçı bir tavır sergilemektir. Kur'ân'da bu kelimenin kullanıldığı anîd kelimesi hak karşısında bilinçli mücadele eden kişileri tarif etmek için kullanılmıştır. İnatlaşmada bilinçli bir

¹²⁹² Esed, Muhammed, *a.g.e.*, III, 1161

¹²⁹³ Feyizli, Hasan Tahsin, *a.g.e.*, s.159

¹²⁹⁴ Elmalılı, *a.g.e.*, VIII, 126

¹²⁹⁵ Elmalılı, *a.g.e.*, IV, 75

¹²⁹⁶ TDVY, *Kur'ân-ı Kerim Ve Açıklamalı Meali*, Müt, komisyon, ts. s.521

¹²⁹⁷ Derveze, İzzet, *a.g.e.*, I, 453

¹²⁹⁸ Talak 65/8

¹²⁹⁹ Hakka 69/6

¹³⁰⁰ Araf 7/77; Zariyet 51/44

¹³⁰¹ Araf 7/166

¹³⁰² Furkan 25/21

¹³⁰³ Yunus 10/83; Kasas 28/2-6; Duhan 44/31

¹³⁰⁴ Mü'minun 23/46

¹³⁰⁵ Sıddikî, Mazharuddin, *a.g.e.*, s.110,111

muhalefet söz konusudur.¹³⁰⁶ Buna göre anîd olarak tanımlananlar, gerçek olduğunu bildikleri halde hakkı reddedip ona karşı muhalefet eden ve ‘Allah’a itaat etmekten yüz çeviren’¹³⁰⁷ kimselerdir. Anîd, kendisinde var olan şeye hayranlık duyan, sahip olduğu şeyle gururlanan kimse¹³⁰⁸ olarak da tanımlanmıştır. Küfr bölümünde de belirttiğimiz üzere küfr-i İnadî küfrün dört çeşidinden biridir.¹³⁰⁹

İnatlaşma tüm helâk olan kavimlerde ortak özelliklerden biridir.

وَأَسْتَفْتَحُوا وَخَابَ كُلُّ جَبَّارٍ عَنِيدٍ

‘(Peygamberler, kendilerine düşman olanlara karşı, Allah’tan) yardım ve (zafer) istediler; (Allah’ın yardımı ve zaferi üzerine) her inatçı zorba perişan olup hüsrana uğradı.’¹³¹⁰

İnatlaşmak, ahirette de azap sebebidir.

أَلْقِيَا فِي جَهَنَّمَ كُلُّ كَفَّارٍ عَنِيدٍ

‘(Allah iki meleğe buyurur ki:) Haydi ikiniz, atın cehenneme her inatçı nankörü!’¹³¹¹

Helâk olan tüm kavimlerin ortak özelliği olan İnatlaşmak, Ad Kavmi’nin bir özelliği ve helâk sebebi olarak ayrıca zikredilir. Çünkü Onlar her inatçı ve zorbanın emrine tabi olmuşlardır.¹³¹² Müddessir Suresinde ise ‘Bizim ayetlerimize karşı alabildiğince inatçı’¹³¹³ şeklinde tarif edilen Velid b. Muğire de helâk olmuştur.¹³¹⁴

Allah’ın dinine karşı inatçı bir tavır sergilemenin, peygamberle inatlaşmanın ardında yatan en önemli neden inkarcıların dünyaya aşırı derecede bağlı olmalarıdır.¹³¹⁵ İnkarcıların bu aşırı dünya tutkusu, her devirde vahiy bilgisiyle karşılarına çıkan peygamberleri reddetmelerine sebep olmuştur. Çünkü her şeyi bu dünyada elde ettikleri, yiyip içtikleri ile sınırlı gören bu kimseler, peygamberlerin sahip oldukları dünya nimetlerinden kendilerini tamamen mahrum edeceği, vahyin ve

¹³⁰⁶ Çimen, Abdullah Emin, *a.g.e.*, s.464

¹³⁰⁷ İbn Manzur, *a.g.e.*, III, 307

¹³⁰⁸ İsfahanî, *a.g.e.*, s.522

¹³⁰⁹ İbn Manzur, *a.g.e.*, V, 144

¹³¹⁰ İbrahim 14/15

¹³¹¹ Kaf 50/24

¹³¹² Hud 11/59

¹³¹³ Müddessir 74/16

¹³¹⁴ Çimen, Abdullah Emin, *a.g.e.*, s.465

¹³¹⁵ Râzî, *a.g.e.*, XXX, 240

vahyin temsilcisi peygamberin onların dünyalık olan her şeyine el koyacağı zannına kapılmışlardır. Bunun yanı sıra vahiy kaynaklı bilginin, onların fütursuz davranışlarına, istedikleri gibi hareket etme hürriyetlerine bir sınır koyacağı bilincine sahiptirler. Çünkü kaynağını vahiyden alan tüm dinler, zorbaların haksızlıklarını, zalimlerin zulmünü, Allah, insan ve her türlü canlıya karşı aşırı davranışlar içine girilmesini yasaklayan prensipler getirmişlerdir. Bu, kendi başına buyruk yaşayan kimselerin hiç de hoşlanacağı bir şey değildir. Hayatı dünya ile sınırlı gören ve alabildiğine imkanlar içinde yüzmekte olan zengin, lider, yönetici v.b kimseler, vahye karşı her devirde bilinçli bir muhalefet göstermişlerdir. Onların bu muhalefetini Kur'ân inatçılık olarak nitelendirmiştir.¹³¹⁶ Nitekim inatçının küfrü, küfür türlerinin en çirkini ve en kötüsüdür.¹³¹⁷ Onların çok iyi bildikleri bir şey vardır; vahyin öngördüğü bir hayat anlayışında kendileri gibi her tür haksızlığı işleyen, gerektiğinde zalimlik, gerektiğinde canilik yapan kimselere dur denileceği ve onların davranışlara sınır getirileceğidir.¹³¹⁸ Yani vahyin öngördüğü bir hayatta böyle kimselere yer yoktur. Vahiy, her türlü karanlığa karşı aydınlık, her çeşit alçaklığa karşı seviye demektir. Dinin olduğu bir yerde haksızlık, rezalet, kepezelik ve ahlaksızlık hayat hakkı bulamaz, adalet, asalet, irfan ve ahlak neşvü nema bulur.

e) Düzenbazlık

Peygamberlere karşı tuzak kurmak, kutsal şeylere saldırmak ve Hak dinin yayılmaması için hileler tertiplemek de helâk olan kavimlerin ortak özelliklerindendir. Allah, bir ayette, memleketlerin suçlularını orada tuzak kurmaları için önde gelenler yaptığını ifade etmektedir.¹³¹⁹ Tuzak kurmak da, sahiplerini mücrim yapan ve bu eylemi gerçekleştiren toplumun Allah katında alçaklıkla damgalanmasına ve çok korkunç şekilde ceza görmesine sebep olan bir suçtur.¹³²⁰ helâk olan kavimler peygamberlere veya Allah'ın ayetlerine karşı hileler kurmuşlardır.

'Onlardan öncekiler de hileler yapmışlardı.'¹³²¹

وَقَدْ مَكَرَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ

¹³¹⁶ Çimen, Abdullah Emin, *a.g.e.*, s.466

¹³¹⁷ Buladı Kerim, *a.g.e.*, s.137

¹³¹⁸ Çimen, Abdullah Emin, *a.g.e.*, s.466

¹³¹⁹ En'am 6/123

¹³²⁰ En'am 6/124

¹³²¹ Ra'd 13/42

قَدْ مَكَرَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ فَآتَى اللَّهُ بُنْيَانَهُمْ مِنَ الْقَوَاعِدِ فَحَرَّ عَلَيْهِمُ السَّقْفُ مِنْ فَوْقِهِمْ وَأَتَاهُمُ الْعَذَابُ
مِنْ حَيْثُ لَا يَشْعُرُونَ

‘Onlardan öncekiler de tuzak kurdular. Fakat Allah onların binalarını temelinden sarstı, çatı tepelerinden üzerlerine çöktü ve azap onlara farkedemedikleri bir yönden geldi.’¹³²²

Allahu Teala, tuzak kuranları, azabından emin olmamaları konusunda uyarır.

أَفَأَمِنَ الَّذِينَ مَكَرُوا السَّيِّئَاتِ أَنْ يَخْسِفَ اللَّهُ بِهِمُ الْأَرْضَ أَوْ يَأْتِيَهُمُ الْعَذَابُ مِنْ حَيْثُ لَا يَشْعُرُونَ

أَوْ يَأْخُذَهُمْ فِي تَقْلِبِهِمْ فَمَا هُمْ بِمُعْجِزِينَ أَوْ يَأْخُذَهُمْ عَلَى تَخَوُّفٍ

‘Sinsice kötü tuzaklar kuranlar, Allah'ın kendilerini yerin dibine geçiremeyeceğinden, yahut bilemeyecekleri bir yerden azabın gelmeyeceğinden emin mi oldular? Yahut (rızk için) dolaşıp dururlarken (Allah'ın azabının) kendilerini yakalayivermesinden emin mi oldular? Üstelik onlar, azabı engelleyici de değillerdir. Yahut ta kendilerini azar azar yakalayıp helâk etmesinden emin mi oldular?’¹³²³

Allahu Teala Hazretleri ‘Onlar bir tuzak kurarlar, ben de bir tuzak kurarım’,¹³²⁴ ‘Tuzak kurdular, Allah da tuzak kurdu’,¹³²⁵ ‘Allah’ı aldattıklarını zannediyorlar ama asıl Allah onları aldatır’¹³²⁶ buyurmaktadır. Bu ayetlerde Allah'ın aldatması ve tuzak kurması şeklindeki ifadeleri, İslam'da cezanın, suça denk ve suçun benzeri kısas prensipleri ışığında değerlendirmek gerekir. Müşakele ismi verilen bu yöntem, işlenen cezaların suçlara denk olmasını ifade eder ve Kur’ân'da bu anlamda zikredilir.¹³²⁷ Kur’ân'da kullanılan, keyd, intikam ve istihza kavramları da, Allah için kullanıldığı zaman bu şekilde anlamamız gereken kavramlardır.¹³²⁸ Çünkü bu kavramlar, bütünüyle insanların yaptıkları kötülöklere mukabil zikredilmiş bir fiil ve sıfat olup, bir cezayı gerektirmektedir.¹³²⁹ Bursevî, sayesinde güzel bir işin hedeflendiği mekri övülen; sayesinde kötü bir şeyin

¹³²² Nahl 16/26

¹³²³ Nahl 16/45-47

¹³²⁴ Tarık 86/15,16

¹³²⁵ Âl-i İmran 3/54

¹³²⁶ Nisa 4/142 ayrıca bkz. Ra'd 13/42; İbrahim 14/46; Nahl 16/26

¹³²⁷ Ateş, Süleyman, *a.g.e.*, I.101

¹³²⁸ Pazarbaşı, Erdoğan, *a.g.e.*, s.329

¹³²⁹ Becici, Lütfullah, *Kur’ân'da Şer Proplemi*, Ank. 1985, s.277; Pazarbaşı, Erdoğan, *a.g.e.*, s.329

hedeflendiği mekri yerilen tuzak olmak üzere ikiye ayırır. Allah hakkında kullanılan mekri ilk kısma dahil eder.¹³³⁰

İnsanların Allah'ın ayetlerine tuzaklar kurması, onları inkar yollarını araması ve inkara kalkışmasıdır. Allah'ın insanlara tuzak kurması da insanın davranışlarına uygun karşılık vermesi, insanı kendi kötü davranışlarıyla cezalandırmasıdır. Allah'ın koyduğu kanunlar gereği, insanın kötü davranışları, kendisi hiç farkına varmadan kendisine tuzak olmaktadır.¹³³¹

Kur'ân'da İnsanların azaptan güvende olmamasını ifade ederken de bazen mekr kelimesi kullanılır. Bu da Allah tarafından insanlara verilen nimetlerin, sahiplerine Allah'ı unutturduğu, şımarttığı, kibre, zulme ve azgınlığa sebep olup, insanları fesada sürüklediği zaman sanki bir tuzak olduğu anlamını insanlara telkin etmektedir. Peygamberlere karşı girişilen çirkin eylemler, onlara yapılan suikastlar ve komplolar da Kur'ân-ı Kerim'de mekr kelimesi ile ifade edilmektedir. Ve bizi ilgilendiren de kelimenin bu anlamda kullanılmasıdır.

Enfal Suresinde şöyle buyurulmaktadır. 'Kafirlerin seni tutup bağlamaları veya öldürmeleri yahut da seni çıkarmaları için, sana tuzak kurduklarını hatırla! Onlar sana tuzak kurarlarken, Allah da onların tuzaklarını boşa çıkarıyordu. Allah, tuzakları bozanların en hayırlısıdır.'¹³³² Halkın da Hakkın da tuzağı vardır. Halkın tuzağı hile ve acizlikten kaynaklanır. Yaratıcının tuzağı ise, kudretin ve hikmetin eseridir. Hakkın tuzağına karşı halkın tuzağı batıldır. Hakkın tuzağı ise gerçektir ve doğrudur.¹³³³

Allah, Hz. Salih (a.s)'a tuzak kuran Semud Kavmi'nin de tuzağını boşa çıkartmıştır. Onların düzenbazlıları, komploları, suikast girişimleri şu şekilde anlatılmaktadır.

“O (Hıcr adlı baş) şehirde dokuz (çete başı) adam vardı ki, o yerde (Allah'a itaate karşı direktip) bozgunculuk çıkarırlar, düzeltmeğe uğraşmaz (ve iyiliğe yanaşmaz)lardı. (Onlar bir arada) Allah'a and içerek “Biz mutlaka O'na (Salih'e) ve ailesine bir gece baskını yapalım. (ve Onları öldürelim), sonra da (hakkını arayan)

¹³³⁰ Bursevî, İsmail Hakkı, *a.g.e.*, VII, 26

¹³³¹ Ateş, Süleyman, *a.g.e.*, II, 1228

¹³³² Enfal 8/30

¹³³³ Bursevî, İsmail Hakkı, *a.g.e.*, III, 330

velisine: ‘(Salih) ailesinin öldürüldüğünde hazır değildik (görmedik) ve biz kesinlikle doğru (söyleyen) kimseleriz diyelim’ dediler. (Böyle) bir tuzak kurdular; biz de onlar hiç farkında değillerken (kendilerini helâk eden) bir tuzak hazırladık. İşte bak, tuzaklarının sonucu nasıl oldu, (nasıl) onları ve kavimlerini topyekün yok ettik. İşte zulümleri yüzünden çöküp ıssız kalan evleri! Hiç şüphesiz bunda bilen bir kavim için elbette bir ibret vardır. İnanıp da (küfür ve isyandan) sakınanları kurtardık.”¹³³⁴

Allahu Teala Hazretleri, Ashab-ı Fil hakkında da onların kurduğu tuzağın boşa çıkarılışından bahseder. Onların kurduğu tuzaktan maksat, Kabeyi yıkma planıdır. Ancak Fil Ashabı, çok büyük fillerin bulunduğu bir ordu ile Beytullah’ı yıkalım derken, Allah, onların üstüne küçük küçük kırılabilir kuşlarını göndermiş, bu kuşlar da onların üzerlerine balçıktan kurutulmuş taşları atarak, hepsini yenilmiş ekin yaprağına çevirmiştir. Bu şekilde onların kurduğu tuzak bozulmuş, başlarına geçirilmiştir.¹³³⁵ Burada tuzak anlamında kullanılan kelime kayd kelimesidir. Kayd kelimesi, sonuç olarak fayda vermediği belirtilmek üzere, kafirler¹³³⁶ ve Firavun’un¹³³⁷ tuzakları hakkında da kullanılmaktadır. Çünkü Allah, kafirlerin tuzağına karşı, kendisinin de tuzak kurduğunu bu kelime ile de açıkça belirtmektedir.

إِنَّهُمْ يَكِيدُونَ كَيْدًا وَأَكِيدُ كَيْدًا

‘Haberin olsun ki, kâfirler hep hile kuruyorlar. Ben de hilelerine karşılık veririm’,¹³³⁸

Tarihî gerçekler de göstermektedir ki, kötü düzenler ancak sahiplerinin başına geçmektedir. Bu her zaman böyle olmuş böyle olmaya da devam edecektir. Burada üzerinde durulması gereken, tarihin bu acı tecrübelerini bir daha yaşamamak ve gereken dersleri alarak tarihi tekrerrür ettirmemektir. Bu yöndeki Kur’ân ifadelerinden anladığımıza göre, geçmişteki pek çok toplum ve özellikle onların ileri gelenleri peygamberlerinin getirdiği gerçeklerin toplum tarafından kabulünü engelleyebilmek için, çözüm olarak peygamberlerini ortadan kaldırmayı planlamışlardır. Peygamberleri ortadan kaldırma formülü, genelde peygamberlerin kabulünün önünü kesmede son çare olarak gündeme gelmektedir. Çünkü bundan

¹³³⁴ Neml, 27/48-53

¹³³⁵ Fil /1-5

¹³³⁶ Mü’min 40/25

¹³³⁷ Mü’min 40/37

¹³³⁸ Târik 86/ 15,16

önce her türlü yola başvurulmuş; Onlar alaya alınmış, küçümsenmiş, yalanlanmış, tehdit edilmiş fakat bütün bunlar, tebliğin yükselişinin hızını kesememiştir. Peygamberleri ortadan kaldırmak için yapılan bu iğrenç plan aynı zamanda, bunu yapanların acizliğinin de bir göstergesi olmaktadır. Çünkü bu tükenmişliğin doruk noktası, başvurulacak son çare olmaktadır.¹³³⁹ Geçmişte Yahudi İleri gelenleri de aynı metodu kullanarak Hz. İsa'yı öldürmek istemişlerdir.

‘(Yahudiler) tuzak kurdular, Allah da onların tuzaklarını bozdu. Allah tuzak kuranların en hayırlısıdır.’¹³⁴⁰

Peygamber efendimize de tutup bağlamak veya öldürmek için tuzak kurulmuş ve bu tuzak Allah tarafından bozulmuştur.¹³⁴¹ Peygamberlere tuzak kurmak önceki inkarcı toplumların hepsinin ortak özelliğidir. Ama tüm tuzaklar Allah’ındır.¹³⁴² Yani, O, bu kurulan tuzakları boşa çıkaracak, yapanların başına geçirecektir. Tarihte din ve mukaddesata savaş açan, Mübarek şahıs ve mekanlara karşı çirkin planlar tertipleyen, manevî değerlerle uğraşanlar bunun faturasını hayatlarıyla korkunç bir şekilde yok edilerek ödemişler, bu uğraşları onlara çok pahalıya mal olmuştur.

f) Tuğyan- Azgınlık

Suyun, sınırını aşıp taşması anlamındaki tuğyan, aşırı derecede isyan etmek anlamına gelmektedir.¹³⁴³ Kökü itibariyle, konulmuş olan sınırları aşma, ölçüsüz hareket etme, azma, taşkınlaşma vb. anlamlara gelen bu sözcük, dînî ve ahlâkî açıdan daha özel ve izâfî bir anlama sahip olup, günahı ve isyanda en uç noktaya varmak, küfürde aşırı olmak, zulüm ve günahlarda ileri gitmek gibi anlamlara gelmektedir.¹³⁴⁴

Kur’ân, Peygamberimize indirilen ayetlerin, Yahudilerin tuğyanını ve küfrünü artıracağını ifade etmekte,¹³⁴⁵ Yahudileri kasdederek, Allah’ın kendilerine lanet ve gazap ettiği, aralarından bazılarını maymunlara ve domuzlara çevirdiği kişilerle, tâğutun yani insanları Allah’tan uzaklaştıran ve kendisini ilâhlaştıran kimselerin makamının en kötü ve doğru yoldan en çok sapan kimselerin makamı

¹³³⁹ Pazarbaşı, Erdoğan, *a.g.e.*, s.331

¹³⁴⁰ Âl-i İmran 3/54

¹³⁴¹ Enfal 8/30

¹³⁴² Ra’d 13/42; Nahl 16/26

¹³⁴³ Ateş, Süleyman, *a.g.e.*, I.102

¹³⁴⁴ Kılıç, Sadık, *a.g.e.*, s.143

¹³⁴⁵ Maide 5/64,68

olduğunu haber vermektedir. Ayrıca Allahu Teala, İsrailoğullarına hitaben, azgınlık yapanlara gazab ettiğini, kime gazab ederse, onun mahvolacağını da ifade etmektedir. Her ne kadar hitap, İsrailoğullarına da yapılsa, Allah'ın gazabını üzerine çeken birey veya toplumların helâk olacağı kesindir.

كُلُوا مِنْ طَيِّبَاتِ مَا رَزَقْنَاكُمْ وَلَا تَطْغَوْا فِيهِ فَيَحِلَّ عَلَيْكُمْ غَضَبِي وَمَنْ يَحِلِّ عَلَيْهِ غَضَبِي فَقَدْ هَوَىٰ

‘Size verdiğimiz rızıkların en temizlerinden yiye ve bunda taşkınlık etmeyin, sonra üzerinize gazabım iner. Kimin üzerine de gazabım inerse, muhakkak o uçuruma düşmüş (helâk olmuş)tur.’¹³⁴⁶

Nuh,¹³⁴⁷ Ad,¹³⁴⁸ Semud¹³⁴⁹ ve Lut¹³⁵⁰ kavimleriyle, Firavun’un¹³⁵¹ helâk oluşu bağlamında Kur’ân’da kullanılan bu kelime, bu kişi ve toplumların helâk oluşu sebebinin ortaya koyan bir anlamda kullanılmaktadır. Görüldüğü üzere Medyen ve Eyke ashabının azgınlığına direkt olarak temas edilmemiştir. Ancak hatırlanacağı üzere bu toplumun en önemli özelliği ölçü ve tartıyı eksik tartmak yani bu konuda azgınlık ve taşkınlık etmektir. Dolayısı ile her ne kadar ismi zikredilmese bile aslında özellikle ticarî sahada en azgın kavim Medyen ve Eyke’dir.

Bu kökün geçtiği ayetlerden bir kısmında Firavun’un azgınlığından aynı kalıpla söz edilmektedir. Allah, Hz. Musa’ya, tuğyanından dolayı, Firavun’a gitmesini emretmektedir. Bu ayet Kur’ân’da üç yerde şu şekilde geçmektedir.

Firavun'a git, çünkü o hakikaten azdı.’¹³⁵²

اِذْهَبْ إِلَىٰ فِرْعَوْنَ إِنَّهُ طَغَىٰ

O’nun azgınlığı, bozgunculuk ve inkarı, kendisini tanrılık iddiasına kadar götürmektedir.¹³⁵³ O’na gitmekle emredilen Hz. Musa ve kardeşi Hz. Harun da Allahu Teala’ya Firavun’un kendilerine kötülük yapmasından veya iyice azmasından korktuklarını belirtmişlerdir.¹³⁵⁴ Bu kelimenin mübalağa kipi olan Tağut; Şeytan, iblis, azgın kafir ve Allah’tan başka insan, ruhsal varlık veya put olarak kendisine

¹³⁴⁶ Tâ-Hâ 20/81

¹³⁴⁷ Necm 53/52

¹³⁴⁸ Necm 53/52; Fecr 89/11

¹³⁴⁹ Necm 53/51; Hakka 69/5; Şems 91/11

¹³⁵⁰ Necm 53/53

¹³⁵¹ Tâ-Hâ, 20/24,43; Nâziat, 79/17, Fecr 89/11

¹³⁵² Tâ-hâ, 20/24,43; Nâziat 79/17

¹³⁵³ Nâziat 79/24

¹³⁵⁴ Tâ-Hâ 20/45

tapılan her şeye denmektedir.¹³⁵⁵ Aynı zamanda aşırı, tuğyankâr, azgın, haddi aşan anlamlarına gelen bu kelime, zorla veya insanları şartlandırarak kendisine kulluk ettiren insan (Nemrut veya Firavun gibi), Şeytan ve putların yanı sıra sihirbazlar ve kahinler için de kullanılan bir nitelemedir. Tağut kelimesi bunların her birine isim olabileceği gibi, tümüne birden de denebilir. Eğer bir kimse Allah’a isyan eder ve O’nun kullarını kendine boyun eğmeye zorlarsa o zaman Kur’ân’daki tağut nitelemesi onun için uygun düşer. Böyle bir kişinin dini veya politik lider, kral veya totaliter bir devlet olması, durumu değiştirmez.¹³⁵⁶

‘Aşırı derecede isyankar, yoldan çıkmış, azgın’ gibi anlamlara gelen tağut, Kur’ân’da Allah’ın kullarını kendilerine ibadet ettiren kişilere dendiği gibi, Allah’ın hükümleri dışında hüküm koyan ve insanları bu hükümlere uymaya zorlayan insanlar hakkında da kullanılmaktadır.¹³⁵⁷ Bu kelime Allah’tan başka ibadet edilen her şeyi ve böylece insanı O’ndan uzaklaştıran ve Şeytan’a yönelten şeyleri ifade eder, bu terim hem tekil hem de çoğul olarak kullanılabilir. Bu kelimenin en doğru çevirisi Şeytanî güçler şeklinde olmalıdır.¹³⁵⁸ Kısaca tağut, her türlü azgınlık, sapkınlık ve aşırılıkları, başka bir ifade ile batılı sembolize eden bir kavramdır.¹³⁵⁹

Tuğyan, Semud Kavminin de helâk olmasına sebep olmuştur. Tuğyan bu ayette, tekzip ile beraber zikredilmektedir.

‘Semud, azgınlığıyla Hakk’ı yalanladı.’¹³⁶⁰ كَذَّبَتْ ثَمُودُ بِطَغْوَاهَا

Peygamberimize istikamet üzere olması emredildikten sonra, O’nunla beraber yanındaki tevbe edenler, azgınlık yapmamaları konusunda uyarılmış,¹³⁶¹ azgınlığın ahirette de cezaya sebep olduğu bir çok ayette ifade edilmiştir.¹³⁶² Ölçü ve tartıda taşkınlık etmemeyi ifade etmek için de bu kelimenin bir türevi seçilmiştir.

أَلَّا تَطْغَوْا فِي الْمِيزَانِ وَأَقِيمُوا الْوَزْنَ بِالْقِسْطِ وَلَا تُخْسِرُوا الْمِيزَانَ

¹³⁵⁵ Ateş, Süleyman, *a.g.e.*, V, 2249

¹³⁵⁶ Özsoy, Ömer- Güler, İlhami. *a.g.e.*, s. 347

¹³⁵⁷ Ünal, Ali, *a.g.e.*, s.57

¹³⁵⁸ Esed, Muhammed, *a.g.e.*, I, 78

¹³⁵⁹ Bakara 2/256,257; Nisa 4/51,60,76; Maide 5/60; Nahl 16/36; Zümer 39/17

¹³⁶⁰ Şems 91/11

¹³⁶¹ Hud 11/112

¹³⁶² Saffat 37/30; Sâd 38/ 55-58; Nâziat 79/37-39

‘Sakin tartıda taşkınlık etmeyin. Ölçüyü adaletle ve tam yapın, tartıları da eksik yapmayın’¹³⁶³

Kendileri helâkten kurtulan ancak bahçeleri yok edilen ‘Bahçe ashabı’ ise, Allah’ı devre dışı bıraktıkları, kendilerine verilen nimetlerden fakirlere vermemek konusunda fısıldaşmaları sebebiyle, böylece nimetin şükrünü eda etmedikleri için nankörlük ve cimrilik ettikleri ve kendilerini fakirlerden üstün görerek büyüklendikleri için bahçelerinin harap olmuş olduğunu görünce, kendilerini kınayarak, zalim ve azgın olduklarını itiraf etmişler, Allah’ı tesbih etmedikleri için de pişmanlık duymuşlardır.¹³⁶⁴ Bahçe ashabının başına gelen azabın, Mekke Müşriklerine de gelebileceği konusunda Kur’ân’da uyarı vardır.¹³⁶⁵ Çünkü, Mekke Müşrikleri de peygamberimize şair, kahin, sihirbaz ve mecnun dedikleri ve Kur’ân’ı Peygamberimizin uydurduğunu iddia ettikleri için ‘Tâğun’ yani ‘Azgınlar’ olarak isimlendirilmektedir.¹³⁶⁶ Allah’ın Onları Kur’ân’da lanetlenen zakkum isimli ağaçla korkutması, azgınlıklarının daha da artmasına sebep olmaktadır.¹³⁶⁷

Tuğyan eden kişi engellere bakmaksızın ve özellikle dini ve ahlâkî mülahazaları çiğneyerek yoluna devam eden, kendisini hiçbir şeyin durdurmasına izin vermeyen ve kendi gücüne güveni sınırsız olan kişilerdir. Kur’ân’da kullanıldığı yerlerde ise bu kelimenin anlamı, yaratılmışlık hissinin eksikliği ve buna bağlı olarak Yaratıcıyı hiçe sayma ve inkârdır.¹³⁶⁸ İzutsu ise tuğyan ile küfrün sık sık bileşim halinde kullanıldığını ifade ederek bu iki kelimenin hemen hemen anlamdaş olduğunu söylemektedir.¹³⁶⁹ Tuğyan bazen de tekzibin en yakın nedeni olarak verilmektedir.¹³⁷⁰

D) HELÂK ANINDAKİ ORTAK ÖZELLİKLER

a) Kavimlerin Azap Talebi

helâk olan kavimler, inkarlarının sonucu olarak, peygamberlerden azabı çabucak getirmesini istemişlerdir. Bu onların küfrünün derecesini gösteren çok dikkat

¹³⁶³ Rahman 55/8,9

¹³⁶⁴ Kalem 68/17-33

¹³⁶⁵ Kalem 68/17

¹³⁶⁶ Zariyat 51/53

¹³⁶⁷ İsra 17/60

¹³⁶⁸ İzutsu, Toshihiko; *Kur’ân’da Dinî ve Ahlâkî Kavramlar*, s. 202

¹³⁶⁹ Maide 5/64,68, İzutsu, Prof. Dr. Toshihiko; *a.g.e.*, s.202

¹³⁷⁰ Şems 91/11

çekici bir özelliktir. Nuh Kavmi bir, Ad kavmi ise iki kez peygamberlerinden şu istekte bulunmuştur.

فَأْتِنَا بِمَا تَعِدُنَا إِنْ كُنْتَ مِنَ الصَّادِقِينَ

‘Şayet doğru söyleyenlerden isen, haydi bizi tehdit ettiğin (o acıklı azabı) bize getir’¹³⁷¹

Haddi aşan Semud Kavmi de bu açıdan Nuh ve Ad Kavminden farksızdır. Onlar da Hz. Salih (a.s.)’dan ‘Eğer peygamberlerden biriysen bizi korkutup durduğun şu azabı haydi getir’ demişlerdir.¹³⁷² Lût Kavmi,¹³⁷³ Medyen ve Eyke¹³⁷⁴ de Allah’tan ve Peygamberden Azabın Hemen Gelmesini İstedi. Hatta helâk olan tüm toplumlar, alay ederek Allah’tan ‘Ey Rabbimiz hesap gününden evvel bize (azaptan) payımızı çabucak ver’¹³⁷⁵ demişlerdir.

Kur’ân’da Allah, peygamberden azap talep eden bu toplumları defalarca kınamıştır. Allah’tan iyilik istemek varken kötülük istemenin anlamı nedir? Bu, Onların inkardaki aşırılıklarını, cahillik ve gafilliklerini göstermekten başka bir anlam ifade etmemekte, yalnızca Allah’ın azap ve gazabını celbetmektedir. Onların azabı çabucak istemelerini ifade için kullanılan kelime isti’câl kelimesidir.

وَيَسْتَعْجِلُونَكَ بِالسَّيِّئَةِ قَبْلَ الْحَسَنَةِ وَقَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلِهِمُ الْمَثَلَاتُ

‘Ayrıca senden iyilikten önce hemen kötülüğü getirmeni isterler. Oysa daha önce onlara misal olacak cezalar gelip geçmiştir.’¹³⁷⁶

Yukarıda belirttiğimiz gibi, bu özellik, tüm helâk olan kavimlerin ortak özelliği olmasına rağmen, biz sadece Âd Kavmi ile ilgili ayetleri vermekle yetineceğiz.

فَلَمَّا رَأَوْهُ عَارِضًا مُسْتَقْبِلَ أَوْدِيَّتِهِمْ قَالُوا هَذَا عَارِضٌ مُمِطِرُنَا بَلْ هُوَ مَا اسْتَعْجَلْتُمْ بِهِ رِيحٌ فِيهَا عَذَابٌ أَلِيمٌ تُدَمِّرُ كُلَّ شَيْءٍ بِأَمْرِ رَبِّهَا فَأَصْبَحُوا لَا يُرَى إِلَّا مَسَاكِنُهُمْ كَذَلِكَ نَجْزِي الْقَوْمَ الْمُجْرِمِينَ

‘O azabı, vadilerine doğru yayılan bir bulut halinde gördükleri zaman: "Bu bize yağmur yağdıracak buluttur." dediler. Hud ise: "O sizin acele gelmesini istediğiniz şeydir. O bir rüzgârdır ki, içerisinde acı bir azab vardır. O rüzgâr, Rabbinin emri ile

¹³⁷¹ Araf 7/70; Hud 11/32; Ahkaf 46/22

¹³⁷² Araf 7/77; ayrıca bkz. Neml 27/46; Sad 38/16

¹³⁷³ Ankebut 29/29; Sad 38/16

¹³⁷⁴ Şuara 26/187

¹³⁷⁵ Sad 38/16

¹³⁷⁶ Ra’d 13/6

herşeyi yıkar mahveder." dedi. Nihayet helâk oldular ve evlerinden başka hiçbir şey görünmez oldu. İşte biz günahkâr kavmi böyle cezalandırırız.'¹³⁷⁷

b) Peygamber'in Allah'tan Yardım Talebi

Helâk olan kavimlerdeki çok dikkat çeken bir özellik de peygamberlerinin beddualarını almış olmalarıdır. Ancak bu beddua peygamberler tarafından hemen işin başında yapılmamıştır. Takdire değer bir azim ve sabrın neticesinde kavimlerin geleceklerine dair en ufak bile bir ümit ışığı kalmadığında peygamberler, kendisini ve iman edenleri kurtarmasını Allah'tan niyaz etmişlerdir. Bu arada bazı kavimlerin peygamberlerini öldürmek için suikast teşebbüsleri içinde olduğu da unutulmamalıdır. Helâk olan kavimlerin tüm peygamberleri Allah'tan zafer istemiştir.

وَأَسْتَفْتَحُوا وَخَابَ كُلُّ جَبَّارٍ عَنِيدٍ

'(Peygamberler, düşmanlarına karşı) fetih istediler, ve her zorba inatçı hüsrana uğradı.'¹³⁷⁸

Şu dua hem Hz. Nuh, hem de Hz. Hud tarafından yapılmıştır.

'Rabbim! Beni yalanlamalarına karşı bana yardım et!'¹³⁷⁹ رَبِّ انصُرْنِي بِمَا كَذَّبُونِ

Hz. Lut ise, yardım talebine gerekçe mahiyetinde işlenilen suç olarak, kendisinin yalanlanması yerine kavminin müfsid olmasını ifade etmektedir.¹³⁸⁰

Hz. Nuh'a, Kendisine artık kimsenin iman etmeyeceği ve onların yaptıkları yüzünden tasalanmaması vahyolunmuştur.¹³⁸¹ Hz. Nuh, kavminin kendisini yalanladığını¹³⁸² ve mağlup olduğunu¹³⁸³ bildirerek Allah'tan yardım ve zafer istemiş,¹³⁸⁴ Allah'a dua etmiş,¹³⁸⁵ kendisini ve kendisiyle beraber iman edenleri kurtarmasını Cenabı Allah'tan niyaz etmiştir.¹³⁸⁶ Yüce Allah'tan yeryüzünde hiçbir

¹³⁷⁷ Ahkaf 46/24,25

¹³⁷⁸ İbrahim 14/15

¹³⁷⁹ Mü'minun 23/26,39

¹³⁸⁰ Ankebut 29/30; Ayrıca bkz. Hud 11/80

¹³⁸¹ Hud 11/36;

¹³⁸² Mü'minun 23/26; Şuara 26/117

¹³⁸³ Kamer 54/10

¹³⁸⁴ Mü'minun 23/26; Şuara 26/118 ; Kamer 54/10

¹³⁸⁵ Saffat 37/75; Enbiya 21/76; Kamer 54/10

¹³⁸⁶ Şuara 26/118

kafir bırakmamasını istemiştir.¹³⁸⁷ Çünkü bıraktığı kafirlerin kendileri gibi Fâcir ve kafirleri dünyaya getireceklerini ve kullarını saptıracaklarını ifade etmiştir.¹³⁸⁸ Allah da Hz. Nuh'un duasını hüsnü kabul ile muamele eylemiş,¹³⁸⁹ O'na zalimleri helâk edeceğini bildirmiştir.¹³⁹⁰ Hz. Nuh'un o zalimlerin kurtulması İçin dua etmesi, haksızlığa sapanlar için Allah'a başvurması yasaklanmış, Onların boğulacağı kesin bir dille ifade edilmiştir.¹³⁹¹ Allahu Teala Hazretleri, O'na kendi vahyi doğrultusunda ve gözetimi altında bir gemi yapmasını emretmiştir.¹³⁹²

Hz. Şuayb, Allah'a dua ederek kendi kavmi ile arasında hak ile hüküm vermesini talep ettikten sonra, Allah'ın hüküm verenlerin en hayırlısı olduğunu da zikretmiştir.¹³⁹³

Firavun Kavmi'ne gönderilen Hz. Musa (a.s.) da Allah'tan yardım talep etmişlerdir. Musa dedi: "Ey Rabbimiz! Sen Firavun'a ve adamlarına şu dünya hayatında göz kamaştırıcı zenginlik ve bol bol servet verdin. Ey Rabbimiz! Senin yolundan saptırsınlar diye mi? Ey Rabbimiz! Onların mallarını sil süpür ve kalplerine sıkıntı düşür. Çünkü onlar o acıklı azabı görmedikçe iman etmeyecekler."¹³⁹⁴ Allah'ın Hz. Musa'nın duasına cevabı 'ikinizin de duası kabul edildi' şeklinde olmuştur.¹³⁹⁵ Çünkü Beydâvî'nin nakline göre Hz. Harun da Hz. Musa'nın duasına amin demiştir.¹³⁹⁶

c) Helâk Şekillerinin Tabiat Olayları Şeklinde Cereyan Etmesi

Helâk olan kavimler, doğal afetler olarak isimlendirilen bazı tabiat olayları ile yok edilmişlerdir. Bu durumu helâk olan tüm kavimlerin helâk şekillerinde görmek ve gözlemlemek mümkündür. Şimdi kavimlerin helâk biçimlerine bir göz atalım.

Helâk şeklini ilk göreceğimiz kavim Nuh Kavmi'dir ve Nuh Kavmi'nin helâk şekli tufandır. Bu Kavim, zulme devam ederken tufan onları yakalamış,¹³⁹⁷

¹³⁸⁷ Nuh 71/26

¹³⁸⁸ Nuh 71/27

¹³⁸⁹ Saffat 37/75; Enbiya 21/76

¹³⁹⁰ İbrahim 14/13

¹³⁹¹ Hud 11/37; Müminun 23/27

¹³⁹² Hud 11/37; Müminun 23/27

¹³⁹³ Araf 7/89

¹³⁹⁴ Yunus 10/88

¹³⁹⁵ Yunus 10/89

¹³⁹⁶ Feyizli, Hasan Tahsin, *a.g.e.*, s.218

¹³⁹⁷ Ankebut 29/14

Yüce Allah seller gibi şarıl şarıl akan bir su¹³⁹⁸ ile göğün kapılarını açmış,¹³⁹⁹ toprağın pınarlar halinde fışkırmasını¹⁴⁰⁰ sağlamıştır. Her iki su, helâkleri takdir edilmiş bir toplumun yok edilmesi hakkındaki bir emir üzere birleşmişlerdir.¹⁴⁰¹ Allahu Teala Hazretleri, iman edenlerden geri kalanı,¹⁴⁰² mümin olanlardan başkasını¹⁴⁰³ boğmuştur.¹⁴⁰⁴ Kur'ân-ı Kerim'de Nuh Kavmi'nin helâki ile alâkalı olarak sadece bir yerde tufan kelimesi geçmiş, diğer yerlerde Onların yaptıkları suçların karşılığı olarak Allah tarafından boğulmaları üzerinde durulmuştur.¹⁴⁰⁵ Buradan da anlaşılacağı üzere Onlar bir tufanda boğularak helâk olmuşlardır. Nuh (a.s)'ın ülkesi ve tufanın gerçekleştiği yerler hakkında kesin bir söz söylemek imkansızdır.¹⁴⁰⁶ Ancak Kur'ân'da Nuh (a.s)'ın gemisinin oturduğu dağın Cûdî dağı olduğu zikredilmektedir. Bu gün Irak'ın kuzeybatısında da bu adla anılan bir dağ vardır.¹⁴⁰⁷

Nuh Kavmi tufan ile helâk edilmiştir. Ama tufan, Allah'ın evrensel güçlerinin sayısız aksiyon biçimlerinden sadece bir tanesidir. O evrensel güçler, verilen mühlet dolunca iman edenleri kurtarmak, yalanlayanları imha etmek için Allah tarafından harekete geçirilir.¹⁴⁰⁸

Ad Kavmi'nin helâk şekli için en çok kullanılan kelime ise, bir başka tabiat olayı olan kasırgadır.¹⁴⁰⁹ Onların kasırga ile helâk edildiği Fussilet,¹⁴¹⁰ Ahkaf,¹⁴¹¹ Zariyat,¹⁴¹² Kamer¹⁴¹³ ve Hakka¹⁴¹⁴ surelerinde olmak üzere beş kez, Yıldırım ile helâk edildiği Fussilet¹⁴¹⁵ suresinde bir kez ve Sayha ile helâk edildiği de Mü'minun¹⁴¹⁶ suresinde bir kez bildirilmiştir.

¹³⁹⁸ Kamer 54/11

¹³⁹⁹ Kamer 54/11

¹⁴⁰⁰ Kamer 54/12

¹⁴⁰¹ Kamer 54/12

¹⁴⁰² Şuara 26/120

¹⁴⁰³ Saffat 37/82

¹⁴⁰⁴ Araf 7/64; Yunus 10/73; Hud 11/43; Şuara 26/120; Saffat 37/82, Nuh 71/25

¹⁴⁰⁵ Araf 7/64; Yunus 10/73; Hud 11/37,43; Şuara 26/120; Saffat 37/82, Nuh 71/25

¹⁴⁰⁶ Derveze, İzzet *a.g.e.*, I,373

¹⁴⁰⁷ Derveze, İzzet *a.g.e.*, I,373

¹⁴⁰⁸ Kutup, Seyyid *a.g.e.*, VI, 103

¹⁴⁰⁹ Ahkaf 46/24,2

¹⁴¹⁰ Fussilet 41/16

¹⁴¹¹ Ahkaf 46/24

¹⁴¹² Zariyat 51/41

¹⁴¹³ Kamer 54/19

¹⁴¹⁴ Hakka 69/6

¹⁴¹⁵ Fussilet 41/14,17

¹⁴¹⁶ Mü'minun 23/41

Allah'ın helâk emri geldiğinde,¹⁴¹⁷ Onlar o azabı vadilerine doğru gelen bir bulut halinde gördüklerinde onun yağmur yağdıracak bir bulut olduğunu zannetmişlerdir.¹⁴¹⁸ Hz. Hud (a.s.) ise 'Hayır O, acele edip gelmesini istediğiniz şeydir. İçinde elem verici azap bulunan bir rüzgardır. O, Rabbi'nin emriyle her şeyi yok edecektir.'¹⁴¹⁹ buyurmuştur. Mekkeli müşriklere vermediği imkanları verdiği Ad Kavmini,¹⁴²⁰ Allahu Teala Hazretleri, kasırgayla öyle savurup parçalamıştır ki, kumların içlerinde evlerinden başkası görünmez olmuştur.¹⁴²¹ Kıyameti yalanlayan Ad Kavmi azgın bir fırtınayla helâk edilmiştir.¹⁴²² Allah onların üzerine köklerini kazıyıp helâk eden bir rüzgar göndermiştir.¹⁴²³ Bu öyle bir rüzgardır ki, uğradığı hiçbir şeyi bırakmamakta, hemen onu kül gibi yapmaktadır.¹⁴²⁴ Yüce Allah o kasırgayı, yedi gece ve sekiz gündüz, ardı ardına onların üzerine musallat etmiştir.¹⁴²⁵ Ad Kavmi, içi boş hurma kütükleri gibi ölüp yere yıkılmıştır.¹⁴²⁶ Allah Onlardan geriye kimseyi bırakmamıştır.¹⁴²⁷ Ad Kavmi'nin üzerine Yüce Allah, dünya hayatında rezillik azabını tattırmak için uğursuz saydıkları günlerde dondurucu bir kasırga göndermiştir.¹⁴²⁸ O kasırga insanları sanki köklerinden sökülmiş hurma kütükleri gibi koparıp atmıştır.¹⁴²⁹

Rüzgar, bu evrendeki güçlerden birisi, Allah'ın ordularından bir ordudur. Ve Allah, rüzgarı kendi dilemesi ve kanunları çerçevesinde herhangi bir biçimi ile, belirlenen zamanda, öldürüp yok etmek ya da diriltip canlandırmak için istediği kimselerin üzerine gönderir.¹⁴³⁰

Ad Kavmi'ni bu fırtınalı, kasırgalı günlerde yıldırım da çarpmıştır.¹⁴³¹ Ad Kavminin helâk şekillerinden biri de sayhadır. Onları korkunç bir çılgılık yakalamış,¹⁴³² Allah bu sayha ile onları sel üstündeki çer çöp haline getirmiştir.¹⁴³³

¹⁴¹⁷ Hud 11/58

¹⁴¹⁸ Ahkaf 46/24

¹⁴¹⁹ Ahkaf 46/24,25

¹⁴²⁰ Ahkaf 46/26

¹⁴²¹ Ahkaf 46/24,25

¹⁴²² Hakka 69/6

¹⁴²³ Zariyat 51/41 ayette bu rüzgarın sıfatı olarak akim kelimesi geçmektedir. Bunun sebebi bu rüzgarın onların umdukları gibi su ve hayat değil, ölüm ve felaket taşımasıdır. Üzerinden geçtiği her şeyi çürütüp dağıtması, ufalayıp kırıntı haline getirmesidir.(Kutup, Seyyid, *a.g.e.*, IX,379)

¹⁴²⁴ Zariyat 51/42

¹⁴²⁵ Hakka 69/7

¹⁴²⁶ Hakka 69/7

¹⁴²⁷ Hakka 69/8

¹⁴²⁸ Fussilet 41/16; Kamer 54/19

¹⁴²⁹ Kamer 54/20

¹⁴³⁰ Kutup,Seyyid, *a.g.e.*, IX, 380

¹⁴³¹ Fussilet 41/13

¹⁴³² Mü'minin 23/41

Helâk edilen diğer kavim ise Semud Kavmi'dir. Ancak Kur'ân-ı Kerim'de Semud Kavmi'nin helâki için bardağı taşıran son damlalardan bahsedilir. Onlar bir çok suç işlemiş olmalarına rağmen, helâk olmadan evvel bu kavmin sonunu hazırlayan bir takım suçlara özellikle vurgu yapılır. helâk şeklini anlatmadan önce bu suçlara kısaca değinmekte yarar olduğunu düşünüyoruz.

Bunların bir tanesi ve en çok zikredileni, Onlara mucize olarak gönderilen deveye karşı kötü muameleleri, deve hakkında peygamberlerinin ısrarlı uyarılarını gözardı etmeleridir. Allah bu deveyi Allah'ın devesi olarak tavsif eder.¹⁴³⁴ Bu durum devenin mucize isteklerine cevap olarak, Semud Kavminin peygamberi Hz. Salih'e verilen ilahi bir mucize olduğu anlamına gelmektedir.¹⁴³⁵ Kur'ân'da bu deve hakkında verilen bilgilere göre, bu deve Allah'ın bir mucizesidir.¹⁴³⁶ Ama Semud Kavmi bu deveye kötü muamele ederek azabı hak etmiştir.¹⁴³⁷

Onları helâke sürükleyen bir başka süreç ise Hz. Salih (a.s.) ve ailesine kurdukları komplo ve suikast girişimi ile ilgilidir. Ama Allah, onların tuzağını boşa çıkarmış, Hz. Salih (a.s.) ve O'na iman edenleri kurtarıırken; Semud Kavmini topyekün helâk etmiştir.¹⁴³⁸ Bu konuya daha önceden de temas etmiştik.

Semud Kavmi'nin bir diğer büyük suçu da, haddi aşarak Hz. Salih (a.s.)'ı küstah bir yalancı olarak nitelemeleridir.¹⁴³⁹ Bunun üzerine Allahu Teala Hazretleri, 'Onlar kimin küstah bir yalancı olduğunu yarın göreceksiniz'¹⁴⁴⁰ buyurdu. Ve onları sınamak, için Onlara deveyi gönderip peygamberine sadece sabırlı olmasını ve (gelişmeleri) seyretmesini emretti.¹⁴⁴¹

Bu kavmin son büyük suçlarından biri de, daha önce de zikrettiğimiz gibi, helâk olan tüm kavimler gibi, azabın çabucak gelmesini istemeleridir. Bütün bunlardan sonra Hz. Salih (a.s), Allah'tan yardım ve zafer istemiş,¹⁴⁴² Allahu Teala Hazretleri de O'na zalimleri helâk edeceğini vahyetmiştir¹⁴⁴³

İşte son olarak bu büyük suçları irtikap eden Semud Kavmi'nin helâkini ifade etmek için de çeşitli kelimeler kullanılır. Allahu Teala Hazretleri

¹⁴³³ Mü'minun 23/41

¹⁴³⁴ Şems 91/13; Hud 11/61

¹⁴³⁵ Derveze, İzzet, *a.g.e.*, I, 272

¹⁴³⁶ A'raf 7/73

¹⁴³⁷ Araf 7/73,77; Hud 11/64,65; İsra 17/59; Şuara 26/155-158; Kamer 54/27-3; Şems 91/12 -14

¹⁴³⁸ Neml 27/45-53

¹⁴³⁹ Kamer 54/25

¹⁴⁴⁰ Kamer 54/26

¹⁴⁴¹ Kamer 54/27

¹⁴⁴² İbrahim 14/15

¹⁴⁴³ İbrahim 14/13

Semud Kavmi'nin üçer yerde Sayha¹⁴⁴⁴ ve Yıldırım¹⁴⁴⁵ birer yerde de Racfe¹⁴⁴⁶ ve Tâğiye¹⁴⁴⁷ ile helâk edildiğini bildirir.

Semud Kavmi'nin helâkini anlatmak için en çok kullanılan kelimelerden biri Sayhadır. O zulmedenleri sabahleyin bir sayha yakalamıştır.¹⁴⁴⁸

Semud Kavmi'nin helâk şekliyle ilgili olarak Onları yıldırım çarptığından da bahsedilir. Semud Kavmini bakıp dururlarken,¹⁴⁴⁹ kepaze edici azap¹⁴⁵⁰ olan yıldırım yakaladı.¹⁴⁵¹

Yıldırım, Allah'ın emri ile yöneltilmiş, O'nun irade ve yasasına boyun eğmiştir. Allah'ın koyduğu kanunlar çerçevesinde dilediği kimselerin başına bela olarak gelerek kendilerine Allah'ın yüklediği fonksiyonu icra eden yıldırım, Allah'ın ordularından bir ordudur.¹⁴⁵²

Semud Kavmi'nin helâk şekli bir yerde de Tâğiye olarak geçer. Buna az sayıda da olsa tuğyan anlamı vererek helâk sebebi olduğunu söyleyenler¹⁴⁵³ olsa da genel olarak helâk şekli olduğu üzerinde durulmuştur. Mahmut Çanga ise bu kelimenin her iki anlama da muhtemel olduğunu belirterek bu kelimeye felaket, azap sayhası veya azgınlık şeklinde anlam vermiştir.¹⁴⁵⁴ Tâğiye, saika yani yıldırım,¹⁴⁵⁵ deprem ve sarsıntı, ya da ses sınırlarını aşan korkunç bir ses (sayha) anlamları da verilmiştir.¹⁴⁵⁶ Zemahşerî, bazı kişilerin bu kelimenin deprem anlamında olduğunu söylediğini belirttikten sonra, İbn Abbas'ın yıldırım, Katade'nin ise sayha anlamı verdiğini belirtir.¹⁴⁵⁷ Dehşetle başa gelecek olan kıyameti yalanlayan¹⁴⁵⁸ Semud Kavmi Tâğiye ile helâk olmuştur.¹⁴⁵⁹

¹⁴⁴⁴ Hud 11/67; Hicr 15/83; Kamer 54/31

¹⁴⁴⁵ Fussilet 41/ 13,17; Zariyat 51/44

¹⁴⁴⁶ Araf 7/78

¹⁴⁴⁷ Hakka 69/5

¹⁴⁴⁸ Hud 11/67; Hicr 15/83; Kamer 54/31

¹⁴⁴⁹ Zariyat 51/44

¹⁴⁵⁰ Fussilet 41/17

¹⁴⁵¹ Fussilet 41/17; Zariyat 51/44

¹⁴⁵² Kutup, Seyyid, *a.g.e.*, IX, 380

¹⁴⁵³ Zemahşerî, İmam Ebû Kasım Cârullah Mahmud b. Ömer b. Muhammed, *a.g.e.*, IV, 587

¹⁴⁵⁴ Çanga, Mahmut, *a.g.e.*, s.301

¹⁴⁵⁵ Zemahşerî, *a.g.e.*, IV, 587; Yazır, Elmalılı Muhammed Hamdi, *a.g.e.*, VIII, 301

¹⁴⁵⁶ Zemahşerî, *a.g.e.*, IV, 587; Elmalılı, *a.g.e.*, VIII, s.301; Bursevî, İsmail Hakkı, IX, s.247; Havva, Said, *a.g.e.*, XV, s.303

¹⁴⁵⁷ Zemahşerî, *a.g.e.*, IV, 587

¹⁴⁵⁸ Hakka 69/4

¹⁴⁵⁹ Hakka 69/5

Onların helâk şekillerinden bir tanesi de Racfe'dir. Racfe şiddetli depreme denir. Semud Kavmini şiddetli bir deprem yakalamış, onlar yurtlarında diz üstü çöküp cansız kalmışlardır.¹⁴⁶⁰

Helâk olan kavimlerden bir diğeri de Lût Kavmi'dir. Hz. Lût'a sadece bir ev iman etmiştir. Bu durum bir ayette ' Biz orada bir tek hane dışında bize teslim olan bir kimse bulmadık',¹⁴⁶¹ şeklinde ifade edilmiştir. Ayetten de anlaşılacağı gibi bu tek Müslüman hane Hz. Lût'un kendi ailesidir. Ailesinden sadece hanımı O'na ihanet etmiş¹⁴⁶² O da Lût kavmi ile beraber helâk olmuştur¹⁴⁶³

Allahu Teala, Lût Kavminin helâkini ifade ederken dört yerde sadece üzerlerine yağmur yağdırdığını belirtir.¹⁴⁶⁴ İki yerde uyarıldıkları halde yola gelmeyenlerin yağmurunun ne kötü olduğunu¹⁴⁶⁵ bildiren Rabbimiz, Onların yaşadığı karyeyi (kasabayı) de üzerine kötü yağmur yağdırılan yer¹⁴⁶⁶ olarak tanıtmaktadır Ancak bu yağmur, bildiğimiz rahmet olan yağmurlar cinsinden değildir. Çünkü bu yağmur azap yağmurudur. Nitekim dört ayrı yerde de bu yağmurun keyfiyeti açıklanmıştır.¹⁴⁶⁷ Lût Kavmini helâk etmek için gelen bu azap yağmuru, su değil taş yağdırmaktadır.¹⁴⁶⁸ Onları helâk için üzerlerine gönderilen hâsıb,¹⁴⁶⁹ taş ya da başka şeylerle helâk eden rüzgar ve kasırga demektir.¹⁴⁷⁰ Siccil,¹⁴⁷¹ mendud¹⁴⁷² ve müsevveme¹⁴⁷³ olduğu bildirilen bu taşlar çamurdan yapılmıştır.¹⁴⁷⁴ Zaten Siccil de Çamurdan taşlaşmış anlamına gelir.¹⁴⁷⁵ Bir başka görüşe göre ise Siccil, içersinde kafirlerin azabı yazılı olan divanın, büyük kayıt defterinin ismidir.¹⁴⁷⁶ Mendud ise Arapça'da Nun Dat ve Dal ile yazılan Ne-Da- De fiilinin mefulüdür. İstif edilmiş ve alt alta dizilmiş ya da üst üste yığılmış anlamına gelmektedir.¹⁴⁷⁷ Son olarak

¹⁴⁶⁰ Araf 7/78

¹⁴⁶¹ Zariyat 51/36

¹⁴⁶² Tahrim 66/10

¹⁴⁶³ Araf 7/83; Hud 11/81; Şuara 26/171; Neml 27/57; Ankebut 29/32,33; Saffat 37/135; Tahrim 66/10

¹⁴⁶⁴ Araf 7/84; Şuara 26/173; Neml 27/58; Furkan 25/40

¹⁴⁶⁵ Şuara 26/173; Hicr 15/58

¹⁴⁶⁶ Furkan 25/40

¹⁴⁶⁷ Hud 11/82; Hicr 15/74; Zariyat 51/33; Kamer 54/34

¹⁴⁶⁸ Hud 11/82; Hicr 15/74; Zariyat 51/33; Kamer 54/34

¹⁴⁶⁹ Kamer 54/34

¹⁴⁷⁰ Çanga, Mahmut, *a.g.e.*, s.145

¹⁴⁷¹ Hud 11/82; Hicr 15/74

¹⁴⁷² Hud 11/82

¹⁴⁷³ Hud 11/83; Zariyat 51/34

¹⁴⁷⁴ Zariyat 51/33

¹⁴⁷⁵ Çanga Mahmut, *a.g.e.*, s. 237

¹⁴⁷⁶ Çanga Mahmut, *a.g.e.*, s. 237

¹⁴⁷⁷ Çanga Mahmut, *a.g.e.*, s.512

Müsevveme ise, damgalanmış ve işaretlenmiş demektir.¹⁴⁷⁸ Buradan anladığımız kadarıyla Lût Kavmi, Kafirlerin azabının yazıldığı Siccil isimli bir divanda bulunan, işaretlenmiş, istif edilmiş ve çamurdan yapılmış taşlarla helâk edilmiştir.

Allahu Teala Hazretleri Lût Kavmi'nin altını üstüne getirmiştir. Rabbimiz Kur'ân-ı Kerim'de bu durumu iki kez zikretmiştir.¹⁴⁷⁹ Aynı zamanda Lût Kavmi'nden Kur'ân-ı Kerim'de üç yerde alt üst olmuş, tersine dönmüş¹⁴⁸⁰ anlamında biri tekil,¹⁴⁸¹ ikisi çoğul¹⁴⁸² şeklinde Mü'tefikât olarak bahsedilmektedir. Elmü'tefike, Müfessirlerin çoğuna göre Lût kavmi ve onların yurtlarıdır.¹⁴⁸³ Mü'tefikât kelimesinin Hz. Lût (a.s)'ın Kavminin yanı sıra, Hz. Hud ve Hz. Salih (a.s)'ın Kavimlerinin köyleri ve şehirleri olduğunu, bunların alt üst olması, tahrip ve batırılması için tersine çevrilmesi anlamına geldiğini söyleyenler de vardır.¹⁴⁸⁴ Bu kelimeye onların hallerinin hayırdan şerre inkılabı anlamını verenler de olmuştur.¹⁴⁸⁵ Lût Kavminin helâkini anlatmak için kullanılan kelimelerden biri olan Ehvâ kelimesi de; oraları yıktı, oraların altını üstüne getirdi,¹⁴⁸⁶ yere çaldı¹⁴⁸⁷ demektir.

Lût Kavmi'ni sayha yakalamıştır.¹⁴⁸⁸ Onları sayhanın yakaladığına bir kez yer verilir.

Medyen ve Eyke'nin helâkini ifade için, Kur'ân-ı Kerim'de İki yerde onları bir depremin,¹⁴⁸⁹ bir yerde de o zalimleri bir sayhanın yakaladığı belirtilir.¹⁴⁹⁰ Onları gölgelerle dolu bir günün azabının kısıkvrak yakaladığı da zikredilir.¹⁴⁹¹ Bu gölgelerle kaplı gün ifadesiyle çoğu zaman volkanik patlama ve yer sarsıntısıyla birlikte çöken fiziksel karanlığa işaret edilmiş olabileceği gibi; geç kalınmış bir pişmanlıkla birlikte baş gösteren ruhsal bir karanlığa ve kasvete de işaret edilmiş olunabilir.¹⁴⁹² Ancak Medyen'in yaşadığı ülke, civarda bir volkanik patlama ve deprem olduğunu gösterir çok sayıda izler taşımaktadır.¹⁴⁹³

¹⁴⁷⁸Çanga, Mahmut, *a.g.e.*, s.257

¹⁴⁷⁹Hud 11/82; Hicr 15/74

¹⁴⁸⁰Çanga, Mahmut, *a.g.e.*, s.57

¹⁴⁸¹Necm 53/53

¹⁴⁸²Tevbe 9/70; Hakka 69/9

¹⁴⁸³Derveze, İzzet, *a.g.e.*, I,248,250

¹⁴⁸⁴Çanga, Mahmut, *a.g.e.*, s.57

¹⁴⁸⁵Çanga, Mahmut, *a.g.e.*, s.57

¹⁴⁸⁶Derveze, İzzet, *a.g.e.*, I,248

¹⁴⁸⁷Çanga, Mahmut, *a.g.e.*, s. 538

¹⁴⁸⁸Hicr 15/73

¹⁴⁸⁹Araf 7/91; Ankebut 29/37

¹⁴⁹⁰Hud 11/94

¹⁴⁹¹Şuara 26/189

¹⁴⁹²Esed, Muhammed, *a.g.e.*, II,756

¹⁴⁹³Esed, Muhammed, *a.g.e.*, I,290

Firavun ve Kavmi de denizde boğularak yok edilmiştir. Allah, Hz. Musa'ya israiloğulları'nı geceleyin yürütmesini emredip, peşinden (Firavun ve ordusu tarafından) takip edileceğini bildirdi.¹⁴⁹⁴ Firavun, şehirlere asker toplayıcılar gönderdi.¹⁴⁹⁵ İsrailoğulları'nın az ve dağınık bir topluluk olmalarına¹⁴⁹⁶ rağmen kendilerini kızdırdığını¹⁴⁹⁷ ama kendilerinin hazırlıklı ve uyanık bir toplum¹⁴⁹⁸ olduklarını (onları yeneceklerini) söyledi. Allah'ın emri ile Hz. Musa, geceleyin İsrailoğulları ile beraber yola çıkmış, Firavun ordusu da sabahleyin onların peşine düşmüştür.¹⁴⁹⁹ Önde onlar, arkada Firavun ve ordusu¹⁵⁰⁰ denize kadar gelmişlerdir.¹⁵⁰¹ İki topluluk birbirini görünce Hz. Musa'nın kavmi 'Biz kesinlikle yakalandık' dediler.¹⁵⁰² Hz. Musa 'Hayır, Rabbim benimle beraberdir. Bana kurtuluş yolunu gösterecektir' buyurdu.¹⁵⁰³

Allah, Hz. Musa'ya asasını denize vurmasını vahyetmiştir.¹⁵⁰⁴ Hz. Musa asasını vurunca da Allah'ın izni ile deniz yarılmıştır.¹⁵⁰⁵ Her bölüm büyük bir dağ gibi olmuştur.¹⁵⁰⁶

Allah, Hz. Musa'ya asasını denize vurup, denizi yarıp geçtikten sonra asasını tekrar vurup denizi hemen kapamamasını, açık ve sakın bırakmasını emretti.¹⁵⁰⁷ Onların boğulacağını bildirdi.¹⁵⁰⁸ Firavun'un askerleri de denize girdi.¹⁵⁰⁹

Firavun Kavmi'nin helâki için, 10 yerde Onların boğulmalarından bahsedilmiştir.¹⁵¹⁰ Bu 10 yerin birinde denizin onları kaplaması,¹⁵¹¹ ikisinde de Onların denize atılması¹⁵¹² ile boğulmaları anlatılırken, geri kalan 7 yerde boğulmak anlamına gelen 'Gark' kelimesi kullanılmıştır.¹⁵¹³

¹⁴⁹⁴ Şuara 26/52; Duhan 44/23

¹⁴⁹⁵ Şuara 26/53

¹⁴⁹⁶ Şuara 26/54

¹⁴⁹⁷ Şuara 26/55

¹⁴⁹⁸ Şuara 26/56

¹⁴⁹⁹ Şuara 26/60

¹⁵⁰⁰ Şuara 26/60

¹⁵⁰¹ Yunus 10/90

¹⁵⁰² Şuara 26/61

¹⁵⁰³ Şuara 26/62

¹⁵⁰⁴ Şuara 26/63

¹⁵⁰⁵ Bakara 2/50; Şuara 26/63

¹⁵⁰⁶ Şuara 26/63

¹⁵⁰⁷ Duhan 44/24

¹⁵⁰⁸ Duhan 44/24

¹⁵⁰⁹ Şuara 26/64

¹⁵¹⁰ Bakara 2/50; Araf 7/136; Enfal 8/54; Yunus 10/90; İsrâ 17/103; Tâ- Hâ 20/78; Şuara 26/66; Kasas 28/40; Zuhuruf 43/55; Duhan 44/24; Zariyat 51/40

¹⁵¹¹ Tâ-Hâ 20/78

¹⁵¹² Zariyat 51/40; Kasas 28/40

¹⁵¹³ Bakara 2/50; Araf 7/136; Enfal 8/54; Yunus 10/90; İsrâ 17/103; Şuara 26/66; Zuhuruf 43/55; Duhan 44/24

Firavun ve askerleri tam denize girdiklerinde deniz onları kaplamıştır.¹⁵¹⁴ Allah Firavun'u ve Âlini çeşitli suçları sebebiyle İsrailoğulları'nın gözlerinin önünde boğmuştur.¹⁵¹⁵ Firavun, tam bu boğulma anında iman etti ise de O'nun imanı kabul edilmemiştir.¹⁵¹⁶

Helâk olan kavimler, yukarıda da görüldüğü üzere tabiat olayları sonucunda helâk edilmiştir. Bu, özellikle detaylı bir şekilde incelediğimiz ve az önce belirttiğimiz altı kavimde ortak özellik olarak dikkat çekmektedir. Her tabiat olayını, her depremi, seli, fırtınayı, tufanı, hortumu, tsunamiyi, volkanik patlamayı, yıldırımı ve başka doğal afetleri o toplumun helâki olarak düşünmek tam doğru olmasa da, bütün bu olayların Allah'ın izni, iradesi, ilmi dışında cereyan ettiğini söylemek de imkansızdır. Böyle durumlarda topluma düşen görev; acaba Allah'ı gazaplandırarak, O'nun azabını celbedecek bir suç mu işledik? Sorusunu kendilerine yöneltmek ve bu anlamda işlenen suçlar var ise onlardan tevbe ve istiğfar ederek, toplumun salâhı için gayret etmektir.

Müslüman zihin, her şeyin yaratıcısı ve takdir edicisi olarak Allah'ı görür. Tevhid inancı gereği Allah'ın dahli olmayan hiçbir hadise yoktur. Her şeyin yaratıcısı olan Allah, afetlerin de nihaî failidir. Hiçbir Müslüman, afet olaylarını bir materyalist gibi Allah'tan bağımsız sırf jeofizik bir olay olarak değerlendiremez.¹⁵¹⁷ Çünkü Kur'ân'da düşen bir yaprağın bile Allah'ın bilgisi ile hareket ettiği bildirilmektedir.¹⁵¹⁸ Hiçbir şey Allah'ın ilminin ve kudretinin haricinde değildir.¹⁵¹⁹ Her konuda tek mercii Yüce Allah'tır. Hem normal zamanlarda, hem de sıkıntılı anlarda; kısacası her zaman sadece O'na başvurulur. Çünkü O'nun dışındaki her şey araç ve sebepten ibarettir. Gerçekte müessir olan yalnızca O'dur.¹⁵²⁰

Kur'ân'a göre bir toplum, kötü amelleri nedeni ile cezanın geliş yerine göre üç ayrı şekilde ceza görür. Bu cezalar, üstlerinden gelenler, altlarından gelenler ve insanların gruplara ayrılarak bir grubun başka bir gruba yaptığı kötülükler¹⁵²¹ olarak bir sınıflamaya tabi tutulabilir. Üsten gelen cezalar; tufan, seller, yıldırımlar gibi cezalar iken; alttan gelen cezalar deprem, volkanik patlama, yerden su fışkırması,

¹⁵¹⁴ Tâ-Hâ 20/78

¹⁵¹⁵ Bakara 2/50; Araf 7/136; Enfal 8/54; İsra 17/103; Zuhuruf 43/55

¹⁵¹⁶ Yunus 10/90

¹⁵¹⁷ Kayaer, Osman, *Makaleler*, s.340

¹⁵¹⁸ En'am 6/59

¹⁵¹⁹ Taftazanî, Sadedin Mesud b. Ömer, *Şerh'ul Akaid*, Çev. Süleyman Uludağ, Dergah Yay, İst. 1991, s.156

¹⁵²⁰ Bursevî, İsmail Hakkı, *a.g.e.*, III, 16

¹⁵²¹ En'am 6/65

yerin göçmesi, kuraklık ve bitkisel hayatın yok olması gibi cezalar olabilir. Toplumun fırkalara ayrılarak cezalandırılmasının yorumu ise bir toplumun siyasal birliğinin kırılabileceği, böylece o toplumun tek bir halk oluşturamayacakları fakat birbirlerine şiddetle muhalif olan uyumsuz ögeler toplama olacaklarıdır.¹⁵²²

Kimi zaman yüce Allah, suçlu toplumları toptan yok etme cezasına çarptırır. Bu azap onlara ya başları üzerinden ya da ayakları altından yani ya gökten inen ya da yerden kaynaklanan bir afet biçiminde gelir. Nitekim bazı toplumlar bu tür afetler sonunda yok olmuşlardır. Kimi zaman onları kıtlıklara, ürün ve insan kayıplarına uğratar. Tarihte bu tür cezalandırmaya uğrayan milletlerin bir çok örnekleri vardır. Kimi zaman yüce Allah bu kimseleri birbirlerinin eli ile cezalandırır. Bu cezalandırma yolu ile bazen birbirlerine işkence çektirirler, bazen birbirlerini kırarlar, bazen birbirlerini baskı altında inletirler. Bazen birbirlerinden korkuya kapılırlar; hiçbir taraf güven bulamaz olur. Böylece iç çöküntüye uğrayarak dışa karşı zayıf düşerler. O zaman da Allah, başlarına başkalarını bela eder. Bu ‘başkaları’ Allah’a itaatkâr kimseler olabilecekleri gibi, Allah’a asi kimseler de olabilir. Bunlar o şımarık kimselerin başlarına çöreklenerek burunlarını kırarlar ve ellerindeki iktidarlarını ve imkanlarını çekip alırlar.¹⁵²³

Allahu Teala Hazretleri kavimleri tabiat kuvvetleri ile yok etmiştir. helâk ile cezalandırılmayı hak eden kimselere yönelik Allah’ın cezalandırması, çoğunlukla Allah’ın emrindeki tabiat güçleri vasıtasıyla gerçekleşmektedir.¹⁵²⁴ Allahu Teala Hazretleri, Nuh Kavmini tufan, Ad Kavmini Kasırga, Semud Kavmini yıldırım ve deprem, Lût Kavmini volkanik patlama, Medyen ve Eyke’yi deprem, Firavun kavmini denizde boğarak, Karun’u yerin dibine geçirerek, Karye ashabını sayha ve fil ashabını kuşlarla helâk etmiştir. Sebe Kavmi de sel felaketi ile ortadan kaldırılmıştır.

Bu helâk şekillerinde kullanılan tufan, kasırga, yıldırım, volkanik patlama, deprem, sayha, deniz suyu ve kuşlar gibi tabiat kuvvetlerinin hepsi Allah’ın emri ile hareket eden, O’nun iradesi ve emrine, koyduğu kanun ve yasalara boyun eğen Allah’ın ordularındandır. Allah, bunları dilediği kimselerin başına bela olarak gönderir, Onlar da Allah tarafından kendilerine yüklenen bu fonksiyonları yerine getirirler.¹⁵²⁵

¹⁵²² Sıddıkî, Mazharuddin, *a.g.e.*, s.30

¹⁵²³ Kutup, Seyyid, *a.g.e.*, III 481-482

¹⁵²⁴ Çimen, Abdullah Emin, *a.g.e.*, s.384

¹⁵²⁵ Kutup, Seyyid, *a.g.e.*, IX, 380

E) SONUÇTAKİ ORTAK ÖZELLİKLER

Akıbet İman Ve Takva Sahiplerininindir

Çeşitli suçlar işledikten sonra bir çok kavim helâk edilmiştir. Ama sonuç sadece bu değildir. Bundan daha öncelikli bir öneme sahip olan, mü'min azınlığın bütün tehlikelerden kurtulması, yeryüzünün onlara emanet edilmesidir. Çünkü yeryüzünü tekrar bayındır hale getirecek, diriltecek, şenlendirecek ve belli bir süreden beri aksatılmış bulunan rollerini tekrar üstlenecek bu bir avuç mü'min azınlıktır.¹⁵²⁶

Helâk kıssalarının bazılarının sonuç kısımlarına kısmen bir göz atalım.

فَكَذَّبُوهُ فَأَنْجَيْنَاهُ وَالَّذِينَ مَعَهُ فِي الْفُلْكِ وَأَغْرَقْنَا الَّذِينَ كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا

‘O’nu (Hz. Nuh’u) yalanladılar, biz de O’nu ve O’nunla beraber gemide bulunanları kurtardık, âyetlerimizi yalanlayanları boğduk!’¹⁵²⁷

فَأَنْجَيْنَاهُ وَالَّذِينَ مَعَهُ بِرَحْمَةٍ مِنَّا وَقَطَّعْنَا دَابِرَ الَّذِينَ كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا وَمَا كَانُوا مُؤْمِنِينَ

‘Onu (Hz. Hud’u) ve O’nunla beraber olanları rahmetimizle kurtardık ve âyetlerimizi yalanlayıp da iman etmeyenlerin kökünü kestik.’¹⁵²⁸

(فَلَمَّا جَاءَ أَمْرُنَا نَجَّيْنَا صَالِحًا وَالَّذِينَ ءَامَنُوا مَعَهُ بِرَحْمَةٍ مِنَّا وَمِنْ خِزْيِ يَوْمِئِذٍ إِنَّ رَبَّكَ هُوَ الْقَوِيُّ الْعَزِيزُ

وَأَخَذَ الَّذِينَ ظَلَمُوا الصَّيْحَةَ فَأَصْبَحُوا فِي دِيَارِهِمْ جَائِعِينَ كَانُوا لَمْ يَغْنَوْا فِيهَا

‘Ne zaman ki, azap emrimiz geldi, Salih’i ve beraberindeki iman edenleri, tarafımızdan bir rahmet sayesinde kurtardık, üstelik o günün perişanlığından da kurtardık. Hiç şüphesiz Rabbin güçlüdür, mutlak üstündür. O zalimleri, korkunç bir gürültü yakalayiverdi de oldukları yerde çöküp kaldılar. Sanki orada güzel güzel yaşayıp durmamışlardı.’¹⁵²⁹

فَأَنْجَيْنَاهُ وَأَهْلَهُ إِلَّا امْرَأَتَهُ كَانَتْ مِنَ الْغَابِرِينَ وَأَمْطَرْنَا عَلَيْهِمْ مَطَرًا فَأَنْظَرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُجْرِمِينَ

¹⁵²⁶ Kutup, Seyyid, *a.g.e.*, V, 552

¹⁵²⁷ Araf 7/64; Ayrıca bkz. Şuara 26/119; Ankebut 29/15

¹⁵²⁸ Araf 7/72

¹⁵²⁹ Hud 11/66-68

‘Biz de O’nu (Hz.Lût’u) ve ailesini kurtardık, yalnız karısı(nı) kurtarmadık) çünkü o, geride kalanlardan oldu. Ve üzerlerine bir (azab) yağmuru yağdırdık. Bak ki günahkârların sonu nasıl oldu!’¹⁵³⁰

وَلَمَّا جَاءَ أَمْرُنَا نَجَّيْنَا شُعَيْبًا وَالَّذِينَ ءَامَنُوا مَعَهُ بِرَحْمَةٍ مِنَّا وَأَخَذَتِ الَّذِينَ ظَلَمُوا الصَّيْحَةَ فَأَصْبَحُوا
فِي دِيَارِهِمْ جَانِمِينَ كَانُوا لَمْ يَعْنُوا فِيهَا

‘Ne zaman ki, emrimiz geldi, Şu’ayb ve beraberindeki müminler, tarafımızdan bir rahmet sayesinde kurtuldular. Ve o zalimleri korkunç bir gürültü yakaladı da oldukları yerde çöküp kaldılar. Sanki orada hiç güzel gün görmemişlerdi.’¹⁵³¹

وَأَنْجَيْنَا مُوسَى وَمَنْ مَعَهُ أَجْمَعِينَ ثُمَّ أَغْرَقْنَا الْآخَرِينَ

‘Musa ve beraberindekilerin hepsini kurtardık. Sonra da ötekileri suda boğduk.’¹⁵³²

Allah’ın iman ve takva sahiplerini kurtardığı Semud Kavmi’nin kıssasının anlatıldığı bir ayette şöyle ifade edilir. Aslında bu kural, tüm kavimler için geçerlidir.

وَأَنْجَيْنَا الَّذِينَ ءَامَنُوا وَكَانُوا يَتَّقُونَ

‘İman edip Allah'a karşı gelmekten sakınanları da kurtardık.’¹⁵³³

Kur’ân-ı Kerîm’de Peygamberleri ve mü’minleri kurtarmak hakkında genel olarak bir yasa niteliğinde çok dikkat çekici şöyle bir ayeti kerime vardır.

ثُمَّ نُنَجِّي رُسُلَنَا وَالَّذِينَ ءَامَنُوا كَذَلِكَ حَقًّا عَلَيْنَا نُنَجِّي الْمُؤْمِنِينَ

‘Sonra biz, peygamberlerimizi ve iman edenleri kurtarırız. İşte biz böyleyiz. Müminleri kurtarmak üzerimize düşen bir görevdir.’¹⁵³⁴

Bu, yüce Allah’ın yeryüzündeki bir yasasıdır. Bu konudaki kendi dostlarına verdiği bir taahhüdüdür. Mü’min olanlar buna kesin kanaat getirmeli, Allah’ın taahhüdünün ve sözünün erken gerçekleşmesini istememelidir. Çünkü Allah haşa dostlarını aldatmaz. Kudreti ve kuvveti ile onlara destek olmaktan aciz değildir. Ve O, iman edenleri düşmanlarına teslim etmez. Şu kadar var ki, yüce Allah sınamalarla

¹⁵³⁰ Araf 7/83,84;Ayrıca bkz. Neml 27/57

¹⁵³¹ Hûd 11/94,95

¹⁵³² Şuara 26/65,66

¹⁵³³ Neml 27/53

¹⁵³⁴ Yunus 10/103

mü'minlere bir çok şey öğretir, onları eğitir ve donatır.¹⁵³⁵ Önceki peygamberler de Peygamber Efendimizin yalanlandığı gibi yalanlanmışlardır. Bu peygamberler, yalanlanmalara ve eziyetlere sabretmiş ve sonunda muzaffer olmuşlardır. İşte bu, Allah'ın bir sünnetidir.¹⁵³⁶

Bir avuç Müslüman azınlık, Allah katında çok büyük ve son derece önemli bir olgudur. Bu Allah katında o kadar önemli bir olgudur ki, yüce Allah bu çekirdeğin hatırı için cahiliyyet sisteminin tüm varlığını, yurdunu, uygarlık eserlerini, yapılarını, güçlerini, birikimlerini tümü ile yok eder. Arkasından bu çekirdeği yeşertir, gözetip geliştirir, günü gelip bu çekirdek esenlik içinde kurtuluşa erince, yeryüzünü yeniden onarıp kalkındırmakla görevlendirilir. Tüm dünyanın mirasçısı olur.¹⁵³⁷

Bir kavmin sınavı çok uzun sürebilir. Mesela Nuh Kavmi'nin sınav dönemi çok uzun sürmüştür. Allah onlara tam 950 yıllık mühlet vermiş, süre tanımıştır. Bu uzun sürenin hikmetini elbetteki en iyi bilen Allah'tır. Ama bu uzun sürede, mücadele döneminde sadece bir rivayete göre 12 kişi iman etmiştir. Ama bu 12 kişi Allah katında o kadar büyük bir değer sayılmıştır ki onların hatırı için bir takım evrensel güçler harekete geçirilerek o zamandaki sapıtan insanlar tümü ile imha edilmiştir. Yeryüzü bu bir avuç Müslüman'ın eline verilmiş, onu tekrar onarıp, kalkındırmak ve yurt edinmek de sadece bu mutlu azınlığın görevi olmuştur.¹⁵³⁸

Tarihsel süreç tarafsız değildir. Kur'ân, tarihsel sürecin, uluslar ve toplumlar konusunda tarafsız olmadığı gerçeği üzerinde önemle durmaktadır. Allahu Teala Hazretleri gayet açık şekilde takva sahiplerinden ve iyilik yapanlardan yana olduğunu¹⁵³⁹ belirtmektedir.¹⁵⁴⁰

Yüce Allah, Mü'minlere yardım için söz vermiştir. Ancak mü'minlerin bu yardıma kavuşabilmeleri için önce kendi ellerinden gelen bütün gayreti ortaya koymaları gerekir. Aksi takdirde beklenen yardım bir türlü gelmez. Yüce Allah, bu kararının da asla değişmeyeceğini bildirir.¹⁵⁴¹ Bu durum En'am suresinde şöyle dile getirilir.

¹⁵³⁵ Kutup, Seyyid *a.g.e.*, V, 552

¹⁵³⁶ Havva, Said, *a.g.e.*, IV, 314

¹⁵³⁷ Kutup, Seyyid, *a.g.e.*, VI, 102

¹⁵³⁸ Kutup, Seyyid, *a.g.e.*, VI, 104

¹⁵³⁹ Nahl 16/128

¹⁵⁴⁰ Sıddıkî, Mazharuddin, *a.g.e.*, s. 13

¹⁵⁴¹ Güngör, Mevlüt, *Kur'ân Araştırmaları*, II, s.147

‘Senden önce de peygamberler yalanlanmıştı. Yalanlanmalarına ve eziyet edilmelerine direndiler. Sonunda yardımımız onlara yetiştii. Zirâ Allah’ın kelimelerini (yardım vaadini) değıştirmek kimse yoktur.’¹⁵⁴²

Kur’ân, Allah’ın tarih içinde inananlara ve iyilere yardım edeceği fikrini çok sık işler. Kur’ân’ı parçacı bir yaklaşımla okuyan bazı kimseler bu yüzden tembelliğe ve gevşekliğe düşebilmektedirler. Oysa Kur’ân, Allah’ın kendilerine yardım edeceğini vaat ettiği mü’minlere, aynı zamanda makul davranmayı ve tedbirli olmayı da önermektedir. Başarılı olmak için gerekli şartları yerine getirmediğe, sadece haklı olmak yeterli değildir. Uhud yenilgisi ilk Müslümanlara bu gerçeği öğreten acı bir tecrübe olmuştur. Esasen Kur’ân’ın dünya hayatı ile ilgili en temel öğretilerinden birisi de, nesnel gerçekler karşısında bütün insanların eşitliği ilkesidir.¹⁵⁴³

Fert ve toplum hayatında aslolan iyiliklerdir. İnsanları saadete götürecek doğru yol da budur.¹⁵⁴⁴ Yeryüzünde ancak iyi insanlar mirasçı olurlar. İyi insanların varlığı ve yeryüzünde mirasçı olmaları ile herkes huzur bulur. Çünkü iyiler yeryüzünde hayrın, hakkaniyet ve adaletin hakim olmasını esas alan ve bunu yaşayışlarında gerçekleştirmiş olanlardır.¹⁵⁴⁵ En güzel ve en iyi sonuç iyiler ve Allah’a karşı gelmekten sakınanlar içindir. Bunu Allahu Teala Hazretleri şu ayette ifade etmektedir.

وَالْعَاقِبَةُ لِلْمُتَّقِينَ

‘Güzel sonuç (Akıbet), Allah’a karşı gelmekten sakınanlar (Müttakiler) içindir.’¹⁵⁴⁶

Bu ayeti kerime Kur’ân-ı Kerîm’de üç kez kullanılmaktadır. Bu ayetlerden ilki Araf Suresinde Hz. Musa tarafından İsrailoğullarına hitaben söylenmiştir. İkincisi Hud Suresinde Peygamberimize hitaben, Nuh Kavmi’nin kıssası anlatıldıktan sonra, sonuncusu da Kasas Suresinde Karun’un kıssasından sonra tüm Kur’ân

¹⁵⁴² En’am 6/34

¹⁵⁴³ Özsoy, Ömer- Güler, İlhami, *a.g.e.*, s. 709

¹⁵⁴⁴ Doğan, Lütfi, *Toplumun Temelini Sarsan Belli Başlı Problemler*, D.İ.B. Yay, 4. baskı. Ank. 1995, s.271

¹⁵⁴⁵ Doğan, Lütfi, *a.g.e.*, s.325

¹⁵⁴⁶ Araf 7/128; Hûd 11/49; Kasas 28/83

muhataplarına Allah tarafından ilâhî bir kanun olarak haber verilmektedir. Aynı hakikat bir ayette de şöyle dile getirilmektedir.

‘Güzel akıbet takva sahiplerinindir.’¹⁵⁴⁷

وَالْعَاقِبَةُ لِلتَّقْوَى

Akıbetin takva sahiplerine ait olması son derece önem arz etmektedir. Çünkü Allah, dört yerde mükezziplerin,¹⁵⁴⁸ üç yerde müfsidlerin,¹⁵⁴⁹ iki yerde mücrimlerin,¹⁵⁵⁰ iki yerde zalimlerin,¹⁵⁵¹ iki yerde münzerlerin (uyarıldıkları halde yola gelmeyenlerin),¹⁵⁵² bir yerde Semud Kavmi ile ilgili olarak kurdukları tuzakların,¹⁵⁵³ yedi yerde helâk olan kavimler kastedilerek öncekilerin,¹⁵⁵⁴ kötü akıbetlerinden ibret alınması, hatta bunun için seyahat edilmesi buyrulmaktadır. Bir yerde de Allah’ın ayetlerini alay etmek ve yalanlamak suretiyle kötülük yapanların akıbetlerinin çok feci olduğu belirtilmektedir.¹⁵⁵⁵ Aslında dikkat edilirse akıbetlerinden ibret alınması istenilen bu kişiler, helâk olan toplumlar olup, her seferinde bir başka ortak özellik ve helâk sebebi ile dikkatlere arz edilmektedir.

Sonuç olarak Allah kötü özellik sahibi toplumları helâk etmiş, iyilik ve takva sahiplerini kurtarmıştır. Çünkü Allah, iyilik ve takva sahipleri ile beraberdir.

إِنَّ اللَّهَ مَعَ الَّذِينَ اتَّقَوْا وَالَّذِينَ هُمْ مُحْسِنُونَ

‘Şüphesiz Allah, takva sahipleri ile ve iyilikte bulunanlarla beraberdir.’¹⁵⁵⁶

Aynı zamanda Allah, iman edenlerin koruyucusudur. Allah, iman edenleri tarih boyunca korumuş, Onlara yardım etmiştir. Bugün de gerçek iman sahipleri Allah tarafından korunur. Müslüman, imanını, takva ve ihsan gibi hasletlerle de süslemelidir.

ذَٰلِكَ بِأَنَّ اللَّهَ مَوْلَى الَّذِينَ ءَامَنُوا وَأَنَّ الْكَافِرِينَ لَا مَوْلَى لَهُمْ

‘Bu böyledir. Çünkü Allah iman edenlerin koruyucusudur. İnkâr edenlerin ise koruyucusu yoktur.’¹⁵⁵⁷

¹⁵⁴⁷ Tâ-Hâ 20/132

¹⁵⁴⁸ Âl-i İmran 3/137; En’am 6/11; Nahl 16/36; Zuhruf 43/25

¹⁵⁴⁹ Araf 7/86,103; Neml 27/14

¹⁵⁵⁰ Araf 7/84; Neml 27/69

¹⁵⁵¹ Yunus 10/39; Kasas 28/40

¹⁵⁵² Yunus 10/73; Saffat 37/73

¹⁵⁵³ Neml 27/51

¹⁵⁵⁴ Yusuf 12/109; Rûm 30/9,42; Fâtır 35/44; Mü’min 40/21; 82; Muhammed 47/10

¹⁵⁵⁵ Rûm 30/10

¹⁵⁵⁶ Nahl 16/128

Konumuzla ilgili Kur’ân’da çok fazla malumat olmasına rağmen, şu ayeti kerime ile bu konuyu noktalamak istiyoruz.

فَأَمَّا الزُّبْدُ فَيَذْهَبُ جُفَاءً وَأَمَّا مَا يَنْفَعُ النَّاسَ فَيَمْكُثُ فِي الْأَرْضِ

‘Köpük, yok olup gider, insanlara fayda veren şeye gelince o, yeryüzünde kalır.’¹⁵⁵⁸

F) UHREVÎ CEZADAKİ ORTAK ÖZELLİKLER

Cehennem’de Ebedî Azap

Helâk olan tüm kavimlerin bir ortak özelliği de helâk ile görecekları azabın bitmeyip, aksine başlamasıdır. Yani onlar için helâk, sürekli ve büyük bir azabın ilk adımı durumundadır. Dünya hayatını korkunç bir felaketle noktalayan bu toplumlar, Ahiret hayatına da azap ile başlamaktadırlar.

Helâk olan kavimlerin ahirette de azap göreceği konusunda zaten bir ihtilaf söz konusu değildir. Çünkü bu konuda yoruma yer bırakmayacak kadar açık ayetler vardır. Konu ile ilgili bir çok ayet olmasına rağmen sadece şu ayetlerle iktifa etmek istiyoruz.

مِنْ وَرَاءِ جَهَنَّمَ وَيُسْقَى مِنْ مَاءٍ صَدِيدٍ يَتَجَرَّعُهُ وَلَا يَكَادُ يُسِيغُهُ وَيَأْتِيهِ الْمَوْتُ مِنْ كُلِّ مَكَانٍ

وَمَا هُوَ بِمَيِّتٍ وَمِنْ وَرَاءِ عَذَابٍ غَلِيظٍ

‘Ardından da Cehennem vardır, orada kendisine irinli su içirilecektir. Onu yutmaya çalışacak, fakat boğazından geçiremeyecek ve her yandan ona ölüm gelecek, fakat o ölemez. Arkasından da çetin bir azab gelecektir. ‘(helâk olan kavimlere bunun) ardından da Cehennem vardır. (Orada onlara) irinli su içirilir. O’nu zorla yutmaya çalışacak fakat boğazından geçiremeyecek ve her taraftan ona ölüm gelecek (her yerinden ölümü hissedecek) ancak yine de ölmeyecek! (bunun) ardından da (bitmez tükenmez) şiddetli bir azap vardır.’¹⁵⁵⁹

İKİNCİ BÖLÜM

¹⁵⁵⁷ Muhammed 47/11

¹⁵⁵⁸ Ra’d 13/17

¹⁵⁵⁹ İbrahim 14/16,17 Ayrıca bkz. Hud 11/60, 98,99; Furkan 25/37; Kasas 28/42; Mü’min 40/6, 46-50; Fussilet 41/16-24; Nuh 71/25

HELÂK YASALARI

Tezimizin bu bölümünde Kur'ân-ı Kerîm'de helâk hakkında tarih boyunca Allah tarafından uygulanan, sürekli yürürlükte kalan ve helâk konusunun temel taşlarını oluşturan tespit edebildiğimiz bazı genel geçer kaideleri kısaca işleyeceğiz. Bu bölümde tarih boyunca Allah'ın sünnetini, iyilere ve kötülere karşı değişmeyen tavrını, helâk konusunda daima uyguladığı bazı kanunları maddeler halinde sıralayacağız.

Kur'ân'da geçen sünnetullah kavramı genelde toplumların cezalandırılması konusundaki Allah'ın değişmeyen adeti için kullanılmaktadır. Allah'ın önceden gelip geçenler arasında süregelen sünneti,¹⁵⁶⁰ isyankar, nankör, müfteri, inkarcı birey ve toplumları her devirde cezalandırıp, onlardan intikamını mutlaka alacağıdır.¹⁵⁶¹

Her varlık veya olay, kendisi için takdir edilen yasalara göre vücut bulmasına rağmen, özellikle insan söz konusu olduğunda, Yüce Allah bazı zamanlar tarihe ve dolayısıyla insanlığın gidişatına ayrıca özel müdahalelerde bulunur.¹⁵⁶² helâk olayı da Allah'ın tarihe müdahalelerinden biridir.

İnsanın dünyaya imtihan için geldiği bilinen bir husustur. Her imtihanda da, bir neticenin bir karşılığı vardır: iyi neticeye mükafat, kötü neticeye ceza... Sosyal imtihanın karşılıkları da sosyaldır. Yani cemiyet ya toplu olarak mükafata erer. Ya da toplu olarak cezalandırılır.¹⁵⁶³

Biz elimizden geldiği kadarı ile çalışmamız neticesinde Allah'ın helâk yasaları olarak aşağıdaki yasaları tespit edebildik. Ancak Allah'ın bu konudaki tüm yasalarının bunlardan ibaret olduğu şeklinde bir iddiamız olmadığı bilinmelidir. Bu yasalar sadece bu konudaki yasalardan seçilmiş örnekler olarak da ele alınabilir.

A) Bir Toplum Uyarılmadan Helâk Edilmez

Allah, durup dururken hiçbir memleketi helâk etmemiştir. Öncelikle o kavmi apaçık deliller ve mucizelerle gönderdiği peygamberleri ile defalarca uyarmıştır. Bu, Allah'ın rahmet ve adaletinin gereğidir.

¹⁵⁶⁰ Ahzab 33/38,62

¹⁵⁶¹ Çimen, Abdullah Emin, *a.g.e.*, s.498

¹⁵⁶² Ertunç, A.cemil, *Bireyin ve Toplumun Yeniden İnşası, Kur'ân'ın Tarihe Müdahalesi*, Umran, Mayıs 2003 sayı 105, İst s.43

¹⁵⁶³ Cebeci, Lütfullah, *Kur'ân Sosyolojisi Üzerine Bir Deneme*, s.18

Daha önceden de bahsettiğimiz gibi, Rabbimiz, memleketlerin ana merkezlerine ayetlerini insanlara duyuracak bir peygamber göndermedikçe o memleketleri helâk etmeyeceğini bildirmiştir.¹⁵⁶⁴ Bu yüzden Allahu Teala Hazretleri peygamber göndermedikçe bir kimseyi ya da toplumu azaba çarptırmaz.¹⁵⁶⁵ Bu, kullarını cezaya çarptırmadan önce insanların tüm mazeretlerini ortadan kaldırması için Allah'ın insanlara yönelik bir rahmetidir.¹⁵⁶⁶ Bu yüzden O, helâk ettiği her kasabaya mutlaka uyarıcılar göndermiştir.¹⁵⁶⁷ Çünkü Allah, helâk ettiği kasabahlıları haksız yere onlar uyarılardan gafilken helâk etmez.¹⁵⁶⁸ Kur'ân-ı Kerim, şayet peygamber gelmeden bir toplum azap olarak helâk edilse, bu toplumun Allah'a 'Ey Rabbimiz! Bize bir peygamber gönderseydin de, böyle alçak ve rezil olmadan ayetlerine uysaydık' diyeceklerinden söz eder.¹⁵⁶⁹ İşte Allah, toplumları helâk etmeden önce, peygamber ve uyarıcılar gönderir ki, Onların Allah'a sunabileceği elinde bir mazeret olmasın. Bu Allahu Teala Hazretleri'nin adaletinin ve zalim olmamasının da bir sonucudur.

B) Allah, Her Topluma Mühlet Vermiştir

Allah, tüm kavimlere belli bir mühlet vermiş, Onların hakka gelmeleri için yeterli süre tanımış, çeşitli imkanlar hazırlamıştır. Bu mühlet, Onların kendilerini düzeltebilecekleri, nefislerini ıslah edebilecekleri, doğruyu, yanlış anlayabilecekleri yeterli bir zaman dilimidir. Yoksa bir kavim uyarılır uyarılmaz helâk edilmemiştir. Bu mühlet Nuh Kavminde olduğu gibi 950 yıl kadar uzun olabilmektedir. Ancak bu mühletin insanların ömrü ile de ilgisini unutmamak gerekmektedir.

Sünnetullah gereği bir toplum kendilerine düzeltme fırsatı verilmeksizin kökten yok edici bir azapla helâk edilmez. Fakat verilen fırsat değerlendirilmez, yapılan kötülüklere devam edilirse, o zaman Onlar üzerine azap hak olur.¹⁵⁷⁰

Kafirler, peygamberlerden hemen azabı getirmesini istemişlerdir. Allah'ın metodu ise zalimlere kendilerini düzeltme fırsatı vermek amacı ile insanın kötü

¹⁵⁶⁴ Kasas 28/59

¹⁵⁶⁵ İsra 17/15; Bursevî, İsmail Hakı, *a.g.e.*, III, 97

¹⁵⁶⁶ Kutup Seyyid, *a.g.e.*, VII, 25

¹⁵⁶⁷ Şuara 26/208

¹⁵⁶⁸ En'am 6/131

¹⁵⁶⁹ Taha 20/134

¹⁵⁷⁰ Akar, Muhlis; *Kur'ân'ı Kerim'e Göre Toplulukların helâk Oluş Sebepleri Ve Şekilleri*, Marmara Üniv. Sosyal Bilimler Enstitüsü, İst. 1986, s.24; Yıldız, Ahmet, *a.g.e.*, s.72

amellerinin kötü sonuçlarını tehir etmektir.¹⁵⁷¹ Kur'ân, bu konuda şöyle buyurmaktadır.

‘Eğer Allah insanları zulümleri yüzünden hemen cezalandırırsaydı, yeryüzünde hiçbir canlı bırakmazdı. Fakat Allah, Onları belli bir vakte kadar erteler. Vadeleri geldiğinde onu ne bir an erteleyebilirler, ne de bir an öne alabilirler.’¹⁵⁷²

Bu arada eski toplumlar içinde kendilerine verilen mühleti iyi değerlendirmeyen bir çok toplumların aksine elimizde olumlu bir örnek olarak bu süreci lehine kullanan, son anlarda gittikleri yolun yanlışlığını fark edip, tevbe ve istiğfar ederek, Hz. Yunus’a ve O’nun getirdiklerine iman eden Yunus Kavmi bulunmaktadır. Konumuzla yakından ilgili olduğu için bu konuya da kısaca değinmek gerekmektedir.

‘(Azabı hissettikleri) vakit inanıp da imanları kendilerine fayda veren bir memleket halkı olsaydı ya! Ancak Yunus’un Kavmi hariçtir. (Çünkü) bunlar (azabın geleceğini sezip hemen tevbe ve) iman edince, dünya hayatında rezil rüsvay olma azabını onlardan kaldırdık ve Onları bir zamana kadar (yaşatıp) faydalandırdık’¹⁵⁷³

Hz. Yunus kıssası Saffat Suresi’nde biraz ayrıntılı olarak şöyle anlatılır.

‘Şüphesiz Yunus da peygamberlerdendir. Hani O, dolu bir gemiye kaçmıştı. (fırtına olmadığı halde gemi batacak hale gelince, gemidekilerin inancına göre, içlerinde bir suçlu veya efendisinden kaçan bir köle vardı.)¹⁵⁷⁴ Bunun için kur’a çektiler, (Kur’a üçüncü defa da Hz. Yunus’a isabet edince O,) kaybedenlerden oldu. (O, ‘Sahibinden izinsiz kaçan benim’ diye kusurunu itiraf ederek) kendisini kına(yıp denize at)mışken (Emrim üzerine) balık O’nu yuttu. Eğer o çok tesbih edenlerden olmasaydı, insanların tekrar dirilecekleri güne kadar elbet onun karnında kalırdı. (Ama O, bizi tesbih etti.) Biz de O’nu, hasta olarak (açık, boş) bir alana çıkarıp attık. Üzerine de (asmaya sarılmış) bal kabağı cinsinden (gölgelik) bir ağaç bitirdik. O’nu yüz bine hatta daha fazla kimselere (Ninova ve çevresine) Peygamber olarak

¹⁵⁷¹ Sıddıkî, Mazharuddin, *a.g.e.*, s.28

¹⁵⁷² Nahl 16/61

¹⁵⁷³ Yunus 10/98

¹⁵⁷⁴ Feyizli, Hasan Tahsin, *a.g.e.*, s.450

gönderdik. (Nihayet Kavmi de O'nun arkasından tehdit olundukları azabın geleceğini anlayınca) iman ettiler. Biz de kendilerini bir zamana kadar geçindirdik¹⁵⁷⁵

Bu konudaki ayetler, Yunus Kavmi'nin inkar ettikten sonra iman ettiklerine ve bu imanlarından da yararlandıklarına delalet etmektedir. Yunus Kavmi, Hz. Yunus'un sakındırdığı azabın geleceğini hissedince, belirtilerden hareketle azabın tam olarak gelmesini beklememişler, yaptıklarından pişmanlık duyarak, Hz. Yunus'a iman etmişlerdir. Onlar, yok oluşlarını durdurma konusunda kendilerine tanınan süreci iyi değerlendirerek, üzerlerini kaplayan sıkıntıların baskısından kurtulmuşlar ve bir süre daha varlıklarını sürdürmüşlerdir. Dolayısıyla da helâk olmaktan kurtulmuşlardır.¹⁵⁷⁶

Bu da helâk olup olmama hususunda, asıl olan unsurun insanların eylemleri olduğunu göstermektedir. Allah, mutlaka bu toplum helâk olacak dediği için toplumlar helâk edilmemiş; toplumlar kendilerine tanınan süre boyunca helâki gerektirecek eylemlerine, tüm uyarılara rağmen ısrarla devam ettikleri, helâkten az önce bile tevbe ve istiğfarda bulunmadıkları için helâk olmuşlardır. helâk olan kavimler de Yunus Kavmi gibi dönüş yapabilselerdi, helâkten kurtulabilecekken; Yunus Kavmi de tevbe etmeseydi diğerlerinden farklı bir sonuçla karşılaşmayacak, o da helâk olacaktı.

C) Allah, Helâk Etmekle Kullarına Zulmetmemiştir

Allah, asla zalim değildir.¹⁵⁷⁷ Allah, bu kavimlere zulmetmiş de değildir. Çünkü, Onlara başlarına gelecekleri önceden haber veren uyarıcılar göndermiştir.¹⁵⁷⁸ Allahu Teala Hazretleri, gerekli delili ortaya koymadan ve belli bir mühlet tanımadan azap etmez. Nitekim Yüce Rabbimiz, şöyle buyurmaktadır. 'Rabbin haberleri yokken kasabalar halkını haksız yere helâk edici değildir.'¹⁵⁷⁹ 'Şüphesiz Allah insanlara hiçbir şeyle zulmetmez. Ancak insanlar kendi kendilerine zulmediyorlar.'¹⁵⁸⁰ 'Bu

¹⁵⁷⁵ Saffat, 37/139-148

¹⁵⁷⁶ Pazarbaşı, Erdoğan, *a.g.e.*, s.350-352

¹⁵⁷⁷ Şuara 26/209

¹⁵⁷⁸ Şuara 26/208,209

¹⁵⁷⁹ En'am 6/131

¹⁵⁸⁰ Yunus 10/44 vb.

başınıza gelen azap işledikleriniz yüzündendir. Yoksa Allah kullara asla zulmedici değildir.’¹⁵⁸¹

Allah’ın, Kur’ân-ı Kerim’de her vesile ile bir karınca ağırlığı mesabesinde yahut hurma lifi kadar da olsa kimseye haksızlık etmediğini/ etmeyeceğini (zulüm)¹⁵⁸² yinelemesi çok ilginç bir husustur.¹⁵⁸³ Allahu Teala, ayrıca şöyle buyurmaktadır. ‘Ben kullarıma asla haksızlık etmem.’¹⁵⁸⁴ Bu ayette zalim kelimesinin vurgulu hali, mübalağalı ismi fail olan ‘zallâm’ kelimesi kullanılmaktadır.

Allah, inkar edenleri inkarlarından dolayı cezalandırır. Ama bu ceza, Allah’ın onlara zulmü değil, onların kendi hareketlerinin sonucudur. Herkes yaptığını çeker, ettiğini bulur. İlahî adalet, ezeli kanun böyle konulmuştur.¹⁵⁸⁵

D) Toplumlari Helâke Götüren Kendi Suçlarıdır

Kur’ân-ı Kerim’de geçmiş ümmetlerin halleri anlatılırken, Onların küfürleri ve diğer günahları nedeniyle cezalandırıldıklarından sık sık bahsedilir. Bir toplum, hiçbir düzelme, ıslah olma emaresi taşıyor, günahlar içinde boğuluyor, hiçbir ikaza aldırıyor, haktan ve hayırdan tamamen yüz çeviriyorsa artık Allah’ın azaplarından birine muhataptır.¹⁵⁸⁶

Allah, bu toplumlari günahları sebebiyle helâk ettiğini¹⁵⁸⁷ ve azapla yakaladığını¹⁵⁸⁸ ifade etmektedir.

Helâk olan kavimlerde görülen ortak özelliklerin en önemlilerinden birisi, onların Yaratıcıya karşı büyük günahlar işlemiş olmalarıdır.¹⁵⁸⁹ Toplamların başına gelen musibetler, toplumun işledikleri sebebiyledir. Toplumun başına gelen hafif olsun, ağır olsun, her musibetin müsebbibi toplumun işledikleridir. Toplumun inanç

¹⁵⁸¹ Enfal 8/51

¹⁵⁸² Nisa 4/49,77; İsrâ 17/71

¹⁵⁸³ İzutsu, Prof. Dr. Toshihiko, *a.g.e.*, s.222

¹⁵⁸⁴ Kaf 50/29

¹⁵⁸⁵ Ateş, Prof. Dr. Süleyman, *a.g.e.*, II, 1239

¹⁵⁸⁶ Aydın, Dr. Hüseyin, *a.g.m.*, s.105

¹⁵⁸⁷ En’am 6/6; Enfal 8/54

¹⁵⁸⁸ Âl-i İmran 3/11; Enfal 8/52

¹⁵⁸⁹ Çimen, Abdullah Emin, *a.g.e.*, s.31

ve amellerindeki bozulma ve sapmalardır.¹⁵⁹⁰ Bu gerçek Kur'ân'da şöyle ifade edilir. 'Başınıza gelen her musibet, kendi ellerinizle işledikleriniz yüzündendir.'¹⁵⁹¹

E) İdarecileri Fâsıklık Yapan Mütref Ülkeler Helâk Edilir

Fısk ve mütref kelimelerini, kendilerine ayrılan bölümde açıklamıştık. Toplumların helâk sürecinde de özellikle bu konuya değinmiştik. Ancak konumuzla ilgili bir diğer kelime de mele' kelimesidir. Daha önceden de belirttiğimiz gibi, mele, yönetici sınıfı, kraliyet erkanını ve siyasi- askerî grubu ifade ederken, Mütref ise zevkperest, kapitalist – aristokrat sınıfı ifade etmek için kullanılmaktadır.

Kur'ân-ı Kerim'de, bu Allah'ın bir yasası olarak karşımıza çıkmaktadır. Allah bir ülkeyi haksız yere cezalandırmaz. Allah'ın cezalandıracağı ülke, ileri gelen zengin, hakim kesimin yoldan çıktığı, azgınlık ve taşkınlık yaptığı ülkedir. Zengin şımarıklar, fısk ve fücra dalmak isteyince Allah, Onlara istediklerini yapma gücü verir. Bu varlıklı takım fısk, fücra ve haksızlıklar yaparak azarlar, adaletten ayrılırlar. Fakat yaptıkları bu işler yavaş yavaş o ülkenin gerilemesine, yıkımına sebep olur. Çünkü zulüm ve isyan bir ülkede karışıklıklara yol açar. Adalet ve iyilik ise bir toplumu mutlu yapar, toplumsal hayatı dengeli ve düzenli kılar.¹⁵⁹²

Bu konuda bize ışık olan, yol gösteren ayet şudur.

'Biz bir kenti helâk etmek istediğimiz zaman onun varlıklarına emrederiz. Orada kötü işler yaparlar, böylece o ülkeye azap sözü gerekli olur. Biz de orayı darmadağın ederiz. Nitekim Nuh'tan sonra nice kuşakları helâk ettik. Kullarının günahlarını haber alıcı, görücü olarak Rabbin yeter.'¹⁵⁹³

¹⁵⁹⁰ Şimşek, M. Said, *Kur'ân Kıssalarına Giriş*, Yöneliş Yay, İst. 1993, s.96; Yıldız, Ahmet; *a.g.e.*,

s.4

¹⁵⁹¹ Şura 42/30

¹⁵⁹² Ateş, Prof. Dr. Süleyman, *a.g.e.*, III,.1519

¹⁵⁹³ İsra 17/16,17

F) Allahu Teala Hazretleri Sadece Zalim Toplamları Helâk Eder

Günahın diğér adı zulümdür. Çünkü insan günah sebebiyle Cehenneme gidecek veya daha dünyada iken cezaya uğrayacak ve helâk edilecektir. Bu nedenle günah işleyen herkes kendi nefesine zulmetmekte ve zalim adını almaktadır. Ancak kendine ayırdığımız bölümde de belirttiğimiz gibi zulmün anlam alanı çok geniştir.

Zulüm kavramı, Bir kişinin inanç halini anlatmak için kullanılabildiği gibi ahlâkî yapısını anlatmak için de kullanılabilmektedir. Özellikle müşrik ve kafirlerin ilahi mesaja karşı olumsuz tavırları, hatada bilinçli ısrarları, onların negatif tutumları zulüm kavramı ile ifade edilmektedir. Zulüm, ille de dıştan gelmemekte ve insan kendi kendine de zulüm edebilmektedir. Bu konuda ortak özellikler içinde zulüm başlığı altında yeterli açıklama yapılmıştır. Burada ise bir yasa olarak bu konu ile ilgilenmekteyiz. Bu yasa da Allah'ın sadece zalimleri helâk ettiğİ/edeceğİ yasıdır.¹⁵⁹⁴ Allah'ın zulüm ve zalimler hakkındaki sünnetlerinden birisi, milletlerin kendi zulümleriyle helâk olmalarıdır.¹⁵⁹⁵ Allah sadece halkı zalim olan memleketleri helâk eder. Sırf, Allah'ın sadece zalimleri helâk etmesi yası bile bu kavramın genişliğini anlamamıza yardım edecek bir etkidir. Bildiğimiz gibi helâk olan kavimler çeşitli konularda tonlarca suç işlemişlerdir. İşte onların işlediğİ tüm suçların Kur'ân'daki adı zulümdür. Ve bu zulmü kişi kendisine yapmaktadır. Bu durumu şu ayet açıkça ortaya koymaktadır.

‘Onlara, kendilerinden öncekilerin: Nuh, Ad ve Semud Kavmi’nin, İbrahim Kavmi’nin, Medyen halkının ve alt-üst olmuş kasabaların haberi gelmedi mi? Peygamberleri onlara deliller getirmişti(de inanmadıkları için helâk olmuşlardı) Allah onlara zulmetmiş değildi. Fakat Onlar kendi kendilerine zulmediyorlardı.’¹⁵⁹⁶

Ancak bir toplumun helâkine sebep olan sıradan zulüm değildir. Bu zulüm, Allah’a ve peygambere karşı düşmanlık taşıyan bir ruhtan ortaya çıkan inkar ve fesad eylemleridir. Bilinçli, kasıtlı, ısrarla ve inatla, adeta ölümüne dine ve dindarlara savaş açan bir zihniyet ve şahsiyetten sadır olmaktadır.

¹⁵⁹⁴ En’am 6/47

¹⁵⁹⁵ Zeydan, Prof. Dr. Abdulkerim, *a.g.e.*, s.154

¹⁵⁹⁶ Tevbe 9/70

G) Allah Sadece Fâsıkları Helâk Eder

Allah'ın sadece fâsıkları helâk edeceği bildirilmiştir.¹⁵⁹⁷ Bu durum bize fâsık ve zalim kavramlarının çakıştığını da göstermektedir. Fısk kavramı hakkında ortak özellikler bölümünde yeterli açıklama yapılmıştır.

H) Hiçbir Güç Helâki Engelleyemez

Bir kişi ne kadar zengin ve ne kadar kibirli olursa olsun, helâk vakti gelince tek seçeneği vardır. O da helâk olmaktır. Normal zamanlarda esip gürleyen, nutuklar atan, şımarıklık yapanlar, helâk vakti gelince Allah'ın azabından kurtulamamışlardır.

Allahu Teala Hazretleri, eski dönemlerde Mekke müşriklerinden daha varlıklı ve daha gösterişli nice nesilleri helâk etmiştir.¹⁵⁹⁸ Allah, yeryüzünde dolaşarak kendisinden önceki nesillerden, onlardan güçlü kimselerin akıbetlerinden ders ve ibret almayı öğütlemektedir.¹⁵⁹⁹ Hem onlar sayıca daha çok, hem de yeryüzündeki eserleri itibari ile daha kuvvetli,¹⁶⁰⁰ üstelik kuvvetçe onlardan daha güçlüydü.¹⁶⁰¹ Geçmişte azaba uğrayan toplumlar kuvvet itibari ile daha ileri; Sayı, mal ve çocuk itibariyle de daha çok olmasına, yeryüzünü daha çok imar etmelerine, makam ve mevkilere sahip bulunmalarına rağmen işleyegeldikleri günahlar ve hatalar sebebi ile helâk edilmişlerdir.¹⁶⁰² O sapıkların dayalı döşeli köşkleri, lüksleri, tantanaları ve cazip görüntüleri kendilerine bir yarar sağlamadı. Yok olmalarına ilişkin ilahi kararın gerçekleşeceği anda bunların hiç biri, Onları Yüce Allah'ın cezasından kurtaramadı.¹⁶⁰³ Kazanmakta olduğu şeylerin hiç biri kendilerine bir fayda sağlamamıştır.¹⁶⁰⁴ Güç ve kuvvetleri, içinde bulundukları durumları onlara hiçbir şekilde fayda vermedi.¹⁶⁰⁵ Çok güçlü ve kuvvetli olan bu kavimler, sanatlarına, kuvvetlerine, evlerinin, kulelerinin sağlamlığına güvenmelerine, bu binaların yıkılmayacağına ve kendilerini azaptan ve yok olmaktan koruyacağına inanmalarına

¹⁵⁹⁷ Ahkaf 46/35

¹⁵⁹⁸ Meryem 19/74

¹⁵⁹⁹ Fâtır 35/44; Mü'min 40/82

¹⁶⁰⁰ Mü'min 40/82

¹⁶⁰¹ Zuhuf 43/8

¹⁶⁰² Havva, Said, *a.g.e.*, IV, 274

¹⁶⁰³ Kutup, Seyyid, *a.g.e.*, VII, 181

¹⁶⁰⁴ Mü'min 40/82

¹⁶⁰⁵ Havva, Said, *a.g.e.*, IV, 282

rağmen, o güvendikleri sanatlar, kuvvetler, uğraşıp kazandıkları servetler, yaptıkları kaleler, evler hiçbir işe yaramamıştır.¹⁶⁰⁶

‘(Rasulüm) seni (içlerinden) çıkaran memleket (halkı)ndan daha kuvvetli nice memleket (halkı) vardı. Biz onları yok ettik de onlara hiçbir yardım eden olmadı.’¹⁶⁰⁷

Ebû Lehep’e de malı ve kazandıkları bir fayda sağlamamıştır.¹⁶⁰⁸

Bu konu ile ilgili ayetleri düşündüğümüzde Kur’ân-ı Kerim, bize son derece önemli ve büyük değer taşıyan bir hususu öğretmek istemektedir. O da toplumların sadece güç ve kuvvetleri ile ayakta kalıp gelişerek yola devam edemedikleri ve hayatlarını sürdüremedikleridir.¹⁶⁰⁹ Ayrıca Allah’ın azabı geldiği zaman hiçbir güç, böyle bir toplumu Allah’ın azabından kurtaramamaktadır.

J) Helâkten Kurtulmak İçin Peygamber Yakını Olmak Bile Yetmez

İnsanı helâkten mal, makam, zenginlik ve çeşitli sanat eserleri kurtaramadığı gibi, peygamberin oğlu ve karısı olmak da iman etmedikten sonra kimseyi kurtaramayacaktır.

Allah’a ve Hz. Nuh’a iman eden, güzel ahlaka sahip birkaç kişi dışında inanmadıkları ve itaat etmedikleri için Allah’ın, Nuh Kavmine ceza olarak verdiği tufandan kurtulan olmamıştır. Bu diğer insanlar için bir derstir.¹⁶¹⁰ Dinde ve güzel ahlakta herhangi bir şekilde akrabalara imtiyaz tanınmadığını göstermek için Kur’ân-ı Kerim, Hz. Nuh’un oğullarından birinin babasının ikazına rağmen inanmamaya ve kötü hareketlerde bulunmaya devam ettiğini ve hak ettiğini bulduğunu yani tufanda boğulduğunu özellikle belirtir.¹⁶¹¹

Ahlâkî ve manevî değerlerin diriltilmesi uğruna yapılan bir harekette, kan bağları, ırksal bağlar veya millî eğilimler göz önüne alınamaz. Bireyler salt inançları ve ortaya koydukları amelleri ile değerlendirilebilir. Çünkü, Hz. Nuh’un öz oğlu bile

¹⁶⁰⁶ Yazır, Elmalılı Muhammed Hamdi, *a.g.e.*, V, 217

¹⁶⁰⁷ Muhammed 47/13

¹⁶⁰⁸ Tebbet 111/2

¹⁶⁰⁹ Yıldız, Ahmet, *a.g.e.*, s.5

¹⁶¹⁰ Furkan 25/37; Şuara 26/121: Ankebut 29/15 vb.

¹⁶¹¹ Hud 11/42-48; Fârukî, İsmail Râcî ve Luis Lamia, *a.g.e.*, s.33

ideolojik eğilimi sebebi ile ilahî yardıma mahzar olmamıştır.¹⁶¹² Aynı durum, Hz. Nuh'un ve Hz. Lût'un karıları için de geçerlidir. Peygamber Efendimizin amcası olan Ebû Lehep'e akraba bağı fayda etmemiştir. Peygamber Efendimize sahip çıkmasına rağmen, Ebû Talip de iman etmediği için ahirette sürekli azaba çarptırılacaktır.

K) Allah, Takva sahiplerinden Yanadır

Allah, peygamberlerinin davetine icabet eden, kendisine son derece hürmetkar davranan, kendi iyi olduğu gibi, kötülerle de mücadele eden, inkarcıların eza ve cefasına sabreden, sadık ve samimi kullarından yanadır.

Peygamberlerin ve Peygamberlere iman edenlerin helâkten kurtarılmaları helâk kıssalarının ortak özelliklerinden biridir. İnananlar, helâk edici azabın her tür olumsuz etkisine karşı ilâhî bir koruma altına alınmışlardır. Kur'ân'da, helâk edilen toplumlar içersinde yaşayan mü'minlerin helâk azabından kurtarıldıkları, hep vurgulanan bir konu olmuştur. Peygamberler ve iman edenler helâkten hiçbir şekilde olumsuz olarak etkilenmemişlerdir.¹⁶¹³

Allah'ın her iki grup hakkında da sünneti böyledir. Ve insanların çoğunluğunun ya da azınlığının hidayete tabi olmamasında garipsenecek bir şey yoktur. Hak haktır. Çoğunluk kabul etse de etmese de bu böyledir. Hak ehli de, ister azınlığı ister çoğunluğu teşkil etsinler kurtulacak olan, Onlardır. Batıl ehli ise ne kadar çok olursa olsun helâk edilecektir.¹⁶¹⁴

L) Bir Toplum Yanlışlarla Mücadele Ettiği Sürece Helâk Olmaz

Böyle bir toplum helâk olursa, ıslah vazifesini yapanlar kurtarılır. Ancak Allah, Hûd Suresinde ıslah için çalışan kavmi helâk etmeyeceğini bildirmektedir.bu konuyu daha önce işlemiştik.

I) Bir Toplum Günahlardan İstiğfar Ettiği Sürece Helâk Olmaz

Bir toplum hatalarını kabul ettiği, Allah'a döndüğü ve samimi bir şekilde bağışlanma dilediği müddetçe helâk edilmez.”” Bu durum bir ayette şöyle ifade

¹⁶¹² Sıddikî, Mazharuddin, *a.g.e.*, s.102,103

¹⁶¹³ Çimen, Abdullah Emin, *a.g.e.*, s.509

¹⁶¹⁴ Havva, Said, *a.g.e.*, V, 199

edilmiştir. “Sen Onların arasında olduğun ve Onlar da istiğfar ettiği sürece Allah, Onlara azap edecek değildir.”¹⁶¹⁵

Ayette açık bir ifade ile ortaya konduğuna göre, Allah, istiğfar eden kimseleri helâk azabından koruyacaktır. Allah istiğfarı azaptan koruyucu bir kalkan olarak kullarına ihsan etmiştir.¹⁶¹⁶ İçlerinde af dileyenler olduğu sürece Allah, bir topluma azap etmez.¹⁶¹⁷ İçlerinde istiğfar eden veya edecek olanlar bulunuyorken azap etmek, sünnetullahı uygun değildir.¹⁶¹⁸

İstiğfar, yapılan günahlardan pişmanlık duyup Allah’tan bağışlanma dilemektir. Bu yönü ile istiğfar aynı zamanda hem dua hem de tevbedir. İstiğfar, aynı zamanda Allah’a kulluğun ifade tarzlarından biridir. İstiğfar edip Allah’tan günahlarının bağışlanmasını isteyen, her şeyden önce Allah’a savaş açmış kimse olamaz. Allah’a savaş açmayanlar günahkâr dahi olsalar, dünyada helâk edilmeyeceğinden, istiğfar her zaman kişiyi helâkten koruyucu bir rol üstlenmektedir. Zaman zaman Allah’a karşı günahlarından suçluluk duygusu hisseden, ellerini kaldırarak affını talep eden günahkarlar, Allah’ın bir nimeti olan bu tevbe ve istiğfar sayesinde en azından dünyada can emniyetini sağlamış olurlar.¹⁶¹⁹

Yukarıda zikrettiğimiz ayete göre, bir toplumu helâkten koruyan iki eman vardır. Bunlardan bir tanesi peygamber, diğeri de istiğfardır. Peygamber gitse bile istiğfar kıyamete kadar devam edecek bir koruyucudur.¹⁶²⁰ Bu konuda toplumu tevbe ve istiğfara teşvik etmenin ne kadar önem arz ettiği açıktır.

M) Bir Toplum içlerinde Peygamber Bulunduğu Sürece Helâk Olmaz

Toplumların azaptan ve helâkten kurtulma yollarından biri olarak, Peygamberin o toplumların içinde olmasından da söz edilir. Allah, Peygamber bir toplum içinde iken, o topluma azap etmeyeceğini ifade etmektedir.¹⁶²¹ Çünkü bir millete azap inince, o toplumun bütün fertlerini kapsar. Bir millete azap inmesi için, Onların arasından, Peygamberlerin ve gerçekten inanmış olanların ayrılması

¹⁶¹⁵ Enfal 8/33

¹⁶¹⁶ Çimen, Abdullah Emin, *a.g.e.*, s.536

¹⁶¹⁷ Derveze, İzzet, *a.g.e.*, V, s.350

¹⁶¹⁸ Yazır, Elmalılı Hamdi, *a.g.e.*, IV, s.227

¹⁶¹⁹ Çimen, Abdullah Emin, *a.g.e.*, s.537

¹⁶²⁰ Ateş, Süleyman, *a.g.e.*, II, s.1074

¹⁶²¹ Enfal 8/33

gerekir. Allah, Hz. Peygamberi, kullarına güvence yapmıştır. O'nun olduğu yere azap olmaz.¹⁶²² Peygamber, insanlar için rahmetin kendisidir. Peygamberin olduğu yere azabın inmesi, imkan ve ihtimal dahilinde değildir.¹⁶²³ Nitekim hiçbir kavim, peygamberleri içlerinden ayrılmadan toplu azaba uğratılmamıştır.¹⁶²⁴ Mekî surelerin bir çok ayetinde dile getirildiği gibi, bu konudaki sünnetullah; Allah rasulü, bir toplumun içinde olduğu sürece, Allah'ın Onlara azap etmemesi, azabın ancak peygamberlerinin aralarından ayrıldığı kavimlere indirilmesidir.¹⁶²⁵ Bu, Allah'ın onlara rahmetinin bir gereğidir. Onların peygambere uyma, tevbe ve istiğfar etme ihtimali mevcuttur. Peygambere olumlu mesaj verdikleri, kötülüklerden bağışlanma dileyip, tevbe ettikleri sürece, bir toplum için, kökten yok olma azabından korunmanın yolu daima açıktır.¹⁶²⁶

İyiler içinden kötüler zuhur edip, zulüm yapmaya ve zulümde aşırı gitmeye başladığı zaman, zulüm ve isyanın etkisiyle meydana gelecek olan fitnenin zararı iyilere de dokunduğu gibi, kötüler içinde fevkalade iyiler zuhur etmeye başladığı zamanlarda az da olsa o iyilerin yüzü suyu hürmetine o kötülerin hak ettiği ceza ve azap affa veya tehire uğrar. Kötüler azabı celb ettiği gibi iyiler de rahmeti celbeder.¹⁶²⁷ Yine ayette, salih ve takva sahibi kimselerle yakın ilişkisi olan toplumlara da azap inmeyeceğine işaret vardır.¹⁶²⁸

Mutasavvıfların bazılarına göre sünnete uyulduğu sürece Peygamber, o kavmin arasında bulunmaktadır. Çünkü ruhaniyeti Onların arasındadır. Demek ki, sünneti yaşayanlara Allah, azap etmez.¹⁶²⁹ Bu konuda oldukça mühimdir. Peygamberin kendisi kadar, getirdiği mesaj da önemlidir. Peygamberin sünneti seniyyesine, sahih hadislere uyan, Allah rasulünü kendisine rehber ve önder edinen, peygamberi üsve-i hasene olarak kabul eden bir topluma Allah niçin azap etsin ki! Zaten peygamberin gönderilişin amaçlarından biri de toplumların peygamberlere itaat ve ittiba etmesi değil midir? Bir toplumda sünnetler yaşandığı ve ihya edildiği sürece aslında o toplum kendisini ihya etmekte ve Allah'ın azabından kendisini korumaktadır.

¹⁶²² Bursevî, İsmail Hakkı, *a.g.e.*, III, s.334

¹⁶²³ Yazır, Elmalılı Hamdi, *a.g.e.*, IV, s.226

¹⁶²⁴ Yazır, Elmalılı Hamdi, *a.g.e.*, IV, s.227; Ateş, Süleyman, *a.g.e.*, II, s.1074

¹⁶²⁵ Derveze, İzzet, *a.g.e.*, V, s.350

¹⁶²⁶ Kutup, Seyyid, *a.g.e.*, V, s.84,85

¹⁶²⁷ Yazır, Elmalılı Hamdi, *a.g.e.*, IV, s.227

¹⁶²⁸ Bursevî, İsmail Hakkı, *a.g.e.*, III, s.334

¹⁶²⁹ Ateş, Süleyman, *a.g.e.*, II, s.1074

SONUÇ

Helâk olan kavimlerin Kur'ân-ı Kerim'de çok fazla yer tuttuğu bir gerçektir. Bu kavimlere ait haberler, özellikle kıssalar içinde yer almaktadır. Kıssaların amacı ise insanlara öğüt vermek ve onların ibret almalarını temin etmektir. Helâk hakkındaki kıssaların amacı da geçmiş kavimlerin düştüğü hatalara sonraki nesillerin de düşmesine ve onların kendilerini helâke sürükleyici yanlışları yapmalarına engel olmaktır. Helâk kıssalarının amacı, Kur'ân'ın ve Kur'ân'daki diğer kıssalarının amacından esas itibarıyla farklı değildir. Ortak gaye insanların ibret almasıdır.

Kur'ân-ı Kerim'de bazı bireylerin ve toplumların isimleri belirtilerek helâk oldukları haber verilir. Bu kavimler içinde özellikle hikayelerine Kur'ân'da genişçe yer verilen Nuh, Ad, Semud, Lût, Şuayb ve Firavun Kavimleri arasında çok büyük bir benzerlik mevcuttur. İlgili Kur'ân ayetlerini derinlemesine incelememizden sonra vardığımız sonuç; bu benzerliğin, hem peygamberlerin çağrılarında ve metotlarında hem de kavimlerin peygamberlere tepkilerinde mevcut olduğudur. Kavimlerin ortak özellikleri zihniyetlerinde, aynı konulara aynı tepkileri vermelerinde, hayatı algılamalarında, davranış biçimlerinde kendisini göstermektedir. Bu toplumlar, Dinî anlamda inkarcı, müşrik, putperest, Allah'tan korkmayan ve O'na saygı duymayan, ahlâkî anlamda fesadçı, düzenbaz, kibirli, aşırı, azgın, nankör, inatçı ve zorba, hem dinî ve hem de ahlakî olarak ya da genel itibarıyla yalanlayıcı, zalim, cahil, fâsık ve mücrim olan ve Allah'a savaş ilan eden, kendileri salih olmadıkları gibi toplumun ıslahı için çalışanları da hedef alan, kendileri iyilik yapmadıkları gibi iyiliğin yapılmasına bile razı olmayan bireylerden oluşmaktadır. Uyarılardan ders alma yeteneklerini kaybeden, fırsatları olumlu olarak değerlendiremeyen bu toplumlar, peygamberleri, sürgünle tehdit etmek, onlara eziyet etmek, hatta onları öldürmeyi planlamak ve Onlardan azabı hemen getirmelerini talep etmek gibi hem düşünce hem de eylem olarak haddi aşmışlar, çok aşırıya kaçmışlardır. Bu toplumların yanlışları sadece birkaç tane ve hayatın yalnız birkaç yönü ile de sınırlı değildir. Onlar birkaç konuda çok ileri gitmelerine ve bu yönleri ile meşhur olmalarına rağmen kötülükleri sadece bunlardan ibaret değildir. Onlar bir taraftan inanç yönünden Allah ile tüm irtibatları ve bağları kopartırken, diğer taraftan fıtratı ve sosyal hayatı ifsat etmek için var güçleri ile çaba sarf etmişlerdir. Kötülük onların ayırt edici vasfı, inkar ve ahlaksızlık da alameti farikasıdır. Onların tüm dinî ve ahlâkî olumsuz eylemlerine

Kur'ân'ın verdiği isim, zulümdür. Helâk olan kavimlerin ortak özellikleri olarak tespit ettiğimiz bir çok özelliğin birbiri ile çok yakın ilişkisi, benzerliği, ortak noktaları ve anlam akrabalığı bulunmaktadır. Bu noktayı hiçbir zaman gözden kaçırmamak gerekmektedir. Ancak helâk olan kavimler hangi suçu işlerlerse işlesinler, bu suçların işlenmesinde motor görevi gören içinde, çok büyük oranda Allah düşmanlığının bulunduğu, inkar ruhudur. Helâk olan kavimler, Allah'a, Peygambere, Allah'ın ayetlerine kısaca dine korkunç derecede düşmandırlar. Bunu Onlar hem sözleri hem de eylemleri ile sürekli göstermişlerdir.

Allah, tarih boyunca gönderdiği peygamberler ve indirdiği kitaplar aracılığıyla mesajlarını insanlara iletmiş, insanların hidayete nail olmaları için sayılarını yalnız kendisinin bildiği peygamberlerini de mucizeler ve apaçık delillerle desteklemiştir. Peygamberler farklı zaman ve coğrafyada aynı davet ve mesajı bıkmadan, usanmadan tebliğ ve tebyin etmişler, insanları uyarmış ve müjdelemişlerdir. Tabii ki her kavmin peygamberine farklı tepkileri ve muameleleri olmuştur. Ne yazık ki, özellikle konumuz olan helâk edilen kavimler bu konuda çok kötü birer örnek oluşturmuşlardır.

Ayrıca insan dünyaya alelade bir canlı olarak değil, Allah'ın halifesi olarak gelmiştir. İnsan, Allah'ın hükümlerini tatbik etmek için dünyadadır. Onun varlık sebebi budur. Halife, kendisini bu vazifeye tayin eden makama karşı sorumludur. Bu konuda görev ve yükümlülük sahibidir. Kendisini hilafet ile görevlendiren Allah'a karşı tavır alan bir insan, görev sınırını aşmıştır. Dünyada görev sınırını aşan insanlar, dünyanın gidişatı üzerinde olumsuz etkide bulunabilecek kadar bir orana ulaştığında, halifelik görevini yapmak için çalışan çok az imanlı ve ahlaklı gruba da hayat hakkı tanımadıklarında; kendilerini dünyaya halifelik misyonu ile görevlendiren makam tarafından bu görevden azledilirler.

İşin diğer bir tarafı da dünyada daha genel bir ifade ile kainatta işleyen bir düzen ve nizamın varlığıdır. Kainatta başıboşluk ve kargaşa yoktur. Bütün işleri düzenleyen, tertip eden bir Kâdiri Mutlak vardır. Bu düzen, insanın fitratına da, bitkilerin çiçek açmasına da, hayvanlar alemine de, sosyal hayata da konulmuştur. İşte bu düzeni bozmak isteyen öncelikle uyarılır, kendisine belli bir mühlet tanınır. İslah olursa ne âlâ. Zaten hedeflenen, istenen, öncelikle tercih edilen de böyle bir sonuçtur. Ama ıslah olmayarak, fesad eylemlerine ısrarla devam eden karşısında Allah'ı bulur. Ve onun defteri dürülür, hesabı kapanır, işi bitirilir. Kendilerinden

önceki kavimlerden ibret almadığı için, kendisi sonradan gelenlere ibretlik bir örnek ve bir tarih olur.

Bu araştırmamızda bir toplumu helâke götüren çok fazla sebep olduğunu gördük. Çünkü Kur’ân’da bireylerin ve toplumların helâklerine sebep olarak bir çok gerekçe ileri sürülmüştür. Helâk olan tüm kavimleri zihnimizde canlandırıp, bu konunun bir fotoğrafını çekmeyi, olayları resmetmeyi denersek, tüm bu sebepleri şu şekilde özetlemek mümkün olabilir. Helâk olan toplumlar hak ve batıl mücadelesinin yoğun olarak yaşandığı, Allah’ın mesajlarının gündemden hiç düşmediği toplumlardır. İman edenler genelde fakir ve sayıca az; buna karşılık inkarcılar ise, zengin, güçlü ve kalabalıktır. İman edenler küçümsenme, hor görülme, alaya alınma gibi her türlü psikolojik tacize maruz kalmaktadır. İnkâr edenler sadece inkar etmekle kalmamakta diğer insanların da inkar etmeleri için organizeli bir şekilde çalışmaktadırlar. Onlar kendilerine meslek olarak küfrü, zulmü ve ahlaksızlıkları yaşatmayı seçmişler, kendilerini şerre adanmışlardır. Kendilerini olumlu çağrılara kapatmışlar, adeta kullanım dışı olmuşlar, hakkı görmemeye, hakikati duymamaya, gerçeği idrak etmemeye sanki söz vermişler, günaha dönmek üzere yapmaları gereken azm-i cezm-i kast eylemeyi günahıtan dönmeme konusunda göstermişlerdir. Oysa imana gelerek, tevbe ve istiğfar ile soylu bir dönüş gerçekleştirse helâk olmaktan kurtulacaklarına dair defalarca uyarılmışlardır. Ama Onlar kendileri iman etmedikleri ve ahlaksızlıklarını terk etmedikleri gibi diğer insanlara da kendilerinde bulunan mikropları bulaştırmışlar, hatta az sayıdaki insanların daha da azalması, hiç olmazsa sayılarının artmaması için müthiş bir efor sarf etmişlerdir. İşte Allah’ın ayetlerine uzun bir müddet, bilinçli bir şekilde, haddi aşarak, küstahça ve azgınca açılan savaş, yeryüzünde büyüklük taslamak, fesad çıkarmak, iman edenlere çeşitli şekillerde zulüm etmek gibi bilinçli ahlaksızlık eylemleri toplumları yok olmaya götürmüştür. Yaptıkları kötülüklerin cezalarını daha dünyadayken çekmişler,tarih sahnesinden silinmişlerdir. Sonuç olarak helâk olmanın kökünde Allah’a ve kutsal değerlere açılan savaş, O’nun ayetlerini önemsememe, nimetlerine karşı nankörlük ve her türlü aşırılığa kaçan bilinçli dinî ve ahlâkî olumsuz eylemler yatmaktadır.

Allah’ın tarih boyunca aralarında ortak suçlar bulunan kavimleri ortak ceza (helâk) ile cezalandırmış olması, bu kuralın, kanunun, yasanın İslâmî bir tabirle Sünnetullahın tarih boyunca hiç değişmemesi, İslam’ın tarih hakkındaki yorumu ve tarih felsefesi konusunu gündeme getirmektedir. Çalışmamız neticesinde tarihsel

sürecin tarafsız olmadığı, iman, takva ve iyilik sahiplerinin Allah tarafından kurtarıldığı, kötü toplumların peygamberlerin uyarılarını dinlemezler ve kendilerine tanınan mühlet sona erdiğinde yola gelmemiş olurlarsa helâk olduğu gerçeğidir. Tarihte iman ve ahlak sahipleri daima sonuç olarak galip gelmiştir. Sünnetullah bu durumun bundan sonra da böyle devam edeceğini göstermektedir. Allah, daima iyilerin lehine olmuş, gerektiğinde tarihe müdahalelerde de bulunmuştur. Allah, olay çığırından çıkmadıkça ve mühlet dolmadıkça tarihe müdahale etmemektedir. Rabbimizin toplumları helâk edip etmemesi, o toplumu oluşturan bireylerin niyetleri, zihniyetleri ve eylemlerine göre belirlenmektedir. Bir toplumun içinde kendilerini şerre adayan, Allah'a savaş açan, her türlü ahlaksızlığı kendilerine yol edinen veya bazı ahlaksızlıklarda haddi çok aşan fertlerin sayısı, toplum içinde önemli bir orana sahipse ve kimse onlardan rahatsız olmuyor ve onları engellemek ve ıslah etmek için çalışmıyorsa işte böyle bir toplum helâke aday bir toplumdur. Bir toplum ıslah için çalışılırken de helâk edilebilir, ancak o zaman o toplumdaki muslihler, toplumu ıslah etmek için uğraşanlar kurtarılır. Sonuç olarak insanlar kendi sonlarını iyi veya kötü, felah veya hüsrân kendileri hazırlamakta ve kendi eylemleri sonucu mükafata veya cezaya ulaşmaktadır. Bu tarihte böyle olduğu gibi, bu gün de böyledir ve böyle olmaya devam edecektir.

Fizikî hayatta hakim olan yasalar gibi, sosyal hayata hakim olan yasalar da vardır. Toplumların değişmesi, devletlerin kurulması, yıkılması, başarı veya başarısızlığı bu yasalar uyarınca olmaktadır. Tarihte ilk defa tarih felsefesi ve sosyal hayatta yasa fikrini ortaya atan İbn-i Haldun'dur. O, bu yönü ile ilk tarih filozofu olma ünvanına da sahiptir. O, ayrıca sosyoloji ilminin de habercilerindendir. İbn Haldun, sosyal hayatta bazı yasaların varlığından bahsetmesi ve bugünün düne, suyun suya benzemesinden daha çok benzediğini söylemesi gibi orijinal görüşler ortaya atmış ama kendinden yüzyıllar sonra anlaşılabilmiştir. Helâk olan kavimlerin ortak özellikleri de İbn Haldun'un bu konudaki haklılığını ispat etmektedir. Nuh Kavmi ile diğer kavimlerin aynı konularda aynı şeyleri söylemeleri, hatta onlardan çok sonra yaşayan Mekke müşriklerinin aynı itirazları öne sürmeleri gerçekten şayanı dikkat bir durum arz etmektedir. Bu kadar farklı zaman ve coğrafyadaki toplumların olağanüstü benzerlikleri başka bir görüş belirtme imkanını da bırakmamaktadır. Şu anda dünyamızda kim bilir ne kadar Nuh toplumu, Lût Toplumu ve Şuayb Toplumu gibi suç işleyen toplum vardır? Doğrusu merak edilmeye değer bir konudur. Bu

toplumları uyarmak ve ıslahları için çalışmak da genelde tüm insanlığın özelde de inananların görevleri arasında yer almaktadır.

Allah'ın sünnetullahı yani çeşitli konularda kendine has kanunları vardır. Bu durum helâk konusunda da böyledir. Bir kavmin helâk olması için uyarılması, kendine mühlet tanınması O'nun prensiplerindendir. Uyarılara aldırmayan toplumlar kendilerine zulmetmiş olurlar. Allah, sadece zalim ve fâsık toplumları helâk eder. İstiğfar eden, birbirlerini ıslah için çalışan toplumları helâk etmez. Bir toplum ancak günahları yüzünden helâk edilir. Dolayısıyla Allah bu kavimleri helâk ettiği için asla zalim değildir.

BİBLİYOGRAFYA

Abdulbâki, Muhammed Fuad, *El'Mu'cemül Müfehres Li Elfâz-i Kur'ân-il Kerîm*, Dâru'l Hadîs, Kahire, 1994

Afzalurrahman, , *Sîret Ansiklopedisi*, İnkılab-Yeni Şafak, 2. baskı, İst. 1996

Akar, Muhlis, *Kur'ân'ı Kerim'e Göre Toplamların Helâk Oluş Sebepleri Ve Şekilleri*, Marmara Üniv. Sosyal Bilimler Enstitüsü, İst. 1986

Albayrak, Halis, *Kur'ân'ın Bütünlüğü Üzerine*, Şule Yay, 2. baskı, İst. 1993

Atay, Hüseyin, *Kur'ân'a Göre İman Esasları*, Ank. 1961

Ateş, Süleyman, *Kur'ân-ı Kerim Tefsiri*, Yeni Ufuklar Neşriyat- Milliyet, Basım Yeri Yok,1995

Aydın, Mehmet, *Kur'ân Ve İlmi Zihniyet, İslam Üzerine Düşünceler Kitabının İçersinde*, Beşinci baskı, Türkiye Diyanet Vakfı, Ankara,ts.

Bebek, Adil, *Maturide'de Günah Proplemi*, Rağbet Yay, İst. 1998

Berki, Ali Hikmet- Keskiöğlu, Osman, *Hatemul Enbiya Hazreti Muhammed Ve Hayatı*, DİBY, Ank. 1996

Bilmen, Ömer Nasuhi, *Dini Ve Felsefî Ahlak Lügatçesi*, Bilmen Yay, İst. 1967

Buladı, Kerim, *Kur'ân'da Nankörlük Kavramı*, Pınar Yay, İst. 2001

Bursevî, İsmail Hakkı, *Rûhu'l Beyan Tefsiri*, İhtisar eden: Muhammed Ali Sâbûnî, Müt, Kom., Damla Yayınevi, İst. 1994

Bülbül, Hüseyin, *4. Panelist olarak yaptığı I.Ve II. konuşma, I. Kur'ân Haftası Sempozyumu, (03-05-1995)*, Fecr Yayınevi, Ank. 1995

Cebeci, Lütfullah, *Kur'ân'a Göre Takva*, 2. Baskı, Seha Neşriyat, İst. 1991

Cebeci, *Kur'ân'da Şer Proplemi*, Ank. 1985

Cebeci, *Kur'ân Sosyolojisi Üzerine Bir Deneme, İslâmî Araştırmalar, sayı 3, Ank. Ocak 1987, s.5,6,7*

Cebecioğlu, Ethem, *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü*, Rehber Yay, Ank. 1997

Cerrahoğlu, İsmail, *Tefsir Usulü*, TDVY, Ank. 1997

Coşan, Mahmut Es'ad, *Doğru İnanç ve Güzel Kulluk*, Seha Neşriyat, İst. 1995

Çanga, Mahmut, *Kur'ân-ı Kerim Lugatı*, Timaş yayınları, İst. 1989

Çantay, Hasan Basri, *Kur'ân-ı Hakim ve Meal-i Kerim*, Risale Yay, İst. 1993

Çimen, Abdullah Emin, *Kur'ân-ı Kerim'de Helâk Kavramı*, Marmara Üniv. Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Basılmamış Doktora tezi), İst. 2001

Derveze, İzzet, *et- Tefsirul Hadis*, Çev. Komisyon, Ekin Yay, İst. 1998

Derveze, *Kur'ân Cevap Veriyor*, Yöneliş Yay, İst. 1988

Doğan, İsmail, *Sosyoloji Kavramlar Ve Sorunlar*, Sistem Yay, İst. 1998

Dumlu, Ömer, *Kur'ân-ı Kerim'de Salah Meselesi*, DİBY, Ank. 1997

Ekin, Yunus, *Kur'ân'a Göre Küfür Kavramı*, Sakarya Üniv. Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Basılmamış Doktora Tezi), Sakarya, 2000

Ertunç, A. Cemil, *Bireyin Ve Toplumun Yeniden İnşası Kur'ân'ın Tarihe Müdahalesi*, Umran, Sayı 105, İst. Mayıs 2003

Esed, Muhammed, *Kur'ân Mesajı*, İşaret Yay, İst.1999

Et Turtûşî, İmam Muhammed b. Ebû Bekir, *Sirâcü'l Mülk*, Yayına Hazırlayan Said Aykut, İnsan Yay, İst. 1995

Feyizli, Hasan Tahsin, *Feyzu'l Furkan Kur'ân-ı Kerim ve Açıklamalı Meâli*, Server İletişim, İst. 2003

Görgün, Tahsin, *Kur'ân Kıssalarının Neliği (mahiyeti) Üzerine*, IV. Kur'ân Sempozyumu, Fecr Yayınevi, Ank. 1998

Görgün, "Müzakereler", II. *Kur'ân Haftası Kur'ân Sempozyumu*, (2-4 Şubat 1996), Fecr Yayınevi, Ank. 1996

Güngör, Erol, 'İslam İlkeleri Işığında Birlik Ve Kalkınma' İslam Üzerine Düşünceler Kitabının İçersinde, Beşinci baskı, TDVY, Ankara,1991

Güngör, Mevlüt, *Kur'ân Araştırmaları II*, Kur'ân Kitaplığı, İst. 1996

Güngör, *Kur'ân Tefsirinde Fıkıhî Tefsir Hareketi Ve İlk İlmî Tefsir*, Kur'ân Kitaplığı, İst. 1996

Halil, İmadü'd Din, *İslam'ın Tarih Yorumu*, Risale Yay, İst. 1988

Havva, Said. *El Esâs Fi't Tefsir*, Müt. Beşir Eryarsoy vd., Şâmil Yayınevi, İst.1989

İbn Haldun, Ebû Zeyd Veliyyüddin, *Mukaddime*, müt, Süleyman Uludağ, Dergah Yay, 2. baskı. İst. 1988

İbn Manzûr, Ebû'l Fadl Cemâluddin Muhammed b. Mükrim el-İfrîkî el – Mısırî, *Lisânü'l Arab*, Dârüs Sadır, Beyrut,1994

İzutsu, Toshihiko, *Kur'ân'da Allah ve İnsan*, Çev. Süleyman Ateş, Yeni Ufuklar Neşriyat, İst. ts

İzutsu, *Kur'ân'da Dinî ve Ahlâkî Kavramlar*, Müt, Selahattin Ayaz, Pınar Yay. 3. baskı., İst. 1997

Kara, Necati, *Kur'ân'a Göre Hz. Musa, Firavun ve Yahudiler*, Seha Neşriyat, 1991

Kayaer, Osman, *Kur'ân Kıssalarının Anlam ve Değeri*, Önsöz yazısı, Kur'ân Sempozyumu IV, Fecr Yayınevi, 1. baskı, Ank. 1998

Kayaer, *Makaleler*, Fecr yayınevi, 1. baskı. Ank. 2000

Kazancı, Ahmet Lütfi, *Çeşitli Yönleriyle Nübüvvet Kavramı*, Marifet Yay, İst. 1997

Keylanî, Necip, *Kur'ân Kıssaları Ve İslâmî Edebiyat*, Çev. Ahmet Nedim Serinsu, İlim Ve Sanat, Sayı 44-45, İst. 1997

Kılıç, Sadık, *Kur'ân'da Günah Kavramı*, Hibaş Yayınevi, Konya, 1984

Kılıç, *Tarihsellik Ve Akılcılık Bağlamında Kur'ân'ı Anlama Sorunu*, İhtar Yay, İst. 1999

Komisyon, *el-Mu'cemül Veciz*, s.651, Dâru't Tahrir, 1980, Mısır

Kutup, Muhammed, *İslâmî Açından Tarihe Bakışımız.*, Çev. Talip Özdeş, Risale Yay, İst. 1990

Kutup, Seyyid, *Fî Zülâlil Kur'ân*, Müt, Komisyon, Dünya yayıncılık, İst. 1991

Kutup, *Kur'ân'da Edebî Tasvir*, Çev. Kamil, M. Çetiner, ArslanYay, İst. 1997

Kutup, *Kur'ân'da Edebî Tasvir*, Çev. Süleyman Ateş, Hilal Yay, Ank. 1967

Mevdudi, Ebû'l Ala, *Tefhimu'l Kur'ân*, müt. Kurul, İnsan Yay, 2. baskı, İst. 1991

Mutçalı, Serdar, *Arapça- Türkçe Sözlük*, Dağarcık yayınları, İst. ts.

Namlı, Tuncer, *Ahlâkî Kavramlarda Anlam Arayışı I*, Fecr Yayınevi, Ank. 2001

Nasr, S. Hüseyin, *Genç Müslümana Modern Dünya Rehberi*, Çev. Şahabettin Yalçın, İz Yay, İst. 1996

Okuyan, Mehmet, *Kur'ân'da Olumsuz İnsan Tipleri, II, Kur'ân Haftası Kur'ân Sempozyumu, (2-4 Şubat 1996)*, Fecr Yayınevi, Ank. 1996

Özler, Dr. Mevlüt, *İslam Düşüncesinde Tevhid*, Nûn yay, İst. 1995

Özsoy, Ömer- Güler, İlhami, *Konularına Göre Kur'ân Sistematik Kur'ân Fihristi*, Fecr Yayınevi, 5. Baskı, Ank. 2001

Özsoy, *Sünnetullah Bir Kur'ân İfadesinin Kavramlaşması*, 2. Baskı, Fecr Yayınevi, Ank. 1999

Pazarbaşı, Erdoğan, *Kur'an ve Medeniyet*, Pınar Yay, 1.baskı, İst. 1996

Sâbûnî, Muhammed Ali; *Safvetüt Tefasir*, Müt, Gümüş, Doç. Dr. Sadreddin- Yılmaz, Nedim Yeni Şafak, İst. 1995

Said, Cevdet, *Bireysel Ve Toplumsal Değişmenin Yasaları*, Çev. İhsan Kutluer, 4. Baskı, İnsan yayınları, İst. 1998

Saka, Şevki, *Kur'ân'ı Kerim'in Davet Metodu*, Seha Neşriyat, 2. Baskı, İst. 1991

Sancar, Cemalettin, *Kur'ân'da Helâk Olan Kavimler*, Selçuk Üniv. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Doktora Tezi, Konya, 1996

Sarı, Mevlüt, *el Mevârid lit Tüllâb*, Bahar Yayınları, İst., ts.

Sarıçam, İbrahim, *Cahiliyyenin Asr-ı Saadete Dönüşümünde Kur'ân'ın Rolü, III, Kur'ân Haftası Kur'ân Sempozyumu, (13-19 Ocak 1997)*, Fecr Yayınevi, Ank. 1998

Sıddıkî, Abdülhamid, *Tarihin Yorumu*, çev: M. Beşir Eryarsoy, Düşünce Yay, 1. baskı, Haşmet matbaası, İst. 1978

Sıddıkî, Mazharuddin, *Kur'ân'da Tarih Kavramı*, müt. Süleyman Kalkan, Pınar Yay, İst. ts

Soysaldı, Mehmet, *Kur'ân'ı Anlama Metodolojisi*, Fecr Yayınevi, Ank. 2001

Soysaldı, *Kur'ân Semantiği Açısından İnançla İlgili Temel Kavramlar*, Çağlayan Yay, İzmir, 1997

Şengül, İdris, *Kur'ân Kıssaları Üzerine*; Işık Yay, İzmir, 1994

Şengül, *İslam'ın Evrenselliği*, Tasavvuf Dergisi. 1.sayı, Ank. 1999,

Şimşek, M. Said, *Kur'ân Kıssalarına Giriş*, Yöneliş Yay, İst. 1993

Şimşek, *Günüümüz Tefsir Problemleri*, Esra, İst. 1997

Taberi, *Muhtasar TaberiTefsiri*, Müt, Mehmet Kesgin, Ümit Yay, İst. ts.

Taftazanî, Sadedin Mesud b. Ömer, *Şerh'ul Akaid*, Çev. Prof. Dr. Süleyman Uludağ, Degah Yay, İst. 1991

Temel, Ali Rıza, *İslam'a Göre İnsan-Çevre ilişkisi, İlim Ve Sanat, Haziran 1991, Sayı 29*

Topaloğlu, Bekir – Karaman, Hayreddin, *Arapça-Türkçe Yeni Kâmus, Elif Ofset Tesisleri, İst. 1979*

Tok, Nuri, *Kur'ân'da Sünnetullah ve Helâk Edilen Kavimler*, Etüt Yay, Samsun, 1998, (Yüksek Lisans, Ondokuz Mayıs Üniv. Sosyal Bilimler Enstitüsü)

Türkiye Diyanet Vakfı, *Kur'ân-ı Kerim Ve Açıklamalı Meali*, Müt. Komisyon, TDV, ts

Ulutürk, Veli, “*Kur'ân-ı Kerim'in Zulüm Ve Zalim Dedikleri*”, Atatürk Üniv. İlahiyat Fakt, sy. 10, Erzurum, 1991

Ünver, Mustafa, “*Sinokronik Semantik Ve Tarih Bağlamında Bir Kur'ân Terminolojisi Oluşturmaya Doğru*”, III. *Kur'ân Haftası Kur'ân Sempozyumu, 13-19 Ocak 1997*, Fecr Yayınevi, Ank. 1998

Yalçın, Cavit, *Kavimlerin Helâki*, Vural Yayıncılık, 5. baskı, İst. 2000

Yazır, Elmalılı Muhammed Hamdi, *Hak Dini Kur'ân Dili*, Azim Dağıtım, İst. ts.

Yıldırım, Suat, *Fatiha ve En'am Sureleri'nin Tefsiri*, Çevik Matbaacılık, İst. 1989

Yıldırım, *Kur'ân-ı Kerim'de Kıssalar*, A. Üniv. İslâmî İlimler Fakültesi Dergisi, 3. sayı, Sevinç Mat., Ank. 1979

Yıldırım, *Kur'ân-ı Kerim ve Kur'ân İlimlerine Giriş*, Ensar Neşriyat, İst. 1989

Yıldız, Ahmet, *Kur'ân-ı Kerim'de Felaketlerle Karşılaşan Toplulukların Helâk Nedenlerinin Dinler Tarihi Açısından Tahlili*, (Selçuk Üniv. Sosyal Bilimler Fakt. Basılmamış Doktora Tezi), Konya, 2000

Zemahşerî, İmam Ebi'l Kasım Carullah, Mahmud b. Ömer b. Muhammed,
El Keşşaf, an-Hakaiki Ğavâmidü't Tenzil Ve Uyûnni'l Ekâvîli Fî Vücûhi't Te'vil,
Dârul Kütübi'i İlmiye, Beyrut, 1995

Zeydan, Abdulkerim, *İlâhî Kanunların Hikmetleri (Sünnetullah)*, Çev.
Nizameddin Saltan, İhtar Yay, İst.1997